

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ltn
1912

1999

2000

43825-11

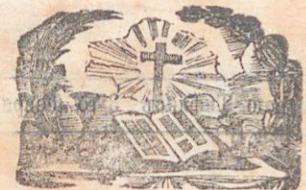
ՄՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

հին կտակարանի

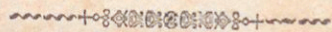
ՀԱՅ ՏՂԱՅՈՑ ԵՒ ԱՂԶԿԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

2040

Աշխատասիրեց Պ. Ս. . . . Եանց
Հարություն Բախչեան

ՄՐԲԱԶԱՆ

1872

ԹԻՖԼԻՉ

28285-62 Զ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐՑՈՒՄՑ ԷՆՖԻՍՃԵԱՆՑ ԵՒ ԸՆԿ.

საქართველოს მთავრობის

საგარეო ურთიერთობების

საქართველოს მთავრობის

საგარეო ურთიერთობების

0792

Дозволено Цензурою Тифлисъ 3-го Февраля 1872 года.

39 1919

1812-60

22882-95

ԻՐ ՍԻՐԵԼԻ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒ ՀԻՆԵՐԻՆ

ԵՒ

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻՆ

ՆՈՒԻՐՈՒՄ Է

Մուշկուսի

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԸ

ԳՆՈՒՄ Ա.

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՐԱՐՉԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԸ:

Սկզբում ստեղծեց Աստուած երկինքն և երկիրը. բայց երկիրն էր անպատրաստ, ծածկած խաւարով և ջրով և Աստուծոյ Հոգին շրջում էր ջրերի վերայ:

Աստուած ասաց. «Թող լինի լոյս» և երևեցաւ լոյսը: Աստուած անուանեց լոյսը օր և խաւարը գիշեր: Եւ եղաւ երեկոյ և եղաւ առաւօտ՝ առաջին օրը:

Աստուած ասաց. «Թող լինի Հաստատութիւնը» և երևեցաւ Հաստատութիւնը կամ երկինքը, որ տեսնում ենք: Եւ եղաւ երեկոյ և եղաւ առաւօտ՝ օր երկրորդ: Ասաց Աստուած. «Թող Հաւաքվին ջրերը միասին և երևի ցամաքը», և ջրերը բաժանվեցան ցամաքից, կազմեցին լճեր, գետեր և աղբիւրներ, որոնք վազում են և թափվում ջրերի մեծ ժողովե մէջ: Աստուած անուանեց ջրերի այս մեծ ժողովը ծով և ցամաքը գետին կամ երկիր: Աստուած Հրամայեց երկրին տալ իրենից տունկեր և նա ծածկը վեցաւ խոտով, ծաղիկներով, թփերով և ծառերով, որոնք տալիս են պտուղներ, ամէնը իւր կերպով: Եւ եղաւ երեկոյ և եղաւ առաւօտ՝ օր երրորդ:

Ասաց Աստուած. «Թող երևին լուսաւորները երկնա-

յին հաստատութեան վերայ, նորա պէտք է լուսաւորեն
 և տաքացնեն երկիրը, բաժանեն օրը գիշերից և ցոյց տան
 ժամանակը՝ օրերը և տարիները»: Եւ փայլեցաւ արե-
 դակը՝ օրուան լուսաւորը և գիշերը երեւեցան լուսինը և
 աստղերի անթիւ բազմութիւնը: Եւ եղաւ երեկոյ և ե-
 դաւ առաւօտ՝ օր չորրորդ:

Ռեւ չկար երկրիս վերայ ոչ մի կենդանի, որ զու-
 արձանար Աստուծոյ այս գեղեցիկ արարածներով: Այն
 ժամանակ ասաց Աստուած, «Թող լքցվին ջրերը ձկնե-
 րով և օդը թռչուններով, որոնք թռչում են հաստա-
 տութեան տակ»: Եւ ջրերը լքցվեցաւ զանազան մեծ և
 փոքր ձկներով և թռչունները սկսան թռչել օդում: Աստուած օրհնեց նրանց, ասելով, «աճեցէք և բազ-
 մացէք, լքցրէք ջրերը և թռչունները թող բազմանան
 երկրիս երեսին»: Եւ եղաւ երեկոյ և եղաւ առաւօտ՝ օր
 հինգերորդ:

Մայ Աստուած. «Թող լինին երկրիս վերայ կեն-
 դանիք». և զանազան անասուններ, զեռուններ և գա-
 զաններ երեւեցան երկրիս վերայ: Սարերի ծայրին և ձո-
 րերի մէջ, ամէն տեղ յայտնվեցաւ կեանք և ուրախու-
 թիւն: Աստուած ասաց, եկ ստեղծենք մարդուն մեր պատ-
 կերով և նմանութեամբ և թող տիրէ նա ծովային
 ձկներին, երկնային թռչուններին և ամէն արարածներին,
 որոնք կենում են երկրիս երեսին». և ստեղծեց Աստ-
 ուած մարդուն: Եւ եղաւ երեկոյ և եղաւ առաւօտ՝ օր
 վեցերորդ:

Մայ Աստուած ստեղծեց Աստուած աշխարհս ոչնչեց, մի-
 այն իւր ամենակարող խօսքով:

ՄԱՐԴՈՒ ՍՏԵՂԾԱԴՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ:

Երբ երկինքը և երկիրը ամէն իր զարդերով պատ-
 րաստ էին, Աստուած առաւ գեանից հող ստեղծեց նրա-
 նից մարդուն, կենդանացրեց նրան իւր շողով՝ տուեց
 նրան հողի անմահ և անուանեց նրան Ադամ: Աստուած
 զրաւ իւր ստեղծած մարդուն ամենագեղեցիկ Եդեմայ
 դրախտի մէջ, ժողովեց նորա մօտ ամէն կենդանիներուն
 և Ադամը տուեց նրանց անուն, ամէնին համեմատ իր
 բնաւորութեան: Բայց բոլոր արարածների մէջ չկար ա-
 րարած նրան նման: Աստուած ասաց, «մարդուն հա-
 մար լաւ չէ մէնակ լինելը, եկ ստեղծենք նրան օգնական,
 իր նման: Աստուած զցեց Ադամի վերայ խորը քուն, ա-
 ռաւ նորա կողերից մէկը և ստեղծեց նրանից կին: Սրան
 տեսնելով Ադամ ասաց, «Սա է ոսկր իմ ոսկրներիցս և
 մարմին իմ մարմնիցս»: Նա անուանեց կնոջը Եւա, որ
 նշանակում է կենդանիների մայր: Աստուած օրհնեց
 նրանց ասելով, «աճեցէք, բազմացէք, լքցրէք երկիրը,
 լիչնեցէք նրան. տիրեցէք ծովի ձկներին, երկնքի թռչ-
 ւուններին, երկրիս ամէն անասուններին, զազաններին և
 զեռուններին»:

Մայ Աստուած առաջին երկու մարդոց ձեռքով
 օրհնեց բոլոր մարդկութիւնը հայրական սիրով և կար-
 գեց ամուսնութեան սուրբ կապը:

Այն օրում վերջացնելով Աստուած իւր արարչա-
 գործութիւնը, աեսաւ որ ամէն բան բարի էր: Եթե-
 կրորդ օրը հանգստացաւ Աստուած իւր գործերից և սրբ-

բեց այս օրը: Այս ժամանակից զրած է պատուիրանս,
վեց օր աշխատել և եօթներորդ օրը նուիրել բարե-
գործութեան և մանաւանդ Աստուծոյ պաշտօնին:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԴՈՅ ԱՆՄԵՂ ԿԵԱՆՔԸ ԴՌԱԽՏԻ ՄԷՋ:

Ազամ և Եւան էին անմեղ և ազատ ցաւերից և մա-
հից: Նոքա բնակում էին գեղեցիկ պարտիզի մէջ, որ
նոցա համար Աստուած ինքը տնկել էր և ոռոգա-
նում էին նրան չորս մեծ գետեր: Ամէն կենդանիները
հպատակում էին մարդուն և նա չունէր պատճառ նո-
ցա դազանութիւնից վախենալու: Չգիտենալով մեղք, Ա-
զամ և Եւան շորերի կարօտութիւն էլ չունէին և չէին
ամաչում բոլորովին իրենց մերկութիւնից, անմեղ երե-
խաների նման: Նոքա չէին զգում և տրամութիւն: Վեր-
ջապէս երես երեսի խօսակցում էին նոքա իրենց արար-
չին և նորա հրեշտակների հետ, որ երջանկութեան
կատարելութիւնն է: Երեմի՛ երկրային դրախտին մէջ կա-
յին ամենկերպ ծառեր, որ դուրայի էին աչքի համար
և տալիս էին քաղցրահամ պտուղներ: դրախտի մէջտե-
ղում էին երկու հրաշալի ծառեր՝ այն է կենաց ծառը
և բարեց ու չարի գիտութեան ծառը: Աստուած ասաց
Ազամին: «Կեր այս պարտիզի ամէն ծառերի պտուղնե-
րից, միայն մի՛ ուտեր բարեց և չարի գիտութեան ծառի
պտղից: երբ կ'ուտէք այս ծառի պտղիցը, խիղի՛նս պատճառ
կ'մեռնէք»: Այս պատուիրանքով կամեցաւ Աստուած
փորձել Ազամին և Եւային, որովհետև միայն անպայման

խոնարհութեամբ և երեխայական հնազանդութեամբ
նոքա կարող էին ցոյց տալ թէ իրենց կատարեալ հպա-
տակութիւնը, թէ ճշմարիտ սէրը և թէ հաւատար-
մութիւնը դէպի երկնային Հայրը:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՆԱԽԱՀԱՐՑ ՄԵՂՔԻ ՄԷՋ ԸՆԿՆԻԼԸ:

Աստուան երկրիս կենդանիներից ամէնից խորամանկի՛
օձի կերպարանքով յայտնվեցաւ Եւային և ասաց նրան,
«Ինչո՞ւ Աստուած արգելեց ձեզ ուտել դրախտի ամէն
ծառերի պտուղներից»: Եւան պատասխանեց. «Աստուած
հրամայեց մեղ այս պարտիզի ամէն պտուղները ուտել
և միայն այն ծառի համար, որ դրախտի մէջտեղումն է,
ասաց. «Մի ուտէք նորա պտուղներից և մի՛ մօտենաք
նրանց, որ չմեռնիք»:— «Գուք չէք մեռնիլ»: ասաց օձը:
«Աստուած գիտէ, որ եթէ դուք ուտէք այդ պտղից,
ձեր աչքերը կ'բացվին և դուք կ'լինիք, ինչպէս աստ-
ուածներ, կ'ճանաչէք բարին և չարը:

Եւան նայեցաւ ծառին ցանկութեամբ ուտելու նորա
պտղից և այսպէս մեղքը արգէն գործած էր նորա սրը-
տում: Ովոր շարժում է փորձութեան ժամանակը, գայ-
թակղվում է և նայում է ցանկութեամբ և յօժարու-
թեամբ արգելած բանի վերայ, նա արգէն մեղանչում է
սրտում: Այսպէս արաւ Եւան էլ: Արհամարհելով Աս-
տուծոյ պատուիրանը, նա կերաւ արգելած պտղիցը և
տուեց նրանից իւր մարդուն էլ, որ նմանապէս կե-
րաւ: Այն ժամանակ տեսան նոքա, որ մեղանչեցին, զըրկ-

վեցան իրենց անմեղութիւնից և նորա հետ միասին
 դրախտի երջանկութիւնից և ամօթից թաքնվեցան թր-
 վերի մէջ: Աստուած ասաց. «Ո՛ր ես Ադամ»:—«Ես լեցի
 Քո ձայնդ պարտիզում»: պատասխանեց Ադամ «և թա-
 քնվեցայ, որովհետև մերկ էի»:—«Ո՛վ կ'յայտնէր քեզ
 քո մերկութիւնդ, թէ դու չէիր կերել արգելած ծա-
 ուի պտղէց», ասաց Աստուած. «ինչո՞ւ անցար դու իմ
 պատուիրանիցս»:—Ադամ պատասխանեց. «Կինը, որ դու
 ինձ տուիր, տուեց ինձ պտուղը և ես կերայ»: Կինը աս-
 աց. «օձը ինձ խաբեց»: Յանցանքին հետեւեց պատի-
 ժին: Աստուած ասաց օձին. «Դու անիծածն ես երկրիս
 ամէն կենդանիներից, դու կ'սողաս երկրի երեսին և ես
 կ'դնեմ թշնամութիւն քո և կ'սոջ ծնունդների մէջ. դու
 կ'խայթես նորա դարշապարը. բայց կ'սոջ ծնունդը կ'ջախ-
 ջախէ քու գլուխը»: Կնոջը ասաց Աստուած. «կ'շատացնեմ
 քո վեշտերդ: Ցառով կ'ծնես որդիներ և ամենայն բա-
 նում պէտք է հպատակես մարդուր»: Վերջապէս Ա-
 դամին էլ ասաց Աստուած. «որովհետև լեցիր քո կնո-
 ջուդ և չպահեցիր իմ տուած պատուիրանս, չարչարանքով
 կ'գործես երկիրը, որ անիծած է քո պատճառով. նա
 կ'դուրս բերէ քեզ աստասկ և փուշ և դու քո երեսիդ
 քրտինքով կ'ստանաս նրանից քո հացդ, մինչև որ կրկին
 հող կ'դառնաս, ընչից որ առած ես: Դու հող ես և
 հող կ'դառնաս»: Աստուած տուեց Ադամին և Եւային կա-
 շիէ շորեր և արտաքսեց դրախտից: Աստուած դրեց
 դրախտում Քերովբէին, որ պահէ հրեղէն թրով կենաց
 ծառի ճանապահը: Ադամ, աքտրած դրախտից, սկսաւ
 գործել երկիր, որից ինքը առած էր: Այսպէս ճանա-

չերով մեղքը, առաջին մարդիկ կորցրին իրենց առաջ-
 վան երջանկութիւնը: Միակ ուրախութիւնը նոցա և յոյ-
 սը էր Աստուծոյ խոստումն, թէ կ'սոջ սերմը կ'ջախ-
 ջախէ օձի գլուխը, այսինքն Կոյսի Որդին կ'ջնջէ աստա-
 նայի իշխանութիւնը:

ԳԼՈՒԽ Ե

ԱԿԱՄԻ ՈՐԴԻՔԸ:

Ադամ և Եւա ունէին երկու որդի Կայէն և Աբէլ:
 Կայէնը էր երկրագործ և էր խիստ բնութեան տէր. ընդ-
 հակառակն Աբէլ, հեղ երիտասարդ, էր հովիւ: Երկու
 եղբայրներն էլ բերին Աստծուն մատաղ. Կայէնը երկրի
 պտուղներից, իսկ Աբէլ իւր խաշների անդրանիկներից:
 Մատաղ բերելիս Կայէն նկատեց, որ իր մատաղը հա-
 ճելի չէ Աստծու, բայց բարեպաշա Աբէլի մատաղը ըն-
 դունելի եղաւ Աստծուն: Կայէն խիստ սրտմեցաւ: Բայց
 Աստուած ասաց նրան. «Ինչո՞ւ համար սրտմեցար: Թէ
 բարի կ'գործես, ուրախ կլինես, թէ չէ, զգոջ կայ մեղ-
 քից. նա արդէն դրան մօտ է». բայց Կայէն, ուղղվելու
 տեղ, կանչեց իր եղբոր դաշտը և սպանեց նրան: Այն
 ժամանակ Տէր Աստուած ասաց Կայէնին. «Ո՛ր է Աբէլ
 եղբայրդ»: Կայէնը պատասխանեց. «չգիտեմ. մե՞ թէ ես
 նորա պահապանն եմ»:—«Այս ի՞նչ գործեցիր», ասաց
 նրան Աստուած. «քո եղբորդ արիւնի ձայնը գոչում է
 ինձ: Դու անիծած ես այս երկրիս երեսին, որ քո
 ձեռովդ ծածկեցաւ եղբորդ արիւնով. դու կ'ստանանես,
 չգտնելով ոչ մի տեղ քեզ հանդիստ ապաստան»:

Արանից յետ կայէն գնաց Նայիդ երկիրը, ուր մի քանի ժամանակից շինեց առաջին քաղաքը, որ նորա Ենոք որդու անունով կոչվեցաւ: Նորա ամէն յետազանները չար էին և սուրբ զրքում կոչվում են որդիք մարդկան: Երևելիները նոցանից էին Յովբալ, որ հնարեց երգ և քնար և Թորէլ, որ էր ճարտարապետ դարբին պղնձի և երկաթի: Տէր Աստուած մեղքացաւ Ազամին և Եւային, և սուեց նրանց, Աբէլի տեղ, ուրիշ որդի, Սէթ անունով: Սորա որդիքն էին բարեպաշտ և սուրբ զրքի մէջ անունանվում են որդիք Աստուածոյ: Երևելիները նոցանից էին Ենոք, որ միշտ Աստուծոյ կամբին էր հետևում և կենդանի փոխվեցաւ երկինք ու Մաթուսաղա, որ ամէն մարդիկներից աւելի երկար կեանք ունեցաւ՝ այսինքն իննհարիւր վաթսուն ինն տարի:

Իացի Սէթից Աբամ ունէր էլ շատ որդիք և աղջիկներ: Նա կեցաւ իննը հարիւր երեսուն տարի և մեռաւ, դաւանարով հող, որից առած էր:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՋՐ ՀԵՂԵԳԱՆ:

Սէթի որդիներից մէկը, Նոյ անունով, կենում էր այն ժամանակ, երբ մարդիկ, բազմանարով երկրիս երեսին, բոլորովին զեղխեցան: Նոքա չէին մտածում Աստուծոյ վերայ, որ ամէն օր անում էր նրանց բարեբարութիւն. մեռացան նորա պատուիրանները և մտածում էին միայն, որ ոչ թէ իւրեանց պարտաւորութիւնները կատարեն, այլ իրենց սրտի ցանկութիւնները: Մինչև Սէթի

բարեպաշտ յետազանները անգամ, իրենց անմիտ կապակցութեամբը կայէնի յետազանների հետ, զեղխեցան և մեռացան ճշմարիտ Ասածուն: Այս ամէն չար մարդոց մէջ արդար էր միայն Նոյ: Սա բարեպաշտութեամբ մեծացրեց իւր բոլոր որդոց և աշխատում էր նրանց հետացնել ամէն չար օրինակից, որով նոքա պատած էին: Աստուած վճռեց ջնջել մարդկային ցեղը ջրհեղեղով և պահել ընդհանուր մահից միայն բարեպաշտ Նոյին, իր ընտանիքով:

Աստուած հրամայեց Նոյին շինել տապան, այսինքն մի մեծ նաւ անփուտ փայտից և ծեփել այն նաւթով, որ կարողանայ կենալ ջրի երեսին: Այս տապանը երեք դաստիկոն էր, որոնց ամէն մէկը շատ մասեր էր բաժանած: Պատուհանն էր վերեւից և դուռը կողքից: Նոյ, Աստուծոյ հրամանով, առաւ տապանի մէջ մի մի զոյգ ամէն կենդանիներից և մի քանիսից, որ առաւել օգտուէտ էին մարդոց, և որ չէին կարող կենալ ջրում, մինչև անգամ եօթն եօթն, որ պահպանվի նոցա ցեղը մահից և առաւ նոցա համար մի տարուան կերակուր էլ: Վերջապէս Աստուած հրամայեց Նոյին մտնել տապանը իւր երեք՝ Սեմ, Քամ և Յաբէթ որդիներով և նոցա կանանցով: Ամէնը միասին ութը հօգի էին: Աստուած փակեց նրանց տապանի մէջ, սրանից յետ երկինքը ծածկվեցաւ ամպերով, որոնցից եկաւ սաստիկ անձրև քառասուն օր և քառասուն գիշեր շարունակ. բացի սրանից ծովերը և գետերը բարձրացան իրենց ափերից և ջուրը այնքան շատացաւ, որ դաշտերը, ծառերը և մարդոց բնակութիւնները ծածկվեցան ջրով և տապանը սկսաւ

լողալ: Մարդիկ և գազաններ փակչում էին դաշտերից բլուրների գագաթը, միայն ջուրը հասաւ նրանց այնտեղ էլ: Բլուրների վերայ էլ չգտնելով ապաստան վերելան ամենաբարձր սարերի գագաթները, միայն այս տեղ էլ հասաւ նրանց ջուրը: Զուրը բարձրացաւ ամէնից բարձր սարերից էլի տասնուհինգ կանգուն աւելի: Ամէն բան ոչընչացաւ. միայն տապանն ապահով շրջում էր ջրի երեսին: Նորա մէջն էին երկրագնդի բոլոր բնակիչները՝ ութը հողիք, որոնք Աստուծոյ ամենակարող պաշտպանութեան տակ էին:

Նարիւր յիտուն օր ջուրը ամենեւին չէր փոքրանում երկիրն երեսից: Սրանից յետոյ փչեց հողմ, ցրեց ամպերը և փոքր առ փոքր ջուրը սկսաւ նատել: Տապանը, որ շրջում էր ջրի երեսին, կանդնեցաւ Մասիսի գլխին: Նոյ, կամենալով զիտնալ, որ արդեօք ցամաքել է երկիրը, թէ չէ, բաց թողեց ազուաւին, որ էլ յետ չդարձաւ և չբերաւ համբաւ երկրի դրութեան վերայ: Փոքր ժամանակից յետ թողեց ազաւնուն, որ երկիրն վերայ ցամաք տեղ չըզանելով, որ հանգստանայ փոքր ինչ, յետ դարձաւ և Նոյ ձգելով իր ձեռք առաւ նրան էլի ներս տապանի մէջ: Եօթը օրից յետ Նոյ միւսանդամ բաց թողեց ազաւնուն, որ երեկոյեան դարձաւ տապան, կոցում ձիթենու ճիւղ բռնած: Ինչպէս ուրախացան տապանի բնակիչները, երբ այսպէս խնացան, որ ծառերը էլ ջրի տակ չեն: Եօթը օրից յետոյ Նոյ կրկին բաց թողեց ազաւնուն, որ էլ յետ չդարձաւ, որովհետեւ երկիրը արդէն ցամաք էր: Նոյ վեցհարիւր տարեկան էր, երբ Աստուած ասաց նրան. «Գուրս եկ տա-

պանից բոլոր ընտանիքովդ և ամէն կենդանիներով, որոնք քեզ հետ միասին փակված էին այն տեղ: Աճեցէք և բազմեցէք երկիրն վերայ»:

Տապանից դուրս գալից յետոյ, Նոյ շինեց սեղան և բերաւ Աստուծո՛ւ շնորհակալութեան մատաղ, որ այնպէս հաճոյ եղաւ Աստուծո՛ւ, որ այս երախտագիտութեանը համար նա օրհնեց երկիրը և մարգիւթիւնը ասելով. «մինչև երկիրս կայ, անպակաս կ'լինի նորա երեսից ցանքը և հունձը. ամառը կ'հետեւէ ձմեռին և գիշերին կ'ըհետեւէ ցերեկը և այսպիսի ջրհեղեղ էլ չի լինիլ երկիրն վերայ»: Նոյ նայեցաւ երկինք և տեսաւ ամպերի մէջ փայլուն աղեղը. «Այս աղեղը ամպերի մէջ, ասաց Աստուած, է նշան և զբաւական իմ ողորմութեան մարդոց երբ կ'հաւաքվին երկնքում անպերը և իմ աղեղս կ'երևի նոցա մէջ, թող մարդիկ շնորհակալութեամբ յիշեն իմ ուխտս՝ թէ էլ չեմ խրկիլ ջրհեղեղ»: Այսպէս աղեղը երևելով երկնքում միտերս է բերում մեզ մեր արարչի ողորմածութիւնը և մարդասիրութիւնը:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՆՈՅԻ ՈՐԴԻՔԸ:

Նոյ, Արարտից ցած գալից յետ, սկսաւ գործել երկիրը և անկեց խաղողի ծառ: Երբ պտուղը հասաւ, քամեց նորա ծուծը, և որովհետեւ երբէք չէր փորձած նորա զօրութիւնը, խմեց անչափ շատ նրանից, այնպէս որ հարբեցաւ: Թուլացած զինուց թմրեցաւ և պառկեցաւ տան մէջ ամենեւին մերկ: Քամ, տեսնելով իւր հօրը այս-

պիսի անվայել դրութեան մէջ, սկսաւ ծիծաղել նորա վերայ և յայտնեց այն իր եղբայրներին էլ: Բայց Սեմ և Յարէթ մտան վրանք և քամակով դէպի հայրը դարձած առան շորերը և ծածկեցին նրան, առանց տեսնելու նորա մերկութիւնը: Նոյ, երբ զարթեցաւ, իմանալով քամի անպատիւ վարմունքը, ասաց. «Անիծած դու. քո յետագաներդ, քանանու որդիք, կ'լինին քո եղբայրների որդոց ստրուկները. բայց Սեմին և Յարէթին, որոնք պատուեցին իրենց հօր մինչեւ անվայել դրութեան մէջն էլ և ծածկեցին նորա վարմունքը, ասաց. «օրհնում եմ ձեզ, ձեր որդիքը կ'բազմանան երկրիս երեսին և կ'իշխեն քամի յետագաների վերայ: Նոյի գուշակութիւնը իր որդոց յետագաների վերայ կատարեցաւ:

Նոյի երեք որդիներից, Սեմից, քամից, և Յարէթից, ծագեցան աշխարհիս ամէն մասերի բնակիչները: Ինքը Նոյ ջրհեղեղից յետոյ էլի երեք հարիւր յիսուն տարի ապրեցաւ:

ԳԼՈՒԹ Ը.

ԲԱՐԵԼՈՆԻ ԱՇՏԱՐԱԿԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Նոյի որդիքը բազմացան և ամէնքը իբրև մի ազգ խօսում էին մի լեզուով: Բազմանալով սկսան նոքա ցրովել երկրիս երեսին. բայց բոլորովին ցրվելից և մէկ մէկից հեռանալից առաջ վճռեցին շինել ընդարձակ քաղաք և բարձր աշտարակ, որի գլուխը հասնէր մինչև երկինք և երևէր հեռուից: Բացի սրանից նոքա ուզում էին. որ այս շինուածքը լինի նոցա յետագաների համար նշան

իրենց զօրութեան և խմաստութեան: Բայց Աստուած ջրնջեց նոցա այս հպարտ ձեռնարկութիւնը: Նա խառնեց նոցա մտքում բառերը և միտքերը. ուստի և աշտարակի շինողները չհասկանալով մէկ մէկու, չկարողացան շարունակել իրենց շինութիւնը և ստիպվեցան ցրվելու զանազան կողմեր. իսկ սկսած և անկատար մնացած աշտարակը և քաղաքը մնացին յիշատակ մարդոց անմտութեան, որոնք ձեռք խփեցին մի գործքի առանց Աստուծոյ օրհնութեան: Այս քաղաքը անուանվեցաւ Բաբելոն. որ երբայցեցրէն նշանակում է խառնակութիւն, որովհետև նորա շինութեան ժամանակ Աստուած խառնեց մարդոց լեզուն:

ԳԼՈՒԹ Թ.

ԱՐՐԱՆԱՄ:

Մարդիկ ցրուելով երկրիս վերայ, բաժանեցան զանազան ազգեր և մոռացան ճշմարիտ Աստծուն, նոքա սկսան պաշտել իրենց շինած կուռքերը, զանազան կենդանիներուն, արեգակը, լուսինը և այս պատճառով կոչվեցան կռապաշտներ: Այս կռապաշտների մէջ էր Սեթի ցեղից մի բարեպաշտ մարդ Աբրահամ անունով: Աստուած, ճշմարիտ հաւատը հաստատ պահելու համար երկրիս վերայ, ընտրեց նրան և նորա ցեղը:

Աբրահամ Թարայի որդին էր և ունէր երկու եղբայր, Նաբովը և Առան անունով: Այս վերջինը իր հօր Թարայից առաջ մեռաւ, թողնելով իրանից յետոյ մի որդի Աովո անունով, որին Աբրահամ իր մօտ առաւ: Բայց որովհետև կռապաշտութիւնը տարածվեցաւ ոչ միայն

Աբրահամի հայրենիքում այլ և նորա հօր ընտանիքի մէջ էլ, Աստուած ասաց Աբրահամին. «հեռացիր քո հայրենիքիցդ և ազգականներիցդ և գնա այն երկիրը, որ ես քեզ ցոյց կ'տամ. դու կ'լինիս մեծ ազգի հայր: Ես օրհնում եմ քեզ և քեզմով կ'օրհնվին երկրիս բոլոր ազգերը:

Թէև յոյժ ցաւայի էր Աբրահամի համար իւր հայրենիքը թողնել. բայց նորա հաւատը Աստուծոյ վերայ այնպէս հաստատ էր, որ ոչ մի բոպէ չտատանեցաւ նա, այլ առաւ իր Սարա կնոջ, Ղովտի եղբորորդուն, իր ծառաներուն և աղախիններուն, հաւաքեց իր խաչները և ամէն իր ստացուածներով հեռացաւ հայրենիքից:

Աբրահամ գնաց քանան անուանուած գեղեցիկ և բերրի երկիրը և երբ հասաւ Սիքեմի պողաբեր հովիտը, Աստուած ասաց նրան. «ահա այն երկիրը, որ տալիս եմ քեզ և քո որդւոցդ»: Աբրահամ, շարժած շնորհակալութիւնից, կանգնեց Աստուծուն սեղան այնտեղ, ուր նա երևեցաւ իրեն:

ԳՂՈՒԹ Ժ.

ԱԲՐԱՀԱՄ ԵՒ ՂՈՎՏ:

Աբրահամ և Ղովտ բնակում էին միասին և երկուսն էլ ունէին բազմաթիւ խաչներ: Բայց Աբրահամ տէր էր շատ մեծազին զանձերի, որոնք իր առաքելութիւններն էին: Նա էր Աստուծոյ երկնչող մարդ, արդար, մեծահոգի, ցաւակից խեղճերին, հիւրասէր, լեքը կենդանի հաւատով դէպի Աստուած, հպատակ նորա կամքին և հաւատարիմ իր մերձաւորներին: Ինքը միշտ ճշմարտու-

թեամբ վարվելով, կամենում էր ուրիշների մէջ էլ միշտ ճշմարտութիւն տեսնել: Իր հոգւոյ այս գեղեցիկ որպիսութիւնների համար հաճոյ էր նա Աստուծուն, սիրելի մարդոց և բաւական ինքը իրմով: Քանանու բնակիչները խիստ սիրով ընդունեցին նրան: Բարեպաշտ մարդիկ ամէն տեղ Աստուծոյ պաշտպանութեան տակն են լինում: Աբրահամ և Ղովտի խաչները այնպէս բազմաթիւ էին, որ արածելու տեղը, ուր նոքա կենում էին, չէր բաւական: Նոցա հովիւների միջ յաճախ ծագում էր վէճ. այս պատճառով Աբրահամ ստիպվեցաւ իր եղբորորդուն ասելու. «մենք ազգականներ ենք և չպէտք է վիճենք մէկ մէկու հետ ծառաներիս համար, աւելի լաւ է իբրև բարեկամներ հեռանալ մէկ մէկից: Տես ահա բոլոր երկիրը առջևդ է, ընտրիր, ուր կամենում ես կենալ. թէ դու կ'երթաս աջ, ես ձախ կ'երթամ»: Աբրահամը, թէև Ղովտից առաւել մեծ էր և զօրեղ, բայց ընտրութիւնը սուեց Ղովտին, որովհետև ամէն իր վարմունքի մէջ էր միշտ մեծահոգի: Ղովտ իր խաչների համար ընտրեց բերրի հովիտը, որ ոռոգանում էր Յորդանան գետը և ուր էին շինած հարուստ Սողոմ և Գունոր քաղաքները: Եւ նա ինքը բնակեցաւ Սողոմ քաղաքում: Իսկ Աբրահամ խփեց իր վրանները Մամբրէի մայրի մօտ, որ Քէբրոնի մօտ էր:

Բայց Ղովտի ընտրութիւնը յաջողակ չէր. Սողոմի բնակիչները չար մարդիկ էին:

Շրջակայ երկիրները բաժանած էին փոքրիկ տերութիւններ, որոնց ամէն մէկը իր առանձին թագաւորը ունէր: Այս թագաւորների մէջ սկսաւ պատերազմ, որին

մասնակից էր Սողոմի թագաւորն էլ: Սրան թշնամի կողմը յաղթեց, և Ղովա իր ընտանիքով, ծառաներով, աղախիններով, բազմաթիւ խաչներով, Սողոմ և Գումր քաղաքների միւս բնակիչների հետ միասին գերի ընկաւ:

Մէկ գերութիւնից ազատված մարդ զնաց և պատմեց Աբրահամին, ինչոր նորա եղբորորդւոյ զլխին եկել էր: Աբրահամ շուտով ժողովեց իր ամէն ծառաներուն, որոնք ողջ երեք հարիւր տասնը ութ հոգի էին: Նորա դաշնակիցները Էպփոզ, Աւան, Մամբրէ միացան նմանապէս նորա հետ իրենց մարդիկներով և շտապով զնացին գերիների ետեւից: Սոքա հասան թշնամիների ետեւից գիշերով, Ջարդեցին նրանց և քշեցին, ազատեցին Ղովին և ամէն միւս գերիներուն և խլեցին թշնամիների տարած բոլոր աւարը: Աբրահամ Ղովտի, նորա ընտանիքի, բոլոր նորա մարդիկների և Սողոմի բնակիչների հետ միասին յետ դարձաւ:

Այս յաղթութիւնից յետ դառնալիս Աբրահամ անց էր կենում Շաղէմ քաղաքի մօտով, ուր այն ժամանակ թագաւորում էր բարեպաշտ Մէլքիսեդէկը, որ Ճըշմարիտ Աստուծոյ քահանայ էլ էր: Սա Աբրահամին առաջը դուրս եկաւ և ասաց. «օրհնած է Աբրահամ Բարձրեալ Աստծումէն, որ երկինքը և երկիրս ստեղծեց, և օրհնած է Աստուած, որ մասնեց թշնամիներուդ քո ձեռքդ»: Այս ասելով տուեց նրան հաց և գինի: Աբրահամ պատուելով Մէլքիսեդէկի քահանայութիւնը և Աստուծոյ հոգւով նորա մէջ յաւիտենական քահանայապետի (Յիսուս Քրիստոսի) օրինակը տեսնելով, տուեց նրան առած աւարի տասանորդը:

Սողոմի թագաւորն էլ դուրս եկաւ Աբրահամի առաջը և ասաց նրան «յետ տուր ինձ միայն մարդիկս, որոնց դու գերութիւնից ազատեցիր, իսկ մնացած Սողոմից թալանած հարստութիւնները թող քեզ մօտ»: Սողոմի թագաւորը չէր կարծում, որ Աբրահամը իրեն մէկ բան յետ կ'դարձնէ. բայց Աբրահամ պատասխանեց. «Աստուած չանէ, որ ես ուրիշ ստացուածքից չահլել կամենամ: Ես յետ եմ դարձնում քեզ ամէնը, բացի նրանից, ինչ որ կերան մարդիկս և բացի դաշնակիցներիս բաժնից»: Այս ասելով յետ տուեց թագաւորին ամէնը, ինչ որ թշնամին նորա տէրութեան մէջ յափշտակել էր:

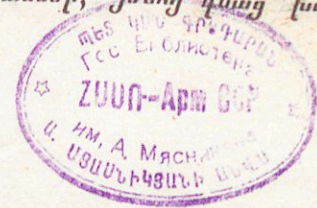
ԳԼՈՒԻ ԺԱ.

ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐԻ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՔԲԱՀԱՄԻ ՄՕՏ:

Աբրահամ, չնայելով իր հարստութեանը, տուն չունէր. այլ բնակում էր վրանում, որ տեղափոխում էր իր հետ միասին այնտեղ, ուր արածում էին նորա խաչները: Մէկ անգամ կէսօրին նա նստած էր իր վրանի դրանը մօտ և տեսաւ իր առջևը երեք անցուորականներու: Նա նոցա առաջ դուրս եկաւ և մինչև դետին երկրպագութիւն տալով ասաց. «Նիժէ կամենում էք իմ բարիս, մի անցնէք իմ վրանիս մօտով: Հանդատացէք փոքր ինչ այս ծառիս տակ, ես կ'բերեմ ջուր ոտներդ լուանալու և կ'պատրաստեմ ձեզ ճաշ»: «Արա՛, ինչպէս ասում ես» պատասխանեցին նոքա: Այն ժամանակ Աբրահամ շուտով մտաւ վրանը, հրամայեց իր կնկան լուանալից թխել նկաններ, յետոյ զնաց խաչների մօտ,

(2210.)

28285-62

ընտրեց ամէնից լաւ հորթը և հրամայեց ծառաներին պատրաստել նրան հիւրերի համար, բերեց նոցա համար նմանապէս կարագ և կաթ. իսկ ինքը կանգնած ծառայում էր նրանց ճաշի ժամանակ :

Ճանապարհորդները էին հրեշտակներ և Աստուած մարդու կերպարանքով: Տէր Աստուած ասաց Աբրահամին. «Ո՛ր է քո կինը Սառան»: «Նա վիանումն է. պատասխանեց Աբրահամ: «Առաջնիկայ տարի այս ժամանակ Սառան կ'ունենայ որդի». ասաց Աստուած: Սառան կանգնած էր վրանի դրան ետև և լսելով այսպիսի խոստումն ծիծաղեցաւ, որովհետև չէր հաւատում և ասում էր ինքը իրեն. «Ի՛նչպէս կարող է այդ պատահել, կարող եմ միթէ ես ունենալ որդի, այն ինչ ես էլ, իմ մարդըս էլ ծերացել ենք (այն ժամանակ Սառան 90 տարեկան էր և Աբրահամ 100): Բայց Աստուած ասաց Աբրահամին, «ինչու է ծիծաղում Սառան. կայ արդեօք անկարելի բան Աստուծոյ համար»: Սառան վախեցաւ տեսնելով, որ Անցաւորին յայտնի էր մինչև անգամ նորա միտքն էլ. նա դուրս եկաւ վրանից, կամենում էր ներդուրթիւն խնդրել, ասելով, թէ ինքը չէ ծիծաղել: Բայց Աստուած ասաց. «Ես գիտեմ որ դու ծիծաղեցար»: Աբրահամ համոզվեցաւ, որ իր առջև եղողները հասարակ ճանապարհորդներ չէին:

Մտքա վեր կացան և գնացին դէպի Սոդոմ: Աբրահամը ճանապարհ գցեց նրանց: Աստուած ասաց. «Ես չեմ ծածկիլ իմ ծառայիցս՝ Աբրահամից, ինչ որ կամենում եմ անել: Ես գիտեմ, որ նա կ'ստորոցնէ իր յետազաններուն ճշմարիտ ճանապարհով զնալ և բարեպաշ-

տութեամբ կենալ»: Աստուած յայտնեց Աբրահամին, որ միտք դրել է Սոդոմ և Գոմոր քաղաքները իրենց բնակիչներին անորէնութեան համար ջրնջելու: Աբրահամ հարցրեց Աստուծն, կ'ինայէ՞ արդեօք Նա քաղաքին, թէ գտնվին նորա մէջ յիսուն կամ թէ տասն էլ արդար մարդիկ: Տէր Աստուած պատասխանեց, թէ կ'ինայէր քաղաքին, եթէ գտնվէին նորա մէջ միայն տասն հոգի արդար մարդիկ էլ:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ՍՈԴՈՄ ԵՒ ԳՈՄՈՐ:

Երբու հրեշտակները ճանապարհորդների ձեւով մտան երեկոցեան Սոդոմ: Ղովա, որ նստած էր քաղաքի դրան մօտ, տեսաւ մտնողներուն. միայն չէր խմանում, թէ ո՞վ են: Նա մօտեցաւ նրանց և երկիրպագանելով նրանց մինչև գետին խնդրեց, որ մանեն իր տուն և գիշերը իր մօտ անց կացնեն: «Չէ, պատասխանեցին հրեշտակները, մենք կ'անցկացնենք գիշերը փողոցում»: Բայց Ղովա այնքան խնդրեց, որ նոքա վերջապէս համաձայնեցան: Նա ուտեցրեց նրանց ընթրիք և երբ քնելու ժամանակ էր և կամենում էին պառկել, քաղաքի բնակիչները պատեցին Ղովաի տունը և պահանջում էին, որ նա իրենց ձեռք մասնէ օտարականներուն, որոնք նորա մօտ եկել են: Ղովա դուրս գալով ժողովուրդի առաջ, փակեց դուռը իր ետևից և խնդրում էր, որ վնաս չտան օտարականներին: Բայց Սոդոմի բնակիչները գոռում էին նրան ասելով. «դու ինքդ մեր մէջ պանդուխտ եկած ես և դեռ մեր դատաւորն էլ կ'ամենում ես լինել»: Այս խօսքերով յալ-

ձակեցան Ղովտի վրայ. միայն հրեշտակները մտցրին նրան ներս և դուռը փակեցին վրայից: Այսպէս Ղովտ ազատեցաւ Սողոմի բնակիչներին կատաղութիւնից. որոնք կուրացած չկարողացան նորա տուն մտնելու ճանապարհը գտնել:

Միւսնոյն գիշեր հրեշտակները ասացին Ղովտին. «մենք զրկած ենք Աստուծակ այս քաղաքը քանդելու. նորա բնակիչներին անօրէնութիւնը բարձրացաւ մինչև երկինքը»: Երբ սկսաւ առաւօտանալ, հրեշտակները առին Ղովտին, նորա կնոջ և երկու աղջիկներուն և հանեցին քաղաքից դուրս: «Այժմ ազատվեցէք, ասաց հրեշտակը. մի՛ մընաք այս հովտում, այլ գնացէք սարը, և յետ մի նաշէք»: «Տէր», ասաց Ղովտ, ես չունիմ զօրութիւն, մինչև սարը գնալու. բայց ահա մօտումս փոքրիկ քաղաք կայ, արդեօք չե՞մ կարող այնտեղ ազատվել. «Այս բանումն էլ թող կատարվի քո խնդիրդ. գնա՛ շուտ այնտեղ, մինչև որ դու քաղաքը չմտնես, ես ոչինչ չեմ կարող անել»: Արևի ծագելիս, Ղովտ հասաւ քաղաքը, որ այնուհետև Սեզովը անուանվեցաւ: Այն ժամանակ վեր եկաւ երկնքից կրակ և ծծումբ և ջնջեց Սողոմ և Գոմոր քաղաքները, բոլոր նորա շրջական, ամէն բնակիչներուն, դաշտերը և խաչները: Ղովտի կինը, հրեշտակների հրամանից անցնելով, յետ մնաց իր ընտանիքից, յետ նայեցաւ և դարձաւ աղի արձան:

Աբրահամ վեր կացաւ առաւօտը, գնաց նայելու այն կողմը, ուր էին Սողոմ և Գոմոր քաղաքները և տեսաւ, որ այն տեղից բարձրանում է թանձր ծուխ և բոց:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ԻՍԱՀԱԿԻ ԾՆՈՒՆԴԸ. ԱԳԱՐԻ ԵՒ ԻՍՄԱՅԷԼԻ

ԱՔՍՈՐՈՒՄՆ

Աստուծոյ խոստմանը համեմատ տարուան վերջին Սառան ծնաւ որդի, որին անուանեցին Իսահակ: Սառան ատում էր. «Աստուած տուեց ինձ ուրախութիւն ծերութեանս ժամանակ. ամէնքը, ով կ'լսէ իմ որդու ծնունդը, կ'ուրախանայ ինձ հետ միասին: Երեխան մեծանում էր և զօրանում: Աբրահամ հարիւր տարեկան էր և Սառան իննսուն, երբ ծնաւ նրանց որդի:

Իսմայէլ, Աբրահամի որդին Ագարից, էր մեծ Իսահակից քանի մի տարով և յաճախ զրկում էր իր եղբորը: Սառան նկատեց այս և պահանջեց Աբրահամից, որ նա աքսորէ Ագար աղախինին իր որդւովը, այն պատճառով, որ նոքա չեն պատվում նորա որդուն Իսահակին: Աբրահամ խիստ տրտմեցաւ այս պահանջման համար. բայց Աստուած ասաց նրան. «արա՛ ինչպէս Սառան կամենում է: Աբրահամ, որնոր միշտ անպայման հըպատակում էր Աստուծոյ կամքին, վեր կացաւ առաւօտը վաղ, առաւ մի քանի հաց և տիկ ջրով, ողջը դրաւ Ագարի ուսին և Իսմայէլին էլ տարով նրան աքսորեց երկուսին էլ: Ագար թափառելով անապատում կորցրեց ճանապարհը և Իսմայէլը թուլանում էր ծարաւից. Ագար թողեց նրան ծառի ստուերի տակ և ինքը մէկ վտան հեռու նրանից նստեցաւ. «ես չեմ կարող տեսնել որդու մահը». ասում էր նա լալով: Իսմայէլ ծարաւից ներզայած, գոռում էր և լաց լինում: Աստուծոյ հրեշ-

տակը յայտնեցաւ Ազարին և ասաց նրան. «մի՛ լար, Աստուած լսեց քո որդուդ ձայնը, վեր կաց, բռնիր նրան ձեռից և տար քեզ հետ: Նրանից կ'ծագէ բազմաթիւ ազգ»: Այն բուպէին Ագար տեսաւ յստակ ջրի աղբւր, մօտեցաւ նրան, լքցրեց իր տիկը ջրով և խմացրեց ջուր խմայելին: Աստուած օրհնեց նրան, նա մեծացաւ, բնակում էր անապատում, գարձաւ ճարտար աղեղնաւոր և Նզիպատացի կին առնելով ունեցաւ տասներկու որդի և բազմաթիւ ցեղ: Խմայելից դուրս են եկած Արարացիները, որ այս պատճառով երբեմն խմայելացիք էլ են կոչւում:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ԻՍԱՀԱԿԻ ՄԱՏԱՂ ԲԵՐՎԻՂ:

Աստուած, փորձելով Աբրահամի հաւատը, մի անգամ ասաց նրան. «Աբրահամ, Աբրահամ».—«Այստեղ եմ ես Տէր, պատասխանեց Աբրահամը: «Վեր առ քո սիրելի որդուդ Իսահակին», ասաց Աստուած, «գնա՛ նորա հետ միասին այն սարի գլուխ, որ ես քեզ ցոյց կ'տամ և այն տեղ բեր նրան ինձ մատաղ ողջակէզ»:

Առաւօտը վաղ վեր կացաւ Աբրահամը, պատրաստեց փայտ, բարձեց այն իշի վրայ, առաւ հետը երկու ծառաներ և Իսահակին ու ընկաւ ճանապարհ: Երբորդ օրընօքա հասան նշանակած տեղը, ուր յետոյ Սողոմոն շինեց ճշմարիտ Աստուծոյ տաճարը: Այն ժամանակ Աբրահամը ասաց իր ծառաներին. «մնացէք այստեղ և սպասեցէք ինձ. իսկ ես իմ որդուով կ'երթամ սարի գլուխը աղօթք անելու»: Նա վեր առաւ մատաղի կրակը ու դանակը և

Իսահակ վեր առաւ փայտը: Սարը բարձրանալիս Իսահակ ասաց իր հօրը. «Հայր իմ, մենք ունինք կրակ և փայտ. բայց ո՞ր է մատաղի ոչխարը».—«Որդեակ, ասաց Աբրահամ, Տէր Աստուած կ'ղրկէ մեզ մատաղի ոչխար: Իսահակի իսկի մոգոմբն էլ չէր անց կենում, որ ինքը նշանակած է զոհվելու: Երբ սարը վեր ելան, Աբրահամ կանգնեց սեղան և դրաւ նորա վերայ փայտը: Իսահակ համեստ հպատակութեամբ, բոլորովին առանց ընդդիմութեան, թողեց իրեն կապել և փայտի վերան դնել: Աբրահամ բարձրացրեց արդէն իր ձեռը և դանակով կամենում էր մորթել իր որդուն և ահա լսեց Աստուծոյ հրեշտակի ձայնը, որնոր ասում էր. «Աբրահամ, Աբրահամ».—«Ես այս տեղ եմ», պատասխանեց Աբրահամ: «Չեռդ քեզ քաշիր, ասաց հրեշտակը, մի՛ սպանիր որդուդ. Աստուած բաւական է քո հպատակութեամբդ, որովհետեւ դու չինայեցիր Նորա սիրոյն համար մինչև քո սիրելի որդուդ էլ: Աստուած կ'վարձատրէ քեզ և քո զաւակդ կ'բազմանայ ինչպէս ծովի աւազը և քո զաւակովդ կ'օրհնվին երկրիս բոլոր ազգերը: Այս նշանակում էր, որ Աբրահամի ցեղեց, պէտք է, ծնէր երկրիս փրկիչը:

Յետ նայեցաւ Աբրահամ և տեսաւ մի խոյ, որնոր ծառից կախված էր, առաւ նրան և զոհեց Աստծուն իր որդու տեղը և յետոյ Իսահակի հետ միասին դարձաւ տուն:

Ստաւ մինչև Իսահակի ամուսնութիւնը կենդանի չբնաց: Նա մեռաւ հարիւր քսան եօթը տարեկան: Մինչև այս ժամանակ Աբրահամ, չնայելով իր հարստութեան, չունէր սեպհական երկիր, ուր կարողանար թաղել իր կնոջ: Այն ժամանակ դեռ հասարակաց հանգստարան

ներ չկային այլ ամէնը թաղում էր իր մեռելներուն իր սեպհական կալուածքում: Աբրահամ գնեց այն երկրի բնակիչներէն մէկէն, որի անունն Եփրոն էր, երկիր մի այրով, ուր և թաղեց իր կնոջ: Ուրեմն Աբրահամի առաջին սեպհականութիւնը այս երկրում էր ազարակ մի այրով, ուր էր գերեզմանը:

ԳԼՈՒԹ ԺԵ.

ԻՍԱՀԱԿԻ ԱՄՈՒՍԵՈՒԹԻՒՆԵՐ:

Աբրահամ, խորին ծերութեան հասած, իր մահից առաջ կամեցաւ իր որդու Իսահակի վեճակը կարգաւորել: Նա չէր ուզում նորան կին առնել ոչ մի քանանացի աղջիկ, այլ վճռեց ընտրել նորա համար կին իր հայրենիքից և ազգականներից. ուստի և կանչեց իր ծառաներէն մէկին, որին նա հաւատում էր և որ կառավարում էր բոլոր նորա կալուածները և ասաց նրան. «Երդում տուր ինձ մեր Աստուծոյ անունով, որ երկինք և երկիր ստեղծեց, որ դու իմ որդուս Իսահակի համար կին չես ընտրիլ քանանացի աղջիկներից, այլ կ'երթաս իմ հայրենիքս, իմ ազգականներիս մօտ և այն տեղից կ'առնես նրան կին: Տէր Աստուածը, որի պատուիրանները բոլոր կեանքիս մէջ ես պահել եմ, կ'առաջնորդէ քեզ և քո առաջիկ կ'ըրթիկ իր հրեշտակին:» Մտռան երդումով խոստացաւ Աբրահամի ամէն հրամանները կատարելու, առաւ ասան ուղտ, բարձեց նոցա վերայ իր տիրոջ հարստութիւններն և գնաց Միջագետք, ուր Աբրահամ թողել էր իր Նաբովը եղբօր: Երբ այն քաղաքին մօտացաւ, ուր բնակում էր Նաբովը, նա մնաց դրան մօտ և իր ուղ-

տերը կանգնեցրեց նոյն ջրհորի մօտ, որից ջուր առնելու գալիս էին քաղաքի բոլոր աղջիկները: Եղիազար (Աբրահամի ծառայի անունն է) սկսաւ աղօթք անել Աստուծու, որ նա ցոյց տայ իրան Իսահակի ապագայ կնոջ: «Թող այն աղջիկը, ասաց Եղիազար իր աղօթքի մէջ, որին ես կ'ասեմ, ցածացրու սափորդ, որ ես խմեմ և նա կ'ասէ, խմիր. ես կ'խմեցնեմ քո ուղտերիդ էլ, թող այն աղջիկը լինի Իսահակի կինը»: Հազիւ աւարտեց իր աղօթքը, դուրս եկաւ քաղաքից մի աղջիկ սափորով, մօտեցաւ աղբիւրին, լքցրեց իր սափորը և կամեաւ էր արդէն հեռանալ: Եղիազարը մօտենալով նրան ասաց. «տուր ինձ խմել քո սափորիցդ»:— «Խմիր ինչ քան ուզում ես» պատասխանեց աղջիկը բարութեամբ, սափորը նրան տաով:— «Ես կ'խմեցնեմ քո ուղտերիդ էլ»: աւելցրեց նա յետոյ հանելով ջուր լքցրեց այն տաշտը, որ դրած էր անասուններուն ջրերու համար և ջրեց ողջ նորա ուղտերուն: Զարմացած այնպիսի բարեհոգութեան վերայ, լուռ նայում էր օտարականը նորա վերայ և յետոյ հանելով ոսկի օղեր և ապարանջաններ ընծայեց նրան և ասաց. «Ո՞ւմ աղջիկն ես, ո՞ւր են քո ծնողներդ. չունի՞ք արդօք ձեր տանը տեղ ինձ և իմ ուղտերիս համար»:— «Ես եմ Ռեբեկա, Բաթուէլի աղջիկը, որ Նաբովի որդին է Մելքա կնոջից», պատասխանեց աղջիկը:— Մեր տանը կայ տեղ քեզ համար, ո՞վ օտարական, կայ նմանապէս տեղ քո ուղտերիդ համար էլ: Մենք շատ ունենք յարդ և խոտ»: Այն ժամանակ երկրպագեց Եղիազար Աստուծուն ասելով. «օրհնեալ է Աբրահամի Տէր Աստուածը. նա երբէք չէ թողնում նրան և ինձ ուղիղ առաջնորդեց զեպի նորա եղբօր առնելը»:

Ռեբեկան շուտով գնաց տուն: Նա ունէր մի եղբայր Ղարան անունով: Սա, տեսնելով թանկագին ընծաները, որոնք իր քոյրը ստացել էր, շտապով գնաց օտարականի մօտ և ասաց. «Ե՛կ մեր տուն, դու, Աստուծո՛վ օրհնածդ. ես պատրաստել եմ քեզ համար տեղ. կայ տեղ հանգստանալու. քո ուղտերիդ համար էլ»: Նա տարաւ իր հետ Եղիազարին, վեր առաւ ուղտերի բեռները և տուեց նրանց ուտելու խոտ և յարդ:

Ինչպէս Եղիազար ներս մտաւ թէ չէ, բերին նրան ընթրիք. բայց նա ասաց. «Նա ոչինչ կերակուր չեմ գնիլ բերանս, մինչեւ չկատարեմ իմ տիրոջս կամքը»: Այժմ պատմեց նա իրեն եղած յանձնարարութիւնը և խնդրում էր վճռական պատասխան: Բաթուէլ և Ղարան ասացին. «Աստուած ինքը կարգադրեց այս բանը. ահա՛ Ռեբեկան քո առաջնդ է, առ նրան և գնա, թող լինի նա քո տիրոջդ որդու կինը, ինչպէս Աստուած հրամայեց»: Այս լսելով Եղիազար երկրպագութիւն տուեց Աստուծու և շնորհակալ եղաւ նրանից: Բերաւ ոսկի և արծաթի բաներ, գեղեցիկ շորեր և ողջը տուեց Ռեբեկային: Նոյնպէս ընծաներ տուեց նորա ընտանիքին էլ: Արանից յետոյ ամէքը նստան ընթրիքի: Միւս օր առաւօտ վաղ վեր կենալից յետ, Եղիազար ասաց. «այժմ թող ինձ, գնամ տիրոջս մօտ»: Աղջկան ծնողները ասացին. «Թող Ռեբեկան մնայ մեզ մօտ էլի մի տասն օր դոնէ»: Բայց նա պատասխանեց. «մի բռնէք ինձ, Աստուած օրհնեց իմ ճանապարհս և ես պէտք է գնամ շուտով ու իմ տիրոջս ուրախացնեմ»: Մայրը և եղբայրը ասացին, «մենք կ'իմաննէնք Ռեբեկային, թող նա ինքը վճռէ»: Երբ Ռեբեկան ներս

մտաւ, հարցրին նրան. «կերթամ դու այս մարդու հետ»: — «կերթամ», պատասխանեց Ռեբեկան: Այն ժամանակ աղգականները օրհնեցին նրան, հրաժարական ողջոյն տուին և Ռեբեկան, առնելով իր աղախիններուն գնաց Եղիազարի հետ: Իսահակ ամուսնանալով նորա հետ, խիստ սիրում էր նրան. իր առաքինութիւններով Ռեբեկան եղաւ նրան ուրախութիւն և մխիթարում էր նրան մօր մահուան համար, որի վերայ լալից նա չէր դադարում: Աբրահամ խորին ծերութեան մէջ մեռաւ, թողնելով բոլոր իր կալուածքը Իսահակին: Նորա որդիք՝ Իսահակ և Իսմայէլ թաղեցին նրան այն այրի մէջ, ուր շատ ժամանակ առաջ թաղած էր Սառա:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ԵՍԱԻ ԵՒ ՅԱԿՈՎԲ

Աստուծոյ ընտրած ազգի նահապետները ուղղակի Աստուծո՛վ ստանում էին հրամաններ. իսկ իրենք կառավարում էին և սրահում իրենց ընտանիքը, ընդոճիմներուն և այն աղգականներուն, որոնք չունէին բաւական հարստութիւն, որ բաժանվէին նրանցից: Ամէն նահապետ էր մի և նոյն ժամանակ քահանայ էլ իր ամս մէջ և միջնորդ Աստուծոյ և իրենների մէջ: Նահապետների ընտանիքների մէջ աւագ որդին ունէր առաւել արտօնութիւններ քան թէ նորա եղբայրները, որովհետեւ հօր մահից յետ ժառանգում էր քահանայութեան և տիրոջ իրաւունքը: Բացի սրանից աւագ կամ անդրանիկ որդին ունէր ամէնից մեծ իրաւունք՝ այն է յոյս ունենալը, որ իսկ իր ցեղից կ'ծնվի խոստացած ապագայ Փրկիչը աշ

խարհիս: Աբրահամ էր տէր և քահանայ իր տան մէջ. նրանից յետ միւսնոյն իրաւունքները ժառանգեց նորա որդին Իսահակը:

Իսահակից և Ռեբեկայից ծնան երկու եղբայրներ՝ երկուորեակներ՝ Եսաւ և Յակօբ: Եսաւ ծնաւ առաջ, ուրեմն համարվում էր աւագ: Նորա մարմինը ծածկած էր մնազերով ինչպէս բրդով. նա էր զօրեղ, քաջ, միայն շատ վայրագ և թեթեւամիտ, նորա սիրելի պարսպմունքն էր վայրի կենդանիների որսը. նորա աւարը Իսահակի սիրելի կերակուրն էր. ուտի և Եսաւին առանձնապէս սիրում էր հայրը: Իսկ Յակովբն էր հեզ, բարեպաշտ երիտասարդ. օգնում էր իր մօր տան գործքերում և սիրում էր հօվուրի հանդարտ կեանքը. այս շատ դուր էր գալիս մօրը: Յակովբը Ռեբեկայի սիրելին էր:

Մի անգամ Յակովբ եփեց իրեն համար ոսպե թան և ուտում էր այն: Նոյն ժամանակ որսից յետ դարձաւ Եսաւ, դադրած և քաղցած: «Տո՛ւր ինձ քո կերակուրիցդ». ասաց նա, «ես շատ դադրած եմ և շատ քաղցած:— «Տո՛ւր ինձ քո անդրանկութիւնդ, պատասխանեց Յակովբ, ես էլ կտամ քեզ իմ կերակուրս»:— «Ննչ հարկաւոր է ինձ անդրանկութիւնս. ահա ես մեռնում եմ սովից». պատասխանեց թեթեւամիտ Եսաւ և երբեմնով խոստացաւ տալ իր եղբօր իր անդրանկութեան իրաւունքը: Աբրահանից յետոյ Յակովբ էլ տուեց նրան իր կերակուրը: Եսաւ կերաւ, խմեց և զնաց, ամենեւին չհոգայով իրեն եղբօրը վաճառած իրաւունքների վերայ: Եսաւ, երբ քառասուն տարեկան դառաւ, ամուսնացաւ մի այլազգի աղջկան հետ. որ ամենեւին չէր պատվում Ռեբեկային:

ԻՍԱՀԱԿԸ ՕՐՀՆՈՒՄ Է ԻՐ ՈՐԴՈՅԸ:

Իսահակը, երբ շատ ծերացաւ, կուրացաւ և զգալով, որ մահը արդէն մօտ է, կանչեց իր որդուն Եսաւին և ասաց նրան. «որդեակ, ես արդէն ծեր եմ և իմ մահուանը օրը չգիտեմ: Գնա՛ դաշտ, որս արա՛ և պատրաստիր ինձ նրանից այն կերակուրը, որ ես սիրում եմ: Ես մահիցս առաջ կամենում եմ քեզ տալ օրհնութիւնս, ինչպէս անդրանիկ որդուս»: Եսաւ այն լուպէին զնաց: Բայց Ռեբեկան, որ լսեց Իսահակի այս խօսքերը և կամենում էր անդրանկութիւնը առաւել արժանաւոր Յակովբին տալ, հրամայեց սրան իրեն խաշնից երկու ուլեր բերել, պատրաստեց նրանցից Իսահակի ճաշակին յարմար կերակուր. յետոյ Յակովբի վեզը և ձեռները փաթաթեց ուլերի մորթով, հագցրեց նրան Եսաւի լաւ շորերը և տալով նրան պատրաստած կերակուրը, զրկեց իր հօր մօտ, որ ստանայ անդրանկութեան օրհնութիւնը: Լսելով, որ մէկը վրան ներս մտաւ, հարցրեց կոյր ծերունին. «ո՞վ եկաւ: «Եսաւ, քո անդրանիկ որդին», պատասխանեց Յակովբ. «ես կատարեցի հրամանդ, ահա կեր և օրհնիր ինձ»:

Մօտեցիր ինձ առաւել, ասաց Իսահակ, ես կամենում եմ քեզ շօշափել. որ ճշնորիտը խմանամ, թէ դու արդեօք իսկ իմ որդիս Եսաւն ես»: Յակովբը մօտացաւ: Իսահակը նրան շօշափելով ասաց. «Չայնդ նման է Յակովբի ձայնին, իսկ վեզը և ձեռներդ Եսաւինն են»: Այսպէս ծերունին խարվեցաւ, կերաւ բերած կերակուրը և ասաց. «մօտեցիր

ինձ որդեակ և համբուրիր ինձ»: Ինքն էլ նրան տուեց իր օրհնութիւնը ասելով, «եղևր տէր եղբօրդ վերայ, քո մօրդ որդիքը թող հպատակեն քեզ, անիծած լինի, ովոր քեզ կ'անիծէ և օրհնած, ով քեզ կ'օրհնէ»:

Ապիւ Յակովբը դուրս եկաւ թէ չէ, Եսաւ վրանը մտաւ: «Ով եկաւ, հարցրեց իսահակ.— «Ես Եսաւ, քո անդրանիկդ»: պատասխանեց Եսաւ: «Որդեակ իմ», ասաց իսահակ, «քո եղբայրդ Յակովբ յախշտակեց օրհնութիւնը, որ քեզ համար էր նշանակած»: Եսաւ երկիւղեց և բարկութիւնից սկսաւ լաց լինել և ասաց. «հայր մի՞թէ ինձ համար էլ ուրիշ օրհնութիւն չունես»: Նորա արտասունքներից շարժած, ծերունին օրհնեց նրան էլ ասելով. «Թող բնակեցնէ Տէր Աստուած քեզ էլ բարեբեր երկրի մէջ, միայն դու պէտք է կենաս սրովդ և լինես եղբօրդ իշխանութեան տակ»: Այս ամէնը կարգադրած էր Աստուծոյ նախախնամութիւնից, որ յաճախ իր շնորհքը խլում է ապերախսանքից ու անարժաններից և տալիս է այն երկիւղած մարդոց:

Այս ժամանակից Եսաւ ատեց իր եղբօր և ասում էր մտքում, «երբ կ'մեռնի մեր հայր իսահակը, ես եղբօրս կ'սպանեն»: Ռեբեկան, այս խնամարով, խորհուրդ տուեց Յակովբին հայրենի անից փախչել Միջագետք իր եղբօր Վաբանի մօտ»: «Թող նա այն տեղ ընտրէ իրեն կին, ասաց Ռեբեկան իսահակին, ես չեմ ուզում որ նա ամուսնանայ քանանացի աղջկայ հետ. Եսաւի կինը քանանացի է, իմ բոլոր կեանքս մաշեց նա. եթէ Յակովբ էլ քանանացի կին առնէ, էլ ինչու համար է իմ կեանքս աշխարհիս վերայ:

ՅԱԿՈՒԲԻ ԵՐԱԶՐ:

Իսահակ կանչեց Յակովբին իր մօտ, օրհնեց նրան ճանապարհ ընկնելիս և յետագայ հրամանը տուեց նրան. «մի առնել քեզ կին քանանացիներից, այլ գնա Միջագետք, քո մօրդ հօր՝ Բաթուէլի տունը և ամուսնացիր մօրեղբօրդ Վաբանի աղջիկներից մէկի հետ: Իսկ Աստուած կ'օրհնէ քեզ, կ'մեծացնէ և կ'բազմացնէ: Իմ հօրս Աբրահամի օրհնութիւնը կ'տայ նա քեզ և քո զաւակներից»: Յակովբ, ծնողաց օրհնութիւնը ստանալից յետ, ճանապարհ ընկաւ դէպի Միջագետք իր մօրեղբօր Վաբանի մօտ:

Եսաւ լսելով, որ իսահակ օրհնեց Յակովբին և խրիեց նրան Միջագետք, որ Վաբանի աղջիկներից մէկի հետ ամուսնանայ, որովհետեւ քանանացի աղջիկներուն չէր հաւանում, ինքն էլ գնաց իր հօրեղբօր խմայելի մօտ և կին առաւ իրեն նորա Մայելէթ աղջկան:

Այր Յակովբ, իր ծնողների հրամանով, գնում էր Միջագետք, մի անապատ տեղում զիշերը նրան վրայ հասաւ: Նա պառկեցաւ գետնի վերայ, գլխի տակ քար դրաւ և քնեցաւ հանդարտ: Երազում տեսաւ նա երկրիս վերայ սանդուղ դրած, որի զուխը հասնում էր մինչև երկինք: Հրեշտակները իջնում էին և բարձրանում նորա վերայ. իսկ գլխին կանգնած էր ինքը Աստուած և ասում էր. «Ես եմ քո Տէր Աստուածդ, Աբրահամի Աստուածը, իսահակի քո հօրդ Տէրը, մի վախիր. Ես կ'տամ քեզ և քո զաւակներիդ երկիրը, որի վերայ դու այժմ

քնում ես. քո ազգդ կ'բազմանայ ինչպէս ծովն աւազը և կ'ստարածվի դէպի արևելք, արևմուտք, հիւսիս և հարաւ, և քեզմով ու քո զաւակներովդ կ'իջնի օրհնութիւն և բոլոր մարդկութեան վերայ: Ես կ'լինիմ քեզ հետ, ամէն ճանապարհներում կ'պահեմ քեզ, կ'զարձնեմ քեզ կրկին այս երկիրը և չեմ թողնիլ քեզ, մինչև չկատարվի ամէնը, ինչոր Ես քեզ ասացի»: Յակովբ զարթեցաւ և ասաց. «Աստուած է այս տեղումն և ես չէի իմանում. այս տեղ է Աստուծոյ տունը և երկնքի դուռն» և առաւ այն քարը, որի վերայ քնած էր, կանգնեց նրան արձանի պէս, ածեց նորա վերայ իւղ և ասաց. «Երբ Աստուած ինձ յետ կ'զարձնէ, կ'չինեմ այս տեղ սեղան, այս տեղ կ'լինի Աստուծոյ տունը և ես իմ ստացուածներիս տասանորդը կ'տամ նրան»: Սանդուղը էր օրինակը Աստուածամօր և Յիսուսի Քրիստոսի երկրիս վերայ իջնելուն: Տեղը, ուր Յակովբ տեսաւ մարգարէական տեսիլը, այն ժամանակից յետ կոչվեցաւ Բեթէլ, այսինքն Տուն. Աստուծոյ:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՅԱԿՈՎԲԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յակովբ շարունակեց իր ճանապարհը դէպի արևելք իր մօրեղբօր Վաբանի մօտ: Երկար ժամանակ գնալից յետ, հասաւ մի ջրհորի մօտ, որ դաշտի մէջ էր և որի մօտ երեք խաշներ հանգստանում էին, և ջրհորը ծածկած էր մեծ քարով: Յակովբ հովիւներին ասաց. «Կըպարհանե՞ք, որտեղեց էք».— «Մենք Խառան քաղաքից ենք». պատասխանեցին հովիւները: «Ճանաչում էք դուք Յաթուէլի որդուն Վաբանին»: Հարցրեց Յակովբ: «Ճանաչում ենք». պատասխա-

նեցին հովիւները. «և ահա Հռաքել նորա աղջիկն էլ դալիս է ջրհորի մօտ նորա ոչխարներով: «Կեռ վաղ է խաշները ժողովելու». ասաց Յակովբ. «ինչո՞ւ չէք ջրում խաշներդ և չէք քշում նրանց արածելու մինչև իրիկուն»:— «Մենք սպասում ենք միւս հովիւներուն», պատասխանեցին նրան, «որ գլորենք քարը, ջրենք միասին մեր ոչխարներուն և յետոյ կրկին ծածկենք ջրհորը»: Այս միջոցին մօտեցաւ Հռաքելն էլ իր հօր խաշներով: Արան տեսնելով, Յակովբ շտապեց քարը գլորելու ջրհորի բերանից, ջրեց Վաբանի ոչխարներուն և յետոյ բարեւեց Հռաքելին, լաց եղաւ ուրախութենից և ասաց, որ ինքը նորա հօրաքրոջ Ռեբեկայի որդին է: Այս իմանալով Հռաքել վազեց տուն, որ բոլորը պատմէ իր հօր: Երբ Վաբան իր քեռորդու գալուստը լսեց, գնաց նորա առաջ, գրկեց նրան, համբուրեց և տարաւ իր տուն:

«Դու իմ ազգականս ես», ասաց Վաբան Յակովբին, «բայց ես չեմ ուզում, որ դու ինձ ձրի ծառայես. ասա, ինչ վարձ ուզես, կ'ստանաս քո ծառայութեանդ համար»: Վաբան ունէր երկու աղջիկ, երէցը անուանվում էր Լիս, որի աչքերը ցաւում էին, և կրտսերը Հռաքել, որ գեղեցիկ էր շատ դէմքով: «Ես կ'ծառայեմ քեզ եօթն տարի կրտսեր աղջկանդ Հռաքելի համար», պատասխանեց Յակովբ, «եթէ կ'տաս դու նրան ինձ կին»: Վաբանը համաձայնեցաւ: Յակովբ եօթն տարի արածում էր նորա խաշները: Նշանակած ժամանակի անցնելից յետ, Վաբանը խնջոյք պատրաստեց և հարսանիք կանչեց շատ հիւրեր: Այն ժամանակվան սովորութեամբ հարսը պէտք է իր երեսը ծածկէր պսակի ժամանակ քօղով: Երբ Յակովբ միւս առաւօտ տեսաւ իր կնոջ առանց քօղի, ի-

մացաւ, որ իրան Հռաքելի տեղ, Վիային են տուել: Յակովբ զնաց Վաբանի մօտ և ասաց. «դու խաբեցիր ինձ. ես եօթն տարի քեզ ծառայեցի Հռաքելի համար և դու ինձ Վիային տուիր».— Մենք սովորութիւն չունինք կրօն սեր բրոջը մեծից առաջ կին տարւոյ, պատասխանեց Վաբան. «Եթէ կուզես մի շաբաթից կ'տամ քեզ Հռաքելին էլ, միայն եթէ կ'համաձայնիս էլ եօթն տարի ինձ ծառայել»:

Յակովբ ամուսնացաւ Հռաքելի հետ և ծառայեց Վաբանին էլ եօթն տարի: Բայց իր երկու կնոջից աւելի սիրում էր նա գեղեցիկ Հռաքելին: Այս գերազանցութիւնը շատ տրտմեցրեց Վիային, բայց Աստուած, նրան մտիթարելու համար այս տրտմութիւնից, տուեց նրան շատ որդիք. իսկ Հռաքելը երկար ժամանակ ամուլ էր: Վերջապէս ամուսնութիւնից շատ տարի յետոյ. երբ արդէն Յակովբ տասն որդի ունէր, Հռաքելն էլ ծնաւ որդի, որին անուանեցին Յովսէփ:

ԳԼՈՒԽ Ի.

ՅԱԿՈՎԲԻ ԼՈՒԲԱՆԻ ՄՕՏ ԿՆՆԱԼՐ:

Տասնչորս տարիից յետ Յակովբ ասաց Վաբանին. «Այս ծառայեցի քեզ հաւատարմութեամբ, երբ ես քեզ մօտ եկայ, ստացուածդ մեծ չէր այնքան, այժմ դու հարուստ ես: Եւ ես պէտք է արդէն իմ որդոցս համար հող քաշեմ. թող ինձ, որ իմ հայրենիքս երթամ»: Վաբան գիտենալով. որ ճշմարտիւ Յակովբ խիստ մեծացրեց իրեն ստացուածքը, քաղցրութեամբ պատասխանեց նրան. «Ինչորում եմ քեզ, մնա իմ մօտ էլ մի քանի

ժամանակ. ես տեսնում եմ, որ Աստուած օրհնեց ինձ այն ժամանակից, երբ դու իմ տանս բնակում ես. նշանակիր ինքդ քեզ քո աշխատանքիդ համար վարձ»: Յակովբ նշանակեց իրեն վարձ այն խայտախարիւ (դոյն-զգոյն) գառները և սպիտակ ուլերը, որոնք կ'ծնեն Վաբանի խաշնի մէջ: Վաբանը համաձայնեցաւ:

Արանից յետ Յակովբը մնաց էլ ծառայելու Վաբանին և շատ անբաւականութեանց համբերեց: Եթէ մի անասուն կորչում էր խաշնից կամ պատառվում էր վայրենի գազաններից, Յակովբ ստիպված էր Վաբանին նորա համար վարձատրելու: Բացի սրանից Վաբանը քանի անգամ փոխեց պայմանը, որ դրել էր Յակովբի հետ: Բայց Աստուած էր Յակովբի պաշտպանը, օգնականը: Երբ Վաբանը նշանակում էր Յակովբի համար խայտախարիւ ծնած գառները ու ուլերը, ողջ գառները խայտ էին ծնում, իսկ երբ Վաբան միւս տարին պայմանը փոխում էր և Յակովբին մասն էր նշանակում սպիտակ գառները, ծնում էին սպիտակ: Այսպէս Յակովբը կամաց կամաց ունեցաւ բազմութիւ խաշներ ոչխարների և այծերի, որով կարողացաւ շատ ծառաների էլ տէր դառնալ և ուրիշ անասուններ էլ շատ զնել:

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ՅԱԿՈՎԲԻ ԴԱՐՁՐ:

Վաբան երբ տեսաւ, որ Յակովբը շատ հարստացաւ, սկսաւ նրան նախանձել և չէր կարողանում հանդարտ աչքով նայել նորա վերայ: Յակովբ նկատեց այս բանը և շատ տրտմեցաւ այսպիսի վարմունքի համար: Այն

ժամանակ Աստուած ասաց նրան. «այժմ դուրս եկ այս երկրից, ես քեզ կ'դարձնեմ հայրենիքդ, ես քեզ հետ կ'լինեմ»: Յակովբը պատրաստեցաւ ճանապարհ ընկնելու առանց Վաբանի զխուժեան, նստացրեց իր կնոջն Երան և որդոցը ուղտերի վերայ և ճանապարհ ընկաւ դէպ իր հայրենիք: Վաբանը ետեւներից ընկաւ և բռնութեամբ կամենում էր նրանց կանգնացնել. միայն Աստուած արգելեց նրան, որ ոչ մի կերպի նեղութիւն չտայ Յակովբին: Ուստի և Վաբանը, երբ հասաւ նրանց Գաղաղ լեռան մօտ, հրաժարական ողջոյն տուեց Յակովբին, իր աղջիկներին և թուռներին ու խաղաղութեամբ բաց թողեց նրանց:

Յակովբ, երբ Յորդանան գետին մօտ հասաւ, վախեցաւ իր եղբօր Եսաւին միտք բերելով: Նա իմաց տուեց նրան իր գալուստը: Խրկված մարդիկը յետ դարձան և ասացին. «մենք տեսանք եղբօրդ Եսաւին, նա գալիս է քո առաջդ չորս հարիւր հոգով»: Յակովբը զարհուրեցաւ, կարծելով թէ նա գալիս է յափշտակելու իր բոլոր ստացուածքը: Նա երկու մասը բաժանեց իր մարդոց և խաշները, ասելով. «եթէ Եսաւը կ'ջնջէ ստացուածքիս մի մասը, միւսը էլի կ'մնայ ինձ»: Յետոյ, ամէն խաշնից մի քանի անասուն զատելով, և ամէն մէկը այս փոքրիկ խաշներից յանձնելով իր հաւատարիմ մարդոց, հրամայեց նրանց Եսաւի առաջը դուրս գնալ: Եւ եթէ Եսաւը նրանցը հանդիպելով կ'հարցնէր թէ ո՞ւմ է պտտկանում այս խաշնը, ծառաները, պէտք է, ասէին. «քո ծառայիդ Յակովբին, որ խրկում է այս քեզ ընծայ և ինքը գալիս է ետեւից»:

Այս ամէնը այսպէս կարգադրելից յետ Յակովբ ըսկ-

տաւ աղօթել. ասելով, «իմ հայրերիս՝ Աբրահամի և Իսահակի Տէր Աստուածը, որ հրամայեցիր ինձ դառնալ իմ հայրենիքս ազգականներիս մօտ և խոստացար ինձ Քո որդմութիւնդ. արժանի չեմ ամէն բարերարութեանցդ, որ ինձ արիւր Գու: Արբ ես Յորդանան անցայ, բացի զաւազանիցս ոչինչ չունէի. այժմ տէր եմ երկու մեծ խաշների: Ազատիր ինձ եղբօրս ձեռքից, որովհետեւ ես վախենում եմ, որ չլինի, թէ նա զայ և սպանէ ինձ և մօրը իր որդիներով»: Երբ զիշեր եղաւ, Յակովբ մնաց մէնակ: Նորա մօտ եկաւ մի անծանօթ մարդ և մարտնչեց (կովեցաւ) նորա հետ բոլոր զիշերը և այն միջոցին փնասվեցաւ նորա ոտը, ինչեց էլ Յակովբ կաղում էր բոլոր իր կեանքի մէջ: Առաւօտեան մօտ, երբ անծանօթը կամենում էր թողնել նրան և գնալ, Յակովբ բռնեց նրան և ասաց. «ես քեզ չեմ թողնիլ, մինչև ինձ չ'օրհնես»: Խորհրդաւոր մարդը հարցրեց. «անունդ ի՞նչ է». — «Յակովբ». պատասխանեց նա: Այսուհետեւ քեզ», ասաց անծանօթը, «Իսրայէլ կ'անուանեն, որովհետեւ դու մարտնչեցիր Աստուծոյ հետ, և զօրաւոր կ'լինիս դու պատերազմում մարդոց դէմ էլ»: — «Քո անունդ ի՞նչ է». հարցրեց Յակովբ: — «Մի հարցնէր իմ անունս, նա հրաշալի է». պատասխանեց Աստուած. յետոյ օրհնեց նրան և անհետացաւ: Յակովբ այս անցքի յիշատակի համար, անուանեց այն տեղը փանուէլ (տեսիլ Աստուծոյ), որովհետեւ դէմ յանդիման տեսաւ Աստուծուն և չմեռաւ: Առաւօտը տեսաւ նա իր եղբօր՝ Եսաւին, որ գալիս էր նորա առաջը:

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

ԵՐԿՈՒ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻ ՀԱՇՏՎԻԼԸ:

Եսաւ բնակում էր Սէիր երկում: Կա եղաւ այր զօրեղ, հարուստ և շատ ժամանակից ՚ի վեր մծռացել էր իր եղբօր Յակովբի վերայ ունեցած ոխը: Երբ Յակովբի զըրկած մարդիկ ծանուցին նրան իր եղբօր գալուստը, Եսաւ ուրախութեամբ դուրս եկաւ նոքա առաջ և նրան առաւել պատիւ ցոյց տալ կամենալով, առաւ հետը չորս հարիւր հօգի էլ: Յակովբը նրան տեսնելով, առաջ կարգեց իր աղախիններուն իրենց որդիներովը: յետոյ Ղիային իր երեխաներով ու վերջապէս Հռաքէլին և նորա որդուն՝ Յովսէփին: Իսկ ինքը զնաց իր եղբօր առաջ և երկրպագեց նրան մինչև գետին եօթն անգամ: Եսաւը ընկաւ նորա վիզը, եղբայրաբար գրկեց նրան և երկուն էլ սկան լալ ուրախութենից: Նայելով կանանց և երեխաների վերայ, որոնք իր առջևը կանգնած էին, հարցրեց Եսաւ: « ո՞վ են սքքա»: Սքքա իմ գաւակներս են, որով ինձ օրհնեց Աստուած և իմ կանայքս են»: պատասխանեց Յակովբ: Այն ժամանակ մտեցան աղախինները իրենց երեխաներով և երկրպագեցին Եսաւին: նրանց հետեւեց Ղիան իր որդիներով և նմանապէս երկրպագեց և վերջապէս եկաւ Հռաքէլ Յովսէփի հետ և երկրպագութիւն տուեց Եսաւին: «Այն ո՞ւմ խաչներն էին, որոնք ինձ հանդիպեցան Ճանապարհին»: հարցրեց Եսաւ: «Ես զրկեցի նրանց քեզ ընծայ, որ արժանանամ քո ողորմութեանդ»: պատասխանեց Յակովբ: «Եղբայր, նոքա ինձ հարկաւոր չեն», ասաց Եսաւ, քեզ սո՞ նրանց: ես առանց նոցա էլ բաւական եմ իմ ունեցածով»: «Ա՛ռ նրանց ասաց Յաւ-

կովբ և եղբի ինձ ողորմած, ընդունիր այն ընծան իբրև Աստուծոյ օրհնութիւնը, որով Նա ինձ այսպէս առատաձեռնութեամբ վարձատրեց»: Յակովբ չդադարեց խնդրելից, մինչև որ Եսաւ համաձայնեցաւ ընդունել այն ընծան:

Սրանից յետոյ, նոքա հեռացան միմեանցից և դնացին ուրիշ ուրիշ ճանապարհներով: ճանապարհին Հռաքէլը ծնաւ Յակովբին մի որդի էլ Բենեամին անունով և ինքը վախճանեցաւ:

Վերջապէս Յակովբ, քսանամեայ առանձնութիւնից յետ, դարձաւ կրկին իր հօր՝ Իսահակի մօտ, որ այս ուրախալի տեսութիւնից յետ էլ երկար չապրեցաւ: Նա մեռաւ հարիւր ութսուն տարեկան և իր որդիքը՝ Եսաւ և Յակովբ թողեցին նրան:

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

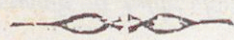
ՅԱԿՈՎԻ ՈՐԴԻՔԸ:

Յակովբ ունէր տասներկու որդիք: ահա՛ նոցա անունները աւագութեան կարգով. Ռուբէն, Շմսոն, Գևի, Յուդա, Զաբուլոն, Իսաքար, Գան, Գադ, Ասեր, Նեփթաղիմ, Յովսէփ և Բենիամին: Երկու վերջիններն էին նորա սիրելի կնոջ՝ Հռաքէլի որդիքը: Մեծ որդիքը պարսպում էին հովուութեամբ և իրենց վարքով միշտ արժանի չէին լինում ծնողական սիրոյն: Բենիամինը՝ ամէնից փոքրը դեռ երեխայ էր. իսկ Յովսէփ գեղեցիկ, հեզ և բարեպաշտ երիտասարդը, էր խիստ սիրելի հօրը Յակովբ կարեց նրան գեղեցիկ ծաղկեայ շրեր: Մեծ եղբայրները նախանձում էին Յովսէփին և ասում էին նրան: նորա

Համար, որ հայրը նրան նոցանից գերազանց էր դասում, և նոցա ատելութիւնը աւերացաւ մանասանդ այն ժամանակից, երբ Յովսէփ պատմեց նրանց երկու վարմանալի երազներ, որոնք տեսել էր նա: Մի անգամ ասաց նա եղբայրներին. «\սեցէք, ի՞նչպիսի վարմանալի երազ տեսայ ես: Նս երազումն տեսայ, որ մենք դաշտում ցորէն էինք հնձում և որայ կապում. իմ որայս կանգնած էր ուղիդ. իսկ ձեր որաները պատեցին իմ որայս և երկրպագութիւն տուին նրան»:—«Մի՞թէ դու կ'դառնաս մեր թագաւորը և մենք քո հպատակները»: ասացին նրան եղբայրները բարկութեամբ:

Շուտ պրանից յետ Յովսէփ տեսաւ էլի մի երազ, որ նմանապէս պատմեց եղբայրներին: «Նս տեսայ երազումն», ասաց նա. «որ արեգակը, լուսինը և տասնըմէկ աստղեր երկրպագում էին ինձ»:

Յակովբ այս լսելիս, աստեց նրան ասելով. «այդ ի՞նչ երազ է մի՞թէ ես, իմ կինս և եղբայներդ կ'գանք քեզ երկրպագութիւն տալու»: Եղբայրները շատ չարացան Յովսէփի վերայ այսպիսի երազների համար, բայց Յակովբ, որ ինքը տեսնում էր տեսիլներ, որոնք Աստուած նրան զրկում էր, չմոռացաւ այն երազները և թաքուն մտածում էր Յովսէփի խօսքերի վերայ: «Երևի» ասում էր նա ինքը իրեն, «Աստուած նշանակում է իմ Յովսէփիս մեծ բանի համար»: Եւ Ճշմարտիւ, որ Յովսէփ, իր հօրը սիրելին, իր առաքինութեանց պատճառով արժանացաւ Աստուծոյ առանձին շնորհքին:

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ ՄԱԽՈՒՄ ԵՆ ՅՈՎՍԷՓԻՆ:

Յակովբի որդիք արածում էին իրենց հօր խաշները: Մի անգամ նոքա խաշները շատ հեռու քշեցին հօր անից և որովհետև հայրը երկար ժամանակ համբաւ չուներ նոցա վերայ, ասաց Յովսէփին. «գնա տես, առողջ են արդեօք եղբայրներդ և մեր խաշներ և յետ դառնալով իմաց տուր ինձ, ինչօր այն տեղ լինում է»: Յովսէփ հագաւ իր գեղեցիկ շորերը և գնաց եղբայրների մօտ: Եղբայրները, երբ զեռ հեռուից տեսան նրան, ասացին մէկ մէկու. «ահա գալիս է մեր երազատեսը, եկէք սպանենք նրան և տանք մեր հօրը, թէ վայրենի գազանները պատառել են նրան: Տեսնենք ինչպէս կ'կատարվին նորա երազները»: Ռուբէն, ամէնից մեծ եղբայրը, վարհուրեցաւ, ըսելով նոցա այս միտքը և ամէն կերպով աշխատելով Յովսէփին ազատել, ասաց. «մի՛ սպանէք նրան, մի՛ թափէք անմեղ արիւն, մի՛ պղծէք ձեռներդ ձեր եղբօր սպանելով. լաւ է, որ գցեց նրան այս անջուր փոսի մէջ»: Նա այս առաջարկեց նորա համար, որ կամենում էր զիշերով գալ, հանել նրան փոսից կամ անջուր ջրհորից և տանել հօր մօտ: Երբ Յովսէփը մօտեցաւ եղբայրներին, սքա հանեցին նորա շորերը, գրցեցին նրան փոսի մէջ: Սորանից յետ, իբրև ոչինչ չար բան չէին արած, հանդիստ նպտան ուտելու: Բայց Ռուբէն չկարողացաւ ուտել նոցա հետ, նա հեռացաւ և մտածում էր, թէ ի՞նչպէս ազատէ Յովսէփին:

Երբ Ռուբէն հեռացել էր, եղբայրները տեսան իս-

մայեւրացի վաճառականներուն, որոնք այնտեղից անց էին կենում ուղտերով: Այս Իսմայեւրացիներն էին Իսմայելի յաջորդները. նոքա տանում էին զանազան վաճառներ եղիպտոս: Յուզան ասաց եղբայրներին. «Խնչու համար սպանենք Յովսէփին. նա մեր եղբայրն է և ի՞նչ օգուտ մեզ, թէ նրան սպանենք. լաւ է, որ ծախենք նրան այս վաճառականներին»: Այսպէս Յովսէփին էլ հանեցին փոսից և չնայելով նորա խնդրելուն, լացին և արտասուքին ծախեցին Իսմայեւրացիներին քսան դահեկանով:

Մի քանի ժամանակից եկաւ Ռուբէն, որ հանէ Յովսէփին փոսից: Նա զարհուրեցաւ, երբ չգտաւ նրան այն տեղ և ինքը շատ նեղացած, վազեց եղբայրներէ մտաւ. «Թշուառ երեխային ի՞նչ արիք», հարցրեց նա, «ես չգտայ նրան փոսում, ի՞նչ կ'ընի ինձ այժմ»:— «Մենք ծախեցինք նրան», պատասխանեցին եղբայրները: Յետոյ իրենց յանցանքը հօրից ծածկելու համար մտթեւին մի այծ, թրջեցին նորա արիւնով Յովսէփի շորերը և զրկեցին այն հօրը, հրամայելով ասել. «Վասն արիւնտու շորերը, որոնք գտանք դաշտի մէջ, տես արդեօք սա Յովսէփինը չէ»: Յակովբը խելոյն ճանանէց իր սիրելի որդու շորը և յուսահատած ազաղակեց: Այս շորը Յովսէփինն է, նրան պատառել են վայրենի գազանները»: Երկար ժամանակ ողբաց նա իր սիրելի որդու վերայ: Բոլոր որդիքը և ազգիկները հաւաքվեցան նրան մխիթարելու. բայց խեղճ հայրը անմխիթարելի էր: «Ո՛հ. ասում էր նա, սրտիս ցաւը ինձ էլ շուտ կ'իջնեն գերեզման. ես շուտով կ'միանամ իմ որդուս Յովսէփի հետ»:

ՅՈՎՍԷՓԸ ԵՂԻՊՏՈՍՈՒՄ.

Իսմայեւրացիք, երբ եղիպտոս հասան, ծախեցին Յովսէփին մի Պետափրէս անունով մարդուն, որ երգիպտոսի Թաղաւորի մեծամեծների մէկն էր: Պետափրէսը տեսնելով, որ Յովսէփին է շատ խելօք, արդար, հեղ և բարեպաշտ մարդ, շինեց նրան առաջին մարդ իր տան մէջ և յանձնեց նրան բոլոր իր ստացուածքը: Լաւ մարդոց ամէն տեղ լաւ է լինում. նոքա ամէն տեղ գտնում են բարեկամ և պաշտպան:

Պետափրէսի կինը չար կնիկ էր. նա կամենում էր համոզել Յովսէփին, որ իր հետ միասին խաբէ նորա մարդուն. բայց որովհետեւ Յովսէփի չհամաձայնեցաւ. նորա առաջափութեան, այս չար կինը գտաւ հնարք նրան իր մարդու Պետափրէսի առջև զրպարտելու, այնպէս որ սա հրամայեց անմեղ Յովսէփին այն բանաբը զցել, ուր պահվում էին արքունի յանցաւորները: Բայց Տէր Աստուած միշտ անմեղութեան և առաքինութեան պաշտպանն է: Յովսէփի իսկ բանտի մէջ էլ գտաւ բարեկամներ: Բանտապետը սիրեց նրան, և իրրեւ ստրուկի խիտ չէր պահում. այլ շինեց նրան երկրորդ մարդ իրանից յետոյ և ասաց նրան, որ նայէ ամէնի վերայ, որոնք բանդումն բռնած էին:

Յովսէփի կարանաւորութեան ժամանակ եղիպտոսի Թաղաւորը բարկացաւ երկու արքունի պաշտօնեաների վերայ և հրամայեց նրանց բանաբը զցել: Արանցից մէկն էր տակաւապետը, որ զինի էր Թաղաւորին տալիս և միւսը մատակարարը (հացագործը), որ վերկացու էր

Թագաւորի սեղանին: Մի անգամ առաւօտը երբ Յովսէփ մտաւ նրանց մօտ, տեսաւ որ խիստ մտածութեան մէջ են: Նորա ասացին նրան. «մենք տեսանք զարմանալի երազներ, որոնց մեկնութիւնը խիստ կ'ուզէինք իմանալ. բայց այստեղ բանտի մէջ այնպիսի հմուտ երազի մեկնիչ չկայ»: Յովսէփ ասաց. «Տեսիլքի մեկնութիւնը Աստուծոյ է կախած, ասացէք, ի՞նչ երազ տեսաք»: Այն ժամանակ տակառապետը առաջին սկսաւ. «ես տեսայ երազումս», ասաց նա, մի որթ, որ ունէր երեք ճիւղ և ճիւղերին վերայ խաղող հասած. ինձ երևում էր, թէ հաւաքում էի պտուղը, քամում էի ծուծը Թագաւորի բաժակի մէջ և տալիս էի նրան»: Յովսէփ ասաց նրան. «Երեք ճիւղերը նշանակում են երեք օր այս միջոցի անցնելից յետոյ, Թագաւորը կ'հրամայէ քեզ ազատել և կ'յանձնէ քեզ էլի քո առաջվան պաշտօնը: Քո բաղգաւորութեանդ ժամանակ միտդ բեր ինձ և աշխատիր ինձ ազատելու բանդից, ուր ես փակված եմ իդուր»: Մրանից յետ մատակարարն էլ սկսաւ պատմել իր երազը. «ես տեսայ երազումս, ասում էր նա, որ երեք խան գլխիս զրած ունէի, վերին խանում էին ամէն կերպի կերակուրներ, որոնք Թագաւորը գործածում է, և Թռչունները ուտում էին նրանցից»: Այն ժամանակ Յովսէփ ասաց նրան. «երեք խաները նշանակում են երեք օրը. այս ժամանակի անցնելից յետ Թագաւորը կ'հրամայէ քեզ կախազանի վերայ կախել, ուր Թռչունները կուտեն մարմինդ»: Ամէնը կատարվեցաւ ինչպէս Յովսէփ գուշակեց: Ապերախտ տակառապետը, իր բաղգաւորութեան ժամանակ մոռացաւ Յովսէփին. բայց Աստուած,

որ երբէք չէ թողնում անմեղ մարդոց, էր Յովսէփի հետ և նորա թշուառութիւններն էլ դարձրեց բաղգաւորութիւն:

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ՅՈՎՍԷՓԻ ԱԶՍՏՎԻԼԸ.

Երկու տարիից, ինքը Փարաւոն Եգիպտոսի Թագաւորը (Փարաւոն բառը Եգիպտոսի Թագաւորներին տիրոջն էր) տեսաւ զարմանալի երազ: Նա տեսաւ երազում, որ ինքը կանգնած է գետի մօտ, որից դուրս եկան եօթը գէր կովեր և արածում էին ավում: Սոցա ետեւից նոյն Նեղոս գետից դուրս եկան եօթը վտիտ կովեր, որոնք կերան եօթը գէր կովերուն: Փարաւոն զարթեցաւ, բայց կրկին քնեցով տեսաւ էլի երազում եօթը լըք և գեղիցիկ հասկեր մի փնջի վերայ: Նոցա մօտ և նոյն փնջից դուրս եկան եօթն ազաղուն և չոր հասկեր, որոնք կերան եօթը լըքը հասկերը: Այս երազները խիստ անհանգստացրին Թագաւորին: Երբ առաւօտ եղաւ, հրամայեց բոլոր երազահաններուն իր պալատում ժողովել. միայն ոչոք չկարողացաւ մեկնել Փարաւոնի երազները:

Այն ժամանակ ապերախտ տակառապետը միտը բերեց կալանաւորութեան ընկերին՝ Յովսէփին և ասաց Փարաւոնին. «ես այժմ յիշեցի իմ յանցանքս: Երբ դու, տէր արքայ, բարկացար իմ և մատակարարի վերայ և երկուսիս էլ հրամայեցիր բանտը դցել, ամէն մէկս տեսաւ մի մի զարմանալի երազ: Նոյն բանդումս կար մի Եբրայեցի երիտասարդ էլ. մենք պատմեցինք նրան մեր երազներս, նա մեզ երկուսիս էլ մեկնեց և կատարվեցաւ

այնպէս, ինչպէս նա ասաց. ես ստացայ առաջվան պաշտօնս և մատակարարը կախեցաւ կախաղանի վերայ»: Փարաւոն խոյնը զրկեց Յովսէփի ետեւից. նրան հազցրին հարուստ շորեր և բերին թագաւորի առաջ.

Փարաւոնը ասաց Յովսէփին. «ես տեսայ երազ, բայց ոչքը չէ կարողանում մեկնել նրան: Ինձ ասացին, որ դու մեկնում ես երազներ»: Հեզ Յովսէփը պատասխանեց. «ես ինքս ոչինչ չեմ կարող անել: Միայն Աստուած կարող է, տէր արքայ, տալ քեզ քո ցանկացած մեկնութիւնը»: Այն ժամանակ Փարաւոն պատմեց իր երազները:

«Երկու երազներդ էլ մի նշանակութիւն ունին», ասաց Յովսէփի, «Աստուած նրանցմով ասում է թագաւորին. եօթն գէր կովերն և եօթն լիքը հասկերը նշան են եօթն պտղաբեր տարիներին. իսկ եօթն վտիտ կովերն և եօթն ազազուն հասկերը նշան են եօթն սով տարիներին: Ահա ինչպէս այս ամէնը կ'պատահի. Բոլոր Եգիպտոսում եօթն տարի շարունակաբար կ'լինի մեծ առատութիւն հացի. նրանից յետ կ'գան միւս եօթն տարիներ, երբ ոչինչ չի դուրս գալ և ինչ որ պատրաստած էր պտղաբեր տարիներում, բոլորը կ'ծախվի սովի տարիներում. բայց Փարաւոնի երկու միակերպ երազներ տեսները ցոյց է տալիս, որ Աստուծոյ կամքը դուցէ շուտով էլ կատարվի: Պէտք է թագաւորը նշանակէ մի իմաստուն, գործունեայ մարդ, որ պտղաբեր տարիներին հաւաքէ ամենայն կերպի ցորէն այնքան, որ բաւական լինի բոլոր ժողովրդեան, անպտղաբեր տարիների ժամանակ:

Շատ հաւանելի թուեցաւ այս Փարաւոնին և նորա պաշտօնեաներին. «ուր կ'գաննեմ», բացի Յովսէփից մի

մարդ, որի մէջ լինի Աստուծոյ ոգին» ասաց Փարաւոն, քեզ յայտնեց Աստուած իր խորհուրդը, ուրեմն դու օւրիշներից իմաստունն ես: Քեզ կ'գնեմ ես զուլս բոլոր Եգիպտոսի վերայ, երկրորդ մարդը կ'լինիս դու ինձանից յետոյ. միայն զահովս բարձր կ'լինեմ ես քեզանից»: Այս ասելով Փարաւոն հանեց իր մատանին և հազցրեց Յովսէփի մատին. նմանապէս հրամայեց բեհեզեայ շոր հազցնել նրան, վզին սակի մանեակ կախել և արքունի կառքով շրջեցնել մայրաքաղաքի մէջ պատուով, որ ամէնքը իմանան նորա մեծութիւնը:

ԳԼՈՒԽ ԵՒ.

ՅՈՎՍԷՓԻ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԳԱԼՈՒՍՏԸ

ԵԳԻՊՏՈՍ:

Պտղաբերութեան ժամանակ, Յովսէփ շինեց Եգիպտոսի մէջ ահազին մեծութեամբ շտեմարաններ, ու ժողովեց անչափ ցորեն: Վերջապէս եկան սով տարիները: Այն ժամանակ Յովսէփ բացեց շտեմարանները և բաժանեց ցորեն ալքատ Եգիպտացիներին: Օտար երկիրներից էլ գալիս էին Յովսէփի մօտ ցորէն գնելու:

Քանանացոյ երկրում նմանապէս սով ընկաւ: Յակոբը ասաց իր որդւոց. «ես լուր եմ, որ Եգիպտոսում ծախում են ցորէն, գնացէք և գնեցէք, ինչքան հարկաւոր է, որ սովից չմեռնենք»: Յովսէփի տան մեծ եղբայրները գնացին Եգիպտոս. միայն Բենիամինը մնաց հօր մօտ: Յակոբը վախում էր, որ չլինի, թէ ճանապարհին պատահի նրան մի անբաղգու թիւն:

Յովսէփի որդիք հասան Եզրիպտոս: Այստեղ առանց Յովսէփի գիտութեան ոչոք հրաման չունէր ցորէն ծախելու. այս պատճառով նորա զնացին նորա մօտ: Նորա ճանաչեցին նրան և մինչև գեաֆն երկրպագութիւն տուին նրան յարգութեամբ: Յովսէփի խոյն ճանաչեց նրանց և միտք բերելով իր երեսայութեան տեսիլները, խորին երեստագիտութեամբ սկսաւ մտածել Աստուծոյ անհասանելի նախանշանութեան վերայ:

Բայց ինքը ցոյց տուեց, իբրև թէ չէ ճանանչում իր եղբայրներուն և չէ հասկանում նոցա լեզուն: Նա խրատութեամբ ասաց նրանց թարգմանի բերանով. «Գուք լսեսա էք և եկել էք իմանալ, ինչոր լինում է Եզրիպտոսի երկրում: » Չէ, տէր, մենք ճշմարիտ մարդիկ ենք, ասացին եղբայրները. մենք երբէք լսեսա չենք եղել և եկանք այս տեղ, որ գնենք ցորէն: Մեր հայրը կենում է Քանանացոց երկրում և մենք ողջս տասներկու եղբայրներ էինք: Մեզանից մէկը կորաւ և փոքրը մնաց տանը մեր հօր մօտ»: — «Չէ, գուք կասկածելի մարդիկ էք», ասաց Յովսէփի. «ես կամենում եմ փորձել, արդեօք ուղիղ են ձեր խօսքերը և չեմ թողնիլ ձեզ Եզրիպտոսից, մինչև ձեր եղբայրը չգայ այս տեղ: Ղրկեցէք ձեզ նից մէկին ձեր եղբօր ետեից, բայց միւսներդ մնացէք իմ մօտ գերի, մինչև ես իմանամ, որ գուք խի ճշմարիտ էք ասում»: Նա հրամայեց նրանց բանտը տանել:

Արէժինգրութիւնը. բարեպաշտ հոգւոյ յատկութիւն չէ: Յովսէփի չէր ուզում իր եղբայրներից վռէժ հանել, այլ ուղղել նրանց: Երեք օրից նա հրամայեց բերել նրանց իր առջևը և ասաց նրանց. «ես երկիւղած

եմ Աստուծոյ և չեմ նեղացնում ոչոքին: Եթէ գուք ճշմարիտ արդար մարդիկ էք, թող մէկը ձեզնից մնայ այս տեղ բանտում, իսկ միւսերը գնա՞ծ ցորենով գնացէք տուն, ու յետ գարձէք էլի ձեր փոքր եղբօր հետ. այն ժամանակ ես կ'հաւատամ ձեր խօսքերին և գուք կազատվէք ձեզ սպառնող մահից»:

Թշուառութիւնը եղաւ սկիզբն Յովսէփի եղբայրների լողվելուն. նորա ասում էին մէկ մէկու. «երևի մենք պատժվեցանք մեր խտտարտութեան համար, որ մենք ցոյց տուինք մեր եղբօր Յովսէփին: Մենք տեսանք նորա հոգւոյ արամութիւնը և արտասուքը և ախանջ չզրկեք նորա խնդրելուն». — «ես չասացի՞ ձեզ », կրկնեց Ռուբէն, «որ գուք չմեղանչէք ձեր եղբօր դէմ: Գուք ինձ չբացելք, այժմ նորա արիւնը մեզնից պահանջվում է:

Նորա կարծում էին, թէ Յովսէփի չէ հասկանում իրենց խօսակցութիւնը, որովհետև նորա խօսում էին նորա հետ թարգմանի բերանով: Յովսէփի, լսելով նրանց խօսակցութիւնը, խիստ սրտին կտաւ նոցա զղջումն, յետ գարձաւ և լաց եղաւ: Բայց ճշմարտութեամբ նոցա զղացմունքը իմանալու համար, դարձաւ նրանց և հրամայեց ամենին առջև կապել Շմաւոնին: Այս կատարելից յետ Յովսէփի ծառաները լքցրին միւս եղբայրները պարկերը ցորէնով և նոցա ցորենի համար բերած փողերը, նմանապէս Յովսէփի հրամանով, դրին պարկերի մէջ թաքուն, տուին նրանց նոյնպէս ճանապարհի պաշար էլ: Պարկերը բառնալով իշերի վերայ: Յովսէփի եղբայրները գնացին տուն, աստիկ հրամանս ստանալով, որ միւս անգամ առանց իրենց փոքր եղբօր չերևին Յովսէփի աչքին:

Երբ դարձան հօր մօտ, նորա տրամութեամբ պատմեցին ամէնը, ինչոք պատահեցաւ և խիստ զարմացան, երբ ցորենը թափելիս պարկերի մէջ գտան իրենց փողերը:

Օտրունի Յակովբը ցաւում էր Շմաւոնի վերայ. բայց ամէնից աւելի վախենում էր Բենիամինի համար. «Յովսէփն էլ չկայ», ասում էր նա է, «Շմաւոն բանտն է գցած, այժմ ուզում էք ինձնից խել իմ Բենիամինիս էլ. ամէն թշուառութիւնները իմ գլխիս ընկան: Չեմ թողնիլ ես Բենիամինին Նզիպտոս, նրան մի թշուառութիւն կ'պատահի և դուք այն ժամանակ իմ ցաւով լիք ձերութիւնս գերեզման կ'իջուցանէք:

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ՅՈՎՍԷՓԻ ԵՂԲԱՅԻՆԵՐԻ ԵՐԿՐՈՐԳ ԳԱԼՈՒՍՏԸ

ԵԳԻՊՏՈՍ.

Սովը դեռ էլ շարունակվում էր քանանացւոց երկրւում: Նզիպտոսում գնած հացը կերան. Յակովբ ասաց իր որդոց. «գնացէք էլի Նզիպտոս և եթէ կարելի է, գրնեցէք ցորեն»: «Նզիպտոսի իշխանը», պատասխանեց Յուդան, ասաց մեզ, որ չերևինք նորա աչքին, թէ չտանենք մեր հեռ մեր փոքր եղբօր: Թող մեզ հեռ երեխայն էլ, թէ չէ, չենք կարող ցորեն ստանալ և մենք ամէնքս, պէտք է, մեռնենք սովից, դու էլ, մենք էլ, մեր որդիքն էլ: Բենիամինին ես իմ ձեռս եմ առնում, նրան դու ինձանից պահանջիր, եթէ ես նրան յետ չբերեմ և քո առջև չկանգնեցնեմ, թող նորա յանցանքը իմ վերայ լինի բոլոր իմ կեանքումս. Նթէ մենք այսպէս չենք ուշացել, մենք արդէն երկու անգամ Նզիպտոս գնացած և եկած կ'լինէինք»:

Արջապէս Յակովբ տխուր սրտով ասաց, «եթէ այդ շատ կարևոր է, ահա ինչ արէք. վեր առէք այս երկրի լաւ բերքերից և տարէք ընծայ Նզիպտոսի իշխանին՝ ուտին, մեղր, խունի, ստաշին, բեւեկն և ընկոյզ և պարկերում դնված փողերը յետ դարձրէք: Առէք ձեր հեռ Բենիամինին էլ: Թող ամենագոր Աստուածը օղնական լինի ձեզ, որ Նզիպտոսի իշխանի ողորմութեան արժանանաք. որ կարողանաք կրկին հետեւող բերել ձեր այն տեղ իբրև զբաւ մնացած եղբօր և Բենիամինին: Բայց թէ ինձ Աստուծմէ նշանակած է անգլաւակ լինիլ, թող լինի այնպէս»:

Յակովբի որդիք կրկին գնացին Նզիպտոս: Յովսէփ, երբ իմացաւ, որ Բենիամինն եկել է իր եղբայրների հետ, հրամայեց իր տան հազարապետին պատրաստել հարուստ սեղան և հրաւիրել նոր եկածներուն: Երբ հազարապետը մոցրեց նրանց ներս Յովսէփի տուն, նորա դողով սկսան պատմել նրան այն փողի վերայ, որ գտել էին իրենց պարկերում, կարծելով թէ իրենց ստրուկ կ'չենեն այն փողի համար: «Մի հոգաք դորա մասին», պատասխանեց հազարապետը, «Աստուած ինքը յետ է դարձրել ձեզ այն փողերը, ես ամէնը ստացել եմ ինչպէս հարկն էր»: Նա բերեց Շմաւոնին էլ և ամէնը միասին մտան Յովսէփի տուն: Հազարապետը յայտնեց նրանց, որ նորա կ'մնան այն տեղ ճաշելու և որ նոցա էշերն էլ կ'ստանան կերակուր:

Յովսէփի զարուն սպասելով նորա պատրաստեցին ընծաները: Երբ Յովսէփ ներս մտաւ, բոլոր եղբայրները չոքեցին նորա առջև և ամէն մէկը բռնած ունէր ձեռին իր

ընծան: Նա քաղցրութեամբ բարեւեց նրանց և հարցրեց. «առողջ է ձեր հայրը. կենդանի՞ է երգեօք դեռ ծերունին»: Նոքա պատասխանեցին. «Մեր ծերունին ծնողը, քո ծառայն, առողջ է»: Երբ Բենիամինն տեսաւ Յովսէփի հարցրեց. «ամ է ձեր փոքր եղբայրը, որի վերայ դուք ինձ ասացիք:— Աստուած օրհնէ քեզ որդեակ», ասաց նա երեխային և շուտ հեռացաւ, որ թաղցնէ իր արտասուքը: Նորա սիրտը վառվում էր իր փոքր եղբոր սիրով: Արտասուքը աղբիւրի պէս վաղում էին աչքերից, նա դնաց իր ներքին սենեակ և այն տեղ վակիլած լաց էր լինում:

Երեսը լուանայից յետ, Յովսէփի դարձաւ իր եղբայրների մօտ և աշխատելով պահել իր արտասուքը, ասաց. «բերէք կերակուր»: Եղբայրներուն նստացրին սեղան աւագութեան կարգով. աւագին ամէնից ցած: Նոքա մէկ մէկու վրայ նայելով, զարմանում էին և չէին կարողանում հասկանալ, թէ որտեղից այդպէս լաւ յայտնի են նրանց իրենց տարիքը: Իսկ ինքը Յովսէփի թէև միասին նոցա հետ էր ուտում միայն առանձին սեղանի վերայ: Իր հարազատ եղբոր Բենիամինի, իր մօր շուքէրն որդուն նա աւելի պատիւ էր տալիս. ամէն խմիչքներից և կերակուրներից նրան հինգ անգամ աւելի էին տալիս քան թէ ուրիշներին: Ամէնը կերան և խմեցին առատութեամբ:

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ՅՈՎՍԷՓ ՅԱՅՏՆՎՈՒՄ Է ԻՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻՆ:

Յովսէփի էլի մի անգամ կամենում էր փորձել իր եղբայրներուն. նա հրամայեց իր հազարապետին, որ լքցնէ

նոցա պարկերը ցորէնով, ու դնէ նոցա մէջ ցորենի համար բերած փողերն էլ. իսկ Բենիամինի պարկի մէջ հրամայեց դնել իր արծաթի սկիհն էլ: Հազարապետը կատարեց Յովսէփի հրամանը և միւս օրը Յակովբի որդիք ճանապարհ ընկան դէպի հայրենիք:

Հազարապետը նոքա քաղաքից դուրս գնալ, Յովսէփի կանչեց հազարապետին և ասաց. «շտապիր, հասիր այն օտարականներին և ասան նրանց, «դուք չարութիւն էք հատուցանում բարութեան փոխանակ, դուք դողացել էք այն սկիհը, որից միշտ իմ աչքս խնում է»:

Հազարապետը ամէն բան այնպէս կատարեց, ինչպէս իրեն հրամայած էր: «Այս ի՞նչ է նշանակում», ասացին Յովսէփի եղբայրները, ինչպէս կարելի է մտածել. որ մենք այդպիսի չար գործքի ընդունակ լինինք. քո միտո՞ղ է, որ մենք քանանացոց երկրից յետ բերինք պարկերում դրած փողերը, մի՞թէ մենք կ'ըողանայինք քո տիրոջ անից արծաթի սկիհ. ում մօտ կ'ըտնվի, թող նա սպանվի, իսկ ողջ մնացածներս լինինք քո տիրոջ ստրուկները»: Նոքա իշերի բեռները վեր բերին, առան պարկերը և բաց արին: Հազարապետ ինքը նայում էր պարկերը, ամէնից մեծից սկսելով և երբ կարգը հասաւ փոքրին, սկիհը դրած վեցաւ. Բենիամինի պարկում: Անպատմելի տրտմութիւնից Յովսէփի եղբայրները պատառեցին իրենց շորերը: Պարկերը կրկին իշերի վերայ բարձած, նոքա էլի յետ դարձան քաղաք: Ամէնքը գնացին Յովսէփի մօտ. իսկ Յուդան նորա ոտերը ընկնելով սկսաւ խիստ լաց լինիլ: «Այս ի՞նչ արիք», ասաց Յովսէփ. մի՞թէ կարծում էիք, որ ինձ կ'խարէք». «՛հ, աղաչակեց Յուդան, ի՞նչ ասենք

մեզ արգարայններու համար. Աստուած պատժում է մեզ մեր վարուց արած չարութեան համար. ահա նա, ում մօտ որ գանձեցաւ սկիհը, մենք ամէնքս մնում ենք քեզ ծառայ:— «Չէ», պատասխանեց Յովսէփ, այդ անօրէնութիւն կ'լինէր, եւ չեմ ուզում, որ անմեղները նեղութիւն քաշեն յանցաւորի համար: Ում մօտ որ գանձեցաւ իմ սկիհս, նա միայն կ'լինի իմ ծառայս. իսկ դուք յետ դարձէք խաղաղութեամբ ձեր հօր մօտ:

Յուդան մօտեցաւ Յովսէփին և ասաց. Տէր իմ, տո՛ւր ինձ հրաման քեզ մի քանի խօսք ասելու, մի բարկանար համարձակութեանս վերայ, որով եւ համարձակուամ եմ խօսել քեզ հետ. որ առաջին մարդն եւ թագաւորից յետոյ: Դու միանգամ հարցրիր մեզ, կենդանի՞ է արդեօք, մեր ծնողը և ունենք ուրիշ եղբայր էլ: Այն ժամանակ մենք պատասխանեցինք, որ մեր հայրը կենդանի է և թէ մենք ունենք էլ մի փոքր եղբայր, որ մեր հօր համար աշխարհիս վերայ ամէն բանից առաւել թանգազին է: Դու հրամայեցիր մեզ, որ բերենք նրան. բայց մենք պատասխանեցինք, թէ մեր հայրը կը մեռնի, եթէ բաժանակի իր սիրելի որդիից: «Եթէ դուք չէք բերել ձեր փոքր եղբօր, դուք էլ իմ երես, չպէտք է, տեսնէք», ասացիր դու: Մենք այս ամէնը յայտնեցինք մեր ծնողին և երբ նա երկրորդ անգամ կամենում էր զրկել մեզ Նզիպատս. մենք ասացինք նրան, որ մենք չենք համարձակուել զալ այս տեղ առանց մեր փոքր եղբօր: Այն ժամանակ մեր հայրը ասաց մեզ. «Դուք զիտեք, որ եւ իմ սիրելի կնոջեցս՝ Հոաքէլից միայն երկու որդի ունեցայ. մինը անից դուրս եկաւ և դուք ինձ

ասացիք, որ վայրենի զազանները պտտուեցին նրան և ետ այն ժամանակից ՚ի վեր նրան չեմ տեսած: Եթէ դուք կ'տանէք Հոաքէլի միւս որդուն էլ և նորա հետ էլ կ'պատահի մի անբաղդութիւն, եւ կ'մեռնեմ արտամութիւնից»: Ուրեմն եթէ մենք դառնանք տուն առանց երախտային, մեր հայրը, որ իր կեանքից աւելի սիրում է նրան, կ'մեռնի ցաւից: Եւ նրան իմ ձեռս եմ առել, եւ յանձնառու եղայ, որ կ'պահպանեմ նրան, եւ ասացի ծնողիս, որ եւ իմ կեանքս կ'տամ երեխայի համար. ուրեմն թող եւ մնամ քեզ ծառայ. բայց նրան բաց թող զնալ տուն եղբայրներին հետ: Ի՞նչպէս եւ պէտք է երեւիմ ծնողիս աչքին, եթէ երեխան հետս չլինի. եւ չեմ կարող տեսնել նորա արտամութիւնը»:

Այժմ տեսաւ Յովսէփ, որ իր եղբայրները ուղղվել են. էլ չկարողանալով աւելի անցայտ մնալ, հրամայեց ամէն իրեն պատող Նզիպատայններին դուրս գնալ և երբ ինքը մէնակ մնաց եղբայրներին հետ բարձր ձայնով սկսաւ լալ և ասաց. «Եւ Յովսէփն եմ. կենդանի է արդեօք դեռ մեր հայրը»:— Եղբայրները վախից մնացին անշարժ և չէին կարողանում մի խօսք էլ ասել:

Յովսէփը կամենալով քաջալերել իր եղբայրներուն ասաց. «մօտեցէք ինձ, եւ ձեր եղբայր Յովսէփն եմ, նա, որին դուք ծախեցիք: Աստուած բերաւ ինձ այս տեղ էլի ձեր լաւութեան համար: Անցան սովի երկու տարիները և անպողութիւնը դեռ կ'շարունակվի էլի հինգ տարի: Բոլոր այս ժամանակը ոչ կ'ցանեն և ոչ կ'հնձնեն. ուրեմն Աստուած զրկեց ինձ այստեղ նորա համար, որ դուք միջոց ունենանք կերակրուելու, որ դուք ինձմով ազատուիք սովի մահից: Եւ ոչ թէ ձեր կամքով, այլ

Աստուծոյ զօրութեամբ եմ ես այստեղ : Աստուած շինեց ինձ երկրորդ մարդ փարաւոնից յետ, հազարապետ նորա տան և իշխան բոլոր Նզխատոսի վերայ : Շտապով յետ դարձէք մեր հօր մօտ և յայտնեցէք նրան, որ Յովսէփը, նորա որդին, հրամայեց նրան ասել . «Թէ Աստուած իրեն զրաւ իշխան բոլոր Նզխատոսի երկրի վերայ, առանց ուշանալու թող գայ ինձ մօտ . նա կ'ընակի Նզխատոսի ամէնից լաւ տեղում . կ'լինի ինձ մօտիկ իր որդիներով, թոռներով և բոլոր իր ստացուածներով : Ես կ'հօգամ նորա վերայ և ինչ որ նրան պատկանում է, կ'կերակրեմ ձեզ ամենքիդ, որովհետև սուրբ էլ հինգ տարի կ'աւէ երկրիս երեսին :— Այժմ դուք տեսնում էք, որ ես խօսում եմ ձեզ հետ ձեր լեզուով առանց թարգմանի : Գնացէք յայտնեցէք իմ հօրս իմ փառքս և պատիւս Նզխատոսի մէջ, պատմեցէք նրան ամէն բան, ինչոր տեսաք, շտապեցէք յետ դարձէք ինձ մօտ շուտով և բերէք հետերդ իմ հօրս» :

Նա գրկեց իր եղբոր Բենիամինին, համբուրեց և լաց եղաւ նորա վերայ, նմանապէս էլ Բենիամինը լալիս էր նորա զրկում : Յետոյ կարգով գրկեց միւս եղբայրներուն էլ և թափում էր արտասուք :

ԳԼՈՒԽ Լ.

ՅԱԿՈՎԻԻ ԵԳԻՊՏՈՍ ՏԵՂԱՓՈՒՎԻԼԸ :

Փարաւոնը խիստ ուրախացաւ, երբ լսեց, որ Յովսէփի եղբայրները եկել են : Նա տուեց իր կառքերից մի քանիսը, որ բերեն Յովսէփի հօր, եղբայրներուն, նոցա կանանց և որդոց : Յովսէփը ամէն եղբայրներին ընծայեց մի

ձեռք շոր, խակ Բենիամինին տուեց հինգ ձեռք շոր և երեք հարիւր արծաթի դահեկան : Իր հօրն էլ զրկեց տասը էջ բարձած Նզխատոսի լաւ բերքերով և տասն էլ մատակ էշեր բարձած ցորէնով և ճանապարհի գանազան պաշարներով : Իր եղբայրներուն ճանապարհ գրցելիս ասաց . «Ճանապարհին չվիճէք մէկ մէկու հետ» :

Բայց ծերունի հայրը էս միջոցին արտօնութեամբ և անհանգստութեամբ սպասում էր իր որդոց դառնալուն : Յակարծ յայտնվեցան նորա առաջ բոլոր որդիքը, Բենիամինն էլ նոցա հետ և ասացին . «Քո որդիդ Յովսէփը կենդանի է . նա է այն հզօր իշխանը Նզխատոսի, որի վերայ մենք քեզ պատմեցինք» : Ներունին չէր կամենում նրանց հաւատալ : Այն ժամանակ նորա պատմեցին Յովսէփի բոլոր պատմութիւնը և կրկնեցին ամէն նորա խօսքերը : Յակովբ, երբ տեսաւ փարաւոնին զրկած կառքերը և հարուստ ընծաները, հաւատաց ու կարծես թէ քնից զարթելով աղաղակեց . «Իմ որդիս Յովսէփը կենդանի է, կ'երթամ, կ'տեսնեմ նրան մեռնելիցս առաջ» :

Յակովբ առանց ուշանալու պատրաստվեցաւ ճանապարհ ընկնելու : Նորա որդիքը նստեցրին իրենց որդոց և կանանց փարաւոնի կառքերի վերայ, առան հետերը բոլոր իրենց խաշները և ստացուածները և զնացին Նզխատոս : Ողջը միասին էին եօթանասուն հինգ հօգի : Քանանացւոց երկրի սահմանին վերայ Յակովբ Աստուծոյ մատաղ բերաւ : Նա էր վճռում թողնել երկիրը, որ խոստացած էր իրեն և իր զաւակներին Աստուծոյ : Աստուած ասաց նրան զիշերվան տեսիլքում . «Ես եմ քո հօրդ Աստուածը, զնա աներկիւղ Նզխատացւոց երկիր . ես քեզ հետ

կլինիմ: Այն տեղ քո ցեղդ կ'դառնայ մեծ ազգ և ես կ'դարձնեմ նրան քեզ և քո նախնիքներդ խոստացած երկիրը: Յովսէփ կ'ծածկէ քո աչքերդ»: Այս տեսիլը հանգստացրեց բարեպաշտ ծերունիին. որ աներկիւղ շարունակեց իր ճանապարհորդութիւնը դէպի Նզխպոս: Յուդան առաջ դնաց, որ իմաց սոց Յակովբի դարւտար: Յովսէփ նստաւ իր կառքը և շտապեց առաջ դուրս գալու իր հօրը: Երբ նրան տեսաւ, կառքից իջաւ, ընկաւ նորա դիրկը և լաց էր լինում երկար ժամանակ: Չերունին ասաց. «այժմ ես հանդիստ կ'մեռնիմ. ես տեսայ քո երեսդ, դու դեռ կենդանի ես»:

Յովսէփ իմաց արաւ Փարաւոնին իր հօր դարւտար և թաղաւորը ասաց. «բոլոր Նզխպոսի երկիրը բաց է քո հօրդ, եղբայրներդ համար, ընտրիր նոցա բնակութեան համար իմ թագաւորութեանս ամէնից լաւ տեղը»: Յովսէփ ինքը տարաւ իր հօր Փարաւոնին մօտ: Բարեպաշտ ծերունին օրհնեց Փարաւոնին, որ հարցրեց նրան. «Թէ քանի՞ տարեկան է: Յակովբ պատասխանեց. «հարիւր երեսուն տարեկան եմ»: Սակաւ եղան և ախուր իմ օրերս. նոքա ամենեւին չեն հաւասարվում իմ նախնիներիս պանդխտութեան օրերին»: Նա միւսանբամ օրհնեց Փարաւոնին և շարժած սրտով դուրս եկաւ: Յովսէփ իր ընտանիքի բնակութեան համար, Փարաւոնի հրամանքով, ընտրեց Նզխպոսի ամէնից լաւ երկիրը, այն է Գետէմ: Նա հողս էր քաշում իր ազգականներին վերայ և ամէն նոցա հարկաւորութիւնները լքցնում էր:

Յակովբը հասաւ խորին ծերութեան: Նա հարիւր քառասուն եօթը տարեկան էր, երբ զգաց իր մահուան մօտենալը և զրկեց Յովսէփի ետեւից, որ եկաւ նորա մօտ շուտով և բերաւ հետը իր երկու որդոց՝ Մանասէին և Նիրէմին, որոնք ծնան նորա Ասանէթ կնոջիցը, որ Արէֆ քաղաքի քրմապետի ազջիկն էր: Յակովբ իր դորութիւնը հաւաքելով նստաւ մահճի վերան և ասաց, «ով են սոքա, «երեսացք, որով Աստուած օրհնեց ինձ». պատասխանեց Յովսէփ. «Մօտեցուր դրանց ինձ», ասաց Յակովբ. «ես կամենում եմ դրանց օրհնել»: Յովսէփը մօտեցրեց նրանցը մեռնող ծերունիի մօտ, որ որդեգրեց նրանց, զրկեց, համբուրեց և յետոյ ասաց Յովսէփին. «ես կարծում էի, թէ քեզ էլ չեմ տեսնիլ երբէք, բայց Աստուած բերաւ ինձ, որ ես տեսնեի քեզ և քո որդոցդ»: Վերջապէս օրհնելով Յովսէփի որդոց իր ձեռքերը խաչի պէս նոցա զլինին դրած, ասաց բարեպաշտ ծերունին. «Աստուածը, որին հեճեղի էին իմ հայրերս Աբրահամ և Իսահակ, և որ կերակրեց ինձ երեսայութիւնիցս մինչև այժմ. հրեշտակը, որ ազատեց ինձ չարից, թող օրհնեն այս երեխաներուն»: Յետոյ, դառնալով դէպի Յովսէփ, շարունակեց. «ես մեռնում եմ. բայց Աստուած միշտ կ'լինի ձեզ հետ, նա կ'դարձնէ ձեզ ձեր հայրերի երկիրը: Քեզ առանձնապէս, բացի միւս ժառանգութիւնից, տալիս եմ ես Սիկիմն էլ:

Յակովբ հրամայեց բոլոր որդոցը, որ հաւաքվեն իր մահճի չորս կողմում. օրհնեց նրանց ամէնուն. խակ Յու-

գային ասաց յետագոյ մարդարէական խօսքերը, «ով
Յուդա՛, քեզ թող օրհնեն եղբայրներդ, քեզ երկրպա-
զութիւն տան քո հօրդ որդիքը, թագաւորները և զօ-
րավարները կ'լինեն քո յետագաներդ, մինչև կ'գայ խա-
ղաղարարը՝ ամէն պղերի Յոյսը»:

Յետոյ ասաց նա ամէն որդոյ. «Թաղեցէք ինձ Քանա-
նացոց երկրում՝ այրումը, ուր թաղած են Աբրահամ,
Սառան, Իսահակ և Ռեբեկան, այնտեղ ուր զրի ես Ախաի
մարմինը»: Այս ասաց, պարկեցաւ իր մահճին վերայ և
վախճանեցաւ: Այսպէս խաղաղ և հանդիստ մեռնում է
նա, ով վարում է բարեպաշտ կեանք:

Յովսէփը փարաւոնի հրամանով, բոլոր եղբայրներով,
Եգիպտոցի մեծամեծներով և բոլոր իր բնտանիքով տա-
րաւ Յակովբի մարմինը Քանանացոց երկիր և թաղեց
այրում, որ Աբրահամ զնեց Սառային թաղելու համար:
Բայց երբ Եգիպտոս դարձան, եղբայրները նորա վախե-
նալով, որ նա զուցէ վրէժը հանել ուզենայ իրանցից,
ասացին նրան. «մենք շատ յանցաւոր ենք քո առաջիկ.
բայց մեր հայրը մեռնելիս պատուիրեց, որ դու մեզ
ներես, վրէժ մի՛ հանիր մեզից. մենք քո ծառաներդ
ենք»:—«Եւ ես Աստուծոյ ծառան եմ. պատասխանեց
Յովսէփի: «Աստուած բարի արաւ, թէ ինձ համար և թէ
ձեզ համար այն չարութիւնը. որ զուք ինձ կամենում
էիք անել: Հանդիստ եղէք. ես միշտ կ'լինեմ ձեր պա-
շտպանը»:

Յովսէփի հարիւր տասն տարի ապրեցաւ. նա տեսաւ
իր որդոց, թոռներուն և թոռների որդոցը: Իր մեռնելից
առաջ ասաց նա իր եղբայրներին. «այժմ ես մեռնում եմ.

բայց Աստուած կ'զարձնէ ձեզ մեր հայրերին՝ Աբրահա-
մին, Իսահակին և Յակովբին խոտացած երկիրը. երդումն
տուէք ինձ, որ երբ կ'պատահի այս տեղափոխութիւնը,
դուք կ'պատուիրէք ձեր որդոց և նոցա յետագաներին,
որ տանեն իմ մարմինս էլ իրանց հետ: Նորա երդումն
տուին և նա մեռաւ կատարեալ հաւատով և յուսով:
Նորա բարեպաշտ կեանքը ոչ մի անօրէնութեան բիծ
չունեցաւ: Նորա մահը հանդիստ էր շատ: Ամէնը նորա
վերայ լաց եղան սրտանց: Նորա մարմինը զրին դադաղել
մէջ և թողեցին Եգիպտոսում:

Պ.ՈՒՍ ԼԲ.

ԱՐԴԱՐ ՅՈՎԸԸ

Աստուածաշնչի մէջ նկարագրած է մի բարեպաշտ մար-
դու կեանք, որ բնակում էր Արաբիայի մէջ Աւսիդ
(Աւստեր) աշխարհումը, դեռ Մովսէսից առաջ: Նորա
անունն էր Յովբ. սա էր անարատ, արդար, բարեպաշտ և
ամէն անօրէնութիւններից հեռացած մարդ: Երկիրը, ուր
նա բնակում էր, գեղեցիկ էր և պտղաբեր. նա տէր էր
բազմաթիւ խաշների, ունէր արծաթ ու ոսկի շատ. ա-
մէնը պատվում էին նրան և նորա բազդը կատարեալ
էր մանաւանդ նորա համար, որ այս ամէն բանի հետ
միասին ունէր գեղեցիկ և բազմաթիւ բնտանիք էլ: Նա
ունէր եօթն որդիք, երեք աղջիկներ, որոնք էին նորա ու-
րախութիւնը: Ամէն բան միացել էր, որ Յովբին բազդա-
ւորացնէ: Նորա օրինակովը Աստուած կամեցաւ ցոյց տալ,
որ ճշմարիտ բարեպաշտ մարդը չի փոխվի թէ բազդա-
ւորութեան և թէ անբազդութեան մէջ: Մատունն բաւ

բասեց Յովբին Աստուծոյ առաջ ասելով թէ այս բարեպաշտը միայն այն պատճառով այնպէս հաւատարիմ ծառայում է Նրան, որ Նա առատաձեռն տուել է Յովբին ամէն երկաւոր բարիքները: Աստուած Յովբի ստացուածների իշխանութիւնը տուեց սատանային:

Նորա որդիքը, որոնք շատ սիրով կենում էին միմիանց հետ, շուտ շուտ խնձոյքներ էին պատրաստում մէկ մէկու համար, միայն Յովբը ինքը իսկի մանակից չէր լինում այս ուրախութիւններին, այլ հեռանալով նրանցից աղօթք էր անում Աստու իր որդոց համար: Մի անգամ երբ երիտասարդները խնձոյք պատրաստել էին, ուրախանում էին և Յովբը աղօթք էր անում, ծառաներից մէկը վազելով եկաւ ասելու, որ Արաբացի աւաղակները փախցրին բոլոր նորա եզներուն և իշերուն: Նրանից յետ եկաւ երկրորդ ծառան և համբաւ բերեց, թէ երկնքից կրակ ընկաւ և այրեց բոլոր ոչխարներուն և հովիւներուն. յետոյ երրորդը եկաւ ու համբաւ բերեց, թէ ասպատակաւորներ եկան, յափշտակեցին բոլոր ուղտերուն և Հովիւներուն սպանեցին. վերջապէս չորրորդը եկաւ և ասաց, որ անսպասից մեծ հողմ փչեց և քանդեց տունը, ուր նորա որդիքը և աղջիկները ուրախանում էին և մեռան ամէնքը: Յովբ շատ տրտեղաւ, մանաւանդ այս վերջին համբաւով: Նա տխրութիւնից պատառեց իր շորերը, բայց մտածելով, որ այս ամէն անբաղդութիւնները Աստուծոյ զրկած են, ասաց նա. Աստուած տուեց ինձ ամէնը. Աստուած էլ առաւ. օրհներայ լինի Նորա անունը:

Յովբ աղքատացաւ. նա տխրում էր որդոց կորստի

վերայ. բայց երբէք չէր տրանջում Աստուծոյ վերայ և մնաց հաստատ իր բարեպաշտութեան մէջ: Այս անբաղդութիւններից յետ, Աստուած թողեց սատանային, որ նորից էլի փորձէ Յովբի համբերութիւնը: Նորա բոլոր մարմինը ծածվեցաւ սաստիկ խոցերով, բայց նա համբերութեամբ տանում էր իր ցաւին և օրհնում էր Աստուծուն: Յովբի կնոջը անտանելի էին թվում նորա չարչարանները, նա խորհուրդ էր տալի, որ լաւ է մեռնի, քան թէ համբերի այրպիսի տանջանքների: «Մի խօսք ասան Աստուծոյ դէմ. ասաց նա և մեռիր»: «Գու խօսում ես ինչպէս անմիտ կին», պատասխանեց Յովբ. «եթէ մենք ընդունեցինք Աստուծոյ ձեռքից բարութիւնները, մի՞ թէ չպէտք է համբերեցք այն չարչարանքներին էլ, որոնք նա զրկում է մեզ»:

Յովբի բարեկամները, և ծանօթները, տեսնելով նրան այս դրութեան մէջ, կարծում էին, յայտնի բան է, թէ Աստուած պատժում է նրան, երևի, թաքուն յանցաքների համար: Անկարելի է, կարծում էին նոքա, որ Աստուած, այնքան բարի և արգարադատ զոյով, այդպէս խիստ պատժէ անմեղ մարդուն: Նոքա չէին մտածում, որ Աստուած շատ անգամ փորձում է արգարներուն էլ թշուառութիւններով, որ նոցա առաքինութիւնը առաւել կիսայի թշուառութիւնների մէջ և վերջապէս կայ ուրիշ աւելի լաւ կեանք, ուր արդարը ստանում է վարձ իր քաջած նեղութիւնների, իր հաստատութեան, որով համբերեց նրանց, և իր առաքինութիւնները կատարեալագործելուն համար: Խիստ բարեկամները յայտնեցին թշուառ Յովբին իրանց անարդար կասկածները նո-

րա վերայ: Յովը, զուրկ մնացած որդիներից, ստացու-
 ածքից, առողջութիւնից, տեսաւ, որ կամենում են ի-
 րանից խել մինչև անգամ իր բարի անունն էլ. բայց
 նորա խղճմտանքը յատակ էր և յոյսը Աստուծոյ վերայ
 հաստատ: Նա ասում էր. «կորչողներուն ազատում էի,
 տխուր որբերուն մխիթարում էի, կոյրի համար աչք
 էի ես, անտո մարդուն ցուպ, խեղճերին հայրը: Մի և
 նոյն ժամանակ խարազան էի աւազակների և յափշտա-
 կողների համար, խլում էի նրանցից ապօրէն աւարը,
 ջարդում էի մեղաւորների ատամները: Աթէ ես գնա-
 ցել եմ մեղքի ճանապարհով, եթէ ես խաբել եմ
 մէկին, թող զրկէ Աստուած իմ վերայ ինձ արժանի
 պատիժս. բայց իմ խղճմտանքս հանդիստ է: Հարցրէք
 իմ ծառաներուս, արդեօք բարի տէր չէի՞ նոցա համար,
 բայց չէր արդեօք իմ դուռս ճանապարհորդի համար,
 արդեօք պատրաստ չէի՞ աղքատին օգնելու: Չէ, իմ
 յոյս ես արծաթի և ոսկու վերայ չէի դրած. չէ: Ես
 վախենում էի Աստուծմէ, իմ յոյս նորա վերայ էր»:

Ինչ ժամանակ անտիրտ բարեկամները, իրենց դատո-
 ղութիւններով աշխատում էին խլել Յովից նորա մի-
 ակ մնացած մխիթարութիւնը: Նոքա աշխատում էին
 նրան այն տեղը հասցնել, որ նա իրեն մեղաւոր կարծէ
 և այսպէս շատ նեղացնում էին արդար մարդուն: Չար-
 չարված ցաւով և իր խիստ բարեկամների դատողու-
 թիւններով, Յովը երբեմն երբեմն ցոյց էր տալիս ան-
 համբերութիւն, գանդատում էր Աստուծ իր վիճակի
 վերայ և մինչև անգամ անիծեց իր ճննդեան օրն էլ:
 Աստուած ինքը եղաւ միջնորդ Յովի ու նրան չարչա-

լուղ բարեկամների մէջ: Աստուած յոյսնվեցաւ նրանց
 միրկում և ամպերում և ասաց, որ Աստուծոյ ճանապարհ-
 ները անհասանելի են մարդկային մտքին և թէ մարդուս
 պարտաւորութիւնն է անպայման հպատակել Աստուծոյ
 կամքին և չդատել Նախախնամութեան ճանապարհների
 վերայ:

Աստուած վարձատրեց Յովին կրկնապատիկ ամէն
 քաշածներին համար: Յետ դարձրեց նրան իր հարստու-
 թիւնը և առողջութիւնը: Նրան ծնան էլի եօթն որդի-
 ներ և երեք աղջիկներ: Յովը ապրեցաւ սրանից յետոյ
 էլի հարիւր եօթանասուն տարի և տեսաւ որդոցը և
 թոռներուն, մինչև չորրորդ ազգը:

ԳԼՈՒ ԼԳ.

ՄՈՎԱԵՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ ԵՒ ԿԹՈՒԹԻՒՆԸ.

Քանտնացւոց երկրում Սբրահամի ցեղից ոչոք չկար
 այն տեղ հանգստանում էին միայն նորա բնտանիքի
 ոսկրները. իսկ Նգիպոտոսում Սբրահամի ցեղը ժամանա-
 կով բազմացաւ շատ և հզօր ազգ դարձաւ: Յակովբը
 կոչվեցաւ Իսրայէլ, ուստի և այն ազգն էլ ստացաւ
 նորա Իսրայէլ կամ Իսրայէլացիք անունը: Յակովբ տասն-
 երկու որդի ունէր և Իսրայէլացւոց ազգն էլ տասներկու
 տոհմեր բաժանվեցաւ, որոնց ամէն մէկը իր ցեղապետի
 անունովն էր անուանվում:

Յովսէփի ժամանակվան Փարաւոնը վաղուց մեռած
 էր, թագաւորեց ուրիշ Փարաւոն, որ չէր իմանում
 Յովսէփի դորձքերը: Օտար ազգը, որ բնակում էր նորա
 տէրութեան մէջ, երկիւղալի թուեցաւ նրան, նա վա-

խնում էր, որ Խորայէլացիք զուցէ միանգամ միանան իր Թշնամիների հետ և այս պատճառով, կամենալով նրանց ջնջել կամ Թուլացնել, հրամայեց ամէն կերպով նեղել նրանց: Նրանց ամէն ծանր աշխատանքի համար գործածում էին, կերակրում էին վատ, վարվում էին հետերը տմարդաբար. բայց չնայելով այս բանին ուրախութեամբ Խորայէլացւոց ազգը շարունակ էլն բազմանում էր: Աերջապէս Փարաւոնը հանեց տմարդի հրաման, որ ամէն Նբրայեցի նորածին արու երեխաներուն սպանեն և գետը դցեն:

Այս ժամանակներուն կենում էր մի բարեպաշտ և Աստուածասէր Խորայէլացի կնիկ, որի մարդը նմանապէս բարեպաշտ էր և Ղևիի ցեղեցն էր ինքը. այս կինը ծընաւ մէկ գեղեցիկ որդի: Նա ինչպէս որդեսէր մայր շատ սիրում էր նրան և պահում էր մօտը Թագուն մինչև երեք ամիս: Ել չկարողանալով երկար Թաքցնել երեխային, նա հիւսեց մի կողով պրտուից, ծեփեց նրան կպրով, որ ջուրը ներս չմտնէ, դրաւ նորա մէջ իր փոքրիկ որդուն և բաց Թողեց կողովը ջրի մէջ: Կարելի է, մտածում էր նա, Աստուած զրկէ մէկին, որ մեղքանայ իր գեղեցիկ երեխային: Իսկ երեխայի քոյրը, փոքր ինչ հեռու կանգնած, նայում էր, Թէ ի՞նչ կը լինի իր եղբոր հետ:

Թագաւորի աղջկը իր աղախինների հետ միասին գնաց ջրի ափը լուացվելու: Նա տեսաւ Թփի մէջ ծեփած կողովը, հրամայեց իր աղախիններին, որ առնեն այն և բաց անելով տեսաւ նորա մէջ երեխային, որ լաց էր լինում: Շատ մեղքացու երեխային. «յայտնի է» ասաց

նա, «որ այս Խորայէլացի մանուկ է»: Կրեխայի քոյրը տեսնելով, որ Թագաւորի աղջկը ողորմած է շատ, համարձակեցաւ, մօտեցաւ նրան և ասաց. «Իշխանուհի. Թէ կ'հրամայես, ես կ'բերեմ մի Խորայէլացի կին, որ կ'անուցանէ երեխային»: «Բարի է, ասաց Թագաւորի աղջկը. «ես քեզ գորա համար կ'վարձաւորեմ»:

Ինչպիսի ուրախութեամբ, ինչպիսի սրտանց շնորհակալութեամբ բարձրացրեց խեղճ մայրը իր աչքերը դէպ երկինք երբ կրկին տեսաւ իր փոքրիկ երեխային իր դըրկումը: Նա կերակրեց նրան և երբ փոքր ինչ մեծացաւ, տարաւ Փարաւոնի աղջկան մօտ, որ կրթեց նրան իր որդուն պէս և անուանեց Մովսէս, որ նշանակում է ջրից հանած.

ԳԼՈՒԽ ԼԳ.

ՄՈՎՍԵՍԸ ՅՈԹՈՐԻ ՄՕՏ:

Մովսէսը, երբ մեծացաւ, էր հզօր մարմնով և հոգով և սովորած էր բոլոր խնաստութիւնը Նդիպասացւոց: Բայց չնայելով առատութեան և բաղդաւորութեան, որով նա պատած էր, նա չէր մոռանում իր նեղացած եղբայրներուն՝ Խորայէլացիներուն: Նա չէր կամենում Թագաւորի որդի անուանվիլ. նա աւելի լաւ էր համարում Աստուծոց Ժողովրդի աղքատութեանը մասնակից լինել, քան Թէ վայելել մեղապից քաղցրութիւնները Փարաւոնի տան մէջ: Նա կռապաշտների մէջ չբնուացաւ ճշմարիտ Աստծուն և բոլորովին կարեկից էր նեղացած Խորայէլացիների խեղճ վիճակին:

Մի անգամ, երբ այցելութիւն արաւ իր եղբայնե-

րին, տեսաւ, որ մի Եզիպտացի անողորմաբար ծեծում էր Խորայէլացիին: Մովսէս ամէն կողմը նայեցաւ, տեսաւ, որ ոչ ոք չկայ: Իսկոյն իր ազգակցին պաշտպան կեցաւ և սպանեց Եզիպտացիին ու ծածկեց նորա մարմինը աւազի տակ, կտրծելով, թէ ոչ ոք չի խմանալ նորա այս մարդասպանութիւնը. բայց Փարաւոնը խնայաւ և Մովսէսը դուցէ իր սիրոյն համար իր կեանքը կորցնէր, եթէ Եզիպտոսից չփախչէր:

Եզիպտոսից փախչելով զնաց Մադիամու երկիրը և ճանապարհից դադրած լինելով, նստաւ մի ջրհորի մօտ: Այս տեղի մօտ բնակում էր մի բարեպաշտ քահանայ, որ եօթն աղջիկ ունէր, նոքա արածում էին իրենց հօր խաչները: Երբ այս աղջիկները ջուր էին հանում, որ ջրեն իրենց ոչխարներուն, եկան ջրհորի մօտ կուպիա հովիւներ, որոնք ուզում էին աղջիկներուն դուրս անել, որ առջ իրենց ոչխարներուն խմացնեն: Մովսէս, որ միշտ թողերին և նեղացածներին պաշտպանում էր, հովիւներուն չթողեց խտուրթիւն անել և օգնեց աղջիկներին իրենց խաչները ջրելու:

Այն ժամանակ Յովթորի աղջիկները ոչխարներուն սունքընցին: Երբ հայրը նրանց տեսաւ, հարցրեց. «ինչու համար այսօր այսպէս շուտ յետ դարձաք»: Մի Եզիպտոսից եկած անձանօթ մարդ օգնեց մեզ ջուր հանելու ու ոչխարներուս ջրելու»: պատասխանեցին աղջիկները: Հայրը, շատ բաւական մնաց օտարականի այսպիսի դործքով և հարցրեց աղջիկներուն. «ո՞ր է այն օտարականը, ինչո՞ւ չկանչեցիք նրան մեր տուն. զնացէք շուտով և հրաւիրեցէք նրան մեզ մօտ ընթրիքի»: Մով-

սէս զնաց Յովթորի մօտ և որովհետև լաւ մարդիկը շուտով բարեկամանում են մէկ մէկու հետ, Մովսէս շուտ բարեկամացաւ Յովթորի հետ, որ նրան կին տուեց իր աղջկանը Սեպփովրային:

ԳԼՈՒԽ ԼԵ.

ԱՆԿԷՉ ՄՈՐԵՆԻՆ.

Մովսէս արածում էր իր աներոջ Յովթորի խաչները: Մովսէս յաճախ մտածում էր իր եղբայրների՝ Խորայէլացիների վերայ և աղօթք էր անում Աստուծու, որ ազատէ նրանց Եզիպտացուց ծառայութիւնից:

Մի անգամ Քուէբ լեռան տակ ոչխարները արածելիս տեսաւ Մովսէս մի մորենի, որ այս տեղերում դուրս է գալիս, պատած կրակով: Արակը վառվում էր, բայց թուփը անփնաս էր: Մովսէս մտապաւ տաւաւել, որ լաւ տեսնէ այս հրաշալի երևոյթը: Յանկարծ թփի մէջեց նա լսեց ձայն, որ կանչում էր. «Մովսէս, Մովսէս». — «Ես եմ, Տէր. ի՞նչ է», պատասխանեց Մովսէսը: «Ես եմ քո հայրերի Աստուածը, Աբրահամի Աստուածը, Իսահակի և Յակոբի Աստուածը», ասաց ձայնը:

Մովսէս, լի երախտադիտութեամբ և յարգութեամբ ծածկեց իր երեսը: Աստուած շարունակեց. «Ես տեսնում եմ ժողովըդեանս թշուառութիւնը Եզիպտոսի մէջ. լսում եմ նորա աղաղակը, և հասաւ ինձ նորա աղօթքը. Ես կամենում եմ ազատել նրանց Եզիպտացուց ձեռքից, և մտցնել զեզեցիկ, ընդարձակ երկիրը, ուր բղիտում է մեղր և կաթ, այն է Քանանացուց երկիրը: Ես զրկում եմ քեզ փարաւոնի մօտ, որ հանես իմ

ժողովուրդս եզխարտուից»: Մովսէս խոնարհութեամբ ասաց. «Տէր Աստուած, ես սիվ եմ, որ համարձակիմ թագաւորի առաջը զուրս զալ և Իսրայէլացիներուն հանել եզխարտուից: Եւ Իսրայէլացիներն էլ չեն լսիլ ինձ և չեն հաւատալ, որ ինձ Աստուած յայտնվեցաւ: Աստուած ասաց. «Այդ ի՞նչ է ձեռուսդ». — «զաւազան». սրտասխանեց Մովսէս: «Գցիր զրան գետնին վերայ», զցեց զաւազանը գետնին վերայ և զաւազանը զարձաւ օձ: Մովսէս վախեցաւ և կամենում էր փախչել. բայց Աստուած ասաց նրան. «ձգիր ձեռքդ և վեր ան օձին». Մովսէս ձգեց ձեռքը, վեր անաւ օձին և նա կրկին դարձաւ զաւազան: Աստուած կրկին ասաց նրան. «զիր ձեռքդ ծոցդ: Մովսէս զրաւ իր ձեռքը ծոցը, ու երբ հանեց տեսաւ, որ ձեռքը ծածկած է բորով. բայց երբ երկրորդ անգամ տարաւ նրան ծոցը, Աստուծոյ հրամանով հանեց բորոյվն առողջ: «Այս հրաշքները, ասաց Աստուած, կ'հաւատացնեն Իսրայէլացիներուն, որ նոցա հայրերի Աստուածը յայտնվել է քեզ»: «Տէր Աստուած», ասաց Մովսէսը. «ես ծանրալեզու եմ, զըժուարութեամբ եմ արտասանում բառերը»: Աստուած ասաց. սիվ տուեց մարդուն բերան. սիվ է մարդու կոյր կամ ականի շնոււմ. սից արդեօք ՚ես. գնա, ես կ'լինիմ քո բերանդ. ես կ'ստիւրջնեմ, ինչ որ պէտք է խօսես»: Մովսէսը, որ գեռ էլի իրան ընդունակ չէր համարում այս մեծ գործին, ասաց. «Տէր Աստուած, ինդրում եմ Քեզ, զրկիբ մի ուրիշին»: Աստուած ասաց նրան. «քո եղբայրդ Ահարոնը ճարտարախօս է, նա կ'հանդիպի քեզ ուրախութեամբ. զու կ'ամենս իմ պը-

դամներս նորա բերանը, նա քո տեղ կ'խօսի ժողովորդի հետ»: Մովսէս հպատակեցաւ: Նա գնաց Յոթորի մօտ և խնդրեց, որ իրան թողնէ եզխարտու երթալու: Յոթորը ասաց. «գնա խաղաղութեամբ»: Մովսէս նստացրեց իշերի վերայ իր կնոջ, երկու որդոցը, առաւ իր զաւազանը և ճանապարհ ընկաւ: Աստուած ասաց Ահարոնին. «գնա անապատը քո եղբորդ՝ Մովսէսի առաջ»: Ահարոն շուտ գնաց և զրկելով համբուրեց նրան, սրտանց ուրախացած: Մովսէս պատմեց նրան. ինչու համար Աստուած իրեն զրկեց և երկուսը միասին գնացին Իսրայէլացիներին մօտ: Ահարոն յայտնեց Աստուծոյ հրամանը և Մովսէս արաւ հրաշքները, որոնք Աստուած նրան ցոյց տուեց: Բոլոր ազգը հաւատաց և երկիւղածութեամբ երկրպագեց Աստուծու:

ԳԼՈՒԽ ԼԶ .

ԵՒԻՊՏԱՅԻՈՅ ՏԱՍՆ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ:

Այն ժամանակ զրեթէ բոլոր աշխարհքը ընկզմած էր կռապաշտութեան և ամեն կերպի սնտոխապաշտութեան մէջ: Եզխարտուր այս սնտոխապաշտութիւնների աղբիւրն էր: Եզխարտացիները, ոչ միայն երկնային լուսաւորներին էին երկրպագութիւն տալիս, այլ կենդանիներին էլ անգամ: Նոքա պաշտում էին կուռքեր, և կարծում էին թէ սոքա լուսմ են իրանց ազօթքները և կարող են օգնել իրանց: Աստու հաճոյ թուեցաւ իրան յայտնել հրաշալի դիպուածներում մարդոցը, որ սոքա ճանաչեն վերջապէս ճշմարիտ մի Աստուծուն, որ է երկնքի և երկրի Արարիչը: Եզխարտացիները ինձ կ'ճանաչեն Աստուած

«ամենագոր», ասաց Նա Մովսէսին»։ Կ'ձգեմ իմ ձեռս և կ'հանեմ նրանցից Խորայէլացիներուն։

Երբու ծերունիները՝ Մովսէս ու Թաուն տարեկան և Ահարոն ու Թաուն երեք տարեկան, յայտնվեցան Փարաւոնի առաջ։ Նորա յայտնեցին նրան Աստուծոյ կամբքը։ Աստուած ասաց, կրկնեցին նորա», Թող իմ Ժողովրդիս»։ Փարաւոնը, հարարուեցաւ փրված, պատասխանեց։ Ո՞վ է այն Աստուածը, որին կամենում էք, որ ես հպատակեմ. ես չեմ ճանաչում ձեր Աստուծուն և ձեր ազգին էլ չեմ թողնիլ։

Մովսէսը, կամենալով համոզել Փարաւոնին իր նշանակութեան ճշմարտութիւնում, գցեց նորա առաջ իր գաւազանը, որ օձ դարձաւ. նա ցոյց տուեց իր բորոտ ձեռքը, որ կրկին բժշկեց. Եզիպտացի քուրմերն էլ աքին միւսնոյնը. միայն Մովսէսի օձը կերաւ Եզիպտացիների օձերուն։ Փարաւոնը չհամոզվեցաւ այս հրաշքներով և շարունակեց չարչարել Խորայէլացիներուն առաջ վանից աւելի։

Մովսէսը Փարաւոնի առջև խփեց գաւազանով Նեղոս գետի ջրին, և ջրերը ոչ միայն Նեղոս գետում, այլ և Եզիպտոսի ամէն ջրհորներում և լիճներում դարձան արիւն. ոչ որ չէր կարողանում խմել և բոլոր ձրկները սատակեցան։ Բայց Փարաւոնի սիրտը չկամիղեցաւ։

Մովսէս ձգեց իր գաւազանը Եզիպտոսի գետի, ազբիւրների և լճերին վերայ և այս ջրերից դուրս եկան անթիւ բազմութեամբ գորտեր, որոնք ծածկեցին բոլոր երկիրը. Թագաւորի պալատը, ամէն աները, անկողիները, շահմարանները, ամէն բան լիք էր գորտերով։ Փարաւոնը

խօստացաւ Թողնել Խորայէլացիներուն, բայց հազիւ դուրս ելաւ Մովսէսի նշանով ջնջվեցան Թէ ոչ, Փարաւոնի սիրտը կրկին խստացաւ։

Մովսէս խփեց գաւազանով դեռնին և բոլոր աւազը ու փոշին դարձան մոն (մոճակ) բացի Գետեմ երկրից. ուր բնակում էին Խորայէլացիները, բոլոր Եզիպտոսի մէջ մոնը չարչարում էր մարդոց և այլ կենդանիներուն, բայց հարաւ Փարաւոնը չէր փափկում։ Եզիպտացոյց քուրմերն էլ աշխատում էին միւսնոյնը անել. բայց չկարողացան և ստիպվեցան ասել Փարաւոնին. «այդ Աստուծոյ ձեռն է»։

Յետոյ շահածանձը լքցրեց արքունի սրպատը և Փարաւոնի ծառաների աները, դաշտեր և ամէն բան, ինչ որ կար դաշտերումը։ Այն ժամանակ Փարաւոն խօստացաւ Աստուծոյ Ժողովրդին Թողնել. բայց երբ Եզիպտոսը ազատվեցաւ այս պատժից էլ, Թագաւորը էլ չխտարեց իր խոստումն։

Սարսափիկ մահ էրևեցաւ կենդանիների մէջ բոլոր Եզիպտոսում, բացի Գետեմի երկրից։ Աւղտերը, էշերը, եզները, ոչխարները, ամէնը մեռնում էին. բայց Փարաւոնը մեռւմ էր էլ անհամոզելի։

Մովսէս վեր առաւ ձեռնին մոխիր և ցանեց այն օդում Փարաւոնի առջև։ Կեղը և խաղաւարտը ծածկեցին բոլոր Եզիպտացիներուն և բոլոր նոցա մնացած կենդանիներուն, բայց Փարաւոնը այս էլ բանի տեղ չդրաւ։

Մովսէս բարձրացրեց իր գաւազանը գետի երկինք և ասհան վերկացաւ սաստիկ միլրիկ, ինչպիսի երբէք չէր եղած։ Եզիպտոսում, զոռում էր սաստիկ զոռուքը. ան-

ընդհատ փայլում էր փայլակը, որ լուսաւորում էր թան-
 ձրը ամպերով ծածկած երկինքը. եկաւ այնպիսի սու-
 ստիկ կարկուտ, որ դաշտերի բոլոր բոյսերը և ծառերը
 ջարդվեցան և շատ մարդիկ, որոնք տնից դուրս էին, կո-
 տորվեցան: Փարաւոնը ազաղակեց. «ես մեղանչեցի. ար-
 դար է Աստուածը, որ պատժում է ինձ և իմ ազգիս,
 աղօթք արէք, որ այս սարսափելի մրրիկը վերջանայ. ես
 կ'թողնեմ Խարայէլացիներուն»: Բայց հազու երկինքը
 պարզվեցաւ թէ ոչ, Փարաւոնի սիրտը կրկին խտացաւ:

Մովսէս էլ մի անգամ ձգեց իր գաւազանը եղիպտոսի
 վերան և երևեցաւ անթիւ բազմութեամբ մարտի օ-
 դումն և ծածկեց բոլոր երկիրը այնպէս, որ ոչինչ չէր
 երևում: Գաշտերում և ծառերի վերայ ոչ մի կանանչ
 տերև չմնաց. այն արտերը, կանանչները և բոյսերը, որոնք
 կարկուտից ազատվել էին, բոլորովին ջնջվեցան մարա-
 խից: Փարաւոն խնդրեց ողորմութիւն, խտացաւ կատա-
 ըրելու ամէն բան, ինչ որ Մովսէսը պահանջում էր, բայց
 իր խօսքը չպահեց:

Այնպիսի խաւար պատեց բոլոր եղիպտոսը, որ երեք
 օր շարունակ ոչինչ չէր կարելի տեսնել: Միայն Գետեմի
 երկրում ցերեկով փայլում էր արեգակը և զիշերը լու-
 սաւորում էր լուսինը և փայլում էին աստղերը: Փարա-
 ւոն սաստիկ բարկացած ասաց Մովսէսին. «հեռացիր աչ-
 քիցս, եթէ ես քեզ մէկ տեղ տեսնեմ, կ'հրամայեմ
 քեզ սպանել»:

ԳԼՈՒԽ ԼԵ.

ԵԳԻՊՏՈՍԻՑ ԳՈՒՐՄ ԳՍԼԸ:

Մովսէս, Աստուծոյ հրամանովը, վերջին անգամ դնաց
 Փարաւոնի առաջ և յայանեց նրան յետագայ խօսքերը.

«Աստուած ասաց, երբ կէս զիշեր կ'լինի, ամէն անդրա-
 նիկները բոլոր եղիպտոսի մէջ կ'մեռնին, թագաւորի որ-
 դիկց սկսած մինչև վերջին աղախի որդին. նոյնպէս էլ
 անասունների անդրանիկները: Եղիպտոսի բոլոր երկրում
 կ'լինի ողբ, որպէս երբէք չէ եղած. բայց Խարայէլացոյ
 մէջ ամէն բան յաջողակ կ'լինի: Այս վերջին հրաշքը
 կ'ցոյց ապ ձեզ, թէ որպիսի դանազանութիւն է դնում Աս-
 տուած եղիպտացոյ ազգի և Խարայէլացոյ ազգի մէջ:
 Արանից յետ շարունակեց Մովսէս ասելով «բոլոր քո
 ծառաներդ, բոլոր հպատակներդ կ'զան ինձ մօտ և ո-
 տերս ընկնելով կ'ասեն. «դնա այս տեղից դու և քո ազգդ
 և ես դուրս կ'երթամ»: Փարաւոնը սարսափեցաւ: Գի-
 շերը մօտնում էր: Աստուած Մովսէսի ձեռքով Խարա-
 յէլացիներին յետագայ հրամանը տուեց. ամէն ընտա-
 նեաց դուրսը Խարայէլացիներից պէտք է մորթել մի ոչ-
 խար մի տարեկան, անարատ, այսինքն առանց բծի և
 վնասի և խորովէր կրակի վերայ ամբողջ, ոսկրները չը-
 կտարած: Ամէն տանտիկին, պէտք է պատրաստեր խմոր,
 որ եփէ բազարջ. այս վերջին ընթրիքը եղիպտոսի մէջ
 պէտք է լինէր զօրացուրիչ կերակուր ճանապարհի հա-
 մար և միևնոյն ժամանակ յիշատակ Աստուծոյ հովանա-
 ւորութեանը: Որ ընտանիքը վտըրթիւ էր, պէտք է հրա-
 շիրէր զբայիկն, որովհետև ընթրիքից ոչինչ չպէտք է
 մնար: Խարայէլացիներին հրամայած էր ուտել այս ընթ-
 րիքը կանչնած, ճանապարհի շրթերով և գաւազանը
 ձեռներին: Եւ ոչխարի արխնովը սրսկած էին ամէն Խա-
 րայէլացիների դուները: Մահուան հրեշտակը, որ կ'ա-
 ընց այս զիշեր բոլոր եղիպտացի անդրանիկներուն. անյ

էր կենում Երրայեցւոց սների մտով. որոնք զատկի գառնի արիւնով նշանակած էին:

Ահա զիշերը եկաւ. ամէն Խորայեղացւոց սներում կատարում էին զատիկը, այսինքն ուտում էին պատէքի գառը: Այս ժամանակ կատարվում էր Եզիպտացւոց տուած վերջին պատիժը Աստուծոյ: Ամէն անդրանիկ ընտանիքի մէջ մեռաւ, թաղաւորի գահի ժառանգից սկսած մինչև վերջին աշխատաւորին: Նմանապէս սատակեցան անասուններն անդրանիկներն էլ: Փարաւոնը, նորա ծառաները և բոլոր ազգը պատած էր սարսափանքով: Ողորմելի աղաղակ. լաց և ողբ լսել եղան յանկարծ բոլոր Եզիպտոսի մէջ: Ոչ մի տուն չէր խնայած. ամէն տան մէջ մեռել կար: Փարաւոն զիշերով հրամայեց կանչել Մովսէսին և Ահարոնին և ասաց նրանց, «չուտով հեռացէք իմ երկրիցս, դուք և բոլոր Իսրայելացիներդ: Առէք ձեր հեա բոլոր ձեր անասուններուն էլ և ձեր դուրս գալից առաջ օրհնեցէք ինձ: Եզիպտացիները ստիպում էին Խորայեղացիներուն, որ շուտով հեռանան: «Շտապեցէք. ասում էին նոքա, թէ չէ, մենք ամէնքս կ'կոտորվինք»: Խորայեղացի կանայք ստիպվեցան եփել հացը չխմորված և շատերը մինչև չեփած էլ առան հեաերը: Միայն չմոռացան հեաերը առնելու Յովսէփի ոսկրները:

Եզիպտացւոց ծառայութիւնից ազատվելու յիշատակին համար Խորայեղացիները մինչև այժմ աօնում են պատէքը. այսինքն ուտում են զիշերով պատէքի գառը և բոլոր շաբաթը բաղարջ: Այս կատարում են նոքա գարունքի առաջին ամսի կէսին, որովհետև այս ժամա-

նակ դուրս եկան նոքա Եզիպտոսից. բայց Երրայեցւոց պատէքը այժմ ոչինչ նշանակութիւն չունի. նա օրինակ էր ապագային և նորա տեղ բռնեց այժմ իսկ ճշմարիտ քրիստոնէական պատէքը: Պատէքի գառը, որի արիւնը ազատեց Երրայեցիներուն մահուան հրեշտակի կոտորածից, օրինակ էր Ամենամարուր գառին՝ Յիսուսին Քրիստոսին, որի արիւնովը հաւատացողները ազատվում են յաւիտենական մահից:

Յակովբը մտաւ Եզիպտոս եօթանասունհինգ հոգւով: Չորս հարիւր երեսուն տարի մնաց նորա ազգը Եզիպտոսում. և երբ Մովսէս հասնեց Խորայեղացիներուն, նոքա վեց հարիւր հազար հոգիք էին, չհամարելով կանանց և երեխաներուն:

ԳՆՈՒՄ ԼԸ:

ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎԸ ԱՆՅՆՆԵԼԸ:

Այսպէս ազատեց Աստուած Խորայեղացիներուն ծանր ծառայութիւնից: Աստուած ինք ցոյց էր տալիս նրանց ճանապարհը. հրաշալի ամպն առաջնորդում էր Աստուծոյ ժողովրդեան. ցերեկով ամպը էր խաւարին որ պաշտպանում էր նրանց արեղական ճառագայթներից և զիշերով երևում էր նա հրեղէն և լուսաւորում էր նոցա ճանապարհը: Երբ, Խորայեղացիները ամպին հետեւելով, հասան կարմիր ծովն ափը, բանակի գցեցին մի հովտի մէջ:

Բայց այս միջոցին Փարաւոնի և նորա ազգի միաքը փոխվեցաւ: «Այս ի՞նչ արինք մենք» ասում էին նոքա, «ինչո՞ւ թողինք այնքան բազմութիւնը մեր ծառայութիւնից»: Փարաւոնը ասաց. նրանց պատում է անպատը,

նորա չին դանել Զանապարհ. հասնելք ետեւերից: Նա շուտ հրամայեց պատրաստել վեց հարիւր լաւ պատե-
րադնական կառքեր և բոլոր իր զօրքով, բոլոր հեծեալ-
ներով և զօրավարներով Խարայէլացիների ետեւից ընկաւ
և հասաւ նրանց Կարմիր ծովն ամի մօտ:

Վիշերը մօտենում էր: Խարայէլացիները պտտած էին
ամէն կողմից, առաջներին ծովն էր և ետեւներին Փարա-
ւոնի անթիւ գօրքը: Ահր պաշարեց նրանց: Մէկ քանիսը
ազօթք էին անում, խնդրելով Աստուծակ օգնութիւն.
Իսկ միւսերը պարսաւում էին Մովսէսին ասելով. «մի թէ
փոքր էր զերեզմանի տեղ մեզ համար Եզրայտտում:
Ինչո՞ւ բերիր մեզ այս տեղ, որ ամէնքս անապատում
կորչում ենք: Աւելի լաւ էր՝ մեզ համար, որ ծառայ-
էինք Եզրայտացիներին քան թէ այս տեղ մեռնէք».
այսպէս անհանդիստ լինում է մարդուս սիրտը, եթէ նորա
յոյսը Աստուծոյ վրայ հաստատ չէ:

«Աչինչ բանից մի վախենաք, ասում էր Մովսէս աբուք
է՛տեսնէք, ինչպիսի հրաշք կ'զործէ Աստուած ձեր ազա-
տութեան համար: Շուտով այս Եզրայտացիները, որոնք
այնպէս հարստ կանգնած են ձեր առաջին, յաւիտեան
կ'կորչեն ձեր աչքից»: Այսպէս հանդարտ և հանդիստ
լինում է այն մարդու սիրտը, որ գնում է իր բոլոր յոյ-
սը Աստուծոյ վրայ:

Այն ժամանակ Աստուած ասաց Մովսէսին. «Թող վեր
կենան Խարայէլացիները և շարունակեն իրանց ճանապար-
հը. իսկ դու առ գաւազանդ և ձգիր ձեռք ծովի վերայ.
Չուրը երկու կ'բաժանին և Խարայէլացիները կ'անցանեն
ցամաքով: Եզրայտացիները կ'իմանան, որ ես եմ Տէր

Աստուածը: Ես ցոյց կ'տամ իմ զօրութիւնս Փարաւոնի,
նորա կառքերի և հեծեալների վերայ»: Ամպը բարձրա-
ցաւ և կանգնեցաւ Եզրայտացիների և Խարայէլացիների
մէջ: Խարայէլացոց կողմում նա վայլում էր կրակի պէս
և ջրում էր զիշերային խաւարը. իսկ Եզրայտացիների
կողմում էր խաւարային Այսպէս զիշերով երկու բա-
նակները մէկ մէկու չկարողացան հանդիպել:

Մովսէս ձգեց իր գաւազանը Կարմիր ծովն վերայ և
Չուրը բաժանվեցաւ երկու մասն: Սաստիկ հողմը ցամա-
քացրեց ծովն յատակը և բոլոր զիշեր Խարայէլացիները անց
էին կենում ծովն ցամաքած յատակի վայրով. Նորա
գնում էին և երկու կողմում կանդնած էին պատերի
պէս բարձրացած ջրերը: Երբ լուսացաւ, Փարաւոնը, տես-
նելով որ Խարայէլացիները անց են կենում ծովն միջով
ինչպէս ցամաքի վրայ, յանկարծ ընկաւ. նոցա ետեւից և
իւր կառքերով, այրուձիով և բոլոր զօրքով մտաւ մէջ-
տեղը Այն ժամանակ վեր կացաւ մըրիկ սաստիկ, եկան
ամպերը, գոռաց գոռոցքը, փայլեցան փայլակները. «յեա
դառնանք, յեա, ազազակեցին սարսափած Եզրայտացիներ-
ը»: Աստուած ինքը պաշտպանում է Խարայէլացիներուն,
փախչելք նորա բարկութիւնից». բայց Աստուած հրա-
մայեց Մովսէսին, որ բոլոր Խարայէլացիներով անց էր կա-
ցել միւս ամրը, դարձնել իր գաւազան Եզրայտացիների
դէմ: Մովսէսը ձգեց իր ձեռք և ծովը սարսափելի ձայ-
նով թափվեցաւ Եզրայտացիների վերայ, ծածկեց կառ-
քերը, այրուձիին և բոլոր զօրքերուն, ոչ մի Եզրայտացի
կենդանի չմնաց:

Այն ժամանակ Մովսէս բոլոր Խարայէլացիների հետ

միասին երգեցին Աստուծոյ շնորհակալութեան երգ, ասե-
լով. «օրհնենք Տիրոջը, որովհետեւ փառաւորված է Նա:
Յղնական և պաշտպան է Նա ինձ, Նա եղաւ իմ փրկու-
թիւնս, Նա է իմ Աստուածս և փառաւորում եմ Նը-
րան. իմ հօրս Աստուածն է Նա և բարձրացնում եմ
Նրան. և այն: Մովսէսի քոյրը Մարիամ ուրիշ եզրիպ-
տացի կանանց հետ միասին առանձին պար կազմելով,
կրկնում էր մի նոյն խօսքերը:

ԳԼՈՒԽ ԼԹ.

ՀԱՅ ԵՐԿՆՔԻՅ ԱՒ ԶՈՒՐ ՔԱՐԻՅ:

Երբ Խարայեցիները անցան Կարմիր ծովը բանակ
զցեցին ընդարձակ, անսպողարեր և անբնակ անապատում.
մի տեղ չէր երևում ոչ ցանք և ոչ խրճիթ: Խարայ-
եցիները մանաւանդ զգում էին ջրի պակասութիւն.
Մի անգամ դասն նոքա ջուր. միայն դառն էր այն: Աս-
տուած հրամայեց Մովսէսին դնել նորա մէջ մի կտոր
փայտ և ջուրը բոլորովին լաւացաւ և խմելու ջուր դար-
ձաւ: Եզրիպտոսից դուրս գալից երեք օր յետ Խարայեցի-
ներին հացը պակասեցաւ և չգիտէին, որտեղից առնեն
հաց.

Ամէն այն հրաշքներից յետ, որոնք Աստուած նոցա
ազատութեան համար գործեց, կարելի էր արդեօք, որ
Խարայեցիները երկմտէին Աստուծոյ ողորմածութեան
մասին: Բայց նոքա, բոլորովին իրենց յոյսը Աստուծոյ
վերայ դնելու տեղ, տրանջում էին և ասում էին Մով-
սէին և Ահարոնին. «ինչու չմտացինք մենք եզրիպտոսում:
Մեզ համար այն տեղ լաւ էր, մենք հաց շատ ունէինք

և մեր առաջը դրած էին մտով լիք կատսաները: Կուք
բերիք մեզ անապատը, որ բոլոր ազգը կտտորվի սովից:
Չմտցելով, որ այն խօսքերը խիստ անմիտ և անշնորհա-
կալ էին, էլի Աստուած մեղքացաւ այս անգամ էլ այն
փոքրոգի ազգին: Նա ասաց Մովսէսին. «Ես կըրկեմ ձեզ
հաց երկնքից, թող ժողովուրդը ամէն առաւօտ դուրս
գայ վրաններից և հաւաքէ հաց, ինչ քան իրեն հար-
կուոր է: Թող նոքա տեսնեն, որ Ես եմ ձեր Տէր Աս-
տուածը»: Մովսէս և Ահարոն յանդիմանում էին ժո-
ղովրդին ասելով, «Մենք ի՞նչ ենք. դուք տրանջումէք
ոչ թէ մեր վերայ, այլ իրեն Աստուծոյ վերայ:

Առաւօտը վաղ, երբ ցօղը խջաւ, բոլոր անապատը,
կարծես թէ, ծածկած էր ձիւնով, սոքա էին մանր սպի-
տակ հատիկներ, նման գինձի և ունէին մեղրով խառնած
պղիւրի համ: «Այս ի՞նչ է», աղաղակեցին Խարայեցի-
ները: Այս այն հացն է, որ ձեզ զրկում է Աստուած»,
պատասխանեց Մովսէս: «Հաւաքեցէք, ինչքան ամէն մե-
կիդ բաւական է մի օրվան համար»: Այս կերակուրը
կոչվում էր Մանանայ: Խարայեցիները հաւաքում էին
նրան ամէն առաւօտ և կերակրվում էին նրանով.

Մանանան մի օրից ասելի չէր պահվում, միայն այն
մանանան, որ շաբաթ օրվան համար քաղում էին զի-
մանում էր երկու օր: Շաբաթ օրը չէր իջնում և այս
պատճառով Խարայեցիները շաբաթի առաջիկայ օրը
պատրաստում էին երկու օրվան համար:

Խարայեցիները առաջ գնալով հասան ուրիշ անա-
պատ տեղ, ուր բոլորովին ջուր չկար: Մարաւը նրանց
նեղացնում էր և նոքա աղօթքով դէպի Աստուած դառ-

նայու տեղ սկսան էլի տրանջել Մովսէսի վերայ. «Տուր մեզ ջուր», կանչում էին նորա, «մէնք, որդիքս, և ամէն մեր անասունները մեռնում ենք ծարաւից. ինչո՞ւ հանեցիր դու մեզ Նզիստոսից»:

«Դուք էլի մեղանչում էք Աստուծոյ դէմ, ասում էր նրանց Մովսէս: Բայց ծարաւից նեղացած ժողովուրդը չէր լուծ նորա խօսքերը և շարունակում էր գոռալ և ապատամբիլ: Աստուծոյ երկայնամտութիւնը դեռ չկարօնցաւ, Նա մեղքացաւ. նեղացած ժողովուրդին և ասաց Մովսէսին, «ան գաւազանդ և գնա, կանգնիր Խրայէլացիների առջև. Դու կ'տեսնես վէմ, խի՛ր նրան գաւազանովդ և ջուրը կ'բղխէ քարից, նա կ'ջրէ բոլոր ժողովուրդեան»:

Մովսէս մօտեցաւ վէմին, և բոլոր ժողոված ազգի առաջին խիեց էր գաւազանով քարին—և ահա առտտ քաջոր աղբիւր ջրի սկսաւ բղխել քարից:

Արանից խմեցին բոլոր Խրայէլացիները և նոցա անասունները: Ամէնքը ուրախացան և փառաւորում էին այսպիսի հրաշքը:

ԳԼՈՒԽ Խ.

ՏԱՍՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՆԵՐԸ:

«Խրայէլացիները հասան Սինա լեռան մօտ: Մովսէս ելաւ սարի գլուխը և Աստուած ասաց նրան, «ասա Խրայէլացիներին, Դուք տեսաք ինչպէ՞ս Նա ջնջեցի Նզիստացիներուն և ձեզ կարծես արծուի թևերի վերայ հանեցի Նզիստոսից: Այժմ եթէ կ'ըէք իմ ձայնիս, և կ'պահէք իմ ուխտս, Դուք կ'լինիք իմ բնորեալ ազգս:

Բոլոր աշխարհքը իմն է, բայց թէ դուք կ'ըէք իմ խօսքերս և կ'պահէք իմ ուխտս, դուք կ'լինիք իմ սուրբ թագաւորութիւնս, իմ քահանայութիւնս, բնորեալ և սուրբ ժողովուրդս: Ասա իմ խօսքերս Խրայէլացիներին»: Մովսէս կրկնեց ժողովուրդի առաջին Աստուծոյ խօսքերը և բոլոր Խրայէլացիները միաձայն աղաղակեցին, «մէնք պատրաստենք կատարելու Աստուծոյ ամէն հրամանները»:

Աստուած ասաց Մովսէսին. «գնա ժողովուրդին մօտ, սրբի՛ր ամէնուն, թող լուսնան իրենց շորերը և երբորդ օրը պատրաստ վնին: Երբ փողի ձայնը կ'լսվի, թող մօտենան սարին»: Ամէնքը սրբվեցան, հազան լուացած շորերը և պատրաստվեցան մեծ և սուրբ հանդէսին համար:

Երբորդ օրը, երբ լուացաւ, Խրայէլացիները տեսան փայլատակներ և լեցին գոռոցքի ձայն. թանձր ամպերը ծածկեցին Սինայի սարը, լսվեցաւ փողի ձայնը. ժողովուրդին պաշարեց երկիւղ և ահ: Մովսէս ժողովուրդին բանակից հանեց Աստուծոյ առաջ: Նորա մօտեցան սարի ստորոտին. բոլոր սարը ծխվում էր, փռվում էր շարժում: Փողի ձայնը առաւել և առաւել զօրանում էր:

Յետոյ ամէն բան հանդարտեցաւ. Աստուծոյ ձայնը յայտնի լուծ էր բոլոր ժողովուրդը:

«Ես եմ քո Տէր Աստուածդ. մի ունենար քեզ ուրիշ աստուածներ բաց ինձանից»:

«Մի շնիր քեզ կուռքեր, և ոչ մի նմանութիւն, ոչ երկնքում և ոչ երկրիս վերայ, ոչ ջրերում և ոչ գեանի տակում. Մի երկրպագիր և մի լիւր նրանց»:

Միտդ պահիր շաբաթ օրը, որ սուրբ պահես նրան. վեց օր գործիր և ամէն քո բաներդ արա՛, եօթներորդ օրը՝ շաբաթը նուիրիր քո Աստուծոյ:

Պատուիր Տօրդ և մօրդ և քեզ բարի կ'ընի ու երկա-
րակեաց կ'ընիս երկրիս վերայ»:

«Մի ապաներ»:

«Մի շնար»:

«Մի գողանար»:

«Քո ընկերիդ վերայ սուտ վկայութիւն մի տար»:

«Քո ընկերիդ կնոջ մի ցանկանար մի ցանկանար
նորա արտին, ոչ նորա ծառային, ոչ աղաննին, ոչ ե-
զին, ոչ էշին և ոչ անասուններին և ամէն բանին, որ ինչ
նրան պատկանում է»:

Բողոր ժողովուրդը լսում էր Աստուծոյ և փողի ձայնը,
բոլոր ազգը տեսնում էր բոցը և սարը, որ ծխում էր:
Նա կանգնած դողում էր և սարսում: «Մի վախենաք»,
ասաց Մովսէս, «Աստուած ձեզ դէպ 'ի բարին է առաջ-
նորդում, հպատակեցէք նրան և փախէք մեղքից»: Ազ-
գը միտնայն խոստացաւ կատարել պատուիրանները: Այս
անցքի յիշատակի համար Իսրայէլացիները մինչև այժմ
տօնում են Պէնտէկոստէն, որովհետև այս պատահեցաւ
Պատէքից յիսուն օր յետոյ:

ԳԼՈՒԽ ԽԱ.

ՈՍԿԻ ՈՐԹՐ:

Սրանից յետ Մովսէս գնաց Սինայի գլուխը, ուր Աստ-
ուած տուեց շատ ուրիշ օրէնքներ էլ Իսրայէլացիներին
և Նր տասն պատուիրանները երկու քարէ ասխտակ-
ների վերայ զձագրած: Մովսէս մնաց Սինայի գլխին Ա-
ստուծոյ հետ խօսելով քառասուն օր և քառասուն
զիշեր:

Երբ ժողովուրդը նորա բացակայութեան ժամանակ վճռեց
քանդել իր ուխտը Աստուծոյ հետ: Իսրայէլացիները
ուզում էին, եզիպտացոց օրինակով, ունենալ կուռքեր:
«Մենք ուզում ենք դնալ առաջ, ասում էին նոքա
Ահարոնին. շինիր մեզ համար աստուածներ, որոնք մեզ
առաջնորդեն. մենք կ'տանենք նրանց մեր ամբօխի առ-
ջեր. մենք չգիտենք, ի՞նչ եղաւ Մովսէսի հետ, որ մեզ
եզիպտոսից հանեց»: Ահարոնը վախեցաւ ժողովրդին ընդ-
դէմ խօսելու և ասաց. «բերէք ինձ ձեր կանանց և աղ-
ջիկների ոսկի զինդերը և մատանիները»: Իսրայէլացիները
շուտ հաւաքեցին իրենց կանանց և աղջիկների օղերը և
մատանիները և բերին Ահարոնին մօտ, որ բերած ոս-
կիից ձուլեց որթ (հորթ): Երբ սրան տեսաւ, բոլոր ազգը
ազդազակեց. «ահա այն Աստուածը, որ մեզ հանեց Ե-
զիպտոսից». նոքա ստիպեցին Ահարոնին կանգնել սեղան
և գոհել ոսկի որթին. ուրախանում էին և պար էին
դալիս նորա չորս կողմում:

Մովսէս չէր խմանում, ինչոր Սինայի ստորոտում լի-
նում էր. բայց Աստուած ասաց նրան, «իջի սարից, ժո-
ղովուրդը, որին դու հանեցիր եզիպտոսից, մեղանչեց,
նա շուտ դարձաւ իմ ցոյց տուած ճանապարհից: Ես
կ'ջնջեմ նրան և դու կ'ընես նախահայր ուրիշ մեծ
ազգի»: Բայց Մովսէս ընկաւ Աստուծոյ առաջ և խնդրեց
նրան, որ խնայէ իր ժողովրդին: Աստուած լսեց Մովսէսի
աղօթքը և խնայեց Իսրայէլացիներուն:

Մովսէս իջնում էր սարից, ձեռին օրինաց տախտակ-
ները բռնած. բայց երբ մօտեցաւ բանակին, տեսաւ ոսկի
որթին և աղջին, որ երկրորդութիւն էր տալիս նրան.

բարկութիւնից զցեց տախտակները և կտորտեց: Յետոյ հրամայեց որթին այրել, փոշի շինեց նրան ու ջրի մէջ խառնելով, հրամայեց Խորայէրացիներին խմել: «Ի՞նչ արին քեզ այս մարդիկ, ասաց Մովսէս Ահարոնին, որ դու նրանց այսպիսի մեղք անել տուիր»: «Մի բարկանար», պատասխանեց Ահարոնը, «դու ինքդ էլ լաւ գիտես նոցա յանդգնութիւնը. նոքա, որոնք ցաւում էին որթի վերայ, սպանվեցան Ղևտացիների սրով: Շատ հազարներ փչացան: Այն ժամանակ Մովսէս ասաց «դուք խիտ մեղանչեցիք. Ես կ'բարձրանամ էլն սարի գլուխը, որ կակղացնեմ Ասածուն, որ զայրացած է ձեր յանցանքի վերայ»: Նա ելաւ սարի գլուխը և զոչեց Ասածուն ասելով. «Տէր, Քո ազգդ մեղանչեց Քեզ, բայց Քո ողորմածութեամբդ ներիր նորա յանցանքը, կամ ջնջիր իմ անունս կենաց զբքից»: «Կ'ջնջեմ կենաց զբքից նորա անունը, որ մեղանչեց Ինձ». ասաց Աստուած: «Կ'գայ օրը, երբ կ'իջնի Իմ պատիժս մարդոց վերայ իրանց մեղքերի համար»: Մովսէսը այս անգամ էլ մնաց Սինա սարին վերայ քառասուն օր և քառասուն զիշեր խօսելով Աստուծոյ հետ երես աս երես: Աստուած տուեց նրան ուրիշ տախտակներ, վրան պատուիրանները զճազրած և երբ Մովսէս իջաւ սարից. նորա երեսը այնպէս փայլում էր, որ նա պէտք է ծածկէր իր երեսը քօղով, որ ժողովուրդը կարողանար նայել նորա վերայ:

Աստուծոյ հրամանով Մովսէս շինեց տապանակ անփուտ փայտից, պատեց նրան ոսկի թերթով և զրաւ նորա մէջ պատուիրանների տախտակները: Առանձին, գոյն զգոյն շորերով և կաշիներով ծածկած վրան շինեց

այս տապանակի համար: Սա զրած էր երկրորդ վարագոյրի ետեւը. իսկ առաջին վարագոյրի ետեւ զրած էր սեղանը խնկով, ոսկի աշտանակը եօթն ճրագարաններով և էլ մի սեղան տասներկու հացերովը երեսաց: Այս տապանը, որի մէջ պահվում էին պատուիրանները, անուանվեցաւ Տապանակ Աւետի և վրանը, որի մէջ զրած էր Տապանակը կոչվում էր Խորան վկայութեան: Նա պատած էր սրահով, ուր զրած էր զոհարանը և ուր ժողովուրդը աղօթում էր: Խորանի առաջին մասը, որ բաժանած էր սրահից վարագոյրով, անուանվում էր Սրբութիւն. իսկ երկրորդը, որ բաժանած էր առաջինիցը ուրիշ վարագոյրով, անուանվում էր Սրբութիւն սրբոց: Երբ ամէնը պատրաստ էր, ամալը ծածկեց խորանը, որ Աստուծոյ փառքով Լքցուեցաւ: Ահարոնը քահանայապետի շորերով, խորանի սրահում, զրեց զօհարանին վերայ: Այն ժամանակ ամալից, որ հովանի էր Խորանին, իջաւ զօհար վերայ կրակ: Ժողովուրդը այս հրաշքը տեսնելով, ուրախութիւնից երեսով ընկաւ դեմնին, երկրպագեց ամենազօր Աստծուն և շորհակալ եղաւ նրան:

ԳԼՈՒԹ ԻԲ.

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՆՈՐ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ ԱՆԱՊԱՏՈՒՄ:

Շուտով Խորայէրացիների մէջ ծագեցան նոր ապստամբութիւններ: Նոքա ձանձրացան այն հացերից, որ ընկնում էր երկնքից. նոքա կամենում էին ուրիշ կերակուր: Իրենց վրամների գոնների մօտ նստած լաց էին լինում և դռում էին փոքրիկ երեխաների պէս. «Ով

կ'տայ մեզ միս, ասում էին նոքա, մենք չենք մոռանալ բնաւ Եղիպտոսի վարունդները, սեխը, սոխը և խատորը: Իսկ այժմ մենք մանանայից աւելի բան չենք տեսնում:

Մովսէսը չափից դուրս տրամեցաւ այսպիսի յիմարութեան վերայ, նա լաց էր լինում Աստուծոյ առջև: «Յայտնիր ժողովրդին», ասաց Աստուած, «նոցա լացը լսեցի. ես կ'զրկեմ նրան միս, ոչ թէ մի կամ երկու օր այլ ամբողջ ամիս շարունակ, մինչև որ նրանից էլ զզուի: Իսրայէլացիները այսուհետեւ թող չզանգատեն, որ թողին Եղիպտոսի երկիրը:

«Տէր Աստուած, ասում էր Մովսէս, նոքա վեց հարիւր հազար հասակը հասած մարդիկ են բացի կանանց և երեխաներից, որոնցից ատենք այնքան միս, որ բոլոր ամիս կերակրվի ողջ ազգը: Մի՞ թէ Աստուծոյ ձեռք բաւական չէ. ասաց Աստուած, այժմ կ'տեսնես իմ խօսքերիս կատարվելը»:

Աստուծոյ հրամանով վեր կացաւ աստիկ հողմ և բերաւ ծովից անթիւ բազմութեամբ լորամարդի: Անպատր մի օրվան ճանապարհի չափ տեղ ծածկվեցաւ նրանցմով, երկու կանգուն բարձրութեամբ գեանից: Ժողովուրդը հաւաքեց բոլոր այն օր և զիշեր և միւս օրը այս լորամարդներից:

Իայց դեռ ողջ չկարողացան ուտել, դեռ միսը ատամների տակն էր, երբ զգացին Աստուծոյ պատիժը. նորա շատ ուտելից հիւանդանում էին և բազմութեամբ մեռնում: Այնտեղ, ուր էր այն ժամանակ Արայեցիների բանակը, կոչվեցաւ գերեզման ցանկութեան:

Այս միջոցներումն պատահեցաւ յետագայ անցքն էլ:

Ղևտացին Կորեք և երեք հոգիք Ռուբէնի ցեղից ուրիշ անուանի մարդոց հետ յարուցին մեծ խռովութիւն, նոքա վիճում էին Մովսէսի և Ահարոնի հետ նոցա իշխանութեան և քահանայութեան վերայ: Կորեին, Գաթա-նին և Սբիրոնին, այս վերջին երկուսին իրենց ընտանիքովը, կուլ տուեց երկիրը. իսկ միւս երկու հարիւր յիսուն հոգիները կոտորվեցան հրաշալի կրակով, երբ բուրուսաւ ձեռերին կանգնած էին վկայութեան խորանի առջև, կամենալով Ահարոնից քահանայութիւնը խլել: Միւս օրը, երբ դեռ շարունակվում էր խռովութիւնը, կոտորվեցաւ ժողովրդից 14,700 հոգի: Այս քահանայութեան իրաւունքի վէճերին յաւիտեան վերջ դնելու համար, հրամայեց Աստուած Մովսէսին, ատենել ամէն տաներկու ցեղերի ծերերի գաւազանները և դնել խորանում: Մէկ զիշերում Ահարոնի գաւազանից բուսաւ ճիւղ ծաղկով և պտղով:

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ԽՈՍՍԱՅԵԱԼ ԵՐԿՐԻ ՎԵՐԱՅ ՀԱՄԲԱԻՐ:

Իսրայէլացեաց ազգը արդէն մտնեցում էր Քանանացեաց երկրի սահմաններին: Մովսէս ընտրեց Յետուխն՝ Նաւեայ որդուն, Քաղէբին և տասն ուրիշ անուանի մարդոց իսրայէլացիներից և զրկեց նրանց, որ լտեսեն խոտացած երկիրը: Նոքա յետ դարձան քառասուն օրից: Մովսէսի և Ահարոնի առջևը դնացին Յետու Նաւեայն և Քաղէբը ու բոլոր ժողովրդի առաջին պատմում էին յետագայն. «մենք էինք այն երկրում, ուր դուք մեզ զրկեցիք. ճշմարտեւ այս երկրումն բոլորում է մեղը և կաթ: Ա-

Հա պտուղները, որ մենք բերինք այնտեղից» նոքա ցոյց էին տալիս թուզ, նուռն և մեծ ողկոյզ խաղողի: Բայց միւս տասն լրտեսները ընդդէմ խօսեցան Յեսուին և Քաղէթին և ասարժում էին ժողովրդի մէջ վատ համբաւ երկրին վերայ. «երկիրը, ուր մենք էինք, ասում էին նոքա, մարդածախ է իր բնակչացը համար»: Այն տեղ քաղաքները մեծ են, պատած ամուր պատերով: Այնտեղ բնակում են հսկայներ, որոնց առջև մենք այնպէս փոքր ենք, ինչպէս մարախ»:— Երբ այս լսեցին Իսրայէլացիները, սկսան լալ և զանգատել: Նոցա լացը շարունակեցաւ բոլոր գիշերը: Վերջապէս Իսրայէլացիները ապստամբեցան Մովսէսի և Ահարոնի դէմ: Նոքա ասում էին, «ինչո՞ւ չմնացինք Եգիպտոսում: Աստուած արդեօք մեզ այս տեղ նորա համար չբերաւ, որ մեզ, մեր որդոց և մեր կանանց մասնէ թշնամիներիս ձեռքը: Աւել լաւ է մեզ համար, որ դառնանք էլի Եգիպտոս: Ընտրենք մեր մէջից զօրավար և զառնանք Եգիպտոս»:

Մովսէս և Ահարոն ընկան երեսի վերայ ժողովրդի առջև, որ փափկացնեն նորա սիրտը: «Բայց մի՛ վախենաք ոչնչից», ասում էր Մովսէս, «Աստուած կ'պաշտպանէ ձեզ այս մարդոց դէմ էլ, ինչպէս նա պաշտպանեց Եգիպտացիների դէմ: Մի՛ թէ մոռացաք ինչպէս Նա առաջնորդեց ձեզ անապատում, ինչպէս հօր պէս հոգաց ձեր վրայ»: Յետև Նաւեայն և Քաղէթը արամութիւնից պատառեցին իրենց շորեր: «Մենք տեսանք բոլոր երկիրը, ասում էին նոքա, ճաշատ դեղեցիկ է: Աստուծոյ

օգնութեամբ մենք կ'մաննեք այն տեղ, Աստուած կ'բնակեցնէ մեզ այն երկրում, ուր մեզը և կաթ են բոլորում. Աստուծոյ մի՛ ապստամբէք: Այս երկրի ազգերից մի՛ վախենաք, մենք կ'ջնջենք նրանց: Աստուած կ'լինի մեզ նիպակակից»: Բայց ՚ի զուր էին այս ամէն խօսքերը: Ժողովուրդը կատաղած զոռում էր և կամենում էր քարկոծել Մովսէսին, Ահարոնին, Յեսու Նաւեայն և Քաղէթին:

Այս միջոցին երևեցաւ Աստուծոյ փառքը ժողովրդի առջև ամպի մէջ Խորանին վերայ: Աստուած ասաց Մովսէսին. «մինչև երբ այս ժողովուրդը ինձ կ'բարկացնէ. մինչև երբ նա չի հաւատալ իմ հրաշքներիս. ես կ'կոտորեմ նրան և կ'ջնջեմ երկրիս երեսից. խալքեղ կ'շենեմ նախահայր աւելի զօրեղ և հզօր ազգի»:— Բայց Մովսէս, որին Իսրայէլացիները կամենում էին քարկոծել, ասաց. «Աստուած, մի՛ ջնջիր այս մարդոց: Երբ նոքա կ'ջնջվին երկրիս երեսից, Եգիպտացիները և ուրիշ ազգերը կ'ասեն. Աստուած չկարողացաւ Իսրայէլացիներուն մոցնել խոտման երկիրը, նոքա կորան անապատում. ողորմած եղիք նրանց և ցոյց տուր Քո զօրութիւնդ: Տէր Աստուած, դու երկայնամիտ ես և բազումօղորտ. Աղաչում եմ քեզ, որ Քո ողորմածութեամբդ ներես այս անգամ էլ Քո ազգիդ իր յանցանքը»:

Աստուած ասաց. «ներում եմ քո խօսքովդ. Իսրայէլացիները յանկարծակի այժմ չեն մեռնիլ, բայց նոցա ոսկրները կ'փակեն անապատում. ոչոք նրանցից, որոնք տրանջացին իմ վերայ, չի մանել խոտման երկիրը: Նրան կ'տեսնեն միայն Յեսու Նաւեան, և Քաղէթը, որոնք ինձ

Հաւատարիմ մնացին: Միայն որդոց, որոնք ապառաժութեանը մասնակից չէին, կ'մնայնեմ խոստման երկիր և նորա կ'տիրեն նրան: Բայց նորա էլ կ'մնան քառասուն տարի անապատում, մինչև որ փետն նոցա հայրերի ոսկրները»:

Տասն հոգիք, որ Յեսուի և Քաղերի հետ միասին լրտեսեցին Քանանու երկիրը և յարուցին Իսրայէլացւոց մէջ խռովութիւն, մեռան յանկարծակի, խակ միւսերը, որ հասակով զուրս եկան Նզիպտոսից մեռան անապատում կամաց կամաց:

Նզիպտոսից զուրս զայլից յետ, քառասուներորդ տարին Երբայեցիները կրկին մտնեցան խոստացած երկրի սահմաններին: Այս անգ նոքա էլի սկսան արանջալ Մովսէսի և Ահարոնի վերայ ջրի պահատութեան պատճառով: Նրբ ստացան հրաման Ահարոնի հրաշալի զաւազանով քարից ջուր հանելու, Երբայեցւոց առաջնորդները ցոյց տուին այս անգամ իրենց հաւատի թուրութիւնը կամ երկրայութիւնը Աստուծոյ ողորմածութեան մասին անարժան ազգին վերայ: «Արդեք այս քարից ջուր կ'հաննեք մենք ձեզ համար ասաց Մովսէսը Երբայեցիներին և խփեց դաւաղանով քարին երկու անգամ: Իրաշքը զործվեցաւ. բայց Մովսէս և Ահարոն, խոստման երկիրը տեսնելու ուրախութիւնից զրկվեցան: Եւստ այս բանից յետոյ Ահարոնը վախճանեցաւ:

Երբայեցւոց նոր արանջանքի համար, Աստուած զրկեց նոցա վերայ թունաւոր օձեր, արանջողներէից շատերը մեռան, երբ Երբայեցիները զղջացին իրենց մեղքը, Աստուած հրամայեց Մովսէսին գնել զբոշակի վերայ պղնձի

պրակերը օձին. և ով որ նայում էր այս պատկերի վերայ, ստանում էր առաջըութիւն օձի թոյնից: Նոյնպէս էլ այժմ մեզ համար խաչված Յիսուսի Քրիստոսի հաւատացողները ազատվում են մեղքից և սատանայի իշխանութիւնից:

ՅԵՍՈՍ ԵՊ.

ՄՈՎՍԵՍԻ ՄՈՒՆԸ:

Մովսէսը, Իսրայէլացիների խոստման երկիրը մանկից առաջ արգէն, էր հարիւր քսան տարեկան ծերունի: Իր մահից առաջ նա ժողովից բոլոր Իսրայէլացիներուն և հրամայեց, որ բերան անեն իր շարադրած մարգարեական երգը, որ սկսվում է յետագայ խօսքերով. «Նայեցէք երկինք, ես կ'խօսեմ և թող լսէ երկիր իմ բերանիս պատագամները»: Այս երգը, որ լք է յորդորանքներով և սպառնալիքներով, թողեց Մովսէս ապագայ սերունդների համար իբրև յիշատակ:

Ահրջին անգամ նա ասում էր ազգին իբրև հայր իր որդոց. «Ես պէտք է մեռնիմ անապատում. բայց դուք կ'անցնէք Յորդանանը և կ'մանէք գեղեցիկ երկիրը, որ Աստուած ձեզ խոստացել է: Մնացէք հաւատարիմ Աստուծուն: Վկայ կանչելով երկինքը և երկիրը, ես թողնում եմ ձեզ իմ օրհնութիւնս էլ, անէծքս էլ. օրհնութիւնս—եթէ դուք կ'մնաք հաւատարիմ Աստուծու անէծքս—եթէ կ'ապատամբէք նրանից: Ճամանակով Աստուած ձեր մէջից, ձեր եղբայրների մէջից, կ'վերկացնէ ինձ նման ուրիշ մարգարէ, նրան լսեցէք»: Այս Մովսէսի նման Մարգարէն է մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս: Յետոյ Մովսէս

գնաց սարի գլուխը, որտեղից նա կարողանում էր նայել հեռուից այն երկրին վերայ. որ խոստացած էր Իսրայէլացիներին, այն երկրին վերայ, ուր բնակում էին Նորասուրբ նախահայրերը Աբրահամ, Իսահակ և Յակոբ. Նատեսաւ նրան բոլոր իր պողաբեր դաշտերով, գետերով և բարձր լեռաներով: Այնտեղ Նաբաւ լեռան գլխին Մովսէսը երկրում վախճանեցաւ Մովսէս: Տեղը, ուր հանգչում է նորա մարմինը, մնաց անյայտ:

ԳԼՈՒԽ ԽԵ.

ՅԵՍՈՒ ՆԱԻՆԱՅԻ ԽՈՍՏԱՅԱԾ ԵՐԿԻՐ ՄՏՆԵԼԸ:

Ո՞վ կ'մտնէ ուրեմն Իսրայէլացիներուն Աւետեաց երկիրը. Մովսէս չկայ, ազգը որբացաւ. բայց կենդանի է ամենագոր Աստուածը. Նա լքցրեց իր Հոգւով Յեսու Նաւեային և հրամայեց նրան վերջացնել Մովսէսի սկսած գործը:

Իսրայէլացիները երեսուն օր սուգ արին Մովսէսի վերայ, յետոյ դուրս եկան բանակից և հրաշալի կերպով անցան Յորդանանը: Երբ քահանաները, որոնք տանում էին Ռախտի Տապանակը, մտան դեպի մէջ տեղ, Յորդանանի ջուրը բաժանվեցաւ և կրկնացիները առանց ոտերը թրջելու անցան Յորդանան և հասան վերջապէս այն նպատակին, որի համար քառասուն տարի թափառում էին: Աւրախտի թեամբ բարեկեցին այն երկիրը, ուր բնակում էին նոցա նախնիք, որոնց հետ Աստուած ինքը խօսակցում էր և ուր հանգստանում էին նոցա ոսկրները: Այս պատահեցաւ պատէքից առաջ:

Այժմ դադարեցաւ մանանան իջնելու երկնքից, երբ

Իսրայէլացիները առաջին անգամ կերան երկրի պտուղներէց տօնելով պատէքը: Բայց Աւետեաց երկրի բնակիչները կռակաշունչներ էին. զեղի և խիստ մարդիկ, որ իրենց հարազատ որդոց զահ էին բերում կռքերին: Նոքա չէին ուզում թողնել Աբրահամի զաւակներուն իրանց նախնեաց երկիրը մանելու. այս պատճառով ծաղեցաւ երկարատե պատերազմ, միայն Աստուծոյ օգնութեամբ Իսրայէլացիները ամէն տեղ յաղթում էին:

Առաջին քաղաքը, որին տիրեցին Իսրայէլացիները, էր Երիքով: Սա պատած էր ամուր և բարձր պատերով, որոնք անառիկ էին թվում: Բոլոր Իսրայէլացի ժողովուրդը մօտեցաւ քաղաքին. նոցա մէջտեղումն գնում էին քահանաներ, տանելով Ռախտի Տապանակը և փողեր փչելով. Աստուծոյ հրամանով վեց օր այսպէս պատեցին ամէն կողմից Երիքովի պատերը փողեր հարկանելով: Եօթներորդ օրը նոյն կերպի առաւօտ վաղ եօթն անգամ պտտեցին Երիքովի պատերի չորս կողմում և երբ քահանաները եօթներորդ անգամն փողերը փչեցին, Յեսուի տուած նշանով ժողովուրդը հանեց պատերազմական ձայներ. Երիքովի պատերը հրաշքով քանդվեցան և Իսրայէլացիները մտան քաղաք և տիրեցին նրան: Քաղաքի բոլոր բնակիչներուն կոտորեցին բացի մի կնոջից, որի անունը Ռահաբ էր, իր ընտանիքով, որովհետեւ սա դեռ սրանից առաջ իր տուն ընդունել էր լրտեսներուն, որոնց Յեսու Նաւեան զրկել էր լրտեսելու համար:

Այսպէս Իսրայէլացիները, Աստուծուն իրենց նիզակից ունենալով, շարունակեցին իրենց աշխարհակալութիւնը: Այս սաստիկ պատերազմի ժամանակ Գաբաւոն քաղաքի

մօտ, արեղակը մօտենում էր արդէն մայրը մանկու, Յեսու Նաւեան տեսնելով, որ չէ կարող վերջացնել պատերազմը մինչև արևի մանկը, ասաց. «ով արեղակ, կ'սց գարաւոնի հանդէպը և դու լուսին կանգնիր Սղոնի ձորին վերայ»: Ամէնը կատարվեցաւ Յեսուի խօսքով. արեղակը և լուսինը իրանց ընթացքը դադարեցրին և այս օրը ուրիշներից երկար եղաւ:

Իսրայէլացիները տիրեցին գրեթէ Բանանացուց բոլոր երկրին և ջնջեցին բնակչաց մեծ մասը: Այն ժամանակ Յեսու Նաւեան սկսաւ բաժանել երկիրը Իսրայէլացուց տասներկու տոհմերին, այսինքն Ռուբէնի, Շմուոնի, Յուդայի, Զաբուլոնի, Իսաքարի, Դանի, Գադի, Ասերի, Նեփթաղիմի, Բենիամինի, Սփրէմի և Մանասէի ցեղերի մէջ. երկու վերջինները էին Յովսէփի որդիքը, որոնց Յակովբ որդեգրեց: Ռուբէնի, Գադի ցեղերը և Մանասէի կէս տոհմը ստացած էին իրենց բաժինը արդէն Յովսէփի ժամանակ Յորդանանի միւս կողմում: Դէիի տոհմը չունէր առանձին մասն, որովհետև Գևտացիք կերակրվում էին զոհերից, որ բերում էին Աստուծու և բնակում էին քաղաքներում, որոնք նրանց մասն հանած էին Իսրայէլացուց ամէն ցեղերից Յորդանանի երկու կողմումն էլ, ծովի և անապատի միջոցումն:

Ամէն բան այսպէս կարգադրելից յետոյ Յեսու Նաւեան հաւաքեց բոլոր Իսրայէլացիներուն Սեբով, որ հրաժարական ողջոյն տայ նրանց իր մահից առաջ: Նա միտերը բերաւ նրանց Աստուծոյ ամէն բարերարութիւնները և խնդրեց, որ նրան հաւատարիմ մնան: Նրբ աղբը խոստացաւ, որ չի անցնել Աստուծոյ օրէնքներից, Յեսու Նաւեան վախճանեցաւ հարիւր տասն տարեկան:

ԳԼՈՒԽ ԽԶ.

ԳՍՏԱԻՈՐՆԵՐԸ:—ԴԵՔՈՎՐԱ ԿԻՆ ՄԱՐԳԱՐԷ.

Յեսու Նաւեայի մահից յետ Իսրայէլացիները չունէին ընդհանուր զօրավար, որ հոգար Աստուծոյ օրէնքների կատարելուն վերայ և պաշտպանէր ազգը բազմաթիւ և հզօր թշնամիներից: Մինչև նորա հաւատարմութեամբ ծառայում էին Աստուծոյ, Աստուած ինքը պահում էր նրանց: Իսկ երբ հեռացան ճշմարիտ Աստուծոյ պաշտօնից, Բանանացիք, Մովաբացիք, Փղշտացիք, Մագաւացիք և Ամոնացիք սկսան նեղել նրանց: Բայց այս ծանր միջոցումն էլ Աստուած չէր մոռանում նրանց, եթէ նորա խոնարհութեամբ դառնում էին. Նա զօրւում էր նրանց վրիկչներ, որոնք կոչվում էին դատաւորներ: Երբ նեղացանում էր նրանց Բանանացուց Յարին թագաւորը, կենում էր մի կին Գերովրա անունով. աս դատում էր Իսրայէլացիներուն և էր մարդարէ: Ամէն երևելի բաներումն նրանից խորհուրդ էին հարցնում և նրանից իմանում էին Աստուծոյ կամքը: Նա բնակում էր մի արմաւենիի տակ լեռաներում, Սփրէմի ցեղի բաժնի մէջ: Աստուած յայտնեց նրան, որ կամենում է տասներկու տարի Յարինից նեղացած Իսրայէլացիներուն ազատել և հրամայեց նրան, որ մի անուանի մարդուն Նեփթաղիմի ցեղիցն, Բարակ անունով, զրկէ տասն հազարով Յարնի զօրավարի Միսարային դէմ: Գերովրան կանչեց Բարակին և յայտնեց նրան Աստուծոյ կամքը: Բայց Բարակ առանց նորա յանձն չէր առնում պատերազմ երթալ: Այն ժամանակ մարդարէուհին խոստացաւ գնալ նորա հետ միայն

այս էլ ասաց. «ես կերթամ. միայն յաղթութեան փառքը կ'ընկնի կնոջ և ոչ քեզ»: Բարակ ժողովեց տան հազար զօրք: Թշնամեաց զօրքը շատ բազմաթիւ էր նրանցից. բայց այս բանին չնայելով նոքա յաղթուեցան: Միսարայի զօրքը կոտորվեցաւ. իսկ ինքը փախաւ: Սա երբ տեսաւ, որ Բարակ իր ետեւից գալիս է, թռաւ կառքից ցած և փախչում էր ոտով: Հանապարհին կար մի կիներցիի վրան: Միսարան թաղնվեցաւ այս տեղ և սպանվեցաւ վրանի տանտիկնից, որի անունը Յայէլ էր: Այս պէս կատարվեցաւ մարգարէութի խօսքը, որ ասում էր, թէ յաղթութեան կատարեալ փառքը կ'ընկնի կնոջ: Գերօլան և Բարակ այս յաղթութիւնից յետոյ երգեցին Աստծուն հանդիսաւոր և շնորհակալութեան օրհնութիւն:

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

ԳԵՂԵՈՆ.

Խորայեւացիները էլ ընկան առաջվան անօրէնութեան մէջ: Նոքա մոռացան ճշմարիտ Աստծուն և սկսան երկրպագութիւն տալ կռքերին: Այն ժամանակ Աստուած էլ հեռացաւ նրանցից և մասնեց նրանց Մաղիամացուոյ ձեռքը, որոնք եօթն տարի շարունակ գալիս էին հունձքի ժամանակ անթիւ ուղտերով, փչացնում էին և յափշտակում ամէն բան, ինչոր գտնում էին: Ոչ թէ չմնաց ոչինչ պաշար, այլ և խորայեւացիները հազիւ կարողանում էին ազատել իրենց կեանքը թաղնվելով այրերում և լեռների մէջ: Երբ վերջին թերը հասան նոքա, դարձան դէպի Աստուած և խնդրեցին նրանից օգնութիւն: Աստուած լսեց նրանց:

Մի երբա անունով անյայտ քաղաքում բնակում էր մի մարդ Գեղէնն անունով. Մանասէի ցեղիցը. սրան ընտրեց Աստուած, որ փրկէ իր ազգին:

Այս Աստուծոյ ընտրած զնաւորը երեք հարիւր ընտիր մարդիկներով ցրուեց թշնամիների բազմաթիւ զօրքը: Գեղէնի երեք հարիւր զնաւորները գիշերով մօտեցան թշնամեաց զօրքին, փչեցին երեք հարիւր փողեր և ազաղակեցին. «Աստուծոյ և Գեղէնի սուրբ». թշնամիները սարսափած փախան մէկ մէկու սպանելով և խորայեւացիներին թողին հարուստ աւար:

Խորայեւացիները, երբ տեսան, որ Գեղէնի ձեռքով ազատվեցան, ասացին նրան. «Թաղաւորիք մեր վերայ դու և քո ազգը». բայց Գեղէնն, որին Աստուած ընտրել էր խորայեւացիներուն փրկելու համար և ոչ թաղաւորութեան, պատասխանեց նրանց. «ես չեմ կամենում ձեր թաղաւորը լինել. Աստուած թող թաղաւորէ ձեր վերայ:

Գեղէնին անուանեցին Յերթոսաղ էլ, որովհետեւ նա քանդեց բահաղ կուռքի բաղնիք: Նա մեռաւ խորին ծերութեան մէջ:

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԱՐԻՄԵՂԼԻ.

Գեղէնը ունէր եօթամասուն որդի և մի որդի էլ սիկիմացի կնոջից, Արիմեղէք անունով: Գեղէնի որդոց ոչ մինը չէր փնտռում իշխանութիւն խորայեւացիների վերայ բացի Արիմեղէքից: Սա էր հպարտ, փառասէր, և խոտափրատ մարդ: Գեղէնի մահից յետ շուտով զնաց նա Սիկիմ իր մօր ազգականների մօտ, զնաւորեց նրանց

Գեղէնի միւս որդոց դէմ և անմարդաբար սպաննց բողո-
 իր եղբայրներուն, բացի ամէնից փոքրին, որի անունն էր
 Յովաթամ: Չարագործութիւնը առանց պատժի չմնաց:
 Սիկիմի բնակիչները, որոնք ընտանեացին Աբիմեւէքին թա-
 դաւոր, առաջինը ապստամբեցան նորա դէմ: Աբիմեւէք
 գնաց նոցա վերայ պատերազմ, պաշարեց նոցա քաղաքը,
 առաւ այն և այրեց: Սիկիմի բնակիչները հաւաքվեցան
 մի ամուր աշտարակի մէջ և կամենում էին մինչև վեր-
 ջին զօրութիւնը պաշտպանել իրենց: Աբիմեւէք պատեց
 աշտարակը և հրամայեց նորա չորս կողմում շարել փայտ,
 որ այրէ: Մի կին տեսնելով նրան աշտարակին մօտ, ուր
 ինքը փակված էր, դցեց նորա վերայ վերեւից երկանի
 կտոր և Չարդեց եղբայրասպանի զուխը: Աբիմեւէք կան-
 չեց իր կտարձակիին և հրամայեց նրան, որ սպանէ
 իրեն, չկամենալով կտոջ ձեռքով մեռնել: Ասպարճա-
 կիրն կատարեց նորա վերջին հրամանը:

ԳԼՈՒԽ ԽԹ.

ՅԵՓԹԱՅԷ.

Մի քանի ժամանակից Ամնացիները յարձակվեցան
 Խարայէլացիներին վերայ Վաղատղի մէջ, Յորդանանի միւս
 կողմում: Խարայէլացիները հաւաքեցին զօրք, բայց զօրա-
 վար չուէին: Նոքա որոնում էին զօրավար, միայն ոչոք
 չէր ուզում կամ ոչոք չէր կարողանում առաջնորդել
 նրանց: Նոքա միտերը բերին այն ժամանակ Յեփթայէ
 անունով մէկին, որին եղբայրները մի քանի ժամանակ
 առաջ դուրս էին դրել հայրենի անից, և զրկի նրան
 ժառանգութիւնից: Յեփթայէն ստիպվեցաւ հեռանալ

հայրենիքից և բնակվեցաւ օտար երկրում, ուր նա ա-
 նունի եղաւ իր քաջութեամբ: Եւ այս պատճառով էլ
 Խարայէլացիները ասում էին. «Եթէ Յեփթայէն մեր մէջ
 լինէր, յայտնի բան է, նա մեզ կ'ազատէր»: Եւ նոքա
 մարդիկ զրկեցին և կանչեցին նրան, որ իրենց զօրավար
 լինի:

Յեփթայէն էր քաջ և մեծահոգի, միայն չկարողա-
 ցաւ նա զսպել իր օրինաւոր բարկութիւնը և ասաց իր
 մօտ եկած պատգամաւորներին, ինչպէս չարացած մարդ.
 «Դուք չէիք, որ ինձ աքսորեցիք հայրենի անիցս և ստի-
 պեցիք ինձ օտար երկրում թափառել. ինչո՞ւ այժմ ձեր
 նեղութեան ժամանակն եկաք ինձ մօտ»:

Բայց երբ լսեց ամէն թշուառութիւնները, որ քաջում
 էին իր քաղաքակիցները, մոռացաւ իր սեպհական նե-
 դութիւնները և զրկանքը ու շտապով զնաց օգնելու Խ-
 րայէլացիներին: Յեփթայէի նման մեծահոգի և կարեկից
 մարդը շուտ յանձն չի առնել արիւնահեղութիւն: Նա
 աշխատում էր ամէն կերպի պատերազմը վերջացնել և
 երկու անգամ զրկեց Ամմոնացոց թագաւորին մօտ պատ-
 դամաւորներ, յորդորելով նրան, որ յետ կենայ իր ան-
 օրէն պահանջմունքներից և խաղաղութիւն անէ: Բայց
 Ամմոնացոց թագաւորը չընդունեց ոչ մի առաջարկու-
 թիւն, ուստի և Յեփթայէն վճռեց պատերազմ տալ:

Պատերազմի դաշտը դուրս գալիս Յեփթայէն առանց
 մտածելու խոստումն արաւ, որ եթէ յաղթող կ'մնայ,
 ողջակէզ կ'բերէ առաջին բանը, ինչոր իր անից իրեն
 առաջ դուրս կ'գայ: Նա Չարդեց թշնամիին, քչեց նրան
 իր երկրի սահմաններիցը և ազատեց իր ներդացած հայրե-

նիքը: Յաղթութեամբ տուն յետ դառնալիս, պատահեցաւ նրան քաղաքի դրան մտա իր միամօր աղջիկը. Սա Գաղաաղացի կանանց և աղջիկների հետ իր ճնողի առաջ դուրս էր եկել, որ շնորհաւորէ նրան. Յեփթայէն, երբ նրան տեսաւ, սարսափած պատառեց իր շորերը: «Աղջիկս իմ». աղաղակեց նա. «ես սարսափելի խոստումն արի»: Հեղ աղջիկը հասկացաւ նորա միտքը ու ասաց խոնարհութեամբ. «ով հայր. կատարիք քո խոստումնդ, երբ Աստուած պարզ և եց քեզ յաղթութիւն: Միայն, տուր ինձ հրաման, որ երկու ամիս իմ ընկերակիցներովս գնամ սարը և լամ իմ կուսութիւնս»: Այս ժամանակի անցնելից յետ Յեփթայէն կատարեց իր խոստումն:

Գ.ՈՒՒ Ե.

ՍԱՄՍՈՆ.

Յեփթայէի մահից յետ Խորայէլացիները իրենց անօրէնութեան համար ընկան Փղշտացիների իշխանութեան տակ: Երկար ժամանակ ամենօրեան նոքա այս ծառայութեան մէջ. վերջապէս Աստուած տուեց նրանց մի արտաքոյ կարգի մարդ, Սամիսոն անունով, որ սարսափեցրեց փղշտացիներուն. Հրեշտակը յայտնեց նորա ճնողներին, թէ նրանց կ'ճնի որդի զերբնական զօրութեամբ: Երբ նա հասակ առաւ, կամեցաւ ամուսնանալ մի փղշտացի աղջկան հետ: Մտոյները յայտնեցին նրան, որ Աստուածային օրէնքը արդելում է Խորայէլացիներին օտարաղղիների հետ կապակցութիւն ունենալ: Բայց Սամիսոն չսեց նրանց և անպատճառ կամենում էր կատարել իր կամքը: Աստուած բանը այնպէս կարգեց, որ

Սամիսոնի ամուսնութիւնը ինքը միջոց եղաւ փղշտացիներից վրէժ հանելու նոցա Խորայէլացիներուն նեղացնելու համար:

Միանգամ Սամիսոն, երբ գնում էր իր հարսի մտ, դաշտումը տեսաւ մի առիւծ, որ նորա վերայ յարձակեցաւ: Սամիսոնը բռնեց և պատառեց նրան: Մի քանի ժամանակից, երբ յետ էր դառնում մի և նոյն ճանապարհով, հանդիպելով իր պատառած առիւծին, կամեցաւ տեսնել նրան և գաաւ ամբողջ մեղունների գունդ, որոնք մեղր էին շինել նորա բերնում: Նա առաւ մեղրից, համը տեսաւ և բերաւ իր հօրն ու մօրն էլ, որոնք նոյնպէս կերան նրանից, միայն չասաց որտեղից էր առել այն: Իր հարսանիքի օրը նա, այն ժամանակվան սովորութեամբ, առաջարկեց փղշտացիներին մի առասպել այն պայմանով, որ եթէ նոքա կ'իմանան եօթն օրվան մէջ, Սամիսոն, պէտք է, ամէն հիւրերին մի մի ձեռք շոր ընծայէր (հիւրերը երեսուն հօդի էին). իսկ եթէ առասպելը չկարողանան լուծանել փղշտացիները, պէտք է, իրենք նրան տային երեսուն ձեռք շոր:

Ահա նորա առասպելը, «Բռտեղից դուրս եկաւ ատելք և հօրից քաղցր»:

Այսպիսի առասպելը անկարելի էր իմանալ, որովհետեւ Սամիսոնի սիրազործութիւնը առիւծին դէմ ոչոք չէր իմանում, բայց Սամիսոն յայտնեց խորհուրդը իր հարսին, որ պատմեց այն փղշտացիներին: Հիւրերը ձեւանալով, իբրև թէ իրենք իմացան առասպելը, ասացին, ի՞նչ է մեղրից քաղցր և ի՞նչ առիւծից զօրեղ: Սամիսոն հասկացաւ, որ իր խորհուրդը հարսի դաւա-

ճանութեամբ յայտնված է, բայց պայմանին նայելով շորերը պէտք է տար: Նա երկաք շնամեց, թէ որտեղից ասնէ շորերը: Գնաց Ասկադոն քաղաքը, սպանեց այնտեղ երեսուն փղշտացիներ և բերաւ նոցա շորերը հիւրերին, որոնք հաւիրած էին հարսանիքումն և բարկացած գնաց իր հօր տուն: Նորա կնոջ հայրը կարծելով, որ Սամիսոն բոլորովին թողեց իր կնոջ տուեց նրան կին մի ուրիշին: Մի քանի ժամանակից Սամիսոն եկաւ իր կնոջ մօտ և երբ իմացաւ, որ նրան ուրիշին կին ևն տուել, սասնութեամբ չկարողացաւ համբերել այս անպատուութեան և վճռեց այս բանի համար վրէժ հանել բոլոր փղշտացիներին: Հնձի ժամանակը նա բռնեց երեք-հարիւր աղուէս, երկու երկու կառից նրանց պոջերից և պոջերի մէջ վառած ջահ գնելով բաց թողեց ցորենի գաշաների մէջ, որոնք փղշտացիներին էին պատկանում: Սյսպէս այրվեցան նոցա ոչ միայն արտերը, այլ և խաղողի ծառերը ու ձիթենիներն էլ բոլորովին ջնջվեցան:

Փղշտացիք պահանջում էին, որ Իսրայէլացիները Սամիսոնին կապած իրենց ձեռքը մտանեն, ապա թէ չէ, սպառնում էին, որ կրտիկ և սրի գոհ կանեն բոլոր բնակիչներուն: Սամիսոնը անձնատուր եղաւ Իսրայէլացիներին և թողեց իր ձեռքերը կապել չուաններով, բայց երբ փղշտացիները, նրան առած, կամենում էին տանել իրենց հետ, Սամիսոն կտրեց չուանները ինչպէս խժուժ, սաստկած էջի ճնտար փեր առաւ և այսպիսի շնչին զէնքով սպանեց հազար փղշտացի:

Մի անգամ էլ պատահեցաւ նա մի քաղաքում, որ պատկանում էր փղշտացիներին: Առաջարութիւնը

պահասան դրաւ այն տան մօտ, ուր նա կենում էր և երբ զիշեր եղաւ, քաղաքի դռները փակվեցան, ամէնքը կարծում էին, թէ Սամիսոնին անկարելի է փախչել, բայց Սամիսոն բարձրացրեց քաղաքի դռները իր սեմով և նիզով ու իր ուսին դրած տարաւ քաղաքի մօտ եղած սարի զլուխը և հանգիստ էլի դարձաւ տուն:

Այժմ Սամիսոնի բարեխառնութիւնը համեմատ լինէր նորա զօրութեանը, նա կըրէք չէր բնկնիլ փղշտացիներին ձեռքը: Ապաբաղդարար նա ծանօթացաւ մի Գալիլա անունով փղշտացի կնոջ հետ: Փղշտացիները փողով և բնձաներով խաբեցին այս կնոջ, որ իմանաց Սամիսոնից, թէ բնչփց է նորա այն անտօլոր զօրութիւնը: Նա ՚ի գործ դրաւ ամէն կերպի հնարքնեք, որ իմանայ նորա գաղտնիքը: Վերջապէս Սամիսոն, չը խմանալով նորա խնդրեցուն և հաւատարով նրան, յայտնեց, որ ծնողները իր ծննդից նուիրել են նրան Աստուծոյ, որ նորա մազերը երբէք գերծած չեն եղել և որ իր բոլոր զօրութիւնը կախված է մազերից և եթէ սրանց կտրեն, նա ուրիշ մարդիկներից աւելի զօրեղ չլինիլ: Գալիլան քնացրեց նրան և մինչև որ նա անհողութեամբ հանգստանում էր, կանչեց վարսավիբային, հրամայեց զերծել նորա զլուխը, ու յետոյ կանչեց նորա թշնամիներուն: Սամիսոն, երբ զարթեցաւ, զգաց իր ախարութիւնը և ստիպվեցաւ մատնել իր անձը փղշտացիների ձեռքը, որոնք հանեցին նորա աչքերը, կապեցին շղթաներով և շնչին ստրուկի պէս հրամայեցին աղալ բանտում:

Այս սարսափելի անբախտութիւնից յետ, Սամիսոնը գոցացաւ և հանեց վրէժը իր թշնամիներից: Ինքը մե-

ուաւ, միայն իր հետ միասին սպանեց շատ փղշտացիներ
էլ: Երբ նորա դիւի մազերը մեծացան, նոցա հետ մի-
ասին յետ դարձաւ նորա առաջվան զօրութիւնն էլ:

Մի անգամ փղշտացիները կազմեցին մեծ հանգէս
իրենց դագոն Աստուծոյ պատուի համար և բազմու-
թեամբ հաւարված նորա տաճարում շնորհակարութեան
զօհեր էին բերում նրան, որ ազատեց իրենց ահաբե-
թ շնամից՝ Սամիաոնից: Այս միջոցին զուրս բերին Սամի-
սոնին էլ, որ ծաղը անն նրան, որ ամէնին ցոյց տան
նորա այժմեան անզօրութիւնը և սկսան ծիծաղել վրան:
Փղշտացիները ամենեւին չէին կարծում, որ էլ նորա
զօրութիւնը յետ կ'դառնար: Ծերերը, երիտասարդները,
կանայք, երեխաները, ամէնքը ծիծաղում էին Սամիաոնի
վերայ և տանջում էին նրան: Փշուաւ կոյրը խնդրեց
իրեն ման ածողին, որ մօտեցնէ նրան տան սիւներին,
ուր խրախանում էին նրան ծաղը անողները: Շինուածը
հաստատած էր սիւների վերայ: Ցափարակ տանիքի վե-
րայ կային այն ժամանակ մինչև 3000 հողի: Ծառան
մօտեցրեց նրան սիւներին: Սամիսոն աղօթք արաւ Աս-
տուծոյ և խնդրեց նորա օգնութիւնը. յետոյ երկու ձեռ-
քով շարժեց տեղից երկու միջին սիւները, որով քանդ-
վեցաւ բոլոր շինուածն և սպանեց թէ նրան և թէ բոլոր
այն տեղ եղող փղշտացիներուն: Այս մի անգամն նա
սպանեց աւելի փղշտացի, քան թէ բոլոր իր կեանքումն
մինչև այն օրը:

ՊԼՈՒԻ ՅԱ.

ՀՌՈՒԹ.

Այն ժամանակ երբ դատաւորները կառավարում էին
Իսրայէլացոց ազգին, նոցա երկրում միանգամ սով
բնկաւ: Յուդայի Բեթղէհէմ՝ քաղաքի բնակիչներից մի-
նը, Եղեմէք անունով, իր Նոոմին կնիով և երկու որ-
դիկներով տեղափոխեցաւ Մովաբացոց երկիրը: Եղեմէ-
ք մեռաւ և Նոոմինը իր երկու որդոց հետ, օրոնք Մո-
վաբացի կին առան, մնաց Մովաբացիներին երկրում: Նո-
րա հարսերից մէկի անունը էր Որփա և միւսինը Հուլթ:
Փոքր ժամանակից մեռան Նոոմինի որդիքն էլ. բայց
հարսերը կենում էին նորա մօտ: Իր տեղափոխութիւնից
տանն տարի յետոյ Նոոմին իմացաւ, որ Իսրայէլացոց
երկրում սովը վերջացել է միտը դրաւ դառնալ իր
հայրենիք. հարսերն էլ գնացին հետը:

Ղանապարհին մտածում էր իր աղքատութեան վե-
րայ և նորա վերայ, թէ ինքը չէ կարող կերակրել իր
հարսերուն: «Իմ աղջիկներս ասաց նա նրանց. «դար-
ձէք ձեր ծնողների մօտ: Աստուած օրհնէ ձեզ, որ դուք
էիք բարի կանայք իմ հանգուցեալ որդոցս և յար-
գութեամբ վարվում էիք ինձ հետ: Ես շատ ցաւում եմ,
որ չեմ կարող ձեր համար մի բան անել, միայն դուք
իրենքդ տեսնում էք, ինչպէս ես խեղճ եմ: Հարսերը
լաց եղան և Որփան զրկելով իր սկեսրին համբուրեց,
հրաժարական ողջոյն տուեց և դարձաւ տուն: Նոոմին
ասաց Հուլթին. «Դու տեսնում ես, Որփան դարձաւ
իր ազգի, ազգականների և Աստուածների մօտ, հետեւիր

դու էլ նորա օրինակին»: Էռութ պատասխանեց. «Ձէ՛. ես քեզ չեմ թողնել, ուր որ դու կ'երթաս, ես էլ կ'գամ հեռո՛ղ, քո ազգո՛ւ կ'լինի ինձ ազգ և քո Աստուածո՛ղ ինձ Աստուած: Ուր դու կ'մեռնիս, այնտեղ էլ ես պէտք է մեռնիմ: Միայն մահ՛ը կ'բաժանէ ինձ քեզնից»: Եւ Հռութ գնաց Նոովինի հետ:

Շուա Նոովինի դարձը յայտնի եղաւ բոլոր Բեթղէհէմի մէջ: Բոլոր բնակիչները պատեցին նրան ասելով, «Դու ես Նոովին»:— «Ինձ էլ մի անուանէք Նոովին, այսինքն, գեղեցկադոյն, այլ կանչեցէք ինձ դառնացած.» պատասխանեց թշուառ կնիկը: «Գառնութիւններով լեքն է իմ կեանքս. հարուստ հեռացայ ձեզանից և այժմ աղքատ յետ դարձրեց ինձ Աստուած»:

Նոովին հասաւ Բեթղէհէմ գարիի հնձի ժամանակ: Օրվան հացի կարօտ լինելով, Հռութը գնաց արտ, մնացած հասկերը հաւաքելու: Խեղճ օտարականը չէր խնայում, որ երթայ. բայց Աստուած բերեց նրան մի հարուստ մարդու արտը, որ իր մարդու ազգականն էր և անունը Բոոս էր: Սա եկաւ քաղաքից, որ նայէ ինչպէս քաղել են գարին, կանչեց հնձողների վերակացուին և հարցրեց. «այս ի՞նչ կին է»: Վերակացուն պատասխանեց. «Սա Մովսարցի աղջիկն է, որ Նոովինի հետ եկաւ, նա հրաման ուզեց, որ հաւաքէ մնացած հասկերը: Նա այնտեղ արտում առաւօտից մինչև այժմ աշխատում է և ոչ մի բոպէ չէ հեռացել»:

Բոոս մտնալով Հռութին ասաց. «աղջիկս, մի երթալ ուրիշն արար. Մնա՛ իմ աղախիններիս մօտ և գնա նոցա ետեից, ուր նոքա կ'հնձեն: Ես կ'հրամայեմ իմ

բոլոր ծառաներիս, որ նոքա քեզ հետ քաղցրութեամբ վարվին: Երբ խմել կ'ուզենաս, խմիր այն տեղից, ուր խմում են իմ ծառաներս»: Հռութը երկրպագեց նրան մինչև դեպին և աղաղակեց. «Ի՞նչով արժանացայ ես այդքան ողորմութեան, ես այստեղ մի օտարական կին եմ»: Բոոս պատասխանեց նրան. «ես զիտեմ դու ինչպէս յարգութեամբ վարվեցար քո սկեսրիդ հետ, մարդուդ մահից յետոյ: Աստուած կ'վարձատրէ քեզ, քո որդիական սիրոյդ համար: Խրայէլի Տէր Աստուածը, որին դու հաւատացիր, կ'հատուցանէ քեզ»: «Ես արդէն բաւական վարձատրված եմ նրանով էլ, որ դու այդպէս ողորմած ես ինձ». պատասխանեց Հռութ: Դու ինձ մխիթարեցիր քո քաղցր խօսակցութեամբդ, ինձ, որ աւելի փոքր եմ, քան թէ քո վերջին աղախինդ»:— «Ո՛հ թէ խմնային բաղբաւորները, թէ ինչպիսի բարերարութիւն է թժում նոցա մի քաղցր խօսքն էլ նեղացած սրտի համար»:

Երբ ճաշե ժամանակ եկաւ Բոոսը կանչեց Հռութին, որ իր ծառաների հետ ուտէ. ինքը ածում էր նորա համար կերակուր: Հռութ կշտացաւ և պահեց փոքր ինչ իր սկեսրի համար էլ: ճաշից յետ այն բոպէին նա էլ աշխատանքը սկսաւ: Բոոսը հրամայեց հնձողներին արտումն աւելի հասկեր թողնել, որ նա հեշտութեամբ կարողանայ հաւաքել: Հռութ հաւաքեց մինչև երեկոյ. յետոյ չորացրեց հաւաքած հասկերը. ծեծեց նրանց և եղաւ ամողջ արդու գարի:

Երեկոյեան Հռութ տարու իր սկեսրին գարին և իր պահած կերակուրը: — «Աղջիկս, ով ողորմեց քեզ, աղա-

ղակեց Նոոմին, Աստուած օրհնէ այն կարեկից մարդուն: Ես հաւաքում էի հասկեր Բոոսի արտում, պատասխանեց չռութ:— «Նա մեզ աղգական է» ասաց Նոոմին: «Նա միշտ սիրում էր մեր հանգուցեալներուն, նոցա կենդանութեան ժամանակ, այժմ նոցա մահից յետոյ էլ միտումն ունի հին բարեկամութիւնը և այն պատճառով անում է ողորմութիւն մեռած բարեկամների այրիներին: Աստուած օրհնէ նրան: Իսկ դու սիրելի աղջիկս, ուրիշն արտ մի գնար հասկ հաւաքելու, օտար մարդիկ խտտութեամբ և անպատշաճ կերպով կ'վարվին հետդ»: Նոոմինը տալիս էր իր հարսին շատ ուրիշ օգտաւէտ խրատներ էլ և չռութը միշտ պատրաստ էր նորա հրամանները կատարելու:

Գարիի և ցորենի հնձի ժամանակ չռութ հաւաքում էր հասկեր Բոոսի արտում. Երբ հունձը վերջացաւ, Բոոս ասաց նրան. «աղջիկս, Աստուծոյ օրհնութիւնը քեզ վերայ լինի: Քո ամէն վարմունքդ յայտնում է սերդ դէպի քո սկեսուրդ: Գու ամենեւին երիտասարդների սիրոյն ետեկից չընկար. բոլոր քաղաքը համարում է քեզ առաքինի կնիկ: Եթէ դու համաձայն ես և ոչոք չի ընդդիմանալ իմ նպատակիս, ես կ'ամուսնանամ քեզ հետ»: Բոոս յայտնեց իր միտքը ծերերին և ամէնքը հաւանեցան, բաղդաւորութիւն ցանկանալով նրան: «Աստուած օրհնէ կնոջդ, ինչպէս նա օրհնեց մի ժամանակ չռաբելին և Վիային, Իսրայէլացւոց ազգի մայրերուն», ասում էին նրան ծերերը և բոլոր ժողովուրդը, «Աստուած պարգևէ քեզ որդի նրանից, փառաւորիւ անունդ Բէթղէհէմի մէջ»:

Բոոս ամուսնացաւ չռութի հետ. Աստուած տուեց նրանց որդի, որին անուանեցին Ռվբէդ: Սա էր Յեսսէի հայրը. իսկ Յեսսէն էր Գաւթի հայրը, որի վերայ յետոյ կ'խօսենք: Երբ Ռվբէդը ծնաւ, Բէթղէհէմի կանաք շնորհաւորում էին Նոոմինին ասելով. «Որհնեալ է Աստուածը, որ չթողեց քեզ անպաւակ: Ահա քո հարսիդ չռութի որդին, չռութի, որ քեզ այնպէս սիրում է և որ քեզ աւելի ուրախութիւն է պատճառում քան թէ եօթն որդիք: Աստուած այս երեխային խրկեց քեզ ուրախութիւն և կերակրիչ ծերութեանդ ժամանակ»: Նոոմինը առաւ երեխային իր դիւրիք, եղաւ նորա գայեալը և մեծ սիրով կրթում էր նրան:

ԳԼՈՒԽ ԵՐ.

ՀԵՂԻ ԴԱՏԱԻՈՐԸ ԵՒ ՔԱԼԱՆԱՅԱՊՏԸ

Պատերազմասէր զօրավարներից յետոյ, Հեղի քահանայապետը դադաւ դատաւոր Խորայէլացւոց ազգին քառասուն տարի շարունակ: Նա բնակում էր այն ժամանակ Սելով քաղաքումը, ուր էր վկայութեան խորանը: Այս տեղ բերում էին ընտանեաց մեծերը լրենց խաչների նախածիններուն, պտուղների երեխայիքը և տասանորդը ամէն լրենց եկամտից. այս տեղ հաւաքվում էին բոլոր Խորայէլացիները Ռէտի տապանակի առջևը Աստուծոյ մատաղ բերելու համար:

Հեղին երկու որդի ունէր, մէկի անունն էր Ռինի և միւսինը Փենեհէս, որոնք երկուսն էլ ամենեւին Աստուծոյ երկիւղ չունէին և ոչ էլ յարգում էին Խորանի սրբութիւնը և Աստուածապաշտութիւնը: Հեղին արդէն

շատ ծեր էր. նա զիտէր իր որդոց անկարգ վարքը, յա-
ճախ նրանց յանդիմանում էր, միայն այնպէս թոյլ,
որ նորա բանի տեղ չէին դրում:

Այդն ժամանակումն կենում էր էլի մի բարեպաշտ մարդ
Նղիանա անունով, որ երկու կին ունէր՝ Աննա և Փեն-
նանա անունով: Վերջինը ունէր որդիք, իսկ Աննան, թէ-
պէս և աւելի սիրելի էր մարդուն, միայն ամուլ էր և
այս շատ տրամեցնում էր նրան: Աննան ամէն տարի դը-
նում էր Սելով աղօթելու և զոհ անելու ճշմարիտ Աս-
տուծուն. Միանգամ տօնի ժամանակ, Աննան մէնակ գնաց
խորանին մօտ. որ տեղ էր և Հեղի քահանայապետը:
Աննան ջերմեռանդութեամբ աղօթք էր անում Աստու-
ծոյ. որ պարզեւէ իրեն մի որդի և խոստացաւ նրան
Աստուծոյ ծառայութեանը նուիրել խորանումը: Հեղին
երկար ժամանակ նայում էր նրան և տեսնելով, ինչպէս
նորա երեսը վառվում էր, շրթունքները շարժում էին
առանց մի բառ արտասանելու, կարծեց, թէ նա հար-
բած է և ասաց նրան. «ամօթ չէ՞ քեզ, որ հարբած
Աստուծոյ տուն ես եկել, գնա և արբեցութիւնդ անց-
կացրո՛ւ»:—«Ոհ, պատասխանեց Աննան, «ես հարբած չեմ,
այլ ես թափում եմ Աստուծոյ առաջ իմ արտիս ցա-
ւը և խնդրում եմ նորա օգնութիւնը»: Իսրայէլացիներին
մէջ կնկայ համար ոչ միայն անբախտութիւն. այլ ա-
մօթ էլ էր համարվում որդի չունենալը: «Գնա խաղա-
ղութեամբ» ասաց Հեղին: Մի քանի ժամանակից Ան-
նան ծնաւ որդի և անուանեց նրան Սամուէլ:

Աննան, երբ երեխային ծծից կտրեց, իր մարդու և փոք-
րիկ Սամուէլի հետ միասին գնաց Սելով: Գնաց քահա-

նայապետին մօտ և ասաց. ես այն կնիկն եմ, որ քո
առաջիկ աղօթք էի անում Աստուծուն և խնդրում էի,
որ ինձ որդի պարգևէ: Աստուած լսեց խնդիրքս և ահա
ես նրան նուիրում եմ իր պարզեւը: Ահա իմ որդիս,
թող մնայ սա այս տեղ խորանում և ծառայէ Աստու-
ծոյ բոլոր իր կեանքում: Շնորհակալութիւն անելից յետ
սրտաշարժ և խորիմաստ երգով, Աննան թողեց Սամու-
էլին Աստուծոյ տանը, քահանայապետի հովանաւորու-
թեան տակ. որ կրթում էր նրան և սովորցնում էր
նրան Աստուծոյ օրէնքները: Աննան ամէն տարի տօնին
զպիս էր Սելով և բերում էր իր որդու համար նոր
շոր: Սա մխիթարվում էր, երբ լսում էր ամէնից, որ
իր որդին խիստ ժրաջան է, խոնարհ և երկիւղած և
տեսնում էր, որ իր որդին զօրանում է մարմնով և
հոգով: Աննան այնուհետեւ ունեցաւ էլի ուրիշ երեք
որդի և երկու աղջիկ.

ԳԼՈՒԽ ԾԳ.

ՍԱՄՈՒԷԼ:

Սամուէլը, զեռ երեխայ ժամանակը, քնում էր միշտ
վկայութեան խորանում: Հեղի քահանայապետը քնում
էր փոքր ինչ հեռու այնտեղից առանձին սենեակում:
Միանգամ գիշերով Սամուէլը լսեց ձայն, որ կանչում
էր. «Սամուէլ, Սամուէլ»:—Սամուէլը կարծելով, թէ
քահանայապետը կանչում է իրեն, վազեց նորա մօտ և
ասաց. «ես այս տեղ եմ, դու էիր կանչում ինձ». բայց
Հեղին պատասխանեց. «ես քեզ չեմ կանչել, գնա քնիր»:
Չայնը էլի մի անգամ կանչեց. «Սամուէլ, Սամուէլ». ե-

րեխան վեր կացաւ և վազեց քահանայապետի մօտ ասելով .
 «Գու՛ ինձ կանչեցիր, ես այս տեղ եմ».— Զէ, որդեակ, ես
 քեզ չեմ կանչել, պատասխանեց շեղին, «գնա՛ քնիր» .
 և Սամուըլ քնեցաւ . բայց էլի զարթեցրեց նրան այն ձայ-
 նը, որ կանչում էր, «Սամուէլ, Սամուէլ» նա էլի գնաց
 քահանայապետի մօտ . և ասաց : «Գու՛ ինձ կանչեցիր և
 ես ահա՛ եկայ» : Այն ժամանակ շեղին հասկացաւ, որ
 Աստուած ինքը կանչում է երեխային, և ասաց նրան .
 «գնա՛ որդեակ և քնիր . միայն եթէ էլի կըես ձայն, պա-
 տասխան տուր . Ասա, Տէր, Քո ծառայ լու՛մ է՛ քեզ» :
 Սամուէլ քնեցաւ և չորրորդ անգամն էլ լսեց էլի ձայն .
 որ կանչում էր . «Սամուէլ, Սամուէլ» : Այն ժամանակ
 Սամուէլը ասաց . «խօսիր, Տէր, ծառայ լու՛մ է՛ քեզ» :
 Աստուած ասաց նրան, կ'զայ օրը, երբ Նա կ'պատժեմ
 շեղիին և նորա որդոցը : շեղին զիտէ իր որդոց յանցանք-
 ները և չէ պատժում նրանց» :

Առաւօտը, երբ Սամուէլ վեր կացաւ, դուրս գնաց
 խորանից, նա չէր սիրտ անում պատմել քահանայա-
 պետին Աստուծոյ խօսքերը : Բայց շեղին կանչեց նրան իր
 մօտ ասելով . «Սամուէլ որդեակ, «Ս,յս տեղ եմ ես»,
 պատասխանեց Սամուէլ : «Խնդրում եմ քեզ, ասաց շե-
 ղին, «մի՛ ծածկիր ինձնից, ինչ որ Աստուած քեզ յայտ-
 նեց» : Այն ժամանակ Սամուէլ պատմեց քահանայապե-
 տին ամէնը, ինչոր Աստուած իրեն յայտնեց և ոչ ինչ
 չծածկեց : շեղին, հպատակելով Աստուծոյ կամքին, ա-
 սաց, ճա է Տէրը, թող լինի նորա կամքը» :

Միայն շեղիի որդիք չէին Աստուծոյ անհնազանդ,
 այլ և բոլոր Իսրայէլացւոց ազգն էլ, ուստի և պատժ-

վեցան պատերազմելիս Փղշտացոց հետ : Իսրայէլացիները
 յաղթվեցան և փախան կռվի զաշտից :

Այն ժամանակ ծերերից մի քանիք ասացին . «Եթէ
 ուխտի ճապանակը հեռերս տաննեք, յայտնի բան է,
 յաղթութիւնը մեր կողմում կ'մնայ և մենք կ'ջարդենք
 Փղշտացիներուն» : Խրիեցին Սելով Աւխտի ճապանակի ե-
 տեից, որ բերեն նրան : շեղիի որդիք Ռփին և Փենեհէսը .
 պէտք է, բերէին ճապանակը : Միայն Իսրայէլացիները այս
 կռվումն էլ ջարդվեցան : Նոքա կորցրին երեսուն հազար
 հողի կռվում, իսկ մնացած զօրքը աղատվեցաւ փախչե-
 լով : Աւխտի ճապանակը ընկաւ թշնամիների ձեռքը և շե-
 ղիի որդիք Ռփին ու Փենեհէսը սպանվեցան : Մի զինուոր,
 որ աղատվեցաւ այս կոտորածից, Սելով քաղաքը վա-
 զելով, յայտնեց այս բանը քահանայապետին, որ խո-
 րանի դրան մօտ նստած անհամբերութեամբ սպասում
 էր կռուի համբաւին : շեղին, սարսափանքով և արտոմ-
 թեամբ պաշարած, ընկաւ կռնակի վրայ աթոռից, որի
 վրայ նստած էր, կտորեց իր ողնը (մէջքի ոսկորը) և մե-
 աւ : Նա իննսուն ութը տարեկան էր :

ԳԼՈՒԽ ԵՌ.

ՍԱՄՈՒԷԼԻ ԶՈՂԸ ԵՒ ՅԱՂՈՒԹԻՔՆԸ ՓՂՇՏԱՅԻՈՅ ԴԷՄ :

Փղշտացիք Իսրայէլացւոց երկրում ամէն բան թրի և
 կրակի կերակուր արին : Ոչոք չէր համարձակում նրանց
 դէմ կենալ . սարսափը պաշարեց բոլոր խեղճ՝ ազգին ա-
 մէն տեղ : Նոյն իսկ ճապանակը, Իսրայէլացւոց սրբու-
 թիւնը, ընկաւ թշնամիների ձեռք . նոքա, պէտք է, հաս-
 կանային . որ այս ամէն թշուառութիւնները ծագեցան

իրենց մեղքից, և որ մինչև նոցա յոյսը ճապարանակին վերայ գնեին էլ Աստուծոյ ընդունելի չեղաւ. նոքա ուկով պատեցին ճապարանակը, ուր դրին Աստուծոյ տուած պատուիրանները, միայն իրենց սրտերը չկրթեցին և չսովորեցրին այն պատուիրանները կատարելու:

Սամուէլ զառաւ իսրայէլացւոց ազգի ազատիչը: Նա հաւաքեց ցրուած իսրայէլացւոց և նրանց իրենց մորթութիւններից, որոնց մէջ ընկել էին, դարձնելով ասաց. «Միայն մի բան կարող է ձեզ փրկել. դարձէք բոլոր սրտով զէպի Աստուած և կատարեցէք նորա ամէն հրամանները. այն ժամանակ նա ձեզ կ'ազատէ»:

Ժողովուրդը ախար և զղջալով բոլոր օրը անցկացրեց պահով և աղօթքով ու բարձր ձայնով աղաղակում էր. «Մենք մեղանչեցինք Աստուծոյ դէմ: Սամուէլ ողջակէզ բերաւ գառը և աղօթք արաւ Աստուծուն: Աստուած լսեց նրան. էն ժամանակ երբ զեռ ողջակէզի ծուխը բարձրանում էր, իսրայէլացիները վերայ յարձակեցան փղշտացիները և կռիւր սկսաւ, յանկարծ սարսափելի դողոցք եղաւ. փղշտացիները սարսափած ջարդվեցան ու փախան: իսրայէլացիները քշեցին նրանց իրենց սահմաններից և Աստուած խրկեց փղշտացիները վրայ զանազան թշուառութիւններ, մինչև որ նոքա յետ դարձրին Ռախի տապանակը: Առաջ դրին նոքա նրան Գագոն կուռքի բաղնում, միայն միւս օրը գտան Գագոն կուռքը ընկած գեանի վերայ ճապարանակի սաջէր: Երբ նոքա կուռքը իր տեղը դրին, միւս օրը գտան նրան ոչ միայն ընկած գեանի վերայ, այլ և առանց գլխի և ձեռների: Սրանից յետոյ Աստուած խրկեց փղշտացւոց

վերայ անթիւ մկներ և մահ: Այն ժամանակ փղշտացիները, ընդհանուր խորհրդով, վճռեցին. որ Ռախի ճապարանակը գնեն կուռքի վերայ, որին լծեցին երկու զեռ չիճված երինջներ և բաց թողին: Անասունները, առանց կառավարի, տարան ճապարանակը իսրայէլացւոց երկիր: Այսպէս Աստուած ցոյց տուեց իսրայէլացիներին. որ միայն արտաքին Աստուածապաշտութիւնը չէ բաւական մարդուս, այլ պէտք է ուղղել իր զգացմունքներն էլ, կատարելով Աստուծոյ սուրբ պատուիրանները:

Սամուէլ այն տեղում, մինչև ուր իսրայէլացիները փղշտացիներուն քշեցին, դրեց քար և անուանեց նրան վե՛մ օգնականի:

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.

ՍԱՒՈՒՂԻ ԹԱԳԱՒՈՐ ԸՆՏՐՎԻԼՐ

Առաքինի Սամուէլը էր գտաւոր իսրայէլացւոց ազգին, բայց երբ ծերացաւ, իր իշխանութիւնը յանձնեց իր երկու որդոց, որոնք ամենեւին նորա սրդարասիրութեանը և նորա առաքինութիւններին մասնակից չէին: Ազգը անբաւական էր նրանցից և Սամուէլից թաղաւոր էր պահանջում: Սամուէլ այս մասին հարցրեց Աստուծուն և Աստուած հրամայեց նրան, որ թաղաւոր ընտրէ և ինքը ցոյց տուեց ընտրվելու մարդուն: Բեւեհամինի տոհմի բաժնումը բնակում էր մի հարուստ մարդ Կիս անունով: Սա ունէր որդի, որ երեւելի էր ամէնից իր մեծ հասակով, զեղեցկութեամբ և զօրութեամբ: Նրան նրամանը չկար բոլոր իսրայէլացւոց մէջ: Մի անգամ Կիսի էշերը կորան: Նա խրկեց իր որդուն Սաւուղին, մի ծաւ

ապի հետ կորած անասուններուն փնտռելու համար: Սաւուղ իր ծառայով զնաց եփրեմի տոհմի լեռները, միայն չգտաւ, ինչ որ փնտռում էր: Սաւուղ երեք օր ՚ի դուր թափառեցաւ և արդէն միտը դրել էր դառնալ. միայն նորա հետ եղած ծառան առաջարկեց նրան մըտնել մերձակայ քաղաքը: «Այն տեղ է այժմ սուրբ մարդը, Սամուէլ մարգարէն, ասում էր ծառան, նա կ'ասէ մեզ, ուր պէտք է փնտռենք կորած էշերուն»:

Սաւուղ զնաց մարգարէի մօտ: Սամուէլին, դեռ մի օր առաջ յայտնել էր Աստուած, որ Սաւուղը ընտրած է իրանից Իսրայէլացւոց թագաւոր: Սամուէլ տարաւ Սաւուղին իր հետ Բամա քաղաքը, ուր պէտք է ժողովէր ժողովուրդը և լինէր ազգային խրախուժիւն: Այս տեղ Սաւուղին հիւրերի մէջ առաջին տեղը նշանակեցաւ և ուրիշ կերակուրների հետ միասին բերին իրեն մարգարէի հրամանով առաջվանից նորա համար պատրաստած աղբը: Միւս օրը, երբ Սաւուղը տուն էր դառնում, Սամուէլ նրան ճանապարհ զցեց քաղաքից դուրս և հետը առած ամանով իւղը ածեց Սաւուղի գլխին: Այս կերպով նա օծեց նրան թագաւոր: Սաւուղ եկաւ տուն: Ազգականները հարցրին նրան, թէ ի՞նչ ասաց նրան մարգարէն: «Նա ասաց ինձ», պատասխանեց Սաւուղ, «որ մեր էշերը շուտ կ'գտնվին», որ ճշմարտիւ էլ կատարվեցաւ. բայց ծածկեց այն դաղանիքը, որ իրեն յայտնվեցաւ, այսինքն, որ ինքը օծվեցաւ Իսրայէլացւոց թագաւոր:

ՍԱՒՈՒՂ ԻՍՐԱՅԷԼԱՅԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐ:

Սամուէլ հաւաքեց Իսրայէլացւոց բոլոր ցեղերը Մաափաթ քաղաքում, որ ընտրեն թագաւոր: Վիճակ զըցեցին տոհմերի մէջ և վիճակը դուրս եկաւ Բենիամինի տոհմին. յետոյ էլ զցեցին վիճակ Բենիամինի տոհմի ընտանեաց մէջ և վիճակը դուրս եկաւ Ամատարէսի ցեղին. էլ զցեցին վիճակ Ամատարէսի ցեղի մարդոց մէջ և ելաւ վիճակը Կիսի որդուն Սաւուղին: Բայց Սաւուղ պահվեցաւ. Սամուէլ գտաւ նրան և հանեց հաւաքված ժողովուրդի առջև: Սաւուղ զեղեցիկ էր տեսքով և ուսով չափ բարձր էր ամէն իր առջև կանգնածներից. «Ահա թագաւորը, ասաց Սամուէլ, որին Աստուած ձեզ տուեց, սրան նմանը չկայ բոլոր Իսրայէլի մէջ»: Ժողովուրդը տեսնելով զեղեցիկ և երիտասարդ մարդուն ուրախութեամբ ազաղակեց. «կեցցէ մեր թագաւորը»: Միայն մի քանիսը անբաւական մնացին այս ընտրութեամբ. Նոբա անարգում էին Սաւուղին և ասում էին. «Ի՞նչ կարող է նա մեր համար անել»: Սաւուղ իբրև թէ չսեց այս խօսքերը. և դարձաւ իր հօր տուն և մի քանի ժամանակ կեցաւ այնտեղ անյայտութեան մէջ: Սաւուղ օծված սուրբ իւղով ստացաւ մարգարէութեան շնորհը: Ամմոնացիք պաշարեցին Յաբիս քաղաքը և սպառնում էին, թէ քաղաքի բնակիչների աջ աչքերը պէտք է հանեն: Նոբա պաշարվածներին եօթն օր ժամանակ տուին մտածելու համար. Յաբիսի բնակիչները սարսափած իրկեցին մարդիկ Բենիամինի տոհմից օգնութիւն

լնդրերը: Սաւուղ, երբ լսեց Յարխի բնակիչներին ողորմելի դրութիւնը, շատ տխրեցաւ: Աստուծոյ հողին իջաւ նորա վերայ: Նա առաւ երկու եղներ, կտոր կտոր արաւ նրանց, և խրկեց Խարայէլացւոց ամէն ցեղերին, հրամայելով յայտնել, թէ ով որ չի զննաւորվիլ իր հետ միասին Ամոնացւոց դէմ, նորա եղներն էլ այսպէս կ'կտորտվին: Խարայէլացիք ամէնքը զէնք առան, ժողովեցան վեցհարիւր եօթանասուն հազար հողիք: Այս զօրքով Սաւուղը յարձակեցաւ Ամոնացւոց վերայ, բոլորովին ջարդեց նրանց և սպատեց Յարխ քաղաքը: Այն ժամանակ Խարայէլացւոց ազգը ուրախացած, օրհնել սկսաւ Սաւուղին և գոչում էր. «մասնի՛ր մեր ձեռք նրանց, որոնք չէին կամենում քեզ թագաւոր ընտրել իրենց. մենք նրանց կ'սպաննեք»: Բայց մեծահոգի թագաւորը պատասխանեց. «այս օր, երբ Աստուած փրկութիւն խրկեց Խարայէլացւոց ազգին, ոչ ոք չպէտք է կորչի»: Այս յաղթութեամբ և մանաւանդ իր մեծահոգութեամբ, Սաւուղ ամէնի սիրտը գրաւեց: Ազա Սամուէլ յայտնի օժեց նրան Խարայէլացւոց թագաւոր:

Առաւմարութիւնը ընտրած թագաւորին յանձնելով Սամուէլ ժողովեց ազգը և ասաց. «ես աշխատում էի հասարակաց բարութեան համար իմ մանկութիւնիցս մինչև այսօր: Այսուհետև ժողովրդին կ'կառավարէ թագաւորը: Ես կանգնած եմ ձեր առջևը, ո՛վ Խարայէլացիք, պատասխանեցէք իմ մասին իրեն Աստուծոյ և Նորա օժեպել առաջին, արդեօք զրկեցի՞ր ես մէկին իր սեփականութիւնից, նեղեցի՞ր ես արդեօք մէկին. կորեցի՞ր արդեօք մէկի դատաստանը անարդար կամ երեսպաշտու-

թեամբ և առի՞ արդեօք մէկիցը ընծայ: Թող, պատրաստ եմ ամէն բան ուղղելու, ամէն բան յետ դարձնելու»: Բայց բոլոր ժողովուրդը միաձայն աղաղակեց. «Կու էիր մեր հայրը, դու երբէք անարդարութիւն չես արել, մենք օրհնում ենք քեզ»:

Սաւուղ, իր քաջ որդուն Յովնաթանի օգնութեամբ մեծ զորքեր կատարեց, շատ երեւելի յաղթութիւններ էր անում և միշտ ազատում էր Խարայէլացիներուն իրենց թշնամիներից:

Միայն յաջողութիւնները, իշխանութիւնը և փառքը մոլորեցուցին Սաւուղին: Ինչքան որ մեծանում էր նորա զօրութիւնը, նորա սիրտը լքցվում էր զեղխութեամբ: Սամուէլ յաճախ զգուշացնում էր նրան. բայց սա չէր լսում նրան: Միանգամ, երբ յաղթեց Ամոնիկին, Աստուծոյ կամքը կատարելու տեղ, իր շահի ետեւից ընկնելով, Ամոնիկացւոց ընտիր խաչները իրեն աւար առաւ, որ Աստուած հրամայել էր բոլորը ջնջել, բացի սրանից համարձակվեցաւ ինքը Աստուծու զոհ էլ բերել:

Սամուէլ ասաց Սաւուղին. «ես պէտք է յայտնեմ քեզ Աստուծոյ կամքը, որ նա ինձ այս գիշեր ասաց: Երբ դու ինքդ քեզ ոչինչ էիր համարում, ընտրեց քեզ Աստուած Խարայէլացւոց թագաւոր, բայց այժմ դու հըպարտացար, ընչասէր եղար և մոռացար Աստուծու, որ քեզ այնքան բարութիւններ արաւ: Աստուած արհամարհում է քեզ և քո թագաւորութիւնդ կ'տայ ուրիշին»:

Այս ասաց և երեսը դարձրեց, որ հեռանայ նրանից, միայն Սաւուղ զղջալով բռնեց նորա փէշից և պատուեց:

Աստուած որդրմում է հնազանդներին և հակառակ է հպարտներին:

Այս ժամանակից յետոյ Սամուէլ էլ խալի չգնաց Սաւուղի մօտ և էլ չտեսաւ նրան մինչև նորա մահը, թէև էլ միշտ աղօթք էր անում նորա համար և լաց էր լինում նորա վերայ: Սաւուղ ընկաւ մասձմունքի մէջ, յաճախ տիրում էր նրան տիրութիւն և անտանելն անհանգստութիւն. միայն նա չէր փնտռում մխիթարութիւն Աստուծոյ մէջ և չէր աշխատում իրեն ուղղել:

ԳԼՈՒԽ ԵՒ.

ԴԱԻԻԹ:

Սամուէլը տիրում էր միշտ էլի որ Սաւուղ բարկացրեց Աստուծուն: Աստուած ասաց Սամուէլին. «մինչև երբ դու լաց կ'լինես Սաւուղի վերայ: Նա էլ թաղաւոր չկլինել Իսրայէլացոց վերայ: Գնա Բեթղեհէմ, Ավեհղի որդու Յեսսէի տունը. ես ընտրեցի նորա որդոց մէկին թագաւոր»:

Սամուէլը գնաց Բեթղեհէմ, բերեց Աստուծուն զո՛հ և հրաւիրեց Յեսսէին իր որդոց հետ զո՛հ ուտելու: Երբ նոքա եկան, Սամուէլը տեսնելով Յեսսէի մեծ որդուն Եղիարին, որ քաջ, բարձրահասակ և գեղեցիկ տեսքով մարդ էր, կարծեց իր մտքում, թէ, յայտնի բան է, սա կ'լինի օծեալը: Բայց Աստուած պատասխանեց նրան. «մի՛ նայիր ոչ հասակին և ոչ գեղեցկութեանը. սա չէ իմ ընտրածս»: Աստուած, մարդոց պէս, արտաքին տեսքով չէ դատում: Մարդս տեսնում է միայն, ինչոր նորա աչքի առջևն է, բայց Աստուած տեսնում է սիրան էլ:

Յեսսէն Սամուէլի առաջ հանեց իր երկրորդ որդուն Սմինադարին: Սամուէլ ասաց. «Չէ, Աստուած դրան չէ ընտրել»: Նրանից յետ հայրը Սամուէլի առջև հանեց իր երրորդ որդուն: «Սա էլ չէ ընտրած Աստուծմէ», ասաց Սամուէլ: Յեսսէն հանեց մարդարէի առաջ իր եօթն որդոց էլ մէկին միւսի ետեւից: «Սրանցից ոչ մէկին Աստուած չէ ընտրել». ասաց Սամուէլ:

Ոչոք չէր հասկանում, ի՞նչ են նշանակում այս խօսքերը: «Ուրիշ որդի էլ չունե՞ս դու արդեօք». հարցրեց Սամուէլ: «Ունիմ էլի մի որդի. պատասխանեց Յեսսէն ամէնից փոքրն է նա, Գաւթիթը, նա արածում է իմ ոչ խարներս». — «Շուտ մարդ խրկիր նորա ետեւից, ասաց Սամուէլ: Թո՛ղ դայ նա, մեր սեղան նստելից առաջ»:

Հայրը խրկեց մարդ, կանչեց Գաւթին և հանեց Սամուէլի առջև երեխային, որ զեղեցիկ էր երեսով և քաղցր տեսքով: Այն ժամանակ Աստուած ասաց Սամուէլին. «Ահա իմ ընտրածս. օծիր սրան թագաւոր»:

Սամուէլ առաւ շէշը խղով և օծեց Գաւթին, իր բոլոր եղբայրների ներկայութեամբ: Աստուծոյ Հոգին իջաւ օծեալի վերայ և այնուհետև մնաց միշտ նորա հետ:

ԳԼՈՒԽ ԵԵ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ԴԱԻԻԹԸ ԱՐԲՈՒՆԻ ՊԱՆԱՏՈՒՄ:

Աստուծոյ Հոգին բոլորովին թողեց Սաւուղին, որ սրբտով զեղխացել էր: Սաւուղ ընկաւ արամութեան մէջ, և ասանջվում էր չար դեւից: Ով որ իրեն Աստուծոյ ողորմութեանը անարժան է զգում, չէ զղջում իր վատ գործոց վերայ և չէ աշխատում նրանց լաւացնել, նա

չէ կարող ամենեւին հանդիստ լինել, ինչպիսի մեծ փառքով և մեծութեամբ էլ պատած լինի:

Պալատականները ասացին Սաւուղին. «Թագաւոր, եթէ կհրամայես, մենք կբերենք քեզ մօտ մի մարդ, որ լաւ ածու՛մ է քնար, գուցէ երաժշտութիւնը մեղմացնէ քո տրամութիւնդ»:— «Բարի է, պատասխանեց Սաւուղ. «Ճանաչում էք մի այնպիսի մարդ»: Այն ժամանակ պալատականներից մէկը ասաց. «Երբ ես բեթղեհեմունն էի, Յուդայի բաժնում, լսեցի միանգամ, ինչպէս Յեսսէի որդին քնար էր ածում: Նա գեղեցիկ ածում է. բացի սրանից նա շատ խելօք է, բարեպաշտ է. Աստուածահաճոց»: Սաւուղ այն բողոքին խրկեց Յեսսէի մօտ բեթղեհեմ մարդ, հրամայելով նրան, շուտ խրկել իր որդուն Գաւթին, որ արածում է նորա ոչխարները: Յեսսէն առաւ մի քանի հաց, մի տիկ զինի, ուր և խրկեց Գաւթին այս զիւղական ընծաներով թագաւորի մօտ: Այն ժամանակ Իսրայէլացոց երկրում սովորութիւն էր թագաւորի մօտ ընծաներով երթալը:

Գաւթի յայտնվեցաւ Սաւուղին և շատ սիրելի եղաւ նրան: Թագաւորը նրան իրեն կապարճակիր շինեց և հրամայեց Յեսսէին ասել, որ ինքը պահում է նորա որդուն իր մօտ, որովհետեւ արժանացաւ իր ողորմութեանը: Ամէն անգամ, երբ տրամութիւնը տիրում էր Սաւուղին, Գաւթի ածում էր քնար—և այս ցրում էր Սաւուղի տիրութիւնը ու չար ողին, որ տանջում էր նրան, հեռանում էր նրանից:

ԳԼՈՒԽ ԾԹ.

ԳՈՂԻՍԻ:

Փղշտայիները նորից ղենաւորվեցան Իսրայէլացոց դէմ: Սաւուղ դուրս եկաւ նոցա դէմ իր զօրքով: Փղշտացոց զօրքը վեր եկաւ սարի գլխին. Իսրայէլացիներն նմանապէս վեր եկան նոցա դէմնուդէմ միւս սարի գլխին: Հովտը բաժանում էր երկու զօրքերուն մէկ մէկից:

Փղշտացոց բանակից առաջ դուրս եկաւ մի հսկայ, Գողիադ անունով: Նորա հասակն էր կարգից դուրս բարձր, գլուխը ծածկած էր երկաթէ սաղաւարտով, և ինքը հագած ունէր պղնձի զրահ: Ձեռին ունէր տէգ ահագին մեծութեամբ: Նորա բոլոր գէնքը էր խիտ ծանր և ցոց էր տալիս նորա արտաքոյ կարգի զօրութիւնը: Նորա առջևից գնում էր նորա ղենակիրը, որ տանում էր նորա սուրը:

Նովոսի մէջ ցած իջնելով Գողիադ կանչեց Իսրայէլացիներին. «Ինչո՞ւ դուք ամէնքդ պատրաստվում էք կրօվի: Ես Փղշտացի եմ և դուք Սաւուղի ծառաներն էք: Ընտրեցէք ձեր մէջից մէկին, որ կարողանայ իմ հետ մենամարտիլ: Աթէ նա ինձ կսպանէ, մենք կլինենք ձեր ծառաները, իսկ եթէ ես նրան կսպանեմ, դուք եղէք մեր ծառաները:

Այսպիսի առաջարկութիւն որ լսեցին, Սաւուղ և բոլոր Իսրայէլացիներն խռովեցան շատ և սարսափեցան: Իսկ Գողիադ ծաղր էր անում նրանց, տեսնելով, որ ոչոք չէ համարձակվում դուրս գալ իրեն դէմ և պարծենում էր իր զօրութեամբ:

Դաւիթ, որին Սաւուղ չէր կամենում իր հետ առնել պատերազմ նորա մանկութեան պատճառով, յետ դարձաւ էլի իր հօր ոչխարները արածելու, բայց նորա երեք մեծ եղբայրները էին արբունի զօրքունի: Յետէն ասաց Դաւիթն. «ա՛ռ հաց և տո՛ւր զօրաց բանակը եղբայրներիդ համար: Ահա էլի տանն կտոր նոր պանիրներ, որ կտաս դու նոցա հազարապետին. տեղեկացի՛ր, արդեօք եղբայրներդ առողջ են և ինչպէս են գնում գործերը»: Դաւիթ, որ ամէն բանումն հնազանդ էր հօրը և սրտանց սիրում էր եղբայրներուն, ուրախութեամբ դնաց բանակը, տանելով իր հօր տուած պաշարը:

Արիւն կողմն էլ արդէն պատրաստ էր պատերազմելու, երբ Դաւիթ եկաւ այնտեղ: Ինչոք հետք բերել էր, տուեց վանապանին: Իսկ ինքը զնաց իր եղբայրներուն տեսնելու: Այն ժամանակ Գողիպ հսկայն առաջ դուրս եկաւ թշնամեաց զօրքի մէջից, պարծենում էր իր զօրութեամբ ու նախատում էր Իսրայէլացիներուն: Մտն տեսնելիս Իսրայէլացիները վախեցած վախան: Բայց Դաւիթ ասաց. «ո՛վ է այս յանդուգն մարդը, որ համարձակվում է նախատել Աստուծոյ ազգի զօրքին: Ի՞նչ վարձատրութիւն է նշանակած նրան, ով որ կ'սպաննէ այս հպարտ փղշտացիին և կ'ազատէ Իսրայէլացիներուն ամօթից»:

Դաւիթ մեծ եղբայրը եղիաբ լսեց նորա խօսքերը և չարացաւ: «Ինչո՞ւ եկար դու այս տեղ», ասաց նա: «Այս քո տեղը չէ: Գնա՛, արածի՛ր ոչխարներուդ, ինչո՞ւ թողի՛ր նրանց անապատում: Ես քո հպարտութիւնդ և սրտիդ չարութիւնը գիտեմ, դու հետաքրքրութիւնիցդ

եկել էս պատերազմ տեսնելու»: Դաւիթ եղբայրները էին հպարտ և կոպիտ և այս պատճառով էլ Աստուած չընտրեց նրանց: Բայց Դաւիթ հեղութեամբ և խոնարհութեամբ համբերում էր նոցա կոպտութեան և Աստուած ընտրեց նրան: Աստուած ցածացնում է հպարտներուն և բարձրացնում է խոնարհներուն:

Օտար մարդիկ, որ կանգնած էին Դաւիթի մօտ, աւելի քաղցրութեամբ վարվեցան: Նոքա պատասխանեցին նրան. «ով որ կ'յաղթէ այս հսկային, նրան թագաւորը ինքը կ'վարձատրէ, նա իր աղջկան նրան կ'կտայ և նորա հօր տուելը հարկից ազատ կ'լինի»: Դաւիթ, որ բոլոր սրտով սիրում էր հայրենիքը, յայտնեց, որ ինքը խիստ ցանկանում է կովիլ հսկայի հետ: Այս բանը հասցրին Սաւուղն ականջը և նա հրամայեց Դաւիթին իրեն մօտ բերել:

Դաւիթ թաղաւորի առջև գալով ասաց նրան. «թագաւոր, ոչնչից մի վախենար, հրաման տուր ինձ, որ երթամ մարտնչեմ այս փղշտացիի հետ»: Սաւուղ պատասխանեց. «ի՞նչպէս կարող ես դու յաղթել այն հսկային: Դու դեռ մանուկ ես. իսկ նա հասակ առած մարդ է և մանկութիւնիցը սովոր է պատերազմի»:

Դաւիթ պատասխանեց. «երբ ես արածում էի իմ հօրս ոչխարները, երբեմն գալիս էր գայլ և յափշտակում էր ոչխարներից մէկին, ես ընկնում էի ետեից ու խլում նորա բերնից աւարը, բայց եթէ ընդիմանում էր ինձ, բռնում էի նորա փողից և սպանում էի նրան: Առիւծ և արջ էլ սպանել է քո ծառայ: Նոյն կերպով կ'վարվեմ ես այն փղշտացիի հետ էլ: Ի՞նչպէս

Համարձակիկեցաւ նա նոստատել ճշմարիտ Աստուծոյ զօրքին: Աստուածք, որ ինձ աղատեց առիւծի և արջի բերանից, կ'ազատէ փղշտացիի ձեռիցն էլ»: «

«Գնահ Աստուած քեզ հետ լինի», ասաց թագաւորը: Սաւուղ հրամայեց հաղցնել Գաւթին պղնձի սաղաւարտ, զրահ և կապել միջքին իր սեպհական սուրբ: Գաւթի այսպէս զինաւորված ման եկաւ յետ ու առաջ և տեսաւ, որ շատ ծանր է, նա չէր սովոր այսպիսի զենաւորական զրահին: «Ես չեմ կարող ման գալ այսպէս զինաւորված», ասաց նա, ու հանեց սաղաւարտը, զրահը և թուրը. վեր առաւ իր հոլովական ցուպը, ընտրեց գետի ափից հինգ ողորկ քարեր, ձեռք առաւ իր պարսը և այս գէնքով միայն դուրս եկաւ հսկայի դէմ:

Գողիազ դուրս եկաւ պատերազմի տեղը կատարելապէս զինաւորված և առջևից դնում էր նորա զինակիրը: Նա, երբ տեսաւ Գաւթին, արհամարհեց նրան: Գաւթի քնքուշ մանկութիւնը և հեզ դէմքը ամենեւին չէին ցոյց տալիս նորա քաջ և զօրեղ զինուոր լինելը:

«Միթէ շուն եմ ես, որ իմ դէմ քարերով ես գալիս. ասաց հսկայն: Շուտով ես քո մարմինդ կերակուր կ'տամ երկնային թռչուններին և երկնային դադաններին»:

Գաւթի պատասխանեց. «դու դուրս ես գալիս իմ դէմ վահանով, սուրով և տէգով. իսկ ես գալիս եմ քո դէմ Զօրութեանց և Իսրայէլի Աստուծոյ անուամբ, որին դու անարգում ես: Այժմ Աստուած կ'մատնէ քեզ իմ ձեռս և բոլոր երկիրը կ'իմանայ, որ նա է միայն ճշմարիտ Աստուած: Ամէն այս ներկայ ժողովուրդը կ'լինի վկայ. որ Աստուծոյ օգնութիւնը աւելի զօրեղ է քան թէ սուրը և տէգը՝ ձեզ Աստուած կ'մատնէ մեր ձեռքը»:

Հսկայն դնաց Գաւթի վերայ. երիտասարդ Գաւթի աներկիւղ դուրս եկաւ նորա առաջ և իր պարսը առնելով զցեց նրանով մի քար փղշտացիի վերայ. քարը պատուեց նորա ճակատը: Գողիաթը երեսով ընկաւ գետին վերայ. իսկ Գաւթի առնելով նորա ահաղին սուրը կտրեց զլուխը: Փղշտացիները, իրենցից ամենից զօրեղին սպանած տեսնելով, վախեցան և փախան: Իսրայէլացիները, պատերազմական ձայներ հանելով, ընկան ետևներկց, կոտորեցին նրանց, ցրուեցին և ոտնակոխ արին նոցա դունդերը: Թշնամեաց բոլոր բանակը ընկաւ յաղթողների ձեռքը:

ԳՆՈՒԹ Կ.

ՅՈՎՆԱԹԱՆ

Գողիազին յաղթելից յետոյ Գաւթին տարան թագաւորի առջև: Սաւուղ ընդունեց նրան քաղցրութեամբ. իսկ նորա որդի Յովնաթանը սիրեց Գաւթին բոլոր սրբատով: Նա դատաւ Գաւթի բարեկամը և տեսնելով նորա առաքինութիւնները սիրում էր նրան ինչպէս իր կեանքը: Բարեկամութեան նշանի համար Յովնաթան ընծայեց Գաւթին իր շորք, թուրք, աղեղը և նետերը: Սաւուղ յետ դառնալիս վեր առաւ հետը Գաւթին: Այն քաղաքներում, որոնց մօտից անց էին կենում, աղջիկները նոցա առաջ էին դուրս գալիս երդելով և ծրնդանելով: Իրենց հանդիսաւոր գովասանական երդելումը երգում էին նոքա. «Սաւուղը յաղթեց հազարին, իսկ Գաւթի բիւրերին»: Ռաբախութիւնը, որով ամէն տեղ ընդունում էին Գաւթին և գովասանութիւնները, որ

նրան տալիս էին, տրտմեցրին Սաւուղին, որ բարկացած ասաց. «Գաւթին իձնից զերազանց են համարում, ուրեմն ի՛նչ է նրան պակաս. միայն թագաւորութիւն»։ Այս ժամանակից Սաւուղ սկսաւ կասկածել Գաւթի վերայ և նորա առաջվան այսահարութիւնը էլ նորոգվեցաւ։ Միանգամ Գաւթի ածում էր քնար թագաւորի մօտ. Սաւուղ վեր առաւ աէզը և զցեց նորա վերայ. բայց Գաւթի ծռվելով ազատվեցաւ այս հարուածից։ Այս երկու անգամ պատահեցաւ։

Դաւիթ էլ միանգամ յաղթեց Փղտացիներին և Սաւուղ այս պատճառով աւելի ատեց նրան։ Նա իր որդու Յովնաթանի առջև հրամայեց թիկնապահներին սպանել Գաւթին, բայց Յովնաթան ասաց. «Թագաւոր, մի մեղանչիր քո ծառայ Գաւթին. նա անմեղ է։ Ինչ որ Գաւթի արաւ, բոլորը քո օգտիդ համար էր։ Քեզ համար չինայեց իր կեանքը, նա չէր որ սպանեց Գողեաղին. նա չէր, որ ազատեց Իսրայէլացիներուն։ Գու ինքդ վկայ էիր նորա քաջութիւններին, դու ինքդ դովեցիր նրանց, ինչո՞ւ համար ես կամենում թափել անմեղ արիւն, ինչո՞ւ ես կամենում սպանել նրան, որ քեզ ոչինչ չէ արել»։ Այս խօսքերը կահղացրին Սաւուղի սիրտը և ասաց. «չէ. թող Աստուած ինքը վկայ լինի, ես չեմ սպանում Գաւթին»։ Այն ժամանակ Յովնաթան բերաւ Սաւուղի մօտ իր բարեկամին։ Սաւուղ իր Մեղքեղ աղջիկը տուեց նրան կին։

Շուտ սրանից յետոյ Գաւթի կրկին յաղթեց այլ ազգիներին. այս էլ նորոգեց Սաւուղին սրտի մէջ նախանձը։ Նորա առաջվան այսահարութիւնը նորոգվեցաւ

առաւել զորութեամբ։ Նա նստած էր տանը զեղարդը ձեռին և Գաւթի ածում էր քնար և երգում։ Սաւուղ զցեց նորա վերայ զեղարդը. բայց Գաւթի մի կողմ քաշվեցաւ և զեղարդը ցցվեցաւ պատի մէջ։ Նոյն զիշեր Գաւթի զնաց և պահվեցաւ լեռներում։

Մի քանի ժամանակից յետոյ թագաւորը, երբ նրստած էր սեղանի առջև, հարցրեց. «Ինչո՞ւ Յեսակի որդին չէ գալի իմ սեղանիս մօտ. նա երեկ էլ չկար, այսօր էլ չէ երևում»։ Յովնաթան սկսաւ արդարացնել Գաւթին. և այս մասին Սաւուղ շատ չարացաւ։ «Գու անհնազանդ որդի» գոչեց նա. «ես զխտեմ, դու ինձ և մօրդ ամուսնացնելու համար քնարել ես քեզ բարեկամ Յեսակի որդուն։ Այս բոպէիս հրամայիր բերել նրան այս տեղ. նա, պէտք է, մեռնի»։ Յովնաթանը հեղութեամբ պատասխանեց. «Ինչո՞ւ պէտք է զրկես նրան կեանքից, նա ի՛նչ է արել»։ Սաւուղ բարկացած վեր առաւ զեղարդը և կամենում էր սպանել իր որդուն։ Յովնաթան, վեր թռաւ սեղանից, գուրս զնաց և օխրութիւնից բոլոր օրը ոչինչ չկերաւ։ Այն միտքը, որ իր հայրը վրձուել է Գաւթին սպանել, շատ տխրեցնում էր նրան։

Միւս օր առաւօտը վաղ Յովնաթան զնաց սարը այն տեղ, ուր պահված էր Գաւթի, միայն նրան էր յայտնի սորա թագնված տեղը։ Գաւթի նորա առաջ դուրս եկաւ։ Յովնաթան խորհուրդ տուեց նրան, որ ոչ զքին չյայտնվի և իրարից հրաժարվելիս զրկեցին մէկ մէկու և լաց էին լինում երկուսն էլ. վերջապէս Յովնաթանը ասաց. «գնա՛ խաղաղութեամբ, բարեկամութիւնը, որով մենք Աստուծոյ իրեն առաջը երդում տուինք, կ'մնայ

անբակտեղի, Աստուած թող վկայ լինի իմ և քո մէջ, իմ որդոցս և քո որդոցդ մէջ: Սրանից յետոյ նորա հեռացան մէկ մէկից: Յովնաթանը դարձաւ տուն. իսկ Գաւիթ հեռացաւ խորը անապատի մէջ:

Սաւուղ շարունակեց հալածել Գաւթին անապատումն էլ: Նա խրկեց իր բոլոր զօրքը զանազան կողմեր Գաւթի ետեւից: «Եթէ զեանի տակն էլ պահված լինի, այնտեղից էլ պէտք է զանլի նա». ասում էր Սաւուղ: Բայց Գաւթիը հեռացաւ շատ հեռու և անապատ տեղեր: Յովնաթան այն տեղ էլ գտաւ նրան և աշխատում էր մխիթարել նրան ու զօրացնել նորա-մէջ այն յոյսը, որ նա ունէր Աստուծոյ վերայ: «Ոչընչից մի վախենար, ասում էր նա, «իմ հօրս ձեռք չէ կարող քեզ հասնել, դու կ'լինիս ժամանակով Իսրայէլի թագաւոր. իսկ ես կամենում եմ երկրորդը լինել քեզնից յետ»:

Յովնաթանը յաւիտեան կ'մնայ հաստատ բարեկամութեան բարի օրինակ:

ԳԼՈՒԽ ԿԱ.

ՆԱԲԱՂ ԵՒ ԱԲԻԳԻՍ.

Դաւթի պաշտպանը Սամուէլ վախճանեցաւ: Նորա վերայ լաց եղաւ Իսրայէլացւոց բոլոր ազգը և թաղեցին նրան Արխնաթեմում:

Դաւիթը շատ խղճալի դրութեան մէջ էր. ստիպված մի տեղից միւս տեղ թափառելու, նա ոչ մի տեղ չէր զանում հաստատ ապաստանի տեղ: Նորա կեանքը միշտ վտանգի մէջ էր, իբրև արքայված հեռու մարդկանց ընկերակցութիւնից, նա պէտք է ծածկվեր կամ

Թանձր անանցանելի անտառներում կամ խորը այրերում: Բայց այն տեղ էլ ապահովութեան մէջ չէր, այն տեղ սպառնում էր նրան մարդասպանի նեւը, այս տեղ սպառնում էին նրան Սաւուղի զինուորները: Թէ ուրիշը լինէր նորա տեղ, կ'յուսահատվէր. բայց Գաւթի չկորցրեց իր արիւրութիւնը, նա բոլոր սրտով յոյսը դնում էր Աստուծոյ վերայ և իր ախուր արքայանքի ժամանակը զրեց Աստուծոյ հոգւով շնչած սագմանները, որոնց մէջ նա իր բոլոր սիրտը բաց էր անում Աստուծոյ առջև: Այսպէս կենում էր նա անապատումն, բայց մի քանի ժամանակից յետոյ Սաւուղից ամէն անբաւական և զրկեալ մարդիկը փախան և մտան Գաւթի պաշտպանութեան տակը և Գաւթի գաւառ իշխող չորս հարիւրից աւելի մարդոց:

Մի փոքրիկ Մանն անունով քաղաքում, որ անապատի մօտն էր, բնակում էր մի հարուստ մարդ Նաբաղ անունով: Նա ունէր երեք հազար ոչխար և հազար այծ, որոնք արածում էին անապատում և որոնց Գաւթի պահպանում էր: Նաբաղը, չնայելով իր հարստութեան, էր շահասէր և խստասիրտ մարդ: Միանգամ Նաբաղը ժողովեց բոլոր իր մշակներուն և հովիւներուն, որ կտրեն հօտերը: Այս բանի համար, այն ժամանակվան սովորութեամբ, նա կամենում էր մեծ խնձոյք կազմել: Գաւթի, զրէթէ պաշարից զրկած լինելով, խրկեց նորա մօտ տասն երիտասարդներ, որոնք նորա մօտ էին և մասնակից էին լինում ամէն նորա կարօտութիւններին. նա հրամայեց նրանցը հարցնել Նաբաղի և բնտանեաց առողջութիւնը ու ասել նրան. «Գաւթիը բարեկամաբար

ողջունում է քեզ: Յանկանում է քեզ և քո բոլոր ըն-
 աանեացդ ողջութիւն և ինչ որ դու ունես: Մենք խմա-
 ցանք, որ այժմ քո հովիւներդ պէտք է խուզեն քո ոչ-
 խարներուդ, որոնք մեզ մօտ անապատում արածում
 էին: Մենք ոչ միայն չէինք արգելում քո մարդոցդ ա-
 րածելու խաշներդ մեր մօտ, և ոչ թէ միայն ոչինչ փնաս
 չէինք տալիս, այլ և պահպանում էինք նրանց զողորից
 և վայրենի զազաններից: Հարցրու այս մասին քո հովի-
 ներուդ, նոքա, յայտնի բան է, կ'հաստատեն մեր խօս-
 քերը: Այս պատճառով մենք յոյս ունինք արժանանալ
 շնորհք զանելու քո առջևդ: Մենք քեզ մօտ գալով
 այսօր, որ քո կազմած հանդէսիդ օրն է, յոյս ունինք, որ
 դու կ'խրկես մի բան Դաւթին էլ, ինչպէս հայրը իր որ-
 դուն. նոյնպէս էլ մեզ՝ քո ծառաներիդ մի ողորմու-
 թիւն կ'տաս:

Դաւիթ յայտնի էր Խրայէլացւոց բոլոր ազգին, ամէն-
 քը սիրում էին նրան, ամէնը գովասանութեամբ խօ-
 սում էին նորա վերայ, բայց Նաբաղ ձևացրերց, իբրև թէ
 չէ ճանաչում նրան: Նա բարկութիւնից տեղից վեր թը-
 ուաւ և գոռաց. «Այդ սփ է Յեսսէի որդի Դաւիթը: Այժմ
 շատացել են փախստականները և իրենց տէրերից փախած
 ծառաները, ես իմ հացս և միսս, որ պատրաստել եմ
 իմ ծառաներիս համար, նոցա չեմ բաժանիլ. ևս Դաւ-
 թին չեմ ճանաչում»: Դաւթի մարդիկը ամօթով յետ
 դարձան:

Նաբաղն կնոջ անունը էր Աբիգիլա: Սա էր խելօք,
 բարի և գեղեցիկ կնիկ: Հովիւներից մէկը գնաց և յայտ-
 նեց Աբիգիլային այս անցքը: «Դաւիթը, ասաց նա, խրկեց

իր մարդոց, որ շնորհաւորեն այս ուրախութեան օրը քո
 մարդուդ, բայց Նաբաղ յետ խրկեց նրանց մեծ կոպ-
 տութեամբ: Իսկ Դաւիթը և նորա մարդիկը մեզ շատ
 օգտուէտ էին: Ինչքան որ մենք անապատումն էինք,
 բերդի պէս պահպանում էին մեզ ցերեկը և գիշերը
 պաշտպանում էին աւազակներից և վայրենի զազաննե-
 րից: Նաւ մտածիր, որ Նաբաղի յիմարութիւնը ուղղե-
 լու հնարք զտնես: Աս վախենում եմ, չլինի, թէ մի
 թշուառութիւն պատահի քո մարդուդ և բոլոր նորա
 տանը:

Աբիգիլան այն բոպէին վեր առաւ երկու հարիւր նը-
 կանակ, երկու աման գինի, հինգ խաշած ոչխարներ, մի
 կողով չամիչ և երկու հարիւր շարուկ չոր թուղը, այս
 ամէնը խրկեց իր ծառաների հետ Դաւթի համար, ա-
 սելով. «գնացէք դուք այս բնօրէնքով առաջ. շուտով
 ես ինքս էլ կ'գամ ձեր ետեւից»: Նա նստաւ իշէ վերայ
 և գնաց ծառաների ետեւից, բայց զիտեւալով իր մարդու
 կոպտ բնութիւնը ոչինչ չյայտնեց նրան:

Բայց այն տասն երիտասարդները արդէն յետ դար-
 ձած յայտնել էին Դաւթին Նաբաղի պատասխանը:
 Դաւիթ, չարացած այսպիսի խտուրթեան վերայ, կապեց
 իր սուրը և իր մարդոցն էլ հրամայեց զնստորովը: «Ու-
 բնն, ասաց նա, մենք ի դուր պահպանում էինք Նա-
 բաղի խաշները, նա մեզ բարին չարով է հատուցանում.
 Աստուած էլ թող այնպէս հատուցանէ մեր թշնամի-
 ներին, եզուց առաւօտը նորա բոլոր ունեցածից մի շուն
 էլ չի մնալ. եկէք ետեւից»:

Դաւիթը արդէն ճանապարհումն էր, նա պատրաստ

էր մեծ յանցանք գործելու. բայց Աբիգիան, Նաբաղի իմաստուն կինը, ցածացրեց նորա բարկութիւնը: Երբ Դաւիթին հանդիպեցաւ, նա շուտ իշնց իջաւ և նորա առաջին ընկերոջը երկրպագութիւն տուեց նրան մինչև գետին: «Տէր իմ, աղաղակեց նա, թող իմ մարդուս յանցանքի պատիժը միայն իմ վրաս ընկնի: Հրաման տուր ինձ, քո աղախնիդ, բերել քեզ օրհնութիւն և ականջ դիր իմ խօսքերիս: Ես բերի քեզ ընծաներ, բաժանիր այն քո զինուորներիդ: Բանի տեղ մի գնիր Նաբաղի յիմարութիւնը: Գու կ'լինիս Աստուծոյ ազգի առաջնորդը, անմեղ արիւն թափելը թող չլինի արատ քո փառքիդ: Ինձ միտդ բեր այն ժամանակի»:

Դաւիթ, փափկացած այս հեղ խօսքերով, ասաց Աբիգիային. «Օրհնեալ է Աստուած, որ խրկեց քեզ. օրհնեալ լինիս դու էլ. որ պահեցիր իմ ձեռքս արիւնհեղութիւնից: Դարձիր խաղաղութեամբ քո տունը. ես կ'կատարեմ խնդիրդ»:

Իսկ Նաբաղ այս միջոցին խմում էր, ուտում էր և ուրախանում ոչինչ չկասկածելով: Միւս օր առաւօտը, երբ սթափեցաւ զինից, կ'ինը յայտնեց նրան, թէ ինչպիսի փառնգի մէջ էր նորա կեանքը: Նաբաղը, երբ այս լսեց, քար կտրեցաւ վախից և տասն օրից յետոյ մեռաւ: Դաւիթ, որ լսեց նորա մահը, ամուսնացաւ Աբիգիայի հետ:

ԳՂՈՒԻ ԿԲ.

ԴԱՒԹԻ ՎԵՐՁԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԸ ՍԱՒՈՒՂԻ ՀԵՏ

Սաւուղի ամէն աշխատանքը Դաւիթին բռներու համար 'ի զուր եղան. Աստուած սրահում էր այս հեղ,

և առաքինի մարդուն: Չնայելով Սաւուղի բոլոր ատելութեանը և հալածելուն, Դաւիթ էլն միշտ յարգում էր նրան, իբրև Աստուծոյ օժեակին և իր թագաւորին:

Միանգամ Սաւուղ երեք հազար ընտիր զինուորներով գնաց Դաւիթին փնտրելու: Նա վեր եկաւ մի սարի գլխին: Դաւիթը խնայաւ այս և գիշերով թագուն գնաց իր ամէնից հաւատարիմ զինուորի՝ Աբեսայի հետ միասին Սաւուղի բանակը: Աբեններ, Սաւուղի զօրավարը և նորա բոլոր զինուորները խորը քուն էին մտել: Դաւիթ Աբեսային հետ առանց արգելքի գնացին մինչև թագաւորի վրանը. Սաւուղի թիկնապահները քնած էին և ինքը թագաւորն էլ խորին քնի մէջ էր ընկղմել: Նորա գեղարդը ցցած էր գետնին, գլխի մօտ, այն տեղ մօտիկ էլ դրած էր ջրի կուժը:

Աստուած մատնում է մեր ձեռը մեր թշնամիին, ասաց Աբեսան. ես կ'սպանեմ դրան իր գեղարդով»: Չէ. խօսքը կտրեց Դաւիթը. «Համարձակես ձեռք բարձրացնել Աստուծոյ օժեակի վերայ: Ա՛ռ նորա գեղարդը և կուժը ու գնանք այստեղից»: Նոքա վեր առան գեղարդը և կուժը ու հեռացան բանակից, և ոչ ոք չնկատեց նրանց:

Դաւիթ, վեր ելաւ դէմնուդէմ եղած ժայռի վերայ և բարձր ձայնով գոռաց. «Աբեններ, պատասխան տուր ինձ»:— Աբենները ձայն տուեց հարցնելով. «Ո՞վ ես դու»:— Դաւիթը ասաց, «Դ՞ու ես այն հաւատարիմ և քաջ զինուորը, որին նմանը չկայ բոլոր Իսրայէլի մէջ: Այսպէս ես պահում դու քո թագաւորիդ: Տես, ահա նորա կուժը և գեղարդը, որոնք նորա գլխի մօտն էին

դրած: Այն ժամանակ Սաւուղ դռնէց. «Գաւիթ, իմ որդեակս, քո ձայնդ է սոյս»:— Այն, թագաւոր, ես եմ՝ ծառայդ. պատասխանեց Գաւիթ. «Ինչու համար հալածում ես դու ինձ. արքայ. ես ի՞նչ եմ արել, թողել եմ արդեօք երբէք քո հրամաններդ առանց կատարելու. ինչու ես կամենում եմ ստուծոյ առջևը թափել անմեղ արիւն»: Սաւուղ ասաց: «Ես մեղանշեցի: Գարձիբ մօտս, որդեակ: Որովհետեւ դու խնայեցիր իմ կեանքս, երբ ես քո ձեռումդ էի, ես քեզ ոչինչ չարութիւն չեմ անել»:

Գաւիթը ասաց. «Տես, ահա՛ քո զեղարդը և կուժդ: Հրամայիր ծառաներիցդ մէկին, որ դայ և առնէ: Աստուած ամէնին կ'հատուցանէ իրենց գործոց համեմատ: Ինչպէս սոսօք մեծացաւ քո անձդ իմ առաջես, այսպէս էլ կ'մեծանայ իմ անձս Աստուծոյ առաջին: Նա կ'իբրկէ ինձ ամէն շարից»: Սաւուղը օրհնեց Գաւիթին և հեռացան մէկ մէկից խաղաղութեամբ: Գաւիթի սոյս տեսնելը Սաւուղին հեռ եղաւ վերջինը:

Սաւուղ իր բոլոր գորքովը չկարողացաւ յաղթել Գաւիթին, բայց Գաւիթ միայն մեծահոգութեամբ յաղթեց Սաւուղին:

Սաւուղ, որի առաքինութեան սերը միայն բոգեւորան էր և սերտ չէր, շուտ սրանից յետոյ յաղթվեցաւ օրդատացիներից: Նորա գորքը բոլորովին չարվեցաւ. նորա երեք որդիք մեռան, որոնց մէջ էր և առաքինի Յովնաթանը, Գաւիթի բարեկամը: Սաւուղ ինքը վերաւորվեցաւ. փղշտայիները ամէն կողմից յարձակեցան նորա վերայ և կամենում էին զերի առնել նրան: Սաւուղ վախենալով,

որ թշնամեաց ձեռը չընկնէ, ընկաւ իր սրի վերայ և կոխեց նրան իր սիրտը ու մեռաւ:

Գաւիթ թէպէտ և պատմեցաւ իր հօր և ահալի թշնամիից, բայց էլ չէր ուրախանում Սաւուղի մահուան վերայ: Նա և բոլոր նորա զինուորները ողբում էին Սաւուղի և Յովնաթանի վերայ, որոնք մեռան պատերազմում: Նրբա լացով և առանց ուտելու անց կացրին բոլոր օրը:

ԳՆՈՒԹ ՊՂ.

ԳՆՈՒԹ ԻՍՐԱԵԼԻՍՅԻՈՑ ԹԱԳԱՌՈՐ

Սաւուղի մահի ժամանակը, Գաւիթ բոլոր իր զինուորներով կենում էր Գէթայ Անքուս թագաւորի մօտ, Սիկերակ քաղաքում: Յանկարծ եկաւ նորա առաջ Սաւուղի զինուորներից մէկը, որ վախել էր պատերազմի դաշտից. նա բերաւ Գաւիթին Սաւուղի թագաւորական թագը և ազարանջանները, յուսարով սոս կերպով ոգորմութիւն գտնել նրանից: Այս մարդը պատմեց. թէ երբ Սաւուղ ընկաւ սրի վերայ, մինչև ՚ի մահ չվերաւորվեցաւ և զեռ կենդանի էր. ուստի և իրեն կանչեց և ասաց. «պանիր ինձ. ես խիստ տանջվում եմ և դեռ չունչս մէջս է»: Յետոյ շարունակեց եկած մարդը. «ես տեսնելով, որ Սաւուղ այնպէս վերաւորված է, որ չէ կարող երկար ժամանակ ապրել, պանեցի նրան, առի նորա զլիից թագը և ձեռներից ապարանջանները և եկայ քեզ մօտ»: Գաւիթ և բոլոր զինուորները սրտմութիւնից պատատեցին իրենց շորերը: Գաւիթը ողբաց շատ Սաւուղի և իր բարեկամի Յովնաթանի վերայ:

«Ինչպէս կարողացար դու բարձրացնել ձեռք Աստուծոյ օձեալին վերայ», ասաց Ղաւիթ Սաուուղին ուզանող մարդուն. «Ինչպէս համարձակեցար դու քո թագաւորիդ կեանքից զրկել: Թագաւորի կեանքը Աստուծոյ ձեռին է. նորա արիւնը քո գլխիդ կ'լինի, որովհետեւ և դու ինքդ վկայեցիր քո դէմ»: Ղաւիթ հրամայեց սպանել այս համբաւ բերողին:

Ղաւիթ դուրս եկաւ Միկելակից իր ընտանիքով և վեցհարիւր զինուորներով դարձաւ իր հայրենիքը և Բերբրոնումն յայտնի ընտրվեցաւ թագաւոր:

Ղաւիթ Յեսայի որդին էր, իսկ Յէսայն Ովբէթի որդին էր և Ովբէղը Հաուիթի և Բոսի որդին: Այսպէս ազգատ, բայց առաքինի Հաուիթի ցեղը նստաւ Իսրայէլացոց գահը: Յետոյ էլ նորա զաւակներից ծնաւ Աստուծոյ խոտացած Մեսիան, նա, որով Աստուած օրհնեց երկրիս բոլոր ազգերուն:

ԳԼՈՒԽ ԿԴ.

ԳՍԻԹԻ ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՔԵՐԸ

Փղշատցիները, պատերազմի դաշտում գտնելով Սաուուղին և նորա որդւոց մարմինները, վեր առան նրանց ու ուրիշ մեռելներուն և նոցա ազգը նախատելու համար կախեցին զիրքը իրենց բերդի պատին վերայ: Յարիսի բնակիչները յիշեցին, ինչպէս մի ժամանակ քաջ թագաւորը ազատեց իրենց քաղաքը կորուստից. զիշերով ժողովեցան և իրենց կեանքը վտանգի մէջ դնելով վեր առան թշնամեաց պատերից իրենց թագաւորի և նորա որդոց մարմինները, որոնք յարգելի էին նոցա հա-

մար, այրեցին և թաղեցին նրանց Յարիսում ու եօթն օր պահեցին:

Ղաւիթ, երբ լսեց Յարիսի բնակիչների այս գործքը, օրհնեց նրանց և ասաց. «Աստուած թող վարձատրե՛ ձեզ ձեր հաւատարմութեան համար դէպի՛ ձեր թագաւորը և ես էլ իմ կողմիցս կ'վարձատրեմ ձեզ»:

Սրանից յետ Ղաւիթ սկսաւ պատերազմել այն օտար ազգերի հետ, որոնք Յեսու Նաւեայի ժամանակից մնացել էին Իսրայէլացիների մէջ և անդադար նոցա հետ կռիւ էին անում: Նա յաղթեց նրանց և սրբեց Իսրայէլի բոլոր երկիրը: Ղաւիթ պաշարեց Նրուսաղէմ քաղաքը և առաւ: Նրուսաղէմը ընտրեց իրեն բնակութեան տեղ: Կարծում են որ այս քաղաքը, որ թագաւորանիստ դառաւ, նոյն Սաղիմ քաղաքն է, ուր Սելքիսեդէկը Աբրահամին պատահեցաւ: Այսպէս Աբրահամի զաւակը թագաւոր դառաւ այն գեղեցիկ երկրին, սր Աստուած խոտացաւ տալ նորա ազգին:

Ղաւիթ բարի և բարեպաշտ թագաւոր էր: Նա սրտով կամենում էր, որ իր ազգը լինի առաքինի և երջանիկ: Ինքը ունէր սիրա սիրով լեքը, երախտագէտ էր Աստուծոյ և յոյսը հաստատ նորա վերայ և բոլորովին հպատակ նորա սուրբ կամքին: Այս զգացմունքները էին նորա բոլոր երջանկութիւնը երկրիս երեսին և այն պատճառով կամենում էր արմատացնել նրանց իր հպատակների սրտերումն էլ:

Ղաւիթ սկսաւ իր թագաւորութիւնը, տարածելով ազգի մէջ աստուածապաշտութեան սէրը: Նրուսաղէմ քաղաքի մօտ էր Սիոն լեառը, որ ունէր բերդ էլ: Այս

վեցաւ Գաւթի հրամանին համեմատ Ռւրիան սպանմե-
ցաւ, իսկ նորա կինը Բերաաբէէն, սուզի օրերի անցնելոյ
յետ, ամուսնացաւ Գաւթի հետ:

Մարդկերանցից ամէնից լաւն էլ կարող է ընկնիլ
յանցանքի մէջ, բայց առաքելնի մարդը չէ ընդունակ
յամառելու իր յանցանքի մէջ և երկար ժամանակ հե-
ռանալու բարի զգացմունքներէից, որոնք ունէր նա իր
բոլոր անցեալ կեանքի մէջ և որոնք էին նորա երջան-
կութիւնը: Աստուած ինքը խրկում է նրան իր օգնու-
թիւնը: Նա խրկեց Գաւթի մօտ Նաթան մարգարէին:
Մարգարէն ասաց նրան. «մի քաղաքում բնակում էին
երկու մարդիկ. նրանցից մէկը հարուստ էր և միւսը
աղքատ. հարուստը ունէր ոչխարների և կովերի ամբողջ
խաչներ, իսկ աղքատը ունէր միայն մի գառը, որին նա
դեռ շատ փոքրիկ գնել էր. նա կերակրեց նրան և այն
էր նորա բոլոր հարստութիւնը: Սա մասն էր հանում
նրան իր աղքատ կերակուրից, մի ամանից նորա հետ
խմում էր, և քննեցնում էր նրան իրա ծոցումը: Բայց
հարստի մօտ եկաւ հիւր. նա չկամեցաւ նորա համար
իր ոչխարներից մէկին մորթել, խլեց աղքատից նորա
սիրելի գառին և պատրաստեց նրանից կերակուր իր
հիւրի համար»:

Սիզեունը Գաւթի չհասկացաւ այս առածը, որի մէջ
նկարագրվում էր իր յանցանքը: Նա բարկացաւ շատ և
գոռաց. «չարագործը, որ խլեց աղքատից գառը, արժա-
նի է մահուան»:— «Դու ինքդ վճռեցիր քո սրտիժող, աս-
աց Նաթան»: Այս խօսքերը շատ ներգործեցին Գաւ-
թի վերայ: Նա ճանաչեց իր յանցանքի բոլոր վատու-
թիւնը:

Նաթան շարունակեց. «Աստուած ասում է քեզ. «Ես
օծեցի քեզ Խարայէլի թագաւոր. ես ազատեցի քեզ Սա-
ւուղի ձեռքից. ես հպատակեցուցի քեզ ոչ միայն Յու-
դայի սոհմբ, այլ Խարայէլացուց բոլոր տասներկու սոհ-
մերը: Եթէ այս փոքր է, կ'անեմ քեզ համար աւելի:
Ինչո՞ւ դու անարդեցիր քո Աստուծոյ պատուիրանները
և զործեցիր նորա առաջ այսպիսի անօրէնութիւն: Դու
սպանեցիր Ռւրիային թշնամիի ձեռքով, դու առար նո-
րա կնոջ քեզ կին: Այս պատճառով սուրբ չի հեռա-
նալ քո անիցդ: Քո ընտանիքիցդ կ'ծագէ քեզ վնաս»:

Գաւթի սարսափելով և դողալով ասաց. «Ես մե-
ղանչեցի Աստուծոյ առջևը»:— Եւ Աստուած ներում է
քեզ մեղքդ. ասաց Նաթան. Դու չես մեռնիլ այժմ.
բայց քո առաջին որդիդ Բերաաբէից կենդանի չի մնալ»:

Սաւուղն էլ քանիցս անգամ խոստովանեց, որ մե-
ղանչեց Աստուծոյ առաջը, բայց Աստուած չէր ներում
նրան. Աստուած կարդում է մեր սրտում եղածը: Նա
տեսնում էր, որ Սաւուղի զղձումն միայն խօսքերով էր:
Բայց Գաւթի զղձում էր բոլոր սրտիցը: Այսպիսի զղձ-
ման հետևանքը է միշտ ուղղվելը:

Գաւթի այս միջոցին զրեց այն զեղեցիկ սաղմոսը,
որի մէջ կենդանի նկարագրում է իր բեկեալ սրտի ըզ-
ղացմունքները: Այս սաղմոսը սկսվում է այս խօսքերով.
«Ողորմեա՛ ինձ Աստուած ըստ մեծի ողորմութեան քում,
ըստ բազում զթութեան քում քաւեա՛ զանօրէնու-
թիւնս իմ»: (Ողորմի՛ր ինձ, Աստուած, քո մեծ ողորմու-
թեամբդ և քո շատ զթութեամբդ քաւիր իմ անօրէ-
նութիւններս):

ԳԼՈՒԹ ԵՉ.

ԱՔԻՍՈՂՈՍԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Դաւթի որդիներից ամենից արժանայիշատակներն են՝ Աբիսողոմ և Սողոմոն: Աբիսողոմ ամենից զեղեցիկ մարդն էր բոլոր Խորայելի մէջ: Արտաքուստ ոչինչ պակասութիւն չունէր նա. մանաւանդ զեղեցիկ էին նորա մազերը. բայց նորա սիրտը փառասիրութեամբ լըք էր: Նա մտաքուժ զրեց չար խորհուրդ իր հօրը գահից վեր զըցելու, որ ինքը թագաւորէ նորա տեղ: Այս նպատակին աւելի հեշտութեամբ հասնելու համար, նա ամէն կերպով աշխատում էր ազգի սէրը ստանալու: Քաղաքի զբրան մօտ կանգնած, հարցնում էր անցկացողներուն. «Ի՞նչ խնդրելու են գնում թագաւորից»: Իւ երբ մէկը պատմում էր իր գործը, Աբիսողոմ ասում էր. «քո գործքը դժմարիտ է. բայց թագաւորի մօտ չկայ մարդ, որ քո կողմից բռնէ: Ո՛հ. թէ ես լինեի ազգի գատաւորը, ես ինքս կ'լսեի ամէնուն և ինքս կ'գատէի արդարութեամբ»: Ոչ որ կամենում էր նրան պատիւ տալ, որպիսի արժան է թագաւորի որդուն, Աբիսողոմ զրկում էր նրան: Այսպէսով նա ազգին շատ սիրելի եղաւ և ամէնքը կամենում էին նրան թագաւոր ունենալ: Նոյնպէս իր կողմ գցեց Աբիսողոմի թագաւորի խորհրդականին էլ, որ մեծ պատիւ ունէր Խորայելացոյ մէջ:

Աբիսողոմ չէր կասկածում իր չար խորհրդի յաջողութեան մասին: Նա դնաց թագաւորի մօտ և հրաման խնդրեց նրանից՝ Քերթոն քաղաքը երթալու, որ զոհ բերէ Աստուծոյ ինչպէս խոստացել էր: Դաւիթ ասաց.

«Դնա՛ Տէրը քեզ հետ լինի, որդեա՛լ»: Աբիսողոմ, Քերթոն հասնելից յետոյ, զոհ բերաւ և միևնոյն ժամանակ կազմեց դաւակցութիւն էլ հօր դէմ: Նա առաւ թագաւորից հրաման միայն նորա համար, որ կասկածանքից ազատ լինի. երեսպաշտը բարեպաշտութեան զէմքի տակ ծածկում էր իր աւելի ժողովուրդ հաւաքելու միտքը: Կեռ Քերթոն գնալից առաջ, խրկեց նա հրեշտակներ Խորայելացոյց ամէն ցեղերուն, հրամայելով յայտնել նրանց. «երբ կ'լսվի փողը ձայնը, Աբիսողոմ Քերթոնում թագաւոր կ'ընտրվի»: Ժողովուրդը ամէն կողմից հաւաքվում էր նորա մօտ և ընտրեց նրան թագաւոր:

Դաւիթ, երբ իմացաւ այս ապստամբութիւնը, հարկաւոր համարեց հեռանալ փոքրաթիւ զօրքով, որ իր մօտ մնացել էր: Այս փախուստի սկզբունքն արդէն Աստուած խրկեց Դաւիթին մտիթարութիւն: Նա ոտով փախաւ քաղաքից բոլոր իր ընտանիքով և շատ ժողովուրդ հեռեց նրան:

Դաւիթ կանգնեցաւ Երուսաղէմի մօտ: Այն ժամանակ եկան նորա մօտ Յովաբբ, Աբիսսան, Եթթի և բոլոր վեցհարիւր հողեքը, որոնք նորա թիկնապահներն էին: Դաւիթ, երբ տեսաւ այլազգի Եթթիին, որին նոր առել էր ծառայութեան մէջ, ասաց. «Դնա՛ նոր թագաւորի մօտ, զու այլազգի ես, ես քեզ երէկ միայն ընդունեցի ծառայութեանս մէջ և այսօր զու կամենում ես ինձ ընկեր լինիլ թշուառութեանս մէջ: Ես ինքս դեռ չզիտեմ, ինձ ինչ կ'լինի»: — «Որ տեղ էլ լինես, թագաւոր, ասաց Եթթիին, ես քեզ կ'ծառայեմ, ես գալիս եմ քեզ հետ կենդանի մնալու կամ մեռնելու»: «Գնանք,

եկ ուրեմն ինձ հետ», ասաց Դաւիթ, շարժած այսպիսի հաւատարմութիւնից: Ամէն ներկայ գանձողները լաց եղան և հեռուեցին Եթիօփի օրինակին: Ամէնքը գնացին իրենց Թաղաւորի ետեւից:

Դաւիթ անցաւ Կեղրոնի հեղեղատը բոլոր իր մարդոց հետ: Այն ժամանակ եկան նորա մօտ Սաղովի քահանայապետը և ամէն քահանաները բերելով Ուխտի Տապանակը: Բայց Դաւիթ ասաց. «Գարձիր քաղաք Սուրբ Տապանակովդ, եթէ Աստուծոյ հաճոյ կ'լինի, կ'դառնամ Երուսաղէմ և երկրպագութիւն կ'աւամ Սուրբ Տապանակին Խորանում: Իսկ եթէ Աստուած կ'Թողնէ ինձ, ես այն ժամանակ կատարեալ հպատակութեամբ կ'աւան թող Գո կամքդ լինի, իսկ դուք գարձէք քաղաք»:

Դաւիթ գնաց բոկոան ձիթենեաց սարի զլուխը, դիւին մոխիր ածած և լաց լինելով: Մեծ թշուառութիւնը նորա համար իր գահեց զովվելը չէր. այլ իր սիրելի որդուն ապստամբութիւնը:

Սեմէի, որ Սաւուղի թոռներից մէկն էր, դուրս եկաւ Դաւթի առաջը: Նա քարեր էր զցում Դաւթի և նորա ուղեկիցներին վրայ, անիծում էր և գոչում. «Վախիր, վախիր մեր երկրից, դու անօրէն մարդ: Այժմ Աստուած վրէժխնդիր է լինում, Սաւուղի և նորա որդոց թափված արիւնի համար, այժմ Աստուած տալիս է քո Թաղաւորութիւնդ քո որդուդ»:

Արիստան, Դաւթին սիրող քաջ, հաւատարիմ և արի զինուորը, զայրացաւ շատ, լսելով այսպիսի նախատանքներ ու զնպարտութիւններ և ասաց Դաւթին. «Ի՞նչ պէս համարձակուում է այս ատելին անիծել իմ Թա-

ղաւորիս: Ես չեմ կարող համբերել այս բանին և կրկարեմ այն լքի զլուխը»:

Դաւիթ հեղութեամբ ասաց. «Մի թէ դու մոռացար, որ իմ հարստատ որդիս զէնք է բարձրացրել: Ուրեմն էլ ի՞նչ յարգանք կարող ես պահանջել օտար մարդից: Թող նրան, թող անիծէ ինձ: Գուցէ Աստուած կ'ողբուի ինձ և նորա անեծքները կ'դառնան ինձ օրհնութիւններ»:

Թաղաւորը շարունակեց իր ճանապարհը, իսկ Սեմէին երկար ժամանակ հեռոււմ էր նրան իր անեծքներովը, սարից նորա վերայ քարեր զցելով և հող ցանելով:

Դաւիթ իր բոլոր ուղեկիցներով անցաւ Յորդանանը և հեռացաւ անապատը: Այս տեղ կարօտութիւն քաշում էին նոքա ամէն պաշարների համար: Մի առաքինի ձերունի, Բերդելի անունով և ուրիշ էլն երկու ճշմարիտ մարդիկ բերին Թաղաւորի և նորա ընկերակիցների համար անկողիններ, զանազան ամաններ և ամէն տեսակ ուտելու պաշարներ:

Ինչպիսի զանազանութիւն է անարժան Սեմէիի վարմունքի և առաքինի Բերդելիի ազնուութեան մէջ: Մէկը բամբասում է իր Թաղաւորին, տեսնելով նրան թշուառութեան մէջ, կարծելով թէ նա զուրկ է իրեն վնասելու միջոցներից. իսկ միւսը աշխատում է նրան օգնութիւն տալ. չլուսարով նրանից ոչինչ վարձատրութիւն:

ԳԼՈՒԽ ԿԵ.

ԱՌԻՍՈՂՈՄԻ ՄԱՀԸ.

Դաւիթը մնաց անապատի մօտ եղած Մանայիմ (բանակ) քաղաքում և կարգի դրեց իր զօրքը: Նա բա-

ժանեց նրան երեք մասը, մի մասին վերայ զօրավար զրեց Յովարին, միւսին վերայ Աբիսապին և երրորդի վերայ Նթթին: Զօրքը անցնում էր նորա մօտով և նա իր երեք զօրավարներին ասում էր. «Խնայեցէք իմ որդուս Աբիսողոմին»:

Աբիսողոմն էլ նմանապէս հաւաքեց բազմաթիւ զօրք և հանդիպեցաւ Գաւթի զօրքին Նփրէմի անտառում: Աբիսողոմի զօրքը ջարդվեցաւ և ինքը շտապեց ազատվել փախչելով: Նա գնում էր ջորիէ վերայ նստած թանձր անտառի միջով: Աբիսողոմի երկար գանգուր մազերը փաթաթվեցան ծառի ճիւղերին և ինքը կախվեցաւ, ջորին տակից դուրս եկաւ և գնաց: Գաւթի զինուորներից մէկը աեսաւ այս և յայանեց Յովարին: Ինչո՞ւ չապանեցիր դու նրան, ասաց Յովար: Ես քեզ կ'տայի դորս համար յիտուն սիկղ արծաթի: Իսկ արդար զինուորը պատասխանեց. «Ես չէի առնել քեզից հազար դահեկան էլ նորա համար, որ թաթաւէի ձեռս իմ թաղաւորիս որդու արիւնում: Ես լսեցի, ինչպէս թաղաւորը հրամայում էր քեզ, Աբիսապին և Նթթին ասելով. «Խնայեցէք իմ որդուս Աբիսողոմին»:

Յովար զայրացած լինելով՝ ապերախաւ և անհնազանդ որդուն դէմ, առաւ երեք նետ, գնաց այն կողմը, ուր Աբիսողոմն էր և խփեց նետը նորա սրտին. բայց որովհետեւ Աբիսողոմ գեռ կենդանի էր, տասն երկուսուսուրդներ Յովարէ ուղեկիցներից, որոնք հասան նորա մօտ, զրկեցին նրան կեանքից: Այն ժամանակ Յովար հրամայեց փողեր ածել, որ պտտերազմը վերջացնեն, որովհետեւ խնայում էր նա իր հայրենակիցների արիւնը: Աբիսո-

ղոմի մարմինը գցեցին անտառում՝ փոսի մէջ և ծածկեցին քարի շեղջով:

Յայանի բան է, ամէն այստեղից անցկացողը տեսնելով այս յիշատակարանը կ'սարսափէր և միտը կ'բերէր Աստուծոյ պատուիրանը. «Պատուիր քո հօրդ և մօրդ, քեզ բարի կ'լինի և երկար կեանք կ'ունենաս երկրիս վերայ»:

Գաւթի թր քաղաքի զբան մօտ նստած սպասում էր պատերազմի յաջողութեան աւետիքին: Եւր բերողը, որ պատերազմի տեղեց եկաւ, բերեց նրան Աբիսողոմի մահուան համբարը: Գաւթի շատ տիրեցաւ, մտաւ սենեակ և դառնապէս լաց էր լինում, աղաղակելով. «Որդեակ իմ Աբիսողոմ, որդեակ իմ, Աբիսողոմ որդեակ իմ, զհ. ոմ կ'տայ ինձ մահ քո տեղ. Աբիսողոմ որդեակ իմ, որդեակ իմ Աբիսողոմ»: Այսպէս էր ողբում Գաւթի իր ապերախաւ որդու մահը, որ կամենում էր նրան գահից զրկել:

ԳԼՈՒԽ ԵՃ.

ԳԱԻԹԻ ԻՐ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ԴԱՌՆԱԼԸ

Բոլոր ժողովուրդը ուրախութեամբ Գաւթի առաջը դուրս եկաւ նրան ընդունելու: Սուրհանդակներ խրբվեցան թաղաւորի մօտ խնդրելու նրան, որ շուտ դառնայ իր մայրքաղաքը: Գաւթի էլի մտաւ նրուսաղէմ:

Երբ Յորդանանին մօտեցաւ, հանդիպեցաւ Սեմէիին, այն Սեմէիին, որ այնպիսի ցածութեամբ նախատում էր նրան, զրպարտում և անիծում նրան անբաղդութեան ժամանակ: Սեմէին ընկաւ թաղաւորի ոտները, ասելով.

«Թագաւոր, մոռացիր այն զրկանքները, որ ես քեզ տուի, քո Երուսաղէմից փախչելու օրը, ես յանցաւոր էի քո դէմ, բայց այժմ ես առաջինը չեմ արդեօք, որ քո առաջդ դուրս եկայ»: Աբիսսան զոչեց, զի զեռ համարձակվում է պարծենալ, մի՞թէ Սեմէին կենդանի կ'մնայ, նա, որ անիծում էր Աստուծոյ օձեակին»: Բայց ազնիւ սիրտը միշտ սրտորաստ է ներելու: Վաւիթ ասաց Աբիսային. «Բնչո՞ւ դու աշխատում ես ինձ վատ գործի մէջ դրել: Այսօր չպէտք է կորչել ոչ մի Իսրայէլացի: Ո՛չ արդեօք այսօր դառայ էլի Իսրայէլացւոց թագաւոր»: Յետոյ դառնալով Սեմէին, ասաց նրան քաղցրութեամբ. «Սեմէի, դու չես մեռնիլ իմ ձեռքիցս»:

Բերդելին, ութսուն տարեկան ծերունին, նմանապէս դուրս եկաւ Վաւիթի առաջ ուրախ սրտով: Թագաւորը շնորհակալ եղաւ նրան և ասաց. «Եկ ինձ հետ, գնանք Երուսաղէմ, այն անդ կ'կենաս ինձ մօտ հանգստութեան և լիութեան մէջ: Բերդելին պատասխանեց. «Քաղաւոր, ես արդէն ութսուն տարեկան եմ, ինձ էլ երկար ժամանակ չէ մնում ապրել երկրիս երեսին: Ես էլ համ չեմ տեսնում ոչ ուտելում և ոչ խմելում, երգեցողներին երգերը ինձ էլ չեն տրախացնում, ես միայն ծանրութիւն կ'լինեմ իմ թագաւորիս. իսկ վարձատրութիւն ինձ ամենեւին հարկաւոր չէ: Ես քեզ կամենում եմ էլի փոքր ինչ ուղեկից լինել և յետոյ հրաման տուր ինձ տուն յետ դառնալ, այն անդ կամենում եմ վերջացնել օրերս և թաղվել հօրս և մօրս զերեզմաների մօտ»:

Վաւիթ բոլոր ազգի ուղեկցութեամբ Յորդանանը

անցնելից յետոյ զրկեց Բերդելին և օրհնեց նրան. բայց էլի հօրը վարձատրելու համար, առաւ նորա որդուն իր արքունիք և շատ ողորմած եղաւ նրան: Իսկ Բերդելին դարձաւ իր տուն:

ԳԼՈՒԽ ԿԹ.

ԴԱՒԹԻ ՄԱՂԸ

Վաւիթ հասաւ խորին ծերութեան և զգում էր արդէն իր մահուան մօտենալը: Նա չէր բաւականանում նրանով, որ բոլոր կեանքը նուիրած էր Աստուծոյ անուներ փառաւորելու և իր հպատակների բարօրութեանը, այլ կամենում էր զեռ իր մահից յետոյ էլ օգտաւէտ լինել: Ահա այն գեղեցիկ բարեկարգութիւնները, որ նա արաւ իր մահից առաջ:

Վաւիթ սրտումն երկու ցանկութիւններ կային, որ կամենում էր կատարված տեսնել իր մահից առաջ: Առաջինը՝ կանգնել հոյակապ տաճար Աստուծոյ և երկրորդը տալ թագաւորութիւնը իր որդուն Սողոմոնին: Այս առաջին ցանկութիւնը բաց արաւ Նաթան մարգարէին, որ յայտնեց նրան Աստուծոյ կամքը:

Իր մահից փոքր ժամանակ առաջ, Վաւիթ հաւաքեց Երուսաղէմում ամէն իշխաններուն, մեծամեծներուն և բոլոր Իսրայէլացւոց ազգին, որ ամէնի առջև բաց անէ Աստուծոյ կամքը, որ Նաթան մարգարէի միջնորդութեամբ յայտնվեցաւ իրեն: Բազմաթիւ ժողով մէջ ասաց նա յետագայ խօսքերը.

«Եղբայրներ, իմ ժողովուրդս. ես կամենում էի կանգնել տուն, որ գնվի նորա մէջ Ուխտի Տապանակը, և

պատրաստեցի ամէն հարկաւոր նիւթերը նորա համար բայց Աստուած ասաց ինձ. «Դու չես կանգնել ինձ տուն որի մէջ կ'իփառարանվի իմ անունս, զու զինուոր էիր և շատ արիւն թափեցիր: Բո որդիդ Սողոմոնը թող կանգնէ իմ տունս: Նա ինձ որդի կ'լինի և ես նորա հայր. ես կ'զօրացնեմ նորա թագաւորութիւնը, եթէ կ'պահէ իմ պատուիրաններս»:

«Աստուծոյ իրեն առջև և բոլոր ազգիներկայութեամբ, պատուիրում եմ ձեզ, որ կատարէք Աստուծոյ պատուիրանները, այն ժամանակ հանգստութեամբ կ'ապրէք երկրին որ Աստուած ձեզ տուեց և կ'ապք այն ձեր որդոցը ժառանգութիւն»:

Իսկ զու, որդեակ, Սողոմոն, պաշտիր քո նախնիքների Աստծուն, և ծառայիր նրան սուրբ սրտով: Աստուած փորձում է մեր սրտերը և տեսնում է մեր խորհուրդները: Փնտռիր Աստծուն և կ'գտնես նրան, բայց եթէ կ'հեռանաս նրանից, նա էլ կ'թողնէ քեզ յաւիտեան: Աստուած ընտրեց քեզ, որ կանգնես նրան տաճար. կատարիր Ամենաբարձրեայի կամբք»:

Դաւիթը տաճարի շինութեան համար թողեց Սողոմոնին շատ ոսկի, պղծաթ, պղինձ, երկաթ, քար և փայտ: «Չնայելով, որ ազքատ էի ես. ասաց նա էլի կարողացայ Աստուծոյ տան շինութեան համար հաւաքել այսքան նիւթեր»:

Ամէնքը հետևեցին թագաւորի օրինակին. ամէն մարդ բերում էր շինութեան համար, որչափ իր կարողութիւնը ներում էր, ոսկի, արծաթ, թանկագին քարեր, երկաթ, պղինձ և այլն: Ժողովուրդը ուրախանում էր

տեսնելով տաճարի շինութեան համար սրտանց բերած նուէրների այնքան բազմութիւնը. բայց թագաւորը ինքը ամէնից աւելի ուրախանում էր: Նա բարձր ձայնով, բոլոր ազգային ժողովի առջև, փառարանում էր Աստուծուն:

Դաւիթ շնորհակալութեան զոհ բերաւ Աստուծոյ և տօնեց բոլոր ազգի հետ միասին այս օրը:

Սողոմոն զեռ իր հօր կենդանութեան ժամանակը օժիվեցաւ Իսրայէլացւոց թագաւոր: Իշխանները, մեծամեծները և ազգը ուրախանում էին այս ընտրութեան վերայ: Այսպէս, արքունի գործքերը կարգադրելից յետոյ, Դաւիթ յանձնեց կառավարութիւնը իր որդուն:

Մահուան մահճումը պարկած, Դաւիթ ասաց Սողոմոնին. «Նս դնում եմ այնտեղ, ուր ամէն մահկանացու պէտք է երթայ, իսկ զու մեթութարմիր և եղեր կատարեալ մարդ: Պահիր Աստուծոյ ուխտը, զնա նորա ցոյց տուած ճանապահոյ և կատարիր Մովսէսի օրէնքներումը զբաժ պատուիրանները: Թող կատարվի Աստուծոյ խօսքը, որ նա ինձ ասաց. «Եթէ քո որդիքը հաւատարիմ կ'մնան իմ պատուիրաններին, քո զաւակիդ թագաւորութիւնը Իսրայէլի գահից երբէք չի դադարիլ»:

Դիլաւոր խոստումն, որ Աստուած տուեց Դաւիթին և որ միտիթարեց նրան մահուան լուսկին, էր այն թէ Դաւիթի զաւակից կ'ծնի Փրկիչը:

Դաւիթ վախճանեցաւ խորին ձերութեան մէջ. թագաւորեց Մաուրից յետոյ քառասուն տարի և թաղեցին նրան Վիոնի սարի վերայ:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Սողոմոնը դեռ երիտասարդ էր, երբ նստաւ Իսրայէլի զահր: Թէ ինչպիսի զգացմունքներով ողբերած էր նա իր Թագաւորութեան սկզբին, կարելի է նկատել յետագայ խնդրքից: Աստուած երազում ասաց նրան, «խնդրիր ինձանից, ինչոր ուզում ես: Սողոմոն պատասխանեց. «Ես դեռ երիտասարդ եմ և անփորձ. Դու, Տէր Աստուած, յանձնեցիր ինձ բազմաթիւ ազգի կառավարութիւնը: Խնդրում եմ քեզինից սուրբ սիրտ և հանձար, որ կարողանամ կառավարել ժողովրդեան և դատել նրան արդարութեամբ և առանց կողմնապահութեան: Տուր ինձ միտք, որ կարողանամ բարին չարիցը զանազանել. որովհետեւ ինչպէս կարելի է առանց իմաստութեան կառավարել այսպիսի բազմաթիւ ազգին»:

Այս խօսքերը հաճոյ թուեցան Աստուծոյ. նա ասաց Սողոմոնին. «որովհետեւ դու չխնդրեցիր ինձանից ոչ երկար կեանք, ոչ քո թշնամիներդ մահ, ոչ փառք և ոչ հարստութիւն, այլ խնդրեցիր իմաստութիւն, ես տալիս եմ քեզ ոչ միայն, ինչ որ խնդրեցիր, այլ և ինչ որ չխնդրեցիր էլ՝ այն է հարստութիւն և փառք: Ես կ'տամ քեզ միտք և իմաստութիւն, քեզ նմանը չէ եղել քեզինից առաջ և ոչ էլ կ'լինի քեզինից յետոյ: Միայն պահիր իմ ուխտս և վարվիր իմ պատուիրաններին յարմար, ինչպէս վարվում էր քո հայրը»:

Սողոմոն զարթեցաւ ուրախութեամբ լեքը (սրտով) և երուսաղէմում Ռւխտի Տապանակի առաջին բերաւ Աստ-

տուծոյ շնորհակալութեան մատաղ: Շուտ արանից յետոյ եկան նորա մօտ երկու կանայք: Արանցից մէկը ասում էր. «Թագաւոր՝ ես քեզ մի խնդիրք ունիմ ասելու. ես բնակում եմ այս կնոջ հետ միասին մի տանր, ուր մեր երկուսիցս ուրիշ ոչ ոք չկայ: Երկուսս էլ ունէինք մի մի երեխայ: Նա քնած տեղը, երբ ես էլ քնում էի, խեղդեց իր որդուն, իմ կենդանի երեխայիս վեր առաւ իր մօտ և իր մեռած երեխային դրեց ինձ մօտ: Առաւօտը, երբ զարթեցայ, տեսայ այս մեռած երեխային. բայց լաւ նայելով ճանաչեցի որ երեխայն իմն չէ, այլ նորանն է»: Միւս կինը ասաց. «այդ սուտ է, իմ երեխայս կենդանի է, այլ քո երեխայդ մեռաւ»:— «Չէ».

կանչեց առաջինը. «դու սուտ ես ասում»:— «Այսպէս վե՛ճում էին նոքա Թագաւորի առջև: Տուէ՛ք սուրբ».

ասաց Սողոմոն: Թուրը բերին և Սողոմոն ասաց. «Կէս արէք կենդանի երեխային և սուէք ամէն մի կնոջ մէկ կէտը»: Այս խօսքերը լսելիս հարազատ մօր սիրտը սարսեցաւ: «Չէ, Թագաւոր, աղաղակեց նա, մի հրամայիր երեխային սպանել. տուր նրան կենդանի այս կնոջ»: Իսկ միւսը ասաց. «լաւ է նրան կէս անել, թող ոչ դրան լինի և ոչ ինձ»: Այս խօսքերից Թագաւորը այն բոպէին ճանաչեց իսկական մօրը. մայրական սէրը յայտնեց նրան: Սողոմոն ասաց. «սուէք երեխան առաջին կնոջը. նա է նորա մայրը»: Այս դատաստանը յայտնի եղաւ Իսրայէլի բոլոր երկրում և Թագաւորը հասարակաց յարգութեան արժանացաւ: Ամէնքը տեսնում էին, որ Աստուած նրան իմաստութիւն տուել է: Այս իմաստութիւնը փառաւորեց նրան ամէն տեղ: Նորա Թագաւորութեան ժա-

մանակ Իսրայէլացիները վայելում էին խաղաղութիւն և հանգստութիւն: Ամէն դրացի թագաւորները Սողոմոնի հետ բարեկամութեան ուխտ դրին, և նորա ամէն մի հպատակը կարողանում էր առանց երկիւղի նստել իր սյգում և իր թղենի տակ:

ԳՂՈՒՅԱ.

ՏԱՃԱՐԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սողոմոն կանգնեց Աստուծոյ հոյակապ տաճար: Երբ շինուածքը վերջացաւ, ժողովեցան ամէն ձերերը և Իսրայէլացւոց բոլոր ազգը: Քահանաները այս հանգիստւոր ժողովի առջև անդամտեսեցին Ուխտի տապանակը տաճարի ամէնից ներքին մասը, որ կոչվում էր Արբու-թիւն սրբոց: Պատրաստած էին շատ զոհեր:

Սողոմոնը մօտեցաւ բոլոր ազգի առաջևը զոհարանին, ծունր իջաւ և իր աղօթքումն ասաց յետադայ խօսքերն էլ.

«Տէր, Իսրայէլի Աստուած, դու ես տիեզերքի մի Աստուածք. քեզնից ուրիշ Աստուած չկայ ոչ երկնքում և ոչ երկրում. դու տալիս ես քո ողորմութիւնդ ամէնին, որոնք ճշմարտութեամբ պաշտում են քեզ. թող կատարվին իմ հօրս Դաւթի տուած ամէն քո խօստումներդ: Յիրաւի կ'ընակի՞ արդեօք Աստուած մարդոց հետ երկրիս վերայ: Աթէ երկինքը և երկնից երկինքը չեն բաւական քեզ պարունակելու, առաւել ևս այս տաճարը՝ որ ես շինեցի քո անուանդ համար: Տէր և Աստուած Իսրայէլի այս աղօթքի տանը մէջ նայի՞ր մեր, քո ծառաներիդ, վերայ. թող բարձրանան այստեղից մեր խն-»

դիրքներս քեզ մօտ, ցերեկը և դիշերը լսիր մեզ: Երբ մեր մեղաց համար կ'փակվի երկնքի դուռը, կ'զայ երաշտութիւն և քո ժողովուրդը զգջալով և բեկեալ սրտով կ'զայ այս տաճարը աղօթելու. լսիր նորա խնդրքի ձայնը. ների՛ր նրան իր յանցանքը և ջրի՛ր երկիրս անձրևով:

«Ինչպիսի թշուառութիւն էլ որ հասանի այս թագաւորութեանը՝ սով, ջրհեղեղ, երկրաշարժ, ցաւ, կրակ, այլազգիների յարձակումները — լսիր քո մարդոց, որոնք այս տաճարումն աղօթք կ'անեն, և ողորմի՛ր նրանց»:

«Աթէ կ'զայ մի այլազգի հեռու երկրից այս տաճարում քեզ աղօթք անելու, լսիր նրան էլ, Տէր Աստուած: Կատարի՛ր նորա խնդիրքը, թող իմանան երկրիս ամէն ազգերը քո անունդ և երկնչին քեզնից և զփառնան. որ քո անունդ դրած է այս տաճարիս վերայ, որ ես քեզ կանգնեցի»:

Երբ աղօթքը վերջացրեց, Սողոմոն վեր կացաւ, օրհնեց բոլոր ազգին և յորդորեց նրան պահել Աստուծոյ ամէն պատուիրանները և չանցնել Մովսէսին տուած օրհնքներից: Այն ժամանակ երկնքից ընկաւ կրակ պարատած զոհերի վերայ և բոլոր ժողովուրդը ընկաւ դեպի՛նք, փառաւորելով Աստծուն:

ԳՂՈՒՅԲ.

ՍՈՂՈՄՈՆԻ ՄԱՀԸ

Շարունակ բաղդաւորութիւնը, Սողոմոնի սրտում աւելի սէր և շնորհակալութիւն զարթեցնելու տեղ դէպի Աստուած, նրան վշացրեց: Նա ճշմարիտ ճանապարհից մնչորվեցաւ և սկսաւ դէպի կռակալտութիւն հա-

կիւ: Այսպէս մարդոց ամէնից խմատունն էլ, եթէ իր կրքերին կ'յանձնէ իրեն, ընկնում է մոլորութեան մէջ:

Սողոմոնը շատ կանայք ունէր և օրէնքների ընդդէմ, որոնք սրգելում էին ամուսնութիւնը կուսպաշտների հետ, կային նորա կանանց մէջ մի քանի կուսպաշտներ էլ: Իր ծերութեան ժամանակ, նրանց սիրտը գրաւելու համար, նա հրաման տուեց շինել կռքերի բազիններ Երուսաղէմի մծաերումն: Այսպէսով ինքը օրինակ տուեց ազգին Աստուծոյ օրէնքից անցնելու:

Աստուած յայտնեց Սողոմոնին, որ նորա թագաւորութիւնը կ'բաժանուի և թէ այս թշուառութիւնը կ'ուշանայ փոքր ինչ նորա հօր Դաւթի առաքինութիւնների համար: Ինքը Սողոմոնը չի տեսնիլ այն, այլ կ'ընէ այն նորա որդւոյ ժամանակը:

Սողոմոնի ճշմարիտ Աստուծոյ հեռանալու ժամանակից սկսան խռովութիւնները խանդարել նորա հանդատութիւնը, և նա ինքը, իր կեանքը զեղխութեան մէջ անցկացնելով, վաղ ծերացաւ: Իր մահից փոքր ժամանակ առաջ Սողոմոն զղջաց և այս ժամանակ զրեց իր գիրքը երկրային ամէն բաների ունայնութեան վերայ: Այս գիրքը Աստուածաշնչումն կոչվում է ժողովոց (Նկղեստիաստէս)։ Այս գրքի գլխաւոր միտքերը յետազաներն են. «ես մեծ գործքեր արի, շինեցի աներ, ունէի շատ ծառաներ և աղախիներ, ունէի մեծ խաշներ, հաւաքեցի անթիւ գանձեր, ինձ մծա պահում էի երգիչներ և երգեցող կանանց, ամէն կարելի ուրախութիւնները անում էի, կատարում էի ամէն ցանկութիւններս—բայց ոչինչ չէր ուրախացնում սիրտս, ես

տեսայ, որ ամէնը ունայնութիւն էր և հոգւոյ չարչարանք: Արեգակի տակը ոչինչ հաստատ բան չկայ: Ամէն խմատութեանց բովանդակութիւնն է յետազայն. «վասեցիր Աստուածմէ և պահիր նորա պատուիրանները»:

ԳՂՈՒԹ ԷԳ.

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԱՆՎԻԼԸ

Սողոմոնի մահից յետոյ, նորա որդին Ռոբոլամը նրատաւ Խորայէլի գահը: Նա չէր լուծ իր հօր ծեր և փորձառու խորհրդականներուն և վարվում էր ազգին հետ հպարտութեամբ ու խստութեամբ, որ էլ եղաւ պատճառ նորա թագաւորութեան բաժանվելուն: Տասն ցեղերը ապստամբեցան նրանից և ընտրեցին թագաւոր Յերոբոամին, Նիբեմի տոհմից: Միայն երկու ցեղերը մնացին հաւատարիմ Դաւթի տան, այն է, Յուդայի և Բենիամինի ցեղերը: Տասն ապստամբած ցեղերը Յերոբոամի առաջնորդութեամբ կազմեցին առանձին տէրութիւն, որ կոչվեցաւ Խորայէլի թագաւորութիւն: Մի քանի ժամանակից նորա մայրաքաղաքը դառաւ Սամարիան: Ամէն այս տասն ցեղերը յաճախ ընկնում էին կուսպաշտութեան մէջ:

Ռոբոլամը, որ թէև իր ձեռին ունէր մայրաքաղաքը՝ Երուսաղէմ, միայն տիրում էր ազգի շատ փոքր մասին: Նորա տէրութիւնը կոչվում էր Յուդայի թագաւորութիւն: Այս ժամանակից բոլոր Խորայէլացւոց ազգը կոչվում է յաճախ Յուդայ: Բայց բաց ՚ի սրանից, թէ Յուդայի թագաւորութեան և թէ Խորայէլի տէրութեան հպատակները կոչվում էին նմանապէս Նբրայեցիք, Նբերի

անունով, որ Սէմի զաւակն էր և Աբրահամի նախա-
հայրը:

Երկու թագաւորութեանց բաժանվելը շատ վնասա-
կար հետեւանքներ ունեցան. երկու թագաւորութիւնները
շատ անգամ պատերազմում էին միմեանց հետ: Յու-
դայի թագաւորները, բայց ՚ի մի քանիսից, մոռանում էին
ճշմարիտ Աստուծուն. ազգը ընկաւ տղիտութեան և մեղ-
քի մէջ:

Թագաւորներուն և ազգին ուղղելու համար, Աստ-
ուած խրկում էր երբեմն երբեմն սուրբ Մարգարէնե-
րուն: Սոքա նախագուշակում էին ապագայն և աշխա-
տում էին մարդոց ուղղելու:

Յուդայի թագաւորների անունները, որոնք թագաւո-
րեցին երկու ցեղերի վերայ, են՝ Ռորովամ, Աբիու, Ասա,
Յովաւաա, Յովլամ. Ռքողա, Յովա. Ամաաի, Ազարիա
կամ Ոզիա, Յովաթամ. Աքազ, Եզեկիա, Մանաաէ, Ա-
մինն, Յովսիա, Յովաքազ, Յովակիմ, Սեքոնիա, Սեզեկիա:

Իսրայելի թագաւորների անունները, որոնք կառա-
վարեցին տասն ցեղերուն, են՝ Յերոբոամ Ա. Նաբատ,
Բասա, Էդա, Չամբրի, Ահի, Սքաար, Ոքողա, Յու-
րամ, Յէու, Յովաքազ, Յովաա, Յերոբոամ Բ. Չաքարիա,
Սելուամ, Մանայիմ, Փակէէ և Ովսէէ:

ԳԼՈՒԹ ԷԳ.

ՅՈՒԴԱՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐԻ ՎԻՐԱՅ.—ՅՈՒԴԱՅԻ

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿՆԻԼԸ

Իսրայելի ցեղերի թշուառ բաժանմանից յետոյ,
ինչպէս ասացինք, Գաւթի զաւակները թագաւորեցին

միայն երկու ցեղերին վերայ այն է Յուդայի և Բենիա-
մինի, նոցա մայրաքաղաքն էր Երուսաղէմը, ուր էր Սո-
ղոմոնի հոյակապ տաճարը. բայց Յուդայի թագաւորնե-
րի մեծ մասը Աստուծոյ օրէնքից հեռանում էր և ընկ-
նում կռապաշտութեան մէջ: Յուդայի քսան թագա-
ւորներից միայն ութն էին բարեպաշտ: Ահա նոցա ա-
նունները. Ասա, սորա որդին Յովաւաա, Յովաա, Ամա-
աիա, սորա որդին Ազարիան, սորա որդին Յովաթամը,
Եզեկիա և Յովսիա:

Միանգամ Գաւթի ցեղը հազիւ ազատվեցաւ ջնջ-
վելից: Աստուած հրաշալի կերպով ազատեց այս բարե-
պաշտ թագաւորի յեազաններից մէկին միայն, որով-
հետեւ նրան խոստացած էր, որ նորա զաւակից կ'ծնի
Մեսիան:

Յովրամը, Յովաւաթի որդին, իրեն կին ունէր Իս-
բայէլի չար թագաւորի՝ Աքաարի աղջկան Գողողիային:
Յովրամի մահից յետոյ շուտ վախճանեցաւ նորա որդին
Ռքողիան էլ: Ռքողայի մայրը, Գողողիան, իշխանասէր,
արիւնահեղ կինը, կամենալով ինքը թագաւորել, վըճ-
ռեց արքունի ցեղը ջնջել: Այս սարսափելի սպանու-
թեան ժամանակ Ռքողայի մի տարեկան որդուն Յովա-
սին թաղցրին: Նրան, ծրծմօր հետ միասին ազատեց իր
ազգականը, Յովկա քահանայապետի կինը, Աստուծոյ
տաճարում: Իրեխան կրթվեցաւ քահանաների մէջ Ա-
ստուծոյ տանը և նորա հովանաւորութեան տակ վեց
տարի: Գողողիան չէր իմանում նորա կենդանի լինելը:

Երբ Յովաար եօթն տարեկան դառաւ, Յովկա քա-
հանայապետը ժողովեց բոլոր քահանաներուն և Գևտա-

ցիներուն և պատեց ասձարը զինաւորած մարդերով . որոնց հաւատարմութեանը հաւասարի էր: Ժողովուրդը մեծ հետաքրքրութեամբ ժողովեցաւ տաճարի մօտ, սպասելով մի արտաքոյ սովորութեան բանի: Այն ժամանակ քահանայապետը զուրս հանեց եօթն տարեկան երեկային և ազաղակեց. «Յուզացիք, ահա՛ ձեր թագաւորը Յովաս, Աքողայի որդին, որ ազատվեցաւ Գողղիայի ձեռքից»:

Բոլոր ազգին առաջին Յովասը օծվեցաւ. թագաւոր և բոլոր տաճարը լքցվեցաւ փողերի ձայնով և ուրախութեան աղաղակներով: Ազգը ուրախութեամբ ընդունեց մատաղ թագաւորին, որ Գաւթի ցեղի ճիւղն էր:

Յովաս սկզբունքն թագաւորում էր բարեպաշտութեամբ. բայց Յովիդայի մահից յետ, մեծամեծները ինդրեցին և ստացան թագաւորից հրաման աղօթք անելու. տաճարում, ոչ թէ ճշմարիտ Աստծուն, այլ կուսքերին: Յովիդայի որդին Զաքարիա քահանան ընդդիմացաւ այս բանին. բայց թագաւորի հրամանով քարկործվեցաւ տաճարի բակի մէջ: Զաքարիան ասաց. «Աստուած կլինի դատաւոր իմ և քո մէջ»: Յովասը բազմաթիւ զօրքով ջարդվեցաւ Ասորոց թագաւորից և յետոյ սպանվեցաւ իր սեպհական ծառաների ձեռքով: Յովսափց յետոյ Յուդայում թագաւորեցին առհասարակ բարեպաշտ թագաւորներ՝ Ամսիան, յետոյ նորա որդին Ողևան, որին յաջորդեց իր որդին Յովաթամը, բայց Յովաթամի որդին Աքազը չհետեւեց իր նախորդների բարեպաշտութեան. նա փակեց Սողոմոնի կանդնած տաճարը և շինեց շատ սեղաններ կռքերի համար:

Աքազի բարեպաշտ որդին Նզեկիան, որի ժամանակ

Խորայէլի թագաւորութիւնը վերջացաւ, բայց արաւ Աստուծոյ տաճարը, զարգարեց նրան և քանդեց կռքերի ամէն սեղանները: Սորա ժամանակ Ասորեստանի թագաւորը Սենեքերիմ, Սաղմանասարի որդին, պաշարեց Նրուսաղէմը, բայց մահուան հրեշտակը մի գիշերում ջնջեց Ասորեստանցոյ զօրքը և Սենեքերիմ, թողնելով Նրուսաղէմի պաշարումն, դարձաւ Նինուէ:

Մանասէն պաշտպանում էր կուսպաշտութիւնը և անմեղաց արիւնով ջրեց բոլոր Նրուսաղէմը. միայն Ասորեստանցոց ձեռքը գերի ընկած, նա Աստուծոյ առաջին սրտանց զղջացաւ և ստացաւ թողութիւն: Ուսիա, Մանասէի թոռը, մինչև իր մահը էր առաքինի: Նա թագաւորեց ութը տարեկան և միշտ հաւատարիմ մնաց ճշմարիտ Աստծուն:

Յուդայի թագաւորութիւնը ծաղկեցաւ էլի հարիւր տարի, Խորայէլի թագաւորութեան ընկնելից յետոյ. վերջապէս նորա վերայ էլ հասաւ Աստուծոյ արգար դատաստանը: Աստուած մատնեց նրան Բարբոնի Նաբուգոգոննատը թագաւորի ձեռքը: Այս աշխարհակալը Յուդայի Յովակիմ թագաւորին իրեն հարկատու արաւ: Եւստ սրանից յետոյ Նաբուգոգոննատըրը նորա որդուն Յեքոնային բոլոր Յուդայի մեծամեծներով միասին Բարբոնի գերի տարաւ: Ճանն տարիից յետոյ, Սեղեկիա թագաւորը կամեցաւ ազատվել յաղթողների ծառայութեան լծիցը: Նաբուգոգոննատըր հրամայեց Սեղեկիայի աչքերը հանել, ինչպէս կռուարարի և նորա ներկայութեան ժամանակը սպանեցին նորա բոլոր որդոցը: Սողոմոնի հոյակապ տաճարը այրեցին և Նրուսաղէմ քաղաքը քարե-

րի շեղջ դարձրին: Յուզայի ազգը իր կոյր թագաւորի հետ միասին գերի գնաց Բաբելոն: Այս պատահեցաւ 588 տարի Քրիստոսից առաջ: Այն ժամանակից երուսաղէմ մնաց ամայի և տաճարը քանդած, բնկած էր, մինչև որ Պարսկից թագաւորը Կիւրոս, Բաբելոնին օրհնելով, Յուզայի գերիներուն դարձրեց իրենց հայրենիքը:

Գլ. ԹԻ շե.

ԻՍՐԱՅԵԼԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԵՐ.

ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԳԱՐԷՆ ԵՂԻԱ

Իսրայէլի թագաւորները, առանց բացառութեան, ամէնքը հակառակ էին զէպի կռապաշտութիւն. բայց ամէնից չարը և անբարեպաշտը էին Աքաբ և նորա կինը Յեզաբել: Նորա ոչ միայն բահողի կռքին բազին շինեցին, այլ և հաղածու՞մ էին մարդարէներուն և ամէն ճշմարիտ աստուածապաշտներուն: Աքաբ թագաւորի պաշտօնականերից մէկը, Աբդիու անունով, էր երկիւղած Աստուծոյ, սա պահեց այրերի մէջ Աքաբի և Յեզաբելի դազանութիւնից հարիւր մարդարէներու. այնտեղ թագուն տանու՞մ էր նրանց կերակուր և ամէն հարկաւոր բաները: Իսկ Եղիա մարդարէին փրկեց Աստուած ինքը:

Սուրբ Եղիան, միանգամ յայտնելով Աքաբի առջևը, ասաց նրան. «քո մեղքերի և կռապաշտութեանդ պատճառով. յայտնու՞մ եմ քեզ, որ այս օրից սկսած երկնից չմկնիլ ոչ մի կաթիլ անձրև և ոչ ցօղ, մինչև որ ես նորա համար աղօթք չանեմ Աստուծոն»: Աքաբը չվախեցաւ այս սպառնալիքից. այլ միտը դրեց թա-

ղուն սպանել Եղիային: Աստուած ինքը փրկեց մարդաբէին, ասելով նրան. «հեռացիր այս տեղից և թաղնվիր Քուաթու հեղեղառի մօտ, որ Յորդանանի մէջ է վազու՞մ: Ես հրամայեցի իմ ազուաներիս, որ քեզ կերակրեն»: Եղիան հպատակեցաւ և տեղափոխեցաւ Քուաթու հեղեղառի ափը, Յորդանանի մօտ: Ես բնակու՞մ էր հեռու մարդոց հասարակութիւններից. հեղեղառ տալիս էր նրան խմելու ջուր, և առաւօտ ու երեկոյեան ազուաները բերու՞մ էին նրան միս և հաց ուտելու:

Բայց երկար ժամանակ անձրև չգալից և աստիկ տապից Քուաթի հեղեղառն էլ ցամաքեցաւ: Սուրբ Եղիան ջրի պակասութիւն զգու՞մ էր: Այն ժամանակ Աստուած ասաց նրան. «գնա Սիզոնացոյ Եարիկիթա քաղաքը. այնտեղ ես կ'հրամայեմ մի այրի կնոջ, որ քեզ կերակրէ»: Մարգարէն հպատակեցաւ և երբ եկաւ քաղաքի դրան մօտ, տեսաւ մի այրի կնոջ, որ փայտ էր ժողովու՞մ: Սա էր այն կինը, որի մօտ Աստուած նրան խրկեց:

Սուրբ Եղիան մօտեցաւ այրի կնոջ և ասաց. «ես շատ ծարաւ եմ, տուր ինձ ջուր»: Այրին շատ բարի կնիկ էր: Ես այն բոպէին գնաց ջրի ետեկց: Եղիան նորա ետեկց ձայն տուեց. «բեր ինձ հաց էլ. ես քաղցած եմ»: — Աստուած ինքը վկայ է, ասաց այրին, որ ես ոչ մի կտոր հաց չունիմ. ես ունեմ մի բուռը ալիւր միայն ռափորիս մէջ և փոքր ինչ իւղ ամանումս: Ես եկայ այստեղ, որ մի քանի կտոր փայտ զանեմ և եփեմ մնացած ալիւրից նկանակ: Այս վերջին կերակուրն էլ ուտելից յետ, իմ որդուս հետ միասին, մենք պէտք է

մեռնենք սովից»: Եղիան ասաց նրան. «մի՛ վախենա՛ր՝ երկիր նկանակդ. միայն այն այստեղ ինձ մօտ բեր և յետոյ կ'եփես քո և որդուդ համար էլ: Աստուած ասաց, որ «արևուդ և իւղդ չեն պահասիլ մինչև այն օրը, երբ կ'գայ անձրև երկրիս վերայ»: Բարի այրին հաւատով լսեց Մարգարէի խօսքերն, կատարեց ամէնը, ինչոր ասաց նրան Սուրբ Եղիան, կշտացաւ ինքը և իր որդին և այն ժամանակից սկսած չէր պահասում ոչ նորա արևը և ոչ իւղը:

Սուրբ Եղիան բնակեցաւ նորա տանը:

Մի քանի ժամանակից այրիի որդին հիւանդացաւ և մեռաւ: Սուրբ Եղիան, տեսնելով մօր անմխիթար արտասուքը, առաւ երեխայի մարմինը, դրաւ իր անկողինի վերայ. յետոյ ջեռմեռանդ աղօթքով զարձաւ դէպի Աստուած, վիչեց երեք անգամ՝ մեռածին և երեխան վեր կացաւ և յանձնվեցաւ իր մօրը:

ԳԼՈՒԽ ԵԶ

ԵՂԻԱՅԻ ԶՈՂԸ

Սուրբ Եղիայի մարգարէութիւնը, որ նա ասաց Աքաաբին, կատարվեցաւ. երեք տարի և վեց ամիս անձրև և ցօղ չիջաւ, ամէն ջրի աղբիւրները ցամաքեցան, երկիրը չտուեց ոչ ցորեն և ոչ խոտ. Խորայէլի թագաւորութեան մէջ սարսափելի թշուառութիւն էր: Մտերը կանգնած էին առանց տերևի և դաշտերը ընկած առանց խոտի: Ամբողջ անտառներ չորացան, անասունները կոտորվում էին և մարդիկ մեռնում:

Ա երջապէս Խորայէլացիները զգձացան, զարձան նրան, որ միայն կարող է ջրել երկիրս պողպարեւ անձ-

րևով և զովացնել նրան երկնային ցօղով. նորա սկսան աղօթք անել ամենաղօր Արարչին և Աստուած ասաց Եղիային. «գնա՛. յայտնվիր Աքաաբի առջև. ես կ'տամ երկրիս անձրև»: Սուրբ Եղիան հպատակեցաւ:

Եյս ժամանակ ինքը Աքաաբ թագաւորը բարեպաշտ Աբդիուի հետ ճանապարհորդութիւն էր անում, փնտռելով մի ձոր հեղեղատով, ուր կարելի լինէր արածել արքունի ձիերուն և ջորիներուն, աշխատելով դռնէ մի քանի անասուն կենդանի պահել Խորայէլի երկրում: Թագաւորը գնում էր մի ճանապարհով և Աբդիուն միւսով: Յանկարծ Եղիան հանդիպեցաւ Աբդիուին և ասաց նրան. «յայտնիր թագաւորին իմ զարուստ»:

Աբդիուն յայտնեց թագաւորին, որ Եղիան, որին ամէն տեղ փնտռում էր, ինքը եկել է նորա մօտ: Թագաւորը ասաց մարգարէին, «այն դու ես, որ խոսվում ես Խորայէլի ազգին».— «Ես չեմ այն», պատասխանեց Եղիան. «այլ դու ինքդ և քո հօրդ տունը: Դու մուրեցուցիր նրան Աստուծոյ ճանապարհից և ստիպեցիր կռքերին երկրպագութիւն տալ: Խրկիր ամէն կողմ հրեշտակներ, որ ժողովն քո ազգդ կարմեղա լերան վերայ, թող դան այն տեղ նոյնպէս Բահաղի քուրմերն էլ»:

Եմէնը ժողովեցան կարմեղա լեռան վերայ: Բահաղի քուրմերը չորս հարիւր յիսուն հողի էին. իսկ Եղիան էր միայն ճշմարիտ Աստուծոյ մարգարէն: Նա առաջարկեց պատրաստել երկու զոհ, մէկը Բահաղի համար և միւսը Խորայէլի Աստուծոյ համար և ասաց ազգին, թէ ճշմարիտ Աստուածը նա է, որ կ'խրկէ երկնքից կրակ զոհի վերայ: Բոլոր ազգը աղաղակելով համաձայնեցաւ այս առաջարկութեան:

Բահայդի քուրմերը առաջինը սկսան բերել իրենց զոհը: Մորթեցին մի եզն, դրին նրան զոհարանի վերայ և քուրմերը սկսան աղաղակել. «Բահայդ. լսիր մեզ. Բահայդ, լսիր մեզ»: Նոքա ծուներ իջան, պտտում էին սեղանի չորս կողմովը, կանչում էին, բայց նա չէր կարողանում լսել նրանց, նոքա ոչինչ պտտասխան չատայան: «Բարձր ձայնով կանչեցէք», ասում էր Եղիան, «զույգէ քնած է ձեր Աստուածը կամ զբաղած է ուրիշ գործով, նրան պետք է զարթեցնել»: Բահայդի քուրմերը գոռում էին, ծեծում էին իրենց և ծակծկում իրենց, մինչև որ արիւն էր դուրս գալիս. բայց ամէնը 'ի զուր էր, այսպէս դուռում էին նոքա սնուօտից մինչև կրկնից, միայն ոչ ոք նրանց ոչ ձայն տուեց և ոչ լսեց: Այն ժամանակ Եղիան ասաց ազդին. «մտայե՛ք ամէնքդ ինձ»: Ճողովուրդը մօտեցաւ: Եղիան կանգնեց Աստուծոյ սեղան տաններվու քարերից, Խորայէլացւոց ցեղերի թուօլ, սեղանի մօտ հրամայեց փորել խորը փոռ, դրեց փայտ զոհարանի վերայ և մորթեց զոհի համար նշանակված եզը: «Բերէ՛ք ջուր», ասաց նա, «և ածէ՛ք զոհի վերայ: Երեք անգամ բերին ջուր և թրջեցին նրանով բոլոր սեղանը և փոսը, որ փորած էր սեղանի չորս կողմում. մինչև բերանը լցվեցաւ: Այն ժամանակ Եղիան, մօտենալով սեղանին, ասաց. «Տէր Աստուած. Աբրահամի, Իսահակի և Յակովբի, ցոյց տուր այժմ Խորայէլացւոց բոլոր ազգին, որ Գու ես միայն Աստուած և թէ ես, Քո ծառայող, անում եմ այս Քո հրամանովդ: Լսիր ինձ, Տէր, զարձրու այս մարդոց սրտերը դէպի Քեզ; որ մի միայն ես ճշմարիտ Աստուած»: Այս խօսքերը ասելիս, իջաւ

կրակ երկնքից, վառեց փայտը. այրեցաւ զոհը և կրակը պատեց բոլոր դեպքերը սեղանի չորս կողմում և ցամաքեցրեց ջուրը փոսի մէջ: Ճողովուրդը ընկաւ դեպքին, աղաղակելով. «Ճշմարիտ Աս է Տէր Աստուածը»:

Սուրբ Եղիան հրամայեց Բահայդի քուրմերուն սպանել, որոնք ազդին մորտութեան մէջ էին դցում, կործանել կուռքերը և քանդել նոցա բազինները: Յետոյ Աբրահամին դառնալով ասաց. «Դեռ ատեն ես լսում եմ անձրևի մօտենալը: Լակ ինքը կըլու կարմերտի գաղաթը և ծուներ իջած ազօթում էր: Արդարի ազօթքը զօրեղ է Աստուծոյ սուաջ: Յանկարծ վեր կացաւ սաստիկ հողմ, սև ամպեր պատեցին երկինքը և նրանցից եկաւ մեծ անձրև և ուռեցեց երկիրը»:

Յեզաբէլ, երբ լսեց Բահայդի քուրմերի մահը, երդում տուեց, որ Եղիան էլ նոյն վիճակին կ'հասնի. բայց Աստուած պահպանեց նրան Յեզաբէլի վրեժխնդրութիւնից. արդարը հեռացաւ Աբաբիա:

ԳԼՈՒԽ ԷԵ.

ԵՂԻԱ ՄԱՐԳԱՐԷՆ ՔՈՐԷԲ ԼԵՐԱՆ ՄՕՑ

Սուրբ Եղիան բնակում էր մի քանի ժամանակ Աբրահամում, այրի մէջ, Քորէբ լեռան մօտ: Այստեղ նա շատ անգամ արտոմութեամբ մտածում էր, թէ ինչպէս Խորայէլացւոց տան ցեղերը մուսացան ճշմարիտ Աստուծուն, քանդեցին նորա սեղանները և կոտորեցին նորա մարգարէներուն, որոնք, յայտնի բան է, ամէնքը կ'կոչէին, եթէ Արդիուն նրանցից մի քանիսին չազատէր: Այս սխալ մտքերով Սուրբ Եղիան դուրս եկաւ այրից: Աստ-

ուած հրամայեց նրան յայտնել իրեն լեռան գլխին: Նա կանգնեցաւ այրի դրան մօտ և յանկարծ վեր կացաւ մեծ քամի, որ խորտակում էր լեռներ. բայց սորա մէջը չկար Աստուած: Եղիան հողմի ժամանակ չէր գտում նորա մօտ լինելը: Յետոյ երկիրը շարժեցաւ, բայց Աստուած չկար այս շարժի մէջն էլ: Յետոյ անցաւ հուրը. Աստուած չէր նորա մէջն էլ: Արանցից յետոյ փչեց մեղմ քամի և այս մեղմ օդի մէջը մարգարէի տխուր սիրտը զգաց Աստուծոյ լինելը: Նա ծածկեց իր գլուխը մաշկեակով և դուրս եկաւ այրից և խօսակցում էր Աստուծոյ հետ: Աստուած հանդատացրեց նորա նախանձացոյց ողին, ասելով, թէ իտրայէլի թագաւորութեան մէջն էլ, ուր Եղիան չէր գտնում ձշմարիտ աստուածապաշտներ, կան էլի 7000 հողիք, որոնք Բահաղին երկրպագութիւն չեն տալիս:

Աստուած մօտ է ամէն մարդոց և խօսում է մեզ հետ բնութեան ամէն երեւոյթներով՝ մրրկով, որոտումով, փայլակով, անձրևով, արեգակի փայլելովը և հողմի մեղմ փչելովը: Հպարտ և յանդուգն մարդուն զսպելու համար կան մրրիկ և որոտումն, հեղ և տխուր սրտի համար—հողմի մեղմ փչելը, արեգակի փայլելը:

Արանից յետոյ Մուրբ Եղիան Աստուծոյ հրամանով դարձաւ իտրայէլի երկիրը:

ԱՔԱԱԲԻ ԵՒ ՅԵԶԱԲԷԼԻ ՅԱՆՅԱՆԲՈՒ ԵՒ

ՆՈՅՍ ՊԱՏԻԺԸ

Մի իտրայէլացի Նաբաւթ անունով, բնակում էր Յեզրայէլի գեղեցիկ և պողաբեր ձորի մէջ, Յեզրայէլ քաղաքում. այստեղ թագաւորն էլ ունէր պալատ Նաբաւթի այգիի մօտ: Ա.քաբը խնդրեց Նաբաւթին, որ այգին իրեն տայ, որովհետեւ այնտեղում նա կամենում էր պարտեղ տնկել տալ: Նա խոստացաւ փոխարէնը կամ ուրիշ այգի տալ և կամ փող վճարել նրան: Բայց Նաբաւթը ասաց. «Աստուած չանէ, որ ես երբէք համանձայնիմ ծախել ժառանգութիւնը, որ ստացել եմ ծնողներիցս»: Այն ժամանակ ծնողաց թողած ժառանգութիւնը սուրբ էր. համարվում և նրան ծախելը մեղք: Ա.քաբը այս բացասացութեամբ այնպէս սրտմեցաւ, որ հիւանդ պարկեցաւ, դարձրեց երեսը գէպի պատը և չէր ուզում ոչ որին նայել և ոչ կերակուր ուտել:

Նորա կինը Յեզրայէլ, նորա մօտ մտնելով, հարցրեց. «քեզ ի՞նչ պատահեցաւ. ինչու դու ոչ որին չես ուզում տեսնել և բան չես ուտում»: Ա.քաբը պատմեց նրան իր խօսակցութիւնը Նաբաւթի հետ: Ի՞նչպէս, պատասխանեց Յեզրայէլ, «ուրեմն էլ դու որպիսի թագաւոր ես, որ քո հպատակիդ խոնարհում ես. կեր հաց և հանդիստ եղիք, ոչինչ բանի վերայ մի մտածիր. ես կ'տամ քեզ Նաբաւթի այգին»: Նա դրեց Ա.քաբի անունովը նամակ Յեզրայէլ քաղաքի ձերերին և մեծերին և կնքեց արքունի կնքով: Այս նամակումը հրա-

մայած էր սուտ վիաներով ամբաստանել Նաբաւթին, իբրև թէ նա հայհոյել էր Աստուծուն և չարարանել թաղաւորին: Այս պատճառով անմեղ Նաբաւթը քարկործվեցաւ:

Յեղաբէլ, երբ Նաբաւթի մահը խնայաւ, ասաց Աքաաբին. այժմ կարող ես ձրի առնուլ այն այգին, որ Նաբաւթը քեզ չէր ուզում փողով ծախել. Նաբաւթը մեռաւ: Աքաաբ այն բուռէին գնաց այնտեղ և մտաւ այգին: Եղիա մարդարէն, Աստուծոյ խրկած, եկաւ այնտեղ և ասաց Աքաաբին. «դու մարդասպան. Աստուծոյ անունով յայտնում եմ քեզ, որ նոյն տեղում. ուր թափվեցաւ անմեղ Նաբաւթի արիւնը, կ'ընտրուի քո արիւնդ էլ. իսկ Յեղաբէլին կ'պատուեն շները»:

Երեք տարի սրանից յետոյ Աքաաբը ստացաւ պատերազմում մահաբեր վէրք: Նրան բերին Սամարիա, իր մայրաքաղաքը, և թաղեցին: Նորա կառքը լքցվել էր արիւնով, որ վազում էր վէրքից: Այս կառքը լուացին իսկ այն տեղում, ուր թափվել էր Նաբաւթի արիւնը: Իսկ Աստուծոյ դատաստանը Յեղաբէլին վերայ կատարվեցաւ. Յեղաբէլում այնտեղ, ուր էր Նաբաւթի այգին, որին նա անօրէնութեամբ տիրել էր: Երբ Աքաաբի ցեղը ջնջող զօրավարը՝ Յեոն հանդէսով մտնում էր Յեղաբէլ քաղաքը, նա զարդարվեցաւ, զարդարեց զլուխը և մօտեցաւ պատուհանին, որ նայէ յաղթողի հանդիսաւոր ընթացքին, յաղթողին, որ տիրեց Եսրայէլի թագաւորութեան և եղաւ նորա որդու Յովթամի մահի պատճառը: Թագաւորը, երբ նրան տեսաւ, ասաց իր մօտ եղող ծառաներին. «դուքս զցեղէք դրան պա-

տուհանից»: Նրան դուքս զցեղին, պատերը սրսկեցան նորա արիւնով, ձիերը ոտնակոխ արին նորա մարմինը և երբ թաղաւորը հրամայեց վեր առնուլ նորա դին, որ թաղեն, դտան միայն նորա կառափը, ոտերը և ձեռները: Նորա բոլոր մարմինը պատառեւ էին շները:

Աքաաբի որդին և յաջորդը Յովթամ սպանվեցաւ նետով և նորա մարմինը զցլիցաւ Նաբաւթի այգում: Աքաաբը բաց 'ի նրանից ունէր էլի եօթամասուն որդիք, որոնք ամէնքը սպանվեցան: Այսպէս ջնջվեցաւ Աքաաբի բոլոր տունը:

ԳԼՈՒԽ ԷԲ.

ՍՈՒՐԵ ՄՍԲԳԱՐԷՆ ԵՂԻՍԷ

Աստուծոյ հրամանով Սուրբ Եղիան իրեն աշակերտ բնորեց Եղիսէին, որ ամէն տեղ նրան ուղեկից էր լինում: Եղիան օծեց նրան մարդարէ և Աստուծոյ խրկեց Սուրբ Հոգւոյ շնորհքը նորա վերայ: Սուրբ Եղիան, Եղիսէի աչքի առաջին, երկինք բարձրացաւ հրեղէն կառքով:

Սուրբ Եղիսէն իր սուրբ վարդապետի վերաբիւռի հետ միասին ժողանդեց մարդարեութեան կրկնապատիկ շնորհքը և հրաշագործութեան զօրութիւնը:

Մի աղքատ պրի եկաւ Եղիսէի մօտ և ասաց. «իմ մարդս մեռաւ, դու ինքդ գիտես, որ նա բարեպաշտ մարդ էր»: Այժմ եկաւ պարտատէրը, որ հօր պարտքի համար իմ որդոցս կամենում է իրեն ստրուկ անել. Ազատիր իմ որդոցս»: — «Ինչով կարող եմ եմ քեզ օգնել, հարցրեց Եղիսէն, չունենա արդեօք մի կարածք:

— «Ես ոչինչ չունեմ, պատասխանեց այրին, բայց 'ի մի աման իւղից»։ — «Ուրեմն զնա տուն», ասաց Եղիսէն։ «Փոխ ուղեր դրացիներիցդ, ինչքան կարելի է, շատ ամաններ, փակիր տանդ դուռը և քո որդոցդ օգնութեամբ բըր ածիր իւղը քո ամանիցդ փոխ ուղած ամաններիդ մէջ, և բորբոն էլ կ'լքուին։ Այրին կատարեց Եղիսէի հրամանը, փոխ առաւ իր ծանօթներից շատ ամաններ և ամէնը լցրեց իւղով, որ վազում էր նորա ամանից, մինչև որ կար դարդակ աման։ Նա այնքան իւղ ծախեց, որ ոչ միայն կարողացաւ իր մարդու պարսքը տալ, այլ նրան մնաց դեռ էլի բաւական փող, որ կերակրէր իրեն և իր որդոց։

Միանգամ Խարսէլի թագաւորութեան մէջ սով ընկաւ։ Մարդարէների որդիքը եկան Եղիսէի մօտ և նա հրամայեց իր ծառային նոցա համար կերակուր պատրաստել։ Ծառաններից մէկը զնաց բանջար հաւաքելու կերակրի համար և գտնելով մի վայրի պտուղ, որ խաղողի նման էր, ժողովեց և զրեց եփած կերակրի մէջ, չիմանալով այս պտուղների վնասակար լինելը։ Արբ կերակուրը պատրաստ էր, ամէնքը նստան ուտելու, բայց փոքրը ինչ ուտելից յետոյ ամէնքը կանչեցին. «մարդ Աստուծոյ, մենք կորանք, մենք դեղած ենք։ Այս կերակրի մէջը թոյն է խառնած»։ Եղիսէն հրամայեց ածել արևը պղնձի մէջ և ասաց ծառային. «այժմ տուր թող տան աներկիւղը»։ Ամէնքը կշտացան և մնացին առողջ պտուղները կորցրին իրենց վնասակար յատկութիւնը։

Մարդարէի որդիքը ասացին Եղիսէին, թէ այստեղ, ուր մենք բնակում ենք, շատ նեղացած է։ Մենք զնանք

Յորգանանի մօտ. կարենք փայտ և շինենք մեզ համար բնակարաններ։ Եղիսէն էլ զնաց նոցա հետ։ Երիտասարդներից մէկը իր կացինը վեր գցեց ձեռքից զեօտի մէջ. «Ո՛հ. ես ի՛նչ անեմ հիմիկ, կացինս էլ փոխ ուղած էր», ազաղակեց նա։ «Յոյց տուր ինձ», ասաց Եղիսէն, կացինդ որ տեղ վեր գցեցիր», երիտասարդը ցոյց տուեց այն տեղը, ուր ընկաւ կացինը. Եղիսէն գցեց այն տեղ մի փայտի կտոր— և կացինը դուրս եկաւ ջրի երեսը։ «Ա՛ռ. քո կացինդ», ասաց Եղիսէն։ Երիտասարդը ձգեց իր ձեռքը և առաւ կացինը։

Մի քաղաքում երեկայք մտքերը դրին մարդարէին վերայ ծագը անել։ Քաղաքից դուրս գալով կանչում էին նորա ետեւից. «զնա կնտակ, զնա կնտակ». Այն բուպէին դուրս եկան անտառից երկու արջ և պատաստեցին քառասուն երկու երեխայք։

ԳԼՈՒԾ Զ.

ՆԷՆՄԱՆ ԱՍՈՐԻԻ ԲԺՇԿՎԻԼԸ

Խարսէլի երկրի հիւսիսային սահմանը է Ասորոց երկիրը։ Ասորոց թագաւորի առաջին զօրավարը՝ Նէեման էր բաւ զննուորական առաքինութեանց տէր մարդ և սիրելի շատ իր թագաւորին։ Նա շատ երևելի էր և հարուստ. բայց այս ամէն արտօնութիւնները ոչինչ էին նորա աչքում. որովհետեւ ինքը բորոտութիւն ստացաւ, որ սարսափելի և զրեթէ անբուժելի ցաւ է։

Միանգամ մի քանի Ասորի զննուորներ յարձակեցան Քանանացոց երկիր և յափշտակեցին ուրիշ գերիւնների հետ միասին մի փոքրիկ աղջկէկ էլ, որին բերին

խրեանց հետ և տունն Նէեմանին: Զօրախարի կինը առաւ
 գերի աղջկան և պահում էր իր մօտ: Փոքրիկ խորայե-
 լացի աղջկը կարեկցութեամբ նայում էր հիւանդ Նե-
 եմանի վերայ: Ո՛հ, ասաց նա միանգամ Նէեմանի կողմ.
 «Եթէ մեր տէրը գնար Սամարիա Մարգարէի մօտ, յայտ-
 նի բան է, սա կ'բժշկէր նրան»: Ախր կրկնեց աղանի
 խօսքերը իր մարդուն և սա էլ ասաց թագաւորին:
 «Գնա՛ Սամարիա, ասաց թագաւորը, ես կ'տամ քեզ
 նամակ խորայեղացոց թագաւորի վերայ»: Նէեման ա-
 ուանց ուշանալու գնաց, և առաւ հետը տասն տաղանդ
 արծաթի, վեց հազար դահեկան և տասն ձեռք ծան-
 րագին շորեր: Արբ Սամարիա հասաւ, նա խրկեց խորայեղ
 թագաւորին իր թագաւորի նամակը, որ դրած էր այս
 մտքով, թէ այս նամակը կ'բերէ քեզ իմ ծառայս՝
 Նէեման, որին խրկում եմ քեզ մօտ, որ դու բժշկես
 նրան բորոտութիւնից: խորայեղ թագաւորը շփոթվեցաւ
 և ասաց, միթէ՞ ես Աստուած եմ, նա միայն կարող է
 յարուցանել մեռելներուն և բժշկել բորոտներուն: Ասո-
 րոց թագաւորը փնտռում է պատճառ ինձ պատերազմ
 յայանելու: Աղիսէն խրկեց թագաւորի մօտ մարդ և
 հրամայեց նրան ասել. «Ի դուր ես տրամում դու. խրկիր
 Ասորիին ինձ մօտ. թող նա խմանայ, որ խորայեղն մէջը
 կայ Մարգարէ»:

Նէեման նստաւ իր կառքը, գնաց Աղիսէի մօտ և
 կանգնեցաւ նորա տան դրան առաջը: Աղիսէն խրկեց իր
 ծառային նրան ասելու, որ նա գնայ Յորդանանի մօտ և
 եօթն անգամ լուացվի այն գետում, այն ժամանակ նա
 կ'սրբվի բորոտութիւնից: Նէեման, սաստիկ նեղացած, ա-

սաց. «ես սպասում էի, որ Մարգարէն ինքը գուրս կը-
 գայ ինձ մօտ, աղօթք կ'անէ իր Աստուծոն, կ'գնէ իր ձեռ-
 քը իմ վէրքերիս վերայ և կ'բժշկէ ինձ: Մի՞ թէ Ասո-
 րոց զետերը խորայեղն զետից վատ են: Ինչո՞ւ խրկում է
 նա ինձ Յորդանանում լեղնալու»: Նա բարկացած կամե-
 նում էր արդէն հեռանալ, բայց ծառաները, որոնք բո-
 լոր սրտով սիրում էին նրան, ասացին. «Եթէ Մարգա-
 րէն ասէր քեզ մի ծանր բան, մի՞ թէ դու չէիր կատա-
 րել քո բժշկութեանդ համար նորա հրամանները: Իսկ
 նա ասաց քեզ, լուացվիր և կ'առողջանաս»: Նէեման լսեց
 նոցա խորհուրդը, լուացվեցաւ Յորդանանում եօթն ան-
 դամ և սրբվեցաւ բորոտութիւնից: Այն ժամանակ դար-
 ձաւ նա Մարգարէի մօտ բոլոր իր ուղեկիցներով, մնաւ
 նորա տունը և ասաց, այժմ ես ճշմարտութեամբ տես-
 նում եմ, որ բոլոր փեղեկներում չկայ ուրիշ Աստուած,
 բաց 'ի խորայեղն Աստուծակ: Ինչպիսի՞նք եմ քեզ, ընդո-
 նիր ինձնից այս ընծաները: Նա կամենում էր տալ Մար-
 ցարէին բոլոր իր ոսկին, արծաթը և ծանրագին շորերը:

Բայց Աղիսէն պատասխանեց, «վկայ է Ամենազօր Ասա-
 ուածը, որ ես չեմ ընդունիլ ոչինչ. Նէեման ամէն կեր-
 պի աշխատում էր համոզել նրան. բայց մարգարէն մնաց
 անհամոզելի և ասաց նրան, «գնա՛ խաղաղութեամբ»:

ԳԼՈՒԽ ԶԵ.

ԳՆԷՋԻ

Աղիսէ մարգարէի ծառան Գէեզին չունէր իր փրոջ
 անարծաթասիրութիւնը: Ինչո՞ւ համար, մնածեց նա,
 ինչպիսի տէրս այն Ասորիին, ինչու չընդունեց նա նրա-

նկց ոչ մի ընծայ: Ես կ'հասնեմ նորա ետեկց և կ'առնեմ նրանից մի բան»: Գէեզին զնաց Նէեմանի ետեկց:

Նէեման, երբ տեսաւ Մարգարէի ծառային, ինքը գուրս եկաւ նորա առաջ և քաղցրութեամբ ընդունեց նրան: Գէեզին ասաց Նէեմանին, որ իր տիրոջ Նղիսէին մօտ եկել են Նփրէմի սարկի երկու աղքատ տղայք, որ մարգարէի որդիք են և թէ նոցա տէրը խնդրում է Նէեմանին ընծայել նրանց մի մի տաղանդ արծաթ և մի մի ձեռք շոր: Նէեմանի ծառաներից երկուքը տարան Գէեզիի ետեկց ընծաները: Գէեզին, երբ տուն հասաւ, ծառաներուն յետ խրկեց, թաղցրեց առած ընծաները և Նղիսէին ոչինչ չասաց այդ մասին:

«Որտեղից եկար Գէեզի» հարցրեր Նղիսէն: «Ես ոչ մի տեղ չեմ զնացեր, պատասխանեց Գէեզին: Բայց ի՞նչ կարող էր ծածուկ մնալ Մարգարէից: Նղիսէն ամէնը զիտէր արդէն: «Ես տեսայ, ինչպէս զու խորամանկութեամբ առար փող, որ զնես քեզ համար պարտեզներ, այգիներ և խաչներ»: ասաց Մարգարէն. «դու խաբերալութեամբ ստացար հարստութիւնը. խնդրեցիր Նէեմանից փող և շորեր: նոցա հետ միասին ընդունիր ուրեմն նորա ցաւն էլ»:

Գէեզին գուրս եկաւ Մարգարէի մօտից բոլորովին բորոտած, ինչպէս էր Նէեման:

ԳԼՈՒԽ 26.

ՅՈՒՆԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷՆ

Իսրայելի թաղաւորութեան մէջ բնակում էր Յովնան մարգարէն: Աստուած ասաց նրան. «վեր կաց, զնա՛ Նի-

նուէ քաղաքը և քարոզիր ժողովրդին ապաշխարութիւն: Այս ընդարձակ, բաղմամարդ քաղաքը սարսափելի անօրէնութիւնների մէջ ընկաւ, որոնց ձայնը հասան երկինք»:

Յովնան, ահամայ հպատակելով Աստուծոյ հրամանին, ճանապարհ ընկաւ, միայն ոչ Նինուէ քաղաքը երթալու համար. նա վարձեց իրեն տեղ մի նաւի վերայ, որ զնում էր Թարսիս, և կամենում էր անցնել ծովը, որ ազատվի Աստուծոյ հրամանը կատարելից:

Բայց ի՞նչ պատահեցաւ: Աեր կացաւ մըրիկ սաստիկ և նաւը մեծ վտանգի մէջ էր: Ամէնքը սարսափեցան և սկսան աղօթք անել. որովհետեւ վտանգի ժամանակ ամէնից մեծ չարագործն էլ դառնում է զէպի Աստուած:

Յովնան այս ժամանակ քնած էր: Նաւի տէրը ասաց Յովնանին. «ամօթ չե՞ք քեզ, որ քնում ես: Աեր կաց և աղօթք արա՛ քո Աստուծուդ, դուցէ՛ նա ազատէ մեզ մահից»:

Ամէնքը կարծում էին, թէ Աստուած վեր է կացրել մըրիկ պատժելու համար մի մեծ չարագործի, որ իրենց մէջ է: Ամէնքը ժողովեցան միասին և ասում էին. «եկէք, վիճակ դցենք, որ իմանանք, թէ ով է պատճառը այս պատուհասին, որ ամէնուս սպառնում է»: Աստուած այնպէս կարգեց, որ վիճակը ընկաւ Յովնանին: Այն ժամանակ ամէնքը սկսան նրան հարցնել. «ասա՛, ո՞վ ես դու. ո՞ւր կամենում էիր դու երթալ և ինչո՞ւ Աստուած պատժում է մեզ քեզ համար»: Յովնան պատասխանեց. «ես Խարայելացի եմ և երկրպագութիւն եմ տալիս Ամենազօր Աստուծուն, որ ստեղծեց երկինքը, ջրերը և ցամաքը»: Յովնան չի ծածկեց, որ ինքը կամենում էր

Աստուծոյ հրամաններէից փախչել: Այն ժամանակ ամէնքը տեսան, որ նա մեղանչել է և վախենալով ասում էին նրան. «ինչո՞ւ փախչում ես դու քո Աստուծոյ երեսից: Ի՞նչ անենք ուրեմն մենք այժմ», որ դառարեցնենք մերիկը: Յովնան պատասխանեց. «զցեցէք ինձ ծովը. ես զիտեմ, որ մերիկը իմ պառճառովս է վեր կացել»:

Բայց ծովագնացները մարդասէր մարդիկ էին, նոքա կամենում էին Յովնանին ափը հանել, աշխատում էին մօտենալ ցամաքին և երկար ժամանակ կռվում էին մերիկի հետ. բայց արքը անդադար նրանց հեռացնում էին, այնպէս որ վերջապէս դորութիւնից ընկան: Տեսնելով, որ իրենց ամէն աշխատանքները ի գուր են, սկսան աղօթք անել, ասելով նոյն ժամանակ յետագայ խօսքերն էլ. «Տէր, մի՛ կորցնիր մեզ ամէնուայս մի մարդու անօրէնութեան համար և սորա մահը մեզ մեղք մի՛ համարիր, մենք կատարում ենք Քո կամբը»: Նոքա վեր առան Յովնանին և զցեցին ծովը: Մերիկը այն բուպէին դադարեցաւ:

Նախ վերայ բոլոր զանուոյնները զօրացան կենդանի հաւատով Աստուծոյ և ջերմեռանդութեամբ: Նոքա զոհ բերին Ամենաբարձրեալ Աստծուն և խոստացան պահել նորա պատուիրանները:

ԳՆՈՒՆ ԶԴ.

ՅՈՎՆԱՆ ԿԷՏ ԶԿԱՆ ՓՈՐՈՒՄ

Այն բուպէին, երբ Յովնանին ծովը զցեցին, Աստուած հրամայեց մեծ ձկան, որ նրան կուլ տայ. բայց կէտի փորումն էլ պահպանեց Աստուած նորա կեանքը: Յով

նան մնաց անմլաս երեք օր և երեք դիշեր ձկան փորում:

Այս Յովնան մարդարէի անցքը էր օրինակ մեր Տիրոջ՝ Յիսուսի Քրիստոսի երեքօրեայ թաղման և յարութեան. եւ աղօթքը, որ Յովնան կէտի փորում ասաց, պարունակում է իր մէջ շատ մարդարէութիւն:

Աստուած լսեց Յովնանի աղօթքը և հրամայեց կէտին. որ նրան ցամաքը դուրս զցէ:

Աստուած երկրորդ անգամ հրամայեց Յովնանին երթալ Նինուէ և նորա բնակիչներին ապաշխարութիւն քարոզել. նա անյապաղ ընկաւ ճանապարհ: Նինուէն Ասորեստանի թագաւորութեան մայրաքաղաքն էր և այնպէս ընդարձակ էր, որ Յովնան բոլոր օր զնում էր մի ծայրից մինչև միւս ծայրը, անդադար ձայն տալով. «կանցնի էլի երեք օր—և Նինուէն կ'կործանվի»: Նինուէի բնակիչները, վախենալով այս սպառնալիքներից, ապաշխարեցին. պահք դրին իրենց, հազան քուրձ և նստան մնլրի վերայ ամէնքը, թագաւորից սկսած մինչև վերջին մարդը, թողին իրենց ամէն գործերը և մեծ ջերմեռանդութեամբ աղօթք էին անում: Աստուած, տեսնելով նոցա սրտանց զղջումն, ներեց նրանց:

Յովնան դուրս եկաւ քաղաքից և փոքր ինչ հեռու նստաւ նորա հանդէպը և սպասում էր, թէ ինչ կրպատահի քաղաքին: Այս ժամանակ Աստուծոյ հրամանով դուրս եկաւ այն տեղումը, ուր Յովնան էր, զդմենի, որ իւր լայն տերևներով պահպանում էր նրան օրվան շոքից: Այնտեղ նստաւ նա և քաղաքին նայելով սպասում էր իր մարդարէութեան կատարվելուն: Բայց տեսնելով, որ Նինուէն անմլաս կեցած է, նա սկսաւ տրտմիլ, որ

իր մարդարեւութիւնը չկատարվեցաւ: Նա մինչև անգամ մահ էլ խնդրեց իրեն Աստուծոյ և ասում էր, ահա ինչու ես չեի ուզում Նինուէ երթալ, ես գիտեմ, Տէր, որ դու երկայնամիտ ես և բազմոգորմ և թողութիւն ես տալիս զըջացած մեղաւորներին: Այժմ, խնդրում եմ քեզ, Տէր, առ իմ կեանքս, ես աւելի կամենում եմ մեռնիլ, քան թէ ապրել »:

Միւս օր էլ չկար գգմենին, ճիճուն կերպս նրան և նա թառամեցաւ արեգակի տաքութիւնից: Յովնան աւելի տխրեցաւ: Նա էլի սկսաւ կանչել մահը, որովհետև Աստուած խլեց նրանից գգմենու շուաքն: Այն ժամանակ Աստուած ասաց նրան, «Յովնան, դու չես արնկել գգմենին, հոգս չես քաշել նորա մեծանալու վերայ, բայց արտմում ես նորա կորուստի համար: Նա գուրս եկաւ մի զիշերում և մի զիշերումն էլ թառամեցաւ: Դու ցառում ես նորա վերայ և ուզում ես, որ ես ջնջեմ մեծ քաղաքը, որի մէջ հազարներով մարդիկ են կենում, ուր 120000 ից աւելի մարդիկ կան, որոնք չեն կարող դեռ բարին չարից դժնազանել և շատ էլ անասուններ:

ԳԼՈՒԹ 27.

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿՆԻՒԸ

Ասորիները և եբրայեցոց միւս դրացիները քանիցս անգամ յափշտակեցին Խորայէլի գեղեցիկ երկիրը: Խորայէլացիները դեռ կարողանում էին ընդդիմանալ դրացիներին և պաշտպանել իրենց նոցա յարձակումներից: Բայց վեր կացաւ Ասորեստանցոց ազգը և բոլորովին

նուաճեց Խորայէլի թագաւորութիւնը: Այսէ թագաւորը անհաւատարմութեամբ վարվեցաւ Ասորեստանի թագաւորի հետ և այն պտածառով զրկվեցաւ թագաւորութիւնից և եղաւ Խորայէլի վերջին թագաւորը:

Ասորեստանցոց բազմութիւ զօրքը տիրեց Սամարիային: Այսէ թագաւորը, գրեթէ բոլոր իր հպատակներով, գերի դնաց: Այնուհետև և Խորայէլի թագաւորութիւնը բոլորովին վերջացաւ: Գորդակ տեղերում բնակվեցան հաապաշտները, որոնց հետ միացան մնացած փոքրաթիւ Խորայէլացիներն էլ և սկսան այնուհետև Սամարացիք կոչվել:

Այսպէս ընկաւ Խորայէլը՝ Հրէից տան ցեղերի թագաւորութիւնը Ասորեստանի Սաղամանասար թագաւորի ձեռքով 722 տարի Քրիստոսի ծննդից առաջ:

ԳԼՈՒԹ 28.

ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԳԱՐԷՆԵՐԸ

ԱԶՍ ԱՅՆ ՄԱՐԳԱՐԷՆԵՐԻ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՅ ԴԲՈՒՆ ԱԾԻՐ ԴԲԱԾ ԵՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉԻ ՄԷՁ

Ասացի, Ամոլի որդին, բնակում էր Յուդայի երկրում, Ազխայի, Յովթամի, Աքազի և Եղեկիայի թագաւորութեանց ժամանակ: Ինչքան տրամեցնում էին նրան չար թագաւորների անաստուածութիւնը և մեղքերը, ընդ հակառակն այնքան էլ աւելի ուրախացնում էին բարի թագաւորների առաքինութիւնները և բարեպաշտութիւնը: Եղեկիան Յուդայի թագաւորների լաւերից մէկն էր: Նորա թագաւորութեան ժամանակ Ասոր

լեւտանցիք պատերազմ՝ բաց արին Յուդայի հետ և շատ
 յազթութիւններ արին այնպէս որ եղեկիան սպասում
 էր, որ իր թագաւորութիւնը կ'քանդվի, բայց Նսայի
 մարդարէն խոստացաւ նրան Աստուծոյ մերձակայ և շուտ
 օգնութիւնը, որ և ճշմարտիւ կատարվեցաւ: Նմանպէս
 եղեկիայի ծանր հիւանդութեան ժամանակ, Նսային
 խոստացաւ նրան բժշկութիւն և հաւատացրեց այն նը-
 րան. հրաշքով. նա արեգակի ստուերը տասն աստիճան
 յետ դարձրեց: Նսային լրեալ էր Աստուծոյ շողով:
 նա վառ զգացմամբ խօսում է Աստուծոյ և նոցա եր-
 ջանկութեան վերայ, որոնք երկրպագութիւն են տալիս
 նրան հաւատով. նա յայտնի մարդարէանում է Դաւթի
 այն զաւակի վերայ, որ կ'ծնի Կոյսից, մարդոց փրկելու
 համար. նա խօսում է նմանապէս այն չարչարանքների
 վերայ, որոնց նա կ'տանէ՝ մարդկային ազգի համար.
 Մարդարէններից ոչ մէկը այսպէս սրտը չէր դուշակում
 Մեսաիայի՝ Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդը, չարչարանքները
 և փառքը: Այս պատճառով մի քանի Սուրբ Հայրերը
 Սուրբ Նսայիին անուանում են հին ուխտի աւետարա-
 նիչ:

Արեմիա մարդարէն ուրիշների պէս մարդարէանում
 էր Մեսաիայի գալուստը, և յորդորում էր Աստուծոյ ժո-
 դովորին ապաշխարելու և դուշակեց երուսաղէմի քան-
 զիլը և ինքն էլ տեսաւ իր դուշակութեան կատարումն:

Դանիէլ մարդարէին վերայ աւելի ընդարձակ կը-
 խօսենք յետոյ:

Մարդարէնները եղեկիէլ, Ռիւէ, Յովէլ, Ամովս, Աբ-
 զիաւ, Յովնան, Միքիա, Նաւում, Ամփակում, Սովոնիա,

Անդէ, Զաքարիա և Մաղաքիա մարդարէացան նոյնպէս
 Մեսաիայի և Յուդայի թագաւորութեան ու ուրիշ ազ-
 գերի զանազան վեճակների վերայ:

ԳԼՈՒԽ 22.

ՏՈՎԻԹԹ

Այն իսրայէլացիների մէջ, որոնց Ասորեստանցիք գե-
 րի տարան, կար մի բարեպաշտ մարդ Տովթիթ անունով:
 Նրան բերին Նինուէ՝ Ասորեստանի մայրաքաղաքը, իր
 կնոջ և միակ որդու հետ միասին: Բայց օտար երկրումն
 էլ հաստատ մնաց նա իր հաւատին և կատարում էր
 Աստուծոյ պատուիրանները: Սաղմանասար, Ասորեստանի
 թագաւորը, սիրում էր այս բարեպաշտ մարդուն և
 հրամայում էր նրան ազատ ման գալ իր բոլոր տէրու-
 թեան մէջ: Տովթիթ այս հրամանը գործ էր գնում, որ
 միթիթարէ իր գերի եղբայներուն, օգնէ նրանց իր կա-
 րողութեան չափ և տայ նրանց օգտակար խորհուրդներ:
 Նա ամէն տարի գնում էր իր ազգականների և ծանօթ-
 աների մօտ և նրանց էլ մասն էր հանում ամէնից, ինչ
 որ ունէր:

Տովթիթ վաճառականութեամբ շահեցաւ տասն տա-
 ղանդ արծաթ. Այս փողերը որ հաւաքեց, գնաց Մա-
 րատանի Հռոգա քաղաքը, որ այնտեղ էլ թեթեացնէ
 գերի իսրայէլացիներին վեճակը:

Շուտ սրանից յետոյ մեռաւ Սաղմանասար և նրա-
 նից յետ թագաւորեց նորա որդին Սենքերիմը: Սա խրա-
 ստութեամբ էր վարվում իսրայէլացիների հետ և ատում
 էր նրանց: Այս ազգի թշուառութիւնը սարաափելի էր.

նորա մեծ մասը չունէր ոչ օրվան հաց և ոչ շոր, շատերը սպանվեցան և դիերը դշվեցան քաղաքի պատերից դուրս, որ վայրի գաղաններին և պատառող թրուչուններին կերակուր լինեն: Այս թշուառ ժամանակները Տովբիթի ողորմածութիւնը առաւել աւելացաւ, նա կերակրում էր քաղցածներուն, հագցնում էր մերկերուն և թաղում էր մեռածներուն:

Նորա այսպիսի անխոնջ բարեգործութեան համբաւը հասաւ թագաւորին: Սենեքերիմ բարկացաւ, հրամայեց խլել Տովբիթից նորա բոլոր ստացուածը և իրեն սպանել: Թշուառականը, ամէն բանից զրկած, փակաւ: Նրբան թաղցնում էին բարեկամները, որովհետեւ իր առաքինութիւններով շատ բարեկամներ գտել էր:

Տովբիթի փակուածից յետ յիսուն օր հազիւ անցել էր, որ Սենեքերիմ սպանվեցաւ իր հարսզատ որդիներից: Նրանից յետոյ թագաւորեց Ասորդան նորա որդին, որի մօտ Տովբիթի ազգականներից մէկն էր երեւել իշխան: Սա խնդրեց Տովբիթին համար թողութիւն, և նա յետ ստացաւ կրկին իր կնոջ, որդուն, իր տունը և բոլոր ստացուածը: Նա առաջվան պէս սկսաւ բնակել Նինուէում իր ընտանիքով:

Եկաւ եօթներորդ շաբաթը, Պենտէկոստէի տօնը: Տովբիթի տանը պատրաստվեցաւ մեծ ճաշ: Տովբիթ, տեսնելով կերակուրների առատութիւնը, ասաց իր որդուն, «դնս, կանչիր ինձ մօտ իմ աղքատ եղբայրներիցս մի քանիսին, որոնք պահում են Աստուծոյ օրէնքները և թող տօնեն այս մեծ օրը. ես քեզ ճաշի կ'ապաստեմ: Նորա որդի Տուբիան, երբ յետ դարձաւ, պատմեց, թէ

տեսաւ փողոցում մի սպանած խորայեբացի մարմին: Տովբիթ սեղանից վեր կացաւ և թաղուն մեռելին բերաւ իր տուն, որ արեգակի մանեղից յետ թաղէ: Կրկացիները նախատում էին նրան, ասելով, «շնա ժամանակ է; որ թագաւորը քեզ կ'ամենում էր սպանել մեռելներուն թաղելուդ համար: Հազիւ ազատվեցար մահուան վճռից և էլ մի և նոյնն ես անումս: Բայց Տովբիթ թաղեց սպանածի մարմինը:

Գիշերով, թաղումից յետ դառնալով, չմտաւ իր տուն. այլ պարիեցաւ տան պատի մօտ և չնկատեց, որ ուղեղ իր գլխի վերայ կար ծաի բոյն: Այս բունից բեկաւ նորա աչքի մէջ ծերտ, որից եկաւ աչքի վրան փառ: Տովբիթ զնաց բժիշկների մօտ, միայն նորա ոչինչ օգնութիւն չտալին նրան և նա բողբոջին կուրացաւ: Բայց այս թշուառութեան էլ տանում էր նա համբերութեամբ:

Մնան, Տովբիթի կինը, անխոնջ աշխատում էր, որ կերակրէ իր ընտանիքը. նա մտնում էր բուրդ: Միանգամ նա, երբ տարաւ տիրոջ իրեն յանձնված աշխատանքը, ստացաւ բացի իր վարձից մի ուլ էլ ընծայ: Տովբիթ, որ լսեց նորա ձայնը, չէր իմանում, թէ այն ինչ է նշանակում: Տես, ասաց նա իր կնոջ, դողացած չէ՞ արդեօք ուլը. յետ տուր այն տիրոջը, գողունի բան ուտելը մեղք է»: Կինը շատ բարկացաւ նորա այս կասկածանքի համար: Նա ասաց նրան շատ աւելորդ խօսքեր: Տովբիթը լուրթեամբ համբերում էր նորա հայհոյանքներին և յանդիմանութիւններին, նա հոգոց էր հանում և իր սրտում խնդրում էր Աստուծոյ, որ կամ թեթե-

ւայնէ իր վիճակը և կամ խրկէ իրեն մահ:

Աստուած ընց նորա աղօթքը և խրկեց նրան օգնութիւն իր Ռափայէլ հրեշտակին:

ԳԼՈՒԽ ԶԵ.

ՏՈՎԲԵԹԻ ԻՐ ՈՐԳՈՒՆ ՏՈՒԱԾ ԽՐԱՏՆԵՐԸ

Տովբիթը հաւատում էր, որ Աստուած ընէ է իր աղօթքը և շուտ կ'խրկէ իրեն մահ և այս պատճառով կանչեց իր որդուն և ասաց նրան յետազայ խօսքերը. «որդեանի, ընր քո հօրդ և պինգ պահիր իմ խօսքերս սրտումդ»:

Երբ Աստուած կ'կանչէ իր մօտ իմ հողիս, թաղիր իմ մարմինս»:

Պատուիր մօրդ, մի' մտանար երբէք, ինչոր նա քաշել է քեզ համար: Եւ երբ նա կ'մեռնի, թաղիր նրան էլ ինձ մօտ մի գերեզմանում»:

Ասածուն միշտ աչքիդ առջև ունեցիր, կատարիր նորա պատուիրանները, և վախիր մեղքից»:

«Ողորմութիւնը արա՛ քո կարողութեանդ համեմատ և երբէք երեսդ մի' դարձնիր աղքատից. այն ժամանակ Աստուած էլ քեզնից չի դարձնել իր երեսը»:

«Օգնիր ամէնին, ինչքան կարող ես: Եթէ դու հարուստ կ'լինես, տուր շատ, եթէ դու աղքատ կ'մնաս, տուր փոքր, միայն բարի սրտով: Այսպէսով կ'հաւաքես մեծ գանձ թշուառութեան ժամանակի համար: Ողորմութիւնը փրկում է մահից և չէ թողնում մարդուն խաւարը երթալ»:

«Եղիր ողջախոհ, հեռացիր զեղև մարդոց հասա-

լակութիւնից և մի' տանիր քեզ կին կուսպաշտ, այլ ընտրիր մեր ազգից»:

Փախիր հպարտութիւնից, նա չպէտք է սեղ ունենայ սրտումդ: Հպարտութիւնը և փառամոլութիւնը մարդուն ամէն բարի որակութիւնները խախտում են և դցում են նրան ամէն մեղքի մէջ»:

«Տուր վարձ արդարութեամբ ամէնին, ովոր քեզ համար կ'աշխատէ և մի' պահիր մօտդ վարձկանի աշխատանաց դիւր»:

«Մի' անիր ուրիշին այն, ինչ որ չես ուզում, որ քեզ անեն»:

«Մի' խմիր դինի այնքան, որ հարբես»:

«Բաժանիր հացդ կարօտեալներին հեա և հազցրու մերկերին քո շորերդ»:

«Հարցրու խորհուրդ միշտ խնաստուն մարդերից»:

Անացդ ամէն դիպուածներում փառարանիր Աստծուն և խնդրիր նրան, որ կառավարէ ամէն քո դործքերդ և խորհուրդներդ: Որովհետեւ Աստուծմէ է ամէն բարին: Նա բարձրացնում է և խոնարհեցնում է, ում որ կամենում է»:

«Երկացիր, որդեանի, մենք աղքատ ենք. բայց եթէ կ'կենանք Աստուծոյ կամաց յարմար և կ'փախչենք մեղքից, այն էլ, ինչ որ ունինք, բաւական կ'լինի մեզ»:

Երկոտասարդ Տուբիայի սիրաը շարժեցաւ այս խօսքերից: Նա ասաց իր հօրը. «Հայր իմ. ես կ'կատարեմ բոլոր քո հրամաններդ», և պահեց իր խօսքը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ՏՈՒՐԻԱՅԻ ՃԱՆԱԳԱՐ ՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԸ

Իր խրատները վերջացնելից յետ, Տովբիթ ասաց իր որդուն, «ես քեզ պէտք է էլի յայտնեմ, որ քո մանկութեանդ ժամանակ, Մարաստանի Հռազա քաղաքում Գարայէլի մօտ պահ տուել եմ ասան տաղանդ արծաթ. դնա՛ նորա մօտ, որդեակ: Բայց առաջ գա՛իր քեզ ընկեր, որ առաջնորդէ քեզ Հռազա և էլի յետ ինձ մօտ: Կատարիր այս իմ մահիցս առաջ»:

Երիտասարդ Տուբիան գնաց իրեն ընկեր փնտռելու և պատահեցաւ մի երիտասարդի, որ շատ զեղեցիկ էր տեսքով: Այս երիտասարդը էր Հռափայէլ Տրեշտակը. նա հազած էր ճանապարհի շորեր: Տուբիան, չմտնալով, թէ ով է նա, մօտեցաւ Տրեշտակին, ողջունեց և ասաց. չգիտեմ արդեօք Մարաստանի Հռազա քաղաքի ճանապարհը:— «Գիտեմ, պատասխանեց Տրեշտակը, ես այնտեղ քանիցս անգամ եղել եմ մեր եղբօր՝ Գարայէլի մօտ: Տուբիան ասաց. «պատիր ինձ այստեղ, մինչև ես այդ յայտնեմ հօրս»: Հայրը զարմացաւ, տեսնելով, որ Տուբիան այնպէս շուտ գտաւ իրեն ուղեկից և հրամայեց որդուն իր մօտ կանչել երիտասարդին: «Կ'համաձայնե՞ն դու իմ որդուս Հռազա Գարայէլի մօտ առաջնորդելու. հարցրեց Տովբիթ: Երբ դու կ'գտնաս նորա հետ միասին, մենք քեզ կ'ամենք աշխատանայդ վարձը», աւելցրեց նա: «Ուրախութեամբ պատասխանեց երիտասարդը. «ես կ'տանեմ որդուդ Հռազա և յետ կ'դարձնեմ նրան էլի»: «Ուրեմն», ասաց Տովբիթ, դնա-

ցէք, Աստուած ձեզ հետ լինի, Աստուած թող խրիկէ ձեզ ուղեկից իր հրեշտակին»:

Երիտասարդ Տուբիան պատրաստեցաւ ճանապարհի, հրաժարական ողջոյն տուեց իր հօր և մօր, առաւ նույն օր հնութիւնը և գնաց երիտասարդի հետ»:

Ճանապարհորդութեան առաջին օրը նորա հասան մինչև Տիգրիս գետը: Տուբիան գնաց գետում լեղնալու: Յանկարծ մի մեծ ձուկը դուրս եկաւ ջրից և կամենում էր կուլ սալ նրան: Տուբիան վախեցաւ, պինդ դռաց և օգնութիւն կանչեց իր ընկերոջը: Հրեշտակը ասաց. «բռնիր այդ ձկան և հանիր ջրից»:— Տուբիան հանեց ձկան ցամաքը. «Այժմ», ասաց Հրեշտակը, ճեղքիր փոքր սիրտը, լեղին և լեարդը պահիր դռս դեղ են»:

Տուբիան կատարեց, ինչ որ իրեն հրամայվեցաւ: Այս ձկնից մի քանի կտոր նա խորովեց ընթրքի համօր: Ետոյ գնացին առաջ և եկան Եփրատանա քաղաքը: «Ո՛ր իջևանենք մենք», հարցրեց Տուբիան Հրեշտակին: «Այս տեղ կենում է մի մարդ Հռազուէլ անունով, ասաց Հրեշտակը. նա քեզ աղագիան է և բացի մի աղջկից, որի անունը Մառա է, չունէ ուրիշ զուակ: Նա գեղեցիկ է, խելօք և բարեբարոյ: Նա կ'սօսեմ քեզ վերայ նորա հօր հետ, նա կ'համայնայնի նրան քեզ տալ. դու ես նորա ստացուածների օրինաւոր ժուանդը: «Ես լսել եմ նորա համար» պատասխանեց Տուբիան. Աստուած են, թէ նա չար դուր իշխանութեան տակն է. թէ նա եօթն անգամ ամուսնացել է և թէ նորա ամէն եօթն մարդերն էլ ամուսնութիւնից յետ առաջին դիշերը մեռել են: Նա վախենում եմ, որ ինձ հետ էլ մի

և նոյնը չպատահի: Եթէ ես մեռնեմ, ո՞վ հողս կ'քաշէ ճնողացս վերայ: Ես եմ նոցա միակ նեցուկը: Տրբամու- թիւնը նրանց զերեզման կ'ընկնէ»:

«Մի վախիր, ասաց Հրեշտակը. չար ողին քեզ մնաս չի տալ. միայն ջերմեռանդութեամբ աղօթք արէք ամենա- բարձրեալ Աստուծոն և նա կ'ազատէ ձեզ և կ'ողորմի:

ԳԼՈՒԹ ԶԹ.

ՏՈՒԲԻԱՅԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Տուբիան Հրեշտակի ուղեցկութեամբ եկաւ Հռազու- էլի մօտ և Սառան ընդունեց նրան. Հռազուէլ, Տուբի- ային նայելով, ասաց իր կնոջ Հեղնային. «Նայիր ի՞նչ պէտ նման է այս երիտասարդը մեր ազգականին Տուբի- թին»: Յետոյ, դառնարով ճանապարհորդներին, հարց- րեց նա, «որտեղեց էք գալիս, սիրելի եղբայրներ»: «Մենք գերի Իսրայէլացիներուց ենք. Նիւիթաղմի ցեղից, որ Նի- նուէումն են». պատասխանեցին նորա: «Չէք ճանաչում արդեօք այնտեղ իմ ազգական Տուբիթին». հարցրեց Հռազուէլ: «ճանաչում ենք». պատասխանեցին նորա: «Նա իմ հայրս է». ասաց Տուբիան: Այն ժամանակ Հռա- զուէլ գրկեց Տուբային և լաց եղաւ ուրախութիւնից: «Օրհնում եմ քեզ, որդեակս, ասաց նա. դու ունես ա- ռաքինի և բարեպաշտ հայր». Հեղնան, Հռազուէլի կի- նը և Սառան, նորա աղջկը, ուրախութեամբ բարևե- ցին Տուբիային, բայց ամէնքն էլ շատ տխրեցան, երբ լը- սեցին, որ ձերուներ Տուբիթը զոհվել է աչքից:

Հռազուէլ հրամայեց մեծ ձաշ պատրաստել և խնկրեց իր հիւրերուն, որ նստեն: Բայց Տուբիան ա-

սաց. «ես ոչ կ'ուտեմ և ոչ կ'խմեմ, մինչև չես համա- ձայնել իմ խնդիրքս կատարելու: Տուբ ինձ կին քո աղջ- կանդ Սառային»: Հռազուէլ վախեցաւ այսպիսի առա- ջարկութիւնից. մտածելով, թէ արդէն իր աղջկան ե- թէն ամուսինները մեռան, նա վախեցում էր, որ նոյն վեճակը Տուբիային էլ չհասնի. բայց Հրեշտակը ասաց նրան. «մի վախիր, սա բարեպաշտ մարդ է և Աստուած ինքը նշանակել է նրան քո աղջկանդ համար. ահա ինչու մինչև հիմիկ ոչ ոք չէր կարողանում տիրել նը- րան»: Այն ժամանակ Հռազուէլ միացրեց Տուբիայի և Սառայի ձեռերը, ասելով. «Աստուած տեսաւ իմ ար- տասունքներս և լսեց իմ աղօթքս: Տարիս եմ նրան քեզ: Արբահամի, Իսահակի և Յակովբի Աստուածը օրհնէ ձեր պսակը»:

Ահա զիշերից յետ Հռազուէլ կանչեց իր ծառանե- րուն և գնաց նոցա հետ միասին պարտեզ, որ զերեզ- ման փորէ իր աղջկան նոր մարդուն համար: Երբ զե- րեզմանը պատրաստեց, նա դարձաւ իր կնոջ մօտ և ա- սաց նրան. «խրիիր քո աղախիներեց մէկին, որ տեսնէ, չէ՞ մեռել արդեօք Տուբիան, որ մենք կարողանանք նը- րան թողել արեղակի ծագելից առաջ և այսպէսով ծածկենք նորա մահը»: Աղախինը դարձաւ և համբա- բերեց, որ երկու նոր ամուսնացածներն էլ ողջ և առողջ են: Տուբիան Հրեշտակի հրամանով, իր համար պատ- րաստած սենեակը ծխեց սրտով և լեարդով, որ հա- նեց իր բռնած ձկնից, և Սառայի հետ միասին երեք օր աղօթքով անցկացրեց: Աստուած ողորմեց նրանց. Հռազուէլ հրամայեց իր ծառաներին ծածկել փորած

դերեզմանը: իսկ ինքը և իր կիները աղօթք էին անում և շնորհակալ լինում Աստուծոյ:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՏՈՒՐԻԱՅԻ ԴԱՐՁՐ

Հազուէլ պատրաստեց հարսանիքի խնջոյք, ու հրաւիրեց ամէն իր բարեկամներուն և դրացիներուն: Նա խնդրեց իր փեսային, որ մնայ իր մօտ էլև երկու շաբաթ: Տուրիան, չկարողանալով բացասել իր աներոջ և մի և նոյն ժամանակ վախենալով իր երկարժամանակեայ բացակայութեամբ իր ծնողացը անհանգստութիւն պատճառէլ, խնդրեց հրեշտակին, որ իրեն Ազարիա էր անուանում, որ զնայ առանց իրեն Հոազայ Վարայէլի մօտ և ձեռագրի գօրութեամբ ստանայ նրանից փողը և իրեն էլ հրաւիրէ հարսանիքի խնջոյքը: Հրեշտակը կատարեց Տուրիայի յանձնարարութիւնը: Վարայէլ տուեց բոլոր արծաթը, որքան պարտք էր և ինքն էլ ուրախութեամբ եկաւ Տուրիայի հարսանիքը:

Արիւ շաբաթից յետոյ Հոազուէլը սասց Տուրիային. «մնա իմ մօտ մի քանի ժամանակ, ես կ'իւրկեմ քո հօրը մօտ մարդ ասելու, որ դու առողջ ես»: — «Չէ», պատասխանեց Տուրիան. «ես գիտեմ, որ իմ ծնողքս համարում են այժմ ամէն բոլորէն և իմ բացակայութիւնս անհանգստացնում է նրանց»: Թէև շատ խորհրդեց Հոազուէլ նրան, բայց Տուրիան ոչ մի կերպով չհամաձայնեցաւ մնալ: Ուստի Հոազուէլ տուեց նրան իր աղջկան՝ Սառային, իր բոլոր խաչների կէսը, իր փողերի կէսը, տուեց նրան ծառաներ, աղախիմներ և ցանկալով

նրանց բարի ճանապարհ, սասց նրանց. «Աստուծոյ սուրբ Հրեշտակը ուղեկից լինի ձեզ և հասցնէ ձեզ յաջողութեամբ ձեր տուն: Աստուած սայ, որ ծնողացդ առողջ դնես և ես իմ մահիցս առաջ արժանանամ ձեր որդոցը տեսնել»: Հոազուէլ և Հեզնան զրկեցին իրենց փեսային և աղջկան ու համբուրելով հրամայեցին Սառային, որ սիրէ իր մարդուն և պատուէ իր սկեսուրին և սկեսրայրին և սրահէ իրեն այնպէս, որ ոչ մի յանդիմանութեան չարժանանայ: Սառան, արտասուք թափելով, խոստացաւ, որ երբէք չի մոռանալ իր ծնողաց խրատները: Յետոյ նոքա բաժանակեցան:

Իսկ ծերունի Տուրիթ և նորա կիներ շատ անհանգստանում էին իրենց որդու վերայ, որ փոքր ինչ ուշացաւ հարսանիքի խնջոյքի պատճառով: «Ի՞նչ բան կարող էր սխառահել մեր որդուն», ասում էր նա իր կրնոջը: Գուցէ Վարայէլը մեռել է և նա չգիտէ ումից ստանայ փողերը: Տուրիթ և Աննան ժամից ժամ աւելի անհանգստանում էին. նոքա լաց էին լինում, տեսնելով, որ իրենց որդին նշանակած ժամանակը յետ չէ դառնում: Մայրը չէր դադարում տրամեկեց. «Ո՛հ որդեակ իմ. որդեակ իմ», ասում էր նա. «ինչո՞ւ խրկեցինք մենք քեզ օտար երկիր — դու մեր աչքի լոյսը, մեր ծերութեան նեղուկը, մեր կեանքի մխիթարութիւնը. մեր ցեղի յոյսը: Միթէ՞ մենք բաւական հարուստ չէինք, երբ քեզ ունէինք»: Տուրիթ մխիթարում էր նրան, ասելով, «բաւական է, մի տխրիր. յայտնի բան է, որ մեր որդին առողջ է, բնկերը, որ նորա հետ զնաց, արդար և հաւատարիմ մարդ է: Բայց Աննան չէր կարողանում

մխիթարովել և ամէն օր զնում էր այն ճանապարհը, որով պէտք է նորա որդին դառնար: Այս տեղ բարձրութեան վերայ նստած նայում էր հեռու: Վերջապէս հեռուից տեսաւ ճանապարհորդներ, որոնք դալիս էին այն ճանապարհով և նրանցից մէկին ճանաչեց, որ իր որդին էր: Աննան ուրախացած վազեց իր մարդուն մօտ աղաղակելով. «որդիդ դալիս է»:—

Տուբիան ճոպիայէլի հետ միասին գնաց առաջ, որ շուտով տեսնվի ծնողաց հետ, իսկ Ասապին բոլոր ծառաներով և խաչներով յետ թողին. սա կամաց կամաց հետևում էր նրանց:

Հրեշտակը ասաց Տուբիային. «վեր առ հետդ լեղին, որ ձկնից հաննցիր և քսիր այն հօրդ աչքին. այսպէս սով կը շիկես նորա աչքերը»:

Երբունի կոյրը՝ Տովբիթ, շտապելով իր որդուն առաջը դուրս դալ, գորվեցաւ և որդին շուտ գնաց նրան բարձրացրեց: Հայրը և մայրը զրկեցին իրենց սիրելիին և ամէնքը միասին շնորհակալ եղան Աստուծոյ և ջերմեռանութեամբ աղօթք արին: Երբ փոքր ինչ հանդատացան, ուրախութեան առաջին րոպէներից յետոյ, Տուբիան առաւ ձկան լեղիով լիք ամանը և օձեց նրանով իր հօր աչքերը. նոյն րոպէին փառք աչքերի բիրից հեռացաւ և Տովբիթ սկսաւ տեսնել: Ամէնքը փառաւորեցին Աստուծուն: Երբունի Տովբիթ ասաց ուրախութեամբ. «Տէր Աստուած Իսրայէլի, շնորհակալ եմ Քեզնից. դու պատժեցիր ինձ. բայց դու էլ ողորմեցար, ես էլ տեսնում եմ իմ որդուս Տուբիային»:

Բարեպաշտ Տովբիթի առաջին խօսքերը, աչքերի

բացկելից յետ, էին շնորհակալութեան աղօթքը Աստուծոյ: Նա դիտէր, որ ամէն ուրախութիւն Աստուծոյ սարգև է և ամէն բանի մէջ տեսնում էր նա Աստուծոյ բարութիւնը:

Տովբիթ ուրախ սրտով գնաց իր հարսի առաջը Նիւնուէի դռներիցը դուրս, ով որ նրան ճանաչում էր, զարմանանում էր, որ նա առանց առաջնորդի գնում է, իսկ Տովբիթ ամէնի առջևը փառաւորում էր Աստուծոյ, որ դարձրեց նրան աչքի լոյսը: Տովբիթի բոլոր աղաւկանները ուրախանում էին և եօթն օր տօնում էին Տուբիայի պսակը: Խնջոյքի օրերը անցնելից յետ, երկուսն էլ, հայրը և որդին, խնդրեցին ծագեալ Աղաւթիային, որ իրբև շնորհակալութեան նշան ընդունէ իրենց բոլոր ստացուածի կէսը. բայց Հրեշտակը ասաց նրանց. «փառաւորեցէք Աստուծուն ամէնի առջև. նա խրկեց ձեզ մեծ ողորմութիւններ. թագաւորի գաղտնիքը պահել հարկաւոր է. իսկ Աստուծոյ դործքերը յայտնելը բարի է: Պահք, աղօթք, և ողորմութիւն ամէն դարձելից լաւ են: Լաւ է քիչը արդարութեամբ, քան թէ շատը անարդարութեամբ: Ողորմութիւնը փրկում է մահից և սրբում է մեղքերը, ողորմութիւն և արդարութիւն անողները կեանք կ'ստանան. խտասիրտ մեղաւորը իր հոգւոյ թշնամին է: Ես չեմ ծածկիլ ձեզնից մեծ գաղտնիքը: «Այն ժամանակ», ասաց Հրեշտակը Տովբիթին, «երբ դու աղօթք էիր անում և քո հարսդ Սառան էլ աղօթք էր անում, ես տանում էի ձեր աղօթքը Ամենաբարձրեայի առաջը: Երբ դու թաղում էիր մեռածներուն և այս բարի գործի համար չճուլացար

անդանից էլ վեր կենալ և թողնել քո ճաշդ, ես քեզ
հեռ էի այն ժամանակ. ես այն բոլորը տեսայ: Աստու-
ած խրիեց ինձ, որ պատկեմ քեզ և քո հարսիդ Սա-
ռային: Ես Հռափայէն եմ, մէկը այն եօթն սուրբ
հրեշտակներից, որոնք տանում են սուրբերի աղօթքը
և կանգնում են Ամենաբարձրեալի աթոռի առջևը:

Այս որ լսեցին Տովբիթ և իր որդին, դողացին և
յարգութեամբ ընկան Հրեշտակի առջևը:

«Աստուծոյ ձեռք», շարունակեց նա, «մի վախե-
նաք ոչնչից, ես ոչ թէ իմ կամքովս, այլ Աստուծոյ
հրամանով եկայ ձեզ մօտ և բնակեցայ ձեր մէջ: Փա-
ռաւորեցէք Նրան, աղօթք արէք Նրան, այժմ՝ ես դառ-
նում եմ Նորա մօտ, Ով ինձ խրիեց. յայանեցէք մնա-
ղաց և դրեցէք հրաշքները, որոնք ձեզ պատահեցան»:

Այս ասելից յետ Հռափայէլ Հրեշտակը անհետա-
ցաւ: Տովբիթ և իր որդին ընկան գետին, փռաւորեցին.
Ասածուն և ամէնին պատմում էին իրենց պատահած
հրաշքները:

Արանից յետոյ ծերունի Տովբիթը ապրեցաւ էլի վաթ-
սուն երկու տարի յաջողութեամբ և տեսաւ իր թու-
ներուն: Իր մահից առաջ նա նախադուշակեց որդոցը,
որ Նինուէն շուտ կ'քանդվի և Նարայէլացիները կ'դառ-
նան իրենց հայրենիք: Տովբիթ մեռաւ խորին ծերու-
թեան մէջ հարիւր յիսուն ութ տարեկան և պատ-
ուով թաղվեցաւ: Տուբիա, նորա որդին, կեցաւ իր մօր
մօտ մինչև նորա մեռնելը և յետոյ տեղափոխեցաւ Նի-
բատանայ իր աներոջը՝ Հռադուէլի մօտ և պատվում էր
Նրան և նորա կնոջ՝ Հեղնային ինչպէս իրեն ծնողներուն:

Նա փակեց նոցա աչքերը: Տուբիան կեցաւ երկրես ե-
րեսին հարիւր քսան եօթն տարի և հանդիսաւ վախ-
ճանացաւ արդարների մահով:

ԳԼՈՒԹ Դ.Մ.

ՅՈՒԳԻԹ

Բարիքնի թաղաւորը, Նաբուդոդոնոսոր, պատերազմ
էր տալիս Մարաց Արփաքսատ թաղաւորի դէմ: Նա
խրիեց ամէն դրացի ազգերին մօտ օգնութիւն խնդրե-
լաւ, միայն ամէնքն էլ բացասեցին: Երբ յաջողութեամբ
վերջացրեց պատերազմը Մեդացոց թաղաւորի դէմ,
Նաբուդոդոնոսոր միաբը դրեց վեժ հանել նրանցից, ո-
րոնք օգնութիւն չտուին իրեն: Այս բանի համար խրիեց
նա իր Հողեփեռնէս զօրավարին բազմութիւն գօբքով
նոցա դէմ: Այս զօրավարը սրով և կրակով ջնջում
էր ամէն իրեն ընդիմացողներուն: Յուդայի բնակիչները,
որոնք նմանապէս նրանցից էին, որ բացասեցին Նաբու-
դոդոնոսորին օգնութիւն, սպասում էին նոյն վեժակը:
Նոքա պահք կարդեցին և վճռեցին մինչև վերջին զօ-
րութիւնը պաշտպանել իրենց: Հողեփեռնէս զարմացաւ
նոցա այսպիսի հաստատանութեան վերայ: Նա պա-
շարեց Բեռուղեա բերդը, կարեց ջրի ազբիւրները և
քաղաքի բնակիչները քաշում էին ջրի մեծ պահասու-
թիւն: Փռուսաութիւնը Բեռուղեայի մէջ սարսափելի էր
և շատերը կամենում էին վերջապէս անձնատուր լինել.
քան թէ մեռնիլ ծարաւից: Վճռեցին էլի հինգ օր
սպասել և եթէ այս միջոցումն Աստուած իրենց օգ-
նութիւն չի տալ, մասնել բերդը թշամեաց ձեռքը:

Բեառւղիա քաղաքում բնակում էր մի բարեպաշտ և գեղեցիկ այրի կին, Յուզիթ անունով, որ միտը գրեց փրկել քաղաքը: Նա ոչ ոքին չայտնեց իր խորհուրդը: Բայց միայն խնդրեց իր քաղաքացիներուն, որ աւելի ջերմեռանդութեամբ աղօթք անեն իրեն համար Աստուծուն: Յետոյ հանեց իր սգոյ շորերը, որ իր մարդու մահուան պատճառով հազած ունէր, զարգարվեցաւ ճոխութեամբ և դնաց թշնամեաց բանակը: Նրան տարան Հողեփեռնէսի մօտ, որին նա ասաց, թէ ինքը կարող է գտնել միջոց հեշտութեամբ քաղաքին տիրելու, յետոյ նա խնդրեց միայն, որ իրեն և իր հետ եկած աղախնին հրաման տայ ամէն առաւօտ և երեկոյ բանակից դուրս գնալ աղօթք անելու համար:

Հողեփեռնէսը շատ բաւական մնաց այս առաջարկութեամբ և հրամայեց պահպանին, որ չարդելէ Յուզիթին և նորա աղախնին բանակից դուրս գալու առաւօտները և երեկոյները: Նա սիրահարեցաւ Յուզիթի գեղեցիկութեան և խոհեմութեան վերայ: Նորա գալատի չորրորդ օրը հրաւիրեց նրան իր սեղանի մօտ նստել: Երբ նա վրանը մտաւ, Հողեփեռնէս ասաց. «նիստ մեզ հետ, կեր, խմի՛ր, և ուրախացի՛ր»: «Ոհ», յայտնի բան է, եւ ուրախ կ'լինեմ», պատասխանեց Յուզիթ, «ինձ դեռ ոչ ոք երբէք այսպիսի յարգանք չէ ցոյց տուել: Հողեփեռնէս, Յուզիթի ներկայութեամբ ուրախացած, իրմում էր սովորականից աւելի, նոյնպէս էլ նորա սպասաւորները: Սեղանից յետոյ ամէնքը հեռացան մէկ մէկից, ով որ կողմն կամեցաւ վրանում ոչ ոք չմնաց բացի Յուզիթից և Հողեփեռնէսից, որ այնպէս հարբեցաւ, որ

պառկած էր անկողնի վերայ առանց զգացողութեան: Յուզիթ, նրան մօտենալով, ասաց արտասուքով. «Տէր Աստուած իմացելի, զօրացրու ինձ այս ժամիս»: Յետոյ նա վեր առաւ Հողեփեռնէսի սուրբ, որ կախած էր նորա գլխի վերայ, և կարեց նորա գլուխը: Յուզիթի աղախնը Հողեփեռնէսի գլուխը դրաւ պարկի մէջ:

Առաւօտը իրենց սովորութեամբ դուրս գնացին նոքս բանակից իրենց աղօթքը կատարելու: Բայց էլի բանակը դառնալու փոխարէն նոքս մտան քաղաքը:

Երբ քաղաքի ծերերը ժողովեցան հրապարակում, Յուզիթ ցոյց տուեց նրանց Հողեփեռնէսի գլուխը: Բեառւղիաում ամէնքը ուրախացան շատ և նոյն ժամին վճռեցին դուրս գալ քաղաքից և յարձակել թշնամեաց վերայ: Թշնամիները, դեռ չնմանալով իրենց զօրավարի մահը, ծաղրում էին Յուզիթիներուն, նոքս ժողովեցան Հողեփեռնէսի վրանի չորս կոմր, կարծելով, որ նա դեռ քնում է, բայց տեսնելով, որ նոյս զօրավարը շատ ուշ է գարթում, մի քանիսը յանձն առան վրանը մտնելու և գտան այնտեղ Հողեփեռնէսի դիտատած մարմինը: Զօրավարի մահուան համբաւը մեծ խռովութիւն գցեց բանակի մէջ: Զօրքը բանակը թողնելով փախաւ և Բեառւղիայի բնակիչները մտան բանակ և գտան այնտեղ մեծ աւար, որ երեսուն օրվան մէջ հազիւ կարողացան քաղաք տանել: Յուզիթը երգեց գովասանական երգ Աստուծուն:

ԲԱՐԵԼՈՆԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ. ԴԱՆԻԷԼ.

Բարելոն տարած գերի եբրայեցիների մէջ կային շատերը Թագաւորական ցեղեց և մեծամեծների ուղիքը: Նարուզոզոնտոր հրամայեց այս ընտանիքներից ընտրել խելօք և գեղեցիկ երեխաներուն: Նա նշանակեց նրանց իրեն ծառայելու համար, հրամայեց սովորցնել նրանց ամէն գիտութիւններ և արհեստներ, պահել լաւ, տալ նրանց կերակուր և զինի իր սեղանից:

Այս երեխաների անուններն էին Դանիէլ: Անանիա, Ազարիա, և Միսայէլ: Նոքա մտքերը զրին չգործածելու նոցա բերած ոչ քաղցրահամ կերակուրները և ոչ թանգազին զինիները: Չնայելով իրենց մատաղ և փափուկ հասակին, եբրայեցի երեխաները էին բարեխառն, նոքա ոչինչ էին համարում ամէն երկրային բարութիւնները, և ոչինչ ուրիշ բանի վերայ չէին մտածում, բայց միայն որ կատարեն Աստուծոյ պատուիրանները: Նոքա զիտէին, որ Թագաւորի սեղանում զսնվում են շատ այնպիսի կերակուրներ, որոնք Մովսէսի օրէնքներով արգելված են, և վախենալով, որ նրանցից չանցնեն, նախադասելի համարեցին բաւականանալ հացով, կանանչեղէնով և ջրով: Եբրայեցի մանուկների վերակացուն, որ Թագաւորի առաջին պաշտօնեաներից մէկն էր, յայտնում էր Դանիէլին և նորա ընկերներին, որ իր վերայ կ'բարկանայ Թագաւորը, եթէ կ'իմացվի, որ նոքա չեն կերակրվում արքունի սեղանից բերած կերակուրներով և եթէ Թագաւորը կ'տեսնէ նոցա երեսները գեղնած և ախուր.

բայց Դանիէլ խնդրեց նրան, որ միայն տասնօրեայ փորձ անէ և եթէ այս միջոցումն կ'նկատէ, որ իրենք վատանում են կամ գեղնում, նա խոստացաւ ուտել այն, ինչ որ կ'հրամայեն: Վերակացուն համաձայնեցաւ: Նրանց սկսան ուտելու տալ միայն ունտ, հաց և ջուր խմելու համար: Նշանակած տասնօրեայ ժամանակից յետ, նոքա աւելի սուողջ և զուարթ երևում էին, քան թէ այն երեխանց երեսները, որոնք ուտում էին Թագաւորի սեղանի կերակուրներից: Այս տեսնելով, վերակացուն հրամայեց նրանց գործածել այն կերակուրը, ինչ որ կ'բարեհաճեն իրենք: Աստուած վարձատրեց այս բարեպաշտ և բարեխառն երեխաներուն, տալով ընդունակութիւն գիտութիւններ սովորելու: Նոքա մեծ յառաջադիմութիւններ արին և գիտութեամբ անցան ամէն Բաբելացի ուսեալներից և իմաստուններից, նրանց յանձնեցին երեւելի գործքեր Բաբելոնի երկրում (Դան. Գ. 12):

ԵՐԵՔ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԿՐԱԿԻ ՀՆՈՅԻ ՄԷՁ

Նարուզոզոնտոր հրամայեց ոսկիից մի մեծ կուռք ձուլել և դնել դաշտում: Նա կանչեց իր տէրութեան ամէն երեւելի մարդոց սօներու սօն այս կուռքի պատուի համար և փողերի ձայներով հրամայեց յայտնել, թէ ով որ երկրապագութիւն չի տալ կուռքին, նրան կ'զցեն վառած հնոցի մէջ: Այս հրամանը լսելիս ամէնքը ժողովեցան, որ երկրապագութիւն տան կուռքին և երկրապագանում էին, բացի երեք եբրայեցի մանուկներից, որոնց անունները Սեդրաք, Միսաք և Աբեղնաքով էին: Այս

երևք մանուկներուն տարան թագաւորի առաջ:

Ճշմարիտ է, չէք կամենում երկրպագութիւն տալ ոսկի կռքին»: Հարցրեց բարկացած թագաւորը: «Այժմ իսկ հրամայում եմ ձեզ, որ երբ կլուէք փողն ձայնը, ընկնէք կռքի առաջին և երկրպագէք նրան: Իսկ եթէ չէք հնազանդիլ, կ'ընկնէք կրակի հնոցի մէջ: Այն ժամանակ կ'տեսնենք, ո՞ր Աստուածը կ'փրկէ ձեզ իմ ձեռից»: Մանուկները պատասխանեցին. «Վմենազօր Աստուածը, որին մենք երկրպագութիւն ենք տալիս, կարող է փրկել մեզ քո ձեռքիցդ և հնոցի բորբոքեալ կրակից. բայց եթէ նա էլ չի բարեհաճիլ մեզ փրկել, էլի այն ժամանակն էլ, այս յայտնի լինի քեզ, մենք քո ջլաստուածներիդ և կուռքիդ, որ դու կանգնեցիր, երկրպագութիւն չենք տալ»:

Թագաւորը, դայրացած, հրամայեց, որչափ կարելի է, սաստիկ բորբոքել հնոցը և դջել նորա մէջ երեք մանուկներուն, պինդ կապած: Վմէն բան Նաբուգոդոնոտորի հրամանին համեմատ կատարիցաւ: Հնոցը այնպէս տաքացրած էր, որ սպասաւորներուն, որոնք մանուկներուն զցեցին մէջը, այրումէր: Բայց կապած մանուկները, որոնք ընկան այս սարսափելի բոցի մէջ, մընացին անվնաս: Աստուծոյ խրկած շրջապատ մեղմացրեց կրակի սաստիկութիւնը և զովացրեց նրանց ինչպէս զովարար ցօղով: Կրակը նրանց չէր հասնում: Նորա, կրակի մէջ կանգնած, երգում էին Աստուծոն երգ:

Նաբուգոդոնոտոր, երեք մանուկներուն անվնաս տեսնելով, զարմացաւ, վեր կացաւ իր տեղից և հարցրեց իր պալատականներուն, ձեռք երեք մարդոց կապած չղը-

ցեցի՞նք բորբոքեալ հնոցի մէջ: Նայեցէք, նորա ապաստան, անվնաս նրանց պատող բոցի մէջ և նրանց հետ միասին էլ չորրորդը, զեղեցիկ երկնային ողբի պէս»: Նա մտնեցաւ հնոցին և կանչեց. «Գութ բարձրեալ Աստուծոյ ծառայք, դուրս եկէք բոցից և մտնեցէք ինձ: Նորա մտնեցան թագաւորին: Ոչ մի մնալ նոցա գլխի վերայ չէր խանձվել. նոցա շորերը անվնաս մնացել էին, չէր երևում կրակի ոչ մի հետքը, և ոչ էլ կրակի հոտը կար. միայն շղթաները, որով կապած էին, թուլացել էին և քակվել: Այն ժամանակ Նաբուգոդոնոտոր երկրպագութիւն տուեց ճշմարիտ Աստուծոն և ասաց. «Օրհնեալ է ձեր Աստուածը, որ իրկեց իր հրեշտակին վերակելու իրեն վերայ յուսացողներուն: Եթէ իմ հպատակներիցս մէկը կ'համարձակվի հայհոյել Աստուծոն, որին երկրպագում են այս ցուղացիները, մահով կ'մեռնի նա. որովհետեւ չիայ ուրիշ Աստուած, որ կարողանայ այսպիսի հրաշք դործել»:

Թագաւորի հրամանով Սեդրաք, Միսաք և Աբեգնազով (այսպէս անուանվեցան Բաբելոնում Անանիա, Ազարիա և Միսայէլ) ստացան բարձր պաշտօններ տէրութեան մէջ:

ԳԼՈՒԽ ԳԴ.

ԴԱՆԻԵԼ ՄԱՐԳԱՐԷ

Նաբուգոդոնոտոր թագաւորը միանգամ տեսաւ երազ, որ մեծ անհանդատութեան մէջ դցեց նրան: Նա մտապաւ երազի մանրամասն հանդամանքները, բայց զգում էր ահ և ոչինչ ուրիշ բանի վերայ չէր կարո-

դանում մտածել, բայց միայն նորա վերայ, թէ ինքը տեսել է մէկ սարսափելի բան: Աերջապէս կամենալով հանդատանալ այս երազից, կանչեց իր թագաւորութեան բոլոր զիտուն մարդոց, մանաւանդ երազահաններուն և քուրմերուն, որոնք պարապում էին ազազայն գուշակելով: Ամէկքը ասում էին, որ առանց երազը իմանալու, նոքա չեն կարող մեկնել նրան: Բայց թագաւորը կամենում էր, որ անպաճառ պատմեն և մեկնեն իրեն այն երազը, որ ինքը մտայնել էր: Նասպանում էր սպանել նրանց, որոնք չեն խմանալ նորա երազը, և քանդել նոցա աները: Ի գուր ասում էին նրան, թէ այս մարդկային մտաց զօրութիւնից վեր բան է. թագաւորը հրամայեց սպանել իր թագաւորութեան մէջ եղած բոլոր զիտնականներուն, որովհետև նոքա չկարողացան մեկնել նրան այն, ինչ որ ինքն չէր խմանում:

Այս թշուառների մէջ, որոնք պէտք է մեռնէին անարգար հրամանով, էր Գանիէլ և նորա ընկերներն էլ, ինչպէս զիտութիւններով պարապող անձներ: Նոքա ամէնքն էլ չէին խմանում թէ ի՞նչ է պատահել թագաւորին: Սպառնող վտանգը որ իմացաւ, Գանիէլ զնաց այն պաշտօնատարի մօտ, որ, պէտք է, կատարէր թագաւորի հրամանը: Արիովք (այսպէս էր պաշտօնատարի անունը) պատմեց նրան Նաբուգոդոնոսորի բարկութեան պատճառը ամեն խմատունների վերայ: Գանիէլ, լէքը կենդանի յոյսով Ամենագօր Աստուծոյ վերայ, որ պահպանեց նրան բոլոր կեանքում, խնդրեց, որ իրեն ասնեն թագաւորի առջև, որից խնդրեց, որ ժամանակ տայ դատադարտածներին, մինչև ինքը կ'իմանայ երազը և մեկ-

նութիւնն էլ կ'ասէ: Թագաւորը համաձայնեցաւ ժամանակ տալ: Գանիէլ կանչեց իր մօտ իրեն ընկերներուն Անանիային, Սգարիային և Միսայէլին. պատմեց նրանց, թէ ի՞նչ է պահանջում թագաւորը և խնդրեց նրանց, որ իրեն հետ միասին աղօթք անեն Աստուծոյ, որ Սաբարեհաճի յայտնել իրենց զաղանկքը, այնքան անմեղ մարդոց փրկութեան համար: Նոքա ամէնքը սկսան ջերմեռանդութեամբ աղօթք անել: Աստուած լսեց նոցա աղօթքը և զիշերը տեսիլքում յայտնեց Գանիէլին, ինչ որ հարկաւոր էր նրան գիտենալ: Առաւօտը վեր կացաւ, շնորհակալ եղաւ Աստուծոյ, և յետոյ զնաց թագաւորի պալատը և խնդրեց, որ իրեն Նաբուգոդոնոսորի առջև տանեն:

Արիովք յայտնեց թագաւորին Գանիէլի զարուստը և ներա մոցրեց նրան: Գանիէլ ասաց Նաբուգոդոնոսորին, թէ զիտութիւններով ոչ որ չէր կարող մեկնել այն երազը, որ Աստուած իրեն բաց արաւ: Քանի որ Գանիէլ պատմում էր Նաբուգոդոնոսորին նորա տեսած երազը, թագաւորը իր միտը բերում էր ամէն պարապաները, և մեկնելով երազը, Գանիէլ ասաց, որ Աստուած կամենում էր նրան ձեռքով յայտնել այն մեծ անցքերի գաղանկքը, որոնք երկրիս երեսին, պէտք է, կատարվին: Լսելով մեկնութիւնը, որ բոլորովին համաձայն էր երազի ամէն մանրամասն հանգամանքներին, Նաբուգոդոնոսոր վեր ընկաւ Աստուծոյ առջև, աղաղակելով. «Ճշմարտիւ բաց ՚ի յաւիտենական, Ամենագօր Աստուծոյ, ոչ որ չէր կարող յայտնել այդպիսի երևելի զաղանկք»: Նաբուգոդոնոսոր թանգազին ընծաներ տուեց

Կանխելին և բարձրացրեց նրան իր թագաւորութեան առաջին աստիճանի պաշտօնատարնելի կարգը: Կանխել խնդրեց իր բարեկամներէ՝ Անանիայի, Ազարիայի և Միսայէլի մասին և նրանց յանձնվեցան Բաբելոնի երկրի գործերի կառավարութիւնը: Կանխել մտաբարէն, պալատում թագաւորի սիրելին լինելով, միջոց ունեցաւ շատ բարեգործութիւններ անելու իր հայրենակից չքէաներին:

Նաբուքոդոնոսոր տեսաւ ուրիշ երազ էլ և երբ հրամայեց մեկնել այն, Կանխել յայանեց նրան, որ Աստուած կամենում է կտորել նորա հպարտութիւնը և թէ նա մի քանի ժամանակ կ'զրկվի խելքից և աթոռից կ'ընկնի, մարդոց հասարակութիւնից կ'հեռանայ, կ'ստիպվի թափառել անապաններում և վայրենի գազանների պէս կերակրվել արօտով, մինչև այն ժամանակ, երբ կ'հաւատայ, որ մի է Ամենազօր Աստուածը և որ նա, միայն տալիս է իշխանութիւն և թագաւորութիւն, ում կամենում է: Ամէն զուշակածը կատարվեցաւ. Նաբուքոդոնոսոր իր հպարտութեան և փառասիրութեան համար զրկվեցաւ մտքից և վայրենի գազանների հետ եղաւ նորա բնակութիւնը:

Այնպէս մեկնեց Կանխել Նաբուքոդոնոսորի որդուն և ժառանգին Բաղդասարին էլ մի հրաշարի երևեցի: Բաղդասարը տալիս էր մեծ խնջոյք, ուր հրաւիրեց իր թագաւորութեան ամէն մեծամեծներուն, մօտ հազար հողիք էին ամէնքը: Նա հրամայեց բերել սուրբ ամանները, որ նորա հայրը Նաբուքոդոնոսոր առել էր Երուսաղէմի տաճարից: Այս ամաններով խմում էին գի-

նի, և մեծացուցանում էին ոսկեղէն, արծաթեղէն, պղնձի, երկաթի, քարեղէն և փայտեղէն կռքերուն, բայց ոչ ոք չէր մտածում փառաւորելու Մի, Յաւիտենական և Ամենազօր Աստծուն: Յանկարծ երևեցաւ մի ձեռք, որ գրում էր ամէնին անծանօթ բառերը՝ Մանէ, Քէկէդ, Փարէս: Թագաւորը, սարսափած, տեսնում էր վառ լապտերների լուսով գրող ձեռքը և մատերը, որ շարժում էին, բոլոր հիւրերը տեսան այն նմանապէս: Էլի կանչեցին ամէն զխուռններուն, բայց ոչ ոք չկարողացաւ ոչ կարգալ անծանօթ գրերը և ոչ մեկնել այն բառերի միտքը, ոչ ոք չկարողացաւ բացի Կանխելից, որ ասաց թէ այն բառերը նշանակում են, չափեցի, կշռեցի, բաժանեցի և թէ Բաղդասարի թագաւորութիւնը կ'բաժանվի և կ'նուաճվի Մեդացիներից և Պարսիկներից: Նոյն գիշերն իսկ Բաղդասարին սպանեցին և նորա թագաւորութեանը տիրեց Մարաց Կարեհ թագաւորը:

Գ. Ա. Մ. Գ. Ե.

Շ. Ա. Ե. Ա. Ե.

Կարելոնում բնակում էր մի անուանի և հարուստ շրէայ, Յովակիմ անունով, որի կնոջ անունը Շուշան էր: Յովակիմի մօտ հաւաքվում էին ամէնից անուանի քէաները և նա նոցա մէջ առաջինը համարվում էր: Մանաւանդ երկուսը շրէաների դատարաններից ամէն օր այցելութիւն էին անում նրան: Նոքա ծերունի էին և ամէնքի առաջ պատուելի, բայց նոցա սրտերը էին չար և արատաւոր: Նոքա զբարտեցին Շուշանին մի մեծ յանցանքում, որի համար Մովսէսի օրէնքով յանցաւորը

մահու, պէտք է, դատապարտվել: Ատեանը, Տերունիների վկայութիւնը յարգելով, Շուշանին յանցաւոր հաննց: Նրան անուամ էին արդէն դատապարտութեան ակզը, բայց Աստուած լսեց անմեղի աղօթքը: Նա լքցրեց իր շողովը Վանիէլին, որ յայնմկեցաւ դատաւորների առջև և պահանջեց, որ նոքա նորից քննեն Շուշանի դործը:

Պատաւորները, դատապարտածը և զրպարտիչները դարձան դատարանը: Վանիէլ հրամայեց զրպարտիչներուն զանազան սենեակներ բաժանել և հարցնել նրանց մէկ մէկ: Իրենց պատասխաններում անամօթ Տերունիները հակառակարանեցին միմեանց: Այն ժամանակ ամէնքը անասն Շուշանի անմեղութիւնը և փառաւորում էին Աստուծոն, որ փրկում է իր վերայ յոյս գնացներուն: Երկու զրպարտիչներն էլ ստացան իրենց արժանի հատուցումն. նոքա մահու դատապարտվեցան, որ պատրաստում էին անմեղ Շուշանին:

ԳՂՈՒՅ Գ.Զ.

Բարեկրնի բազիններից մէկի մէջ կանգնած էր Բէլայ կուռքը, որ բարեկրնում առաջին Աստուածն էր համարվում: Նրան բերում էին ամէն օր զոհ քառասուն ոչխար, տաներկու արդու նաշիհ և վեց մար դինի: Թագաւորը ինքը ամէն օր գնում էր տաճար կուքին երկրպագութիւն տալու. Ամէնքը հաւատում էին, որ Բէլը կենդանի էակ է, ուտում է բոլոր իրեն բերած զոհերը, ամէնքը աղօթք էին անում նրան, ամէնքը պաշտում էին նրան—ամէնքը բաց ՚ի Վանիէլից և ուրիշ աստուածապաշտ շրէաններից: Միանգամ թագա-

ւորը հարցրեց Վանիէլից, «ինչո՞ւ դու չես ուզում երկրպագութիւն տալ Բէլին: Այն պատճառով», պատասխանեց Վանիէլ, «որ ես չեմ պաշտում կուքեր, որոնք մարդու ձեռքով շինած բաներ են: Ես երկրպագում եմ Մի ճշմարիտ Աստուծոն. երկրի և երկնքի արարչին, որ տիրում է ամէն արարածներին»:—«Մի՞թէ՞ դու կարծում ես, որ Բէլը կենդանի Աստուած է», հարցրեց թագաւորը, «մի՞թէ՞ չես տեսնում, ինչքան շատ ուտում է նա և խմում ամէն օր»:—«Թագաւոր, մի մոլորվիլ. Բէլը արձան է, մէջից հող է և զրոյց պղնձ է» նա երբէք ոչ կերել է և ոչ խմել»: Թագաւորը, չարացաւ և հրամայեց կանչել Բէլի ամէն քուրմերուն, որոնց թիւը եօթանասուն էր, չհամարելով կանանց և երեխանց: Նա ասաց նրանց, «եթէ չէք ասել ինձ, ով է ուտում զոհը, որ ամէն օր բերվում է Բէլին, ամէնքդ մահի կարժանանաք. բայց եթէ դուք կապացուցանէք, որ ինքը Բէլն է ուտում, ես կ'հրամայեմ Վանիէլին սպանել, որովհետեւ նա հայհոյեց Աստուծոն»: Վանիէլ պատասխանեց, «Թագաւոր, թող լինի, ինչպէս ասացիր»:

Թագաւորը մտաւ բազին Վանիէլի հետ միասին, քուրմերը ասացին. «Թագաւոր, մենք ամէնքս կ'երթանք այստեղից. զիր ինքդ կերակուր և դինի, յետոյ փակիլ դուռը և կնքիլ քո կնքովդ և եթէ եզուց առաւօտը պատրաստած կերակուրդ անգնաս մնացած կ'լինի, թող մեզ սպանեն, բայց եթէ կ'զանես, որ Բէլը կերել է նրան, այն ժամանակ, պէտք է, սպանիլ Վանիէլ, որ զրպարտում է մեզ»: Քուրմերը դուրս գնացին և թագաւորը ինքը դրեց բերած կերակուրները սեղանի վերայ:

Իսկ Գանիէլ այս միջոցին հրամայեց իր ծառաներին բերել մոխիր և ցանել այն, թագաւորի ներկայութեան ժամանակ, տաճարի բոլոր յատակի վերայ: Յետոյ, տաճարից դուրս գալով, թագաւորը փակեց դուռը և կրնքեց իր մատանիի հնքովը: Գիշերի մէջ քուրմերը, իրենց կանանց և որդոց հետ միասին, մտան տաճարը և վեր առան ամէնը, ինչ որ թագաւորը գրել էր Բէշի կռքի առջև:

Միւս օր առաւօտը վաղ թագաւորը Գանիէլէ հետ եկաւ տաճարի դրան մօտ: «Գանիէլ, ասաց թագաւորը, տես լաւ: ո՞րք է կնիքը»: «Ս. յո. թագաւոր», ասաց Գանիէլ, «որք է կնիքը»: Գուռը բաց անելով թագաւորը նայեցաւ զրհի սեղանին և աղաղակեց. «ո՞վ Բէլ, մեծ ես դու: Ա. յառեղ ոչ մի խաբեբայութիւն չէր կարող լինել»: Գանիէլ կանգնացրեց թագաւորին. որ նա չմտնէ տաճար, որ նոր հեաքեր չլծողնէ փռած մոխրի վերայ: «Թագաւոր, նայիր տաճարի յատակին, ասաց Գանիէլ, չե՞ս աննում արդեօք ոչ մի հեաք»:— «Ես աննում եմ, պատասխանեց թագաւորը, մարդոց, կանանց և երեխանց ոտների հեաքեր»: Ա. յս հեաքերը թողել էին քուրմերը, նոցա կանայք և երեխաները: Որչափ խորամանկ էր խաբեբայութիւնը, բայց էլի բացվեցաւ: Գտան գաղտնի դուռը, որով մտնում էին քուրմերը իրենց ընտանիքներով, որ ուսեն գիշերով ամէն բան, ինչ որ կռքին զոհ էին բերում: Թագաւորը հրամայեց բոլոր քուրմերուն սպանել իբրև շար խաբեբաներու, իսկ կուռքը տուեց Գանիէլին, որ քանդեց նրան էլ, նորա տաճարն էլ:

ԳԱՆԻԷԼԸ ԱՌԻԻՇՆԵՐԻ ՓՈՍՈՒՄ

Այն մարդիկ, որոնք հաւատի աստուածատուր ուսումն չունին, ընդունակ են ամէն մոլորութեանց մէջ ընկնելու: Բաբելոնում կար մի մեծ օձ, որին ժողովուրդը պաշտում էր: Միանգամ թագաւորը ասաց Գանիէլին. «այս Աստուծոյ վերայ չես ասիլ, դիտեմ, թէ կենդանի չէ, դու աննում ես ինքդ, ինչպէս նա ուտում է և խմում է, ուրեմն երկրպագիր դրան»: Գանիէլ պատասխանեց. «ես երկրպագում եմ Տէր Աստուծուն, նա միայն է կենդանի Աստուած: Տօ՛ւր ինձ հրաման, արքայ, և կ'սպանեմ այդ կենդանուն, որին ժողովուրդը ընդունում է Աստուած, և ես կ'սպանեմ առանց սուր և դաւաղան գործածելու: Թագաւորը հրաման տուեց: Գանիէլ առաւ ձիւթ, ճարպ և մաղ, եփեց ամէնը միասին և զցեց օձի առջև, որ կերաւ այս պատրաստած խառնուածքը և տրաքեցաւ: «Տեսնում էք, ումն էք պաշտում դուք»: ասաց Գանիէլ ժողովուրդին:

Սրբ այս համբաւը տարածվեցաւ. ազգը սկսաւ տրտնջել թագաւորի վերայ. պատեցին նորա սրբատը և դռնում էին. «Թագաւորը չըհայ է դառել. նա քանդեց Բէլին, դատապարտեց նորա քուրմերուն և սպանեց օձին»: Ապտամբների խումբը մտաւ թագաւորի պալատներս և ասում էր թագաւորին. «Տօ՛ւր մեղ Գանիէլին կամ թէ չէ, կ'սպանենք քեզ էլ, բոլոր ընտանիքդ էլ»: Թագաւորը ստիպվեցաւ Գանիէլին նոցա ձեռք մատնել: Ժողովուրդը զցեց նրան փոսը, ուր կային եօթն առիւծ-

ներ: Ամէն օր նրանց կերակրում էին, տալով նրանց երկու մարդու մարմին և երկու դառը: բայց Գանիէլին զցելեց յետոյ վեց օր ոչինչ կերակուր չտուին, որ սովեց շուտ պատառեն նրան:

Աստուած պատեղ էլ չթողեց Գանիէլին: Առիւծները ոչինչ մնաս չտուին նրան: Բայց Գանիէլ ինքը ըզզում էր սով: Այս ժամանակ բնակում էր Հրէաստանում Ամբակում մարդաբէն: Նա եփեց կերակուր իր հնձողների համար, կողովի մէջ զրեց հաց և պատրաստած կերակուրի հետ միասին տարաւ արտը իր մշակների մօտ: Աստուծոյ հրեշտակը երևեցաւ Ամբակումին ճանապարհում և ասաց. «ա՛յր այդ ծառ բարձն Գանիէլին, որ առիւծների փոսի մէջ է»: Տէ՛ր, պատասխանեց Ամբակում, ես երբէք Բաբելոնում չեմ եղած և չգիտեմ էլ, ուր է առիւծների փոսը»: Այն ժամանակ հրեշտակը բարձրացրեց նրան, տարաւ, ինչպէս մորիկ, օդի միջովը և զրեց Բաբելոնում առիւծների փոսի մօտ:

Ամբակում կանչեց. «Գանիէլ, ծառայ Աստուծոյ, առ այս կերակուրը, որ Աստուած խրկում է քեզ»: Աստուած իմ», ասաց Գանիէլ. «Դու չմոռացար ինձ: Դու երբէք չես թողնում նրան, ով քեզ սիրում է»: Նա վեր կացաւ և կուշտ կերաւ, խսկ հրեշտակը տարաւ Ամբակումին իր առաջվան տեղը:

Եօթներորդ օրը թագաւորը գնաց առիւծների փոսի մօտ, որ լաց լինի Գանիէլին մահը, որովհետև նրան մեռած էր կարծում. բայց Գանիէլին անմնաս և առողջ տեսնելով բարձր ձայնով աղաղակեց. «ով Աստուած.

Աստուած Գանիէլի. Դու մեծ ես և չկայ ուրիշ Աստուած, բացի Քեզինց միայն: Նա հրամայեց հանել Գանիէլին առիւծների փոսից և զցել այնտեղ նրանց, որոնք նրան զցել էին: Մի ընդհանր թագաւորի աչքի առաջին առիւծները պատառեցին նրանց: Թագաւորը ասաց. «Իմ ամէն հպատակներս, պէտք է, երկրպագութիւն տան Գանիէլի Աստծուն: Նա է գործում հրաշքներ. Նա փրկեց Գանիէլին առիւծներից»:

Գ.ՈՒՆ Գ.Թ.

ԵՍԹԵՐ

Եսթերի ծնողները գերի էրէաներից էին և բնակում էին Պարսկաստանում, ուր այն ժամանակ թագաւորում էր Արտաշէս, պատկանաւորում էր երկայնաբազուկ: Նորա մեռան և Եսթեր մնաց որը օտար երկրում և օտարների մէջ: Բայց Աստուած, ամէն որբերի հայրը. խրկեց նրան պաշտպան, որ էր նորա ազգական Մուրթրէսը, նորա հօրեղջօր որդին: Սա էր առաքինի, աստուածասէր մարդ և կրթում էր Եսթերին ճշմարիտ Աստուծոյ հաւատով: Եսթերը գեղեցիկ էր շատ, բարի և խելօք:

Արտաշէս հզօր թագաւոր էր և տիրում էր հարիւր քսան դաւառների: Միանգամ նա իր Սիսիս մայրաքաղաքում մեծ խնջոյք կազմեց և հրահրեց իր թագաւորութեան ամէն մեծամեծներուն և պաշտօնատարներուն: Խնջոյքի տեղը կարգած էր թագաւորի տան դաւիթում. սիւների վերայ կախած էին զոյնզոյն գործածներ, որոնք պաշտպանում էին հիւրերուն արեգակի

ճառագայթներից: Սեղանը զարդարած էր ոսկի ամաններով և խմիչքները բաժանում էին ոսկի բաժաններով: Այս հացկերոյթը տեւեց եօթն օր: Եօթներորդ օր Թագաւորը սովորականից աւելի ուրախ էր. մեծ բազմութիւն հաւաքվեցաւ և Թագաւորը նրանց յարգելով, կամենում էր, որ ճաշի ժամանակ իր կինը՝ Ասթանէն, բոլոր իր զարդերով զարդարուած, յայտնվի իր բազաւոր հպատակներին մէջ: Բայց հպարտ Ասթանէն չկամեցաւ կատարել իր ամուսնի կամքը: Թագաւորը բարկացաւ, Թողեց Ասթանէին և միտը դրեց ընտրել իրեն ուրիշ աւելի և խոնարհ կին:

Նշտութիւնը ընկաւ Եսթերին: Պարկեշտ Եսթերը ամենեւին չէր կարծում, որ այս բազաւորութիւնը իրեն կ'վիճակվէր: Նա զարդերով չէր պարապում և իր համեստութեամբ չէր էլ իմանում, որ ինքը ամէնից դեղեցիկն է: Թագաւորը նրան նախադասելի համարելով ամէն ուրիշ սղջիկներից, դրեց նորա զվեկն Թագաւորական Թագ:

Եսթերի պատուի համար Թագաւորը կազմեց խրնճոյք, ուր հրաւիրեց ամէն իշխաններուն և մեծամեծներուն: Բոլոր ազգին մի տարի հարկի Թողութիւն արաւ և ամէնին պարզեւ էր տալիս արքունի առատաձեռնութեամբ, իր ուրախութիւնը յայտնելու համար. նա ուզում էր, որ իր բոլոր Թագաւորութիւնն էլ մասնակից լինի այս ուրախութեանը: Բայց Եսթեր ամենեւին չհպարտացաւ իր նոր վիճակում: Թագուհի լինելով, նա էլ չէր զազարում պատուել և սիրել Մուրթքէոսին, ինչպէս առաջ, երբ ընտրուած էր նորա տանը, իբրև մի պարկեշտ որբ:

ԳԼՈՒԽ ԳԺ.

ՄՈՒՐԹՔԷՈՍ ՆԻ ՀԱՄԱՆ

Մուրթքէոսը շատ յաճախ գալիս էր Թագաւորի պալատի դրան մօտ, որ տեսնէ, թէ ի՞նչ է պատահում Եսթերին: Միանգամ նա լսեց ինչպէս պալատականներից երկուսը խօսք էին կապում Թագաւորին սպանելու համար: Մուրթքէոս, իբրև հաւատարիմ հպատակ, կամեցաւ զգուշացնել իր Թագաւորին. նա յայտնեց այս Թագուհիին, որ իր կողմից ասաց Թագաւորին: Գործի վերայ քննութիւն եղաւ, ամբաստանութիւնը արդարացաւ. երկու դաւաճաններն էլ կախվեցան, իսկ անցքը գրվեցաւ արքունի յիշատակաց գրքի մէջ:

Արտաշէսի առաջին նախարարն էր Համան: Թագաւորը նրան իր Թագաւորութեան ամէն իշխաններից վեր բարձրացրեց. ամէնքը, պէտք է, ծուներ իջնէին նորա առջև. բայց Մուրթքէոս չէր կամենում Համանի առաջին ծուներ իջնել, ուստի սա շատ ատեց նրան: Համան դո՛հ չէր լինում միայն նրանից վրեժ հանելով: Գիտենալով, որ Մուրթքէոս Հրէայ է, միտը դրեց Համան, Արտաշէսի տէրութեան մէջ եղած բոլոր Հրէաներուն ջնջել: Նա խօսում էր Թագաւորի առաջին նոցա վերայ, իբրև մի ազգի վերայ, որ միշտ պատրաստ է ապստամբութիւն անելու, վերջապէս հանեց հրովարտակ, Թագաւորի ստորագրութեամբ, ամէն Հրէաներուն կոտորելու համար: Չար ուրախութեամբ լցած, Համան շտապեց Թագաւորի հրամանը հրատարակելու: Աղար ամի տասնչորսը նշանակած էր Արտաշէսի Թագաւորութեան

մէջ եղած բոլոր շրէաներուն ջնջելու օր:

Մուրթքէոս սարսափեցաւ, երբ լսեց այսպիսի տմարդի հրամանը: Նա ջեռմեռանդութեամբ աղօթք էր անում Աստուծոյ, որ փրկէ իր թշուառ ազգին: Աստուծոյ օգնութեան վերայ յուսարով, նա մտածում էր շրէաներուն փրկելու միջոցների վերայ: Այս մտածմանց մէջ նա խրկեց Նսթերին թագաւորի հրամանից մի օրինակ և խնդրեց, որ թագաւորից մի ողորմութիւն հասնէ: Նսթեր հրամայեց իր հօրեղբօր որդուն ասել. որ բոլոր տէրութեան մէջ յայտնի է այն օրէնքը, որ հրամայում է ամէնուն, ով որ առանց կանչելու կ'համարձակվի թագաւորի մօտ մտնել, սպանել, ով էլ լինի, թէ մարդ և թէ կին: «Նս չեմ համարձակում», ասաց Նսթեր, «գնալ թագաւորի մօտ, ահա արդէն երեսուն օր է, նա ինձ չէ հարցրել: Մուրթքէոս հրամայեց ասել նրան. «մի կարծիր, որ քեզ կ'խնայեն շրէաների ընդհանուր կոտորածի ժամանակ, այն պատճառով միայն, որ դու թագաւորի տանն ես. չէ, չեն խնայիլ, դու էլ կ'կորչես քո հայրենակիցներից հետ, քո ազգից հետ միասին: Ի՞նչ կարծե՞ք, արդեօք Աստուած քեզ այս բարձր ատիճանը չբարձրացրե՞ց, որ դու լինես գործիք շրէից ազգի փրկութեան»:

Նսթերի սիրտը շարժեցաւ Մուրթքէոսի խօսքերից, հրամայեց նրան ասել. «գնա՛, ժողովրդ քեզ մօտ Սխիս քաղաքում գտնուող բոլոր շրէաներուն, պահք պահեցէք երեք օր և երեք գիշեր և ամէնքդ միասին աղօթք արէք ինձ համար: Նս իմ ազատիներովս նմանապէս երեք օր կ'անցակացնեմ պահով և աղօթքով, յետոյ

չնայելով արքունի արգելման, կ'երթամ նորա մօտ անկոչ, եթէ մինչև մահ անդամ ստանալու լինիմ այս գործի համար»:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԵՍԹԵՐԸ ՅԱՅՏՆՎՈՒՄ Է ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԱՌԱՋԸ

Ոչ մի բանի չպէտք է ձեռք խփել առանց Աստուծմէ օգնութիւն խնդրելու: Նսթեր դիտէր այս և աղօթք էր անում ասելով. «Աստուած, Տէր տիեզերաց, ես ամինից թողած եմ, չունեմ ոչ պաշտպան և ոչ հովանաւոր, օգնիր ինձ. օգնիր քո ազգիդ, նորա թշուառութեան օրը, ողորմիր մեզ. տուր ինձ համարձակութիւն և դիր բերնումս այնպիսի խօսքեր, որոնք կարողանան ազգել թագաւորի սրտին վերայ: Ո՛հ Ամենազէտ Տէր, Դու կարդում ես իմ սրտում եղածը, Դու գիտես, որ ոչ թագաւորական թագը, ոչ էլ ինձ պատող մեծութեան փառքը չեն ուրախացնում իմ սիրտս, Դու գիտես, որ իմ բոլոր մտիթարութիւնս, իմ բոլոր ուրախութիւններս Դու միայն էիր: Ո՛վ Տէր, Աստուած Արբահամու, լսիր քո ծառաներից աղօթքը, որոնք իրենց բոլոր յոյսը քեզ վերայ են դրել, փրկիր նրանց սպանիչների ձեռքից և ազատիր ինձ իմ վտանգիցս»:

Նրբ աղօթքի երեք օրերը վերջացան, Նսթեր հազաւ իր ձոխ թագաւորական զարդը և գնաց թագաւորի մօտ, երկու ազատիներին հետ միասին: Նա թեք ընկած էր մէկի վերայ. խի միւսը բարձրացրած ունէր նորա երկար ծիրանի թղանցը: Շատ սենեակներ անցնելից յետ, մտաւ նա վերջապէս այն սենեակը, ուր էր

Թագաւորը: Նա նստած էր դահի վերայ, նորա շորը փայլում էր ոսկով և թանդաղին քարերով: Արտաշէս նայեցաւ Նսթերին — և բարկութիւնը փայլեցաւ նորա երեսին: Թագուհին դեղնեցաւ և անզգայ ընկաւ մի աղանի ձեռքի վերայ: Բայց Աստուած զպեց թագաւորի բարկութիւնը. նա դահից իջաւ. ինքը բռնած ունէր անզգայ Նսթերին, մինչև որ սա խելքի եկաւ և վերջապէս քաղցրութեամբ ասաց նրան. «Նսթեր. դու չես մեռնիլ. դու քացառութիւն կ'իյնես հասարակաց օրէնքից, որ դատապարտում է մեռնել ամէնին, ով որ առանց իմ հրամանին կ'համարձակվի իմ առջև յայտնրվել»: Տեսնելով, որ նա բոլորովին կազդուրեցաւ. Արտաշէս շարունակեց. «Թագուհի, ի՞նչ ես կամենում դու: Խնդրիր համարձակ ես պատրաստ եմ քեզ ապ մինչև թագաւորութեանս կէսն անդամ»: Նսթեր խնդրեց, որ թագաւորը Համանի հետ միասին դայ իր մօտ ճաշի «Այն ժամանակ», ասաց նա, «ես կ'յայտնեմ քեզ, թագաւոր, իմ խնդիրքս»: Թագաւորը հրամայեց ասել Համանին, որ Թագուհիի կամքը անպատճառ կատարվի:

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ՄՈՒՐԹՔԵՈՍԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Թագաւորը Համանի հետ միասին ճաշ կերաւ. Նսթերի մօտ, միւս օր էլ խնդրեց նա թագաւորին իր մօտ ճաշի գալ Համանի հետ և խոստացաւ երբորդ օրը յայտնել իր խնդիրքը: Համան տուն գնալիս, դոհ լինելով այն պատուովը, որ իրեն տուին, շատ ուրախ էր: Բայց չար մարդու սրտի ուրախութիւնը երկարատե չէ

լինում: Նա տեսաւ Մուրթքէոսին, որ նստած էր թագաւորի պալատի դրան մօտ, Մուրթքէոսը նորա առաջին վեր չկացաւ: Այս միայն բաւական էր, Համանի բոլոր ուրախութիւնը թունաւորելու, նորա ուրախութիւնը այն բոպէին կորաւ. Նա, շատ նեղացած, եկաւ տուն և իր բարեկամաց ու կնոջ առաջին համարում էր ամէն շորհրէքները, որ ինքը ստացել էր: «Ես, ասում էր նա, բարձրացայ թագաւորի ձեռքով նորա թագաւորութեան ամէն իշխաններից և նախարարներից վեր. աչիմ անթիւ հարստութիւն. թագուհին բացի ինձից ոչ ոքին չկանչեց ճաշի իր մօտ թագաւորի հետ միասին: Նա եզուցական ճաշին էլ կանչեց ինձ: Բայց շարունակեց նա, այս ամէնը չէ ուրախացնում ինձ. երբ տեսնում եմ Մուրթքէոսին թագաւորի պալատում»:

Այնը և բարեկամները ասում էին նրան. «Հրամայիր կանգնել կախաղան և եզուց խի խնդրիր թագաւորից հրաման Մուրթքէոսին կախելու: Այն ժամանակ քո ուրախութիւնը թագաւորի ճաշի ժամին ոչինչ բանով չի խանգարվել»: Այս խորհուրդը շատ հաճելի թուեցաւ Համանին. նա այն բոպէին հրամայեց կանգնել իր բախում բարձր կախաղան:

Առաքինի Մուրթքէոսը ամենեւին չէր կասկածում, որ իրեն սպասում է այնպիսի մերձակայ մահ. բայց Աստուած պաշտպանեց Մուրթքէոսին: Գիշերը թագաւորը չկարողացաւ քնել և որ ցրուէ իր անքնութիւնից պատճառով ձանձրութիւնը, հրամայեց իր թագաւորութեան ժամանակագիրքը կարդալ: Տէր Աստուած, ով չէ հաւատում յարգութեամբ քո նախախնամու-

թեանդ:—Պատահեցաւ, որ թագաւորի առաջին կարգացին երկու նախարարների դաւաճանութեան վերայ նորա կեանքի դէմ, որ բաց արաւ Մուրթքէոս: «Կնչոյ՞լ է վարձատրված Մուրթքէոսի հաւատարմութիւնը»։ Հարցրեց թագաւորը: «Ոչընչոյ՞լ, թագաւոր», պատասխանեց կարդացողը: Թագաւորը ամաչեցաւ այս պատասխանից և միառ զրեց միւս օրն իսկ վարձատրել Մուրթքէոսին:

Տես, ասաց թագաւորը կարդացողին, «չի՞ց արդեօք մի մարդ միւս սենեակում»:—«Այնտեղ կանգնած է Համանը», պատասխանեց կարդացողը: «Կանչելը նրան այստեղ», ասաց թագաւորը: Համան մտաւ թագաւորի մօտ: Նա եկել էր առաւօտը վաղ, որ խնդրէ հրաման թագաւորից Մուրթքէոսին կախելու համար: Թագաւորը հարցրեց Համանին. «Ի՞նչ պէտք է անեմ այն մարդուն, որին կամենում եմ տալ ամենամեծ պատիւը: Փառասէր և մեծամիտ Համանը կարծեց, թէ թագաւորը կամենում է իրեն տալ այս պատիւը և այն պատճառով պատասխանեց. նա, ում թագաւորը կամենում է տալ ամենամեծ պատիւը, պէտք է հագնէ այն շորը, որ գործածում է թագաւորը, նստէ այն ձիու վերայ, որի վերայ հեծնում է ինքը թագաւորը, թագաւորի նախարարներից առաջինը թող բռնէ ձին և այսպէս անցնելով բոլոր քաղաքի միջով թող դռէ, «այսպէս յարգվում է, ով որ հաւատարմութեամբ ծառայում է թագաւորին»: «Բարի է», ասաց թագաւորը. «դնա՞ ուրեմն, պատրաստիր ամէնը, ինչպէս դու ասացիր: Գու ինքդ իբրև առաջին նախարարս ման կ'աճես բոլոր քա-

ղաքի միջով Մուրթքէոսին, այն Հրէային, որ միշտ նստում է իմ արքունիքիս դրան մօտ, բայց միայն տես, ոչինչ չմոռանաս»: Համան գնաց, նա, պէտք է, հագնելը Մուրթքէոսին թագաւորի շորերը, նստեցնելը նրան ձիս զարդարած արքունի ձիու վերայ, պտտեցնելը այս ձին Սիսի քաղաքի ամէն փողոցներում և աղաղակէր. «Թագաւորն այսպէս յարգվում է նա, ով որ հաւատարմութեամբ ծառայում է թագաւորին»: Պալատի դրան մօտ Մուրթքէոս իջաւ ձիից, հանեց իր զարդերը և նստաւ իր սովորական տեղում: Իսկ Համան, գլուխը կորացրած, նեղութեամբ և անթիով դարձաւ տուն:

ԳԼՈՒՅ ԺԲ.

ՀԱՄԱՆԻ ՄԱՀԸ

Պալիւ կարողացաւ Համան պատմել իր կնոջ և բարեկամներին ամէն պատահածները, եկան թագաւորից մարդիկ, որ կանչեցին նրան ճաշի թաղուհի մօտ: Նա գնաց նորա մօտ թագաւորի հետ միասին: Թագաւորը ճաշի ժամանակ ուրախ էր շատ և ասաց. «Ես թեր, այժմ ասած ինձ քո խնդիրքը: Ես կ'կատարեմ այն, եթէ մինչև իմ թագաւորութեանս կէսն էլ անդամ խնդրես»: Ես թեր պատասխանեց, «թագաւոր, եթէ դուայ շնորհք քո առաջիկ, խնդրում եմ քեզ, ընծայիր կեանք ինձ և իմ ազգիս. որովհետև մենք ամէնքս դատապարտված ենք 'ի մահ, մեզ ամէնուս կամենում են ոչընչացնել, ջնջել: Գոնէ, եթէ մեզ իբրև ստրուկներու ծախէին, մեր թըշուառութիւնը էլի տանելի կ'լինի, այն ժամանակ ես լուռութեամբ կ'թափելի արտասուք. բայց մեր թշնամին

խտասիրտ է և անողորմի, նա վճռեց մեզ ամէնուս
զրկել կեանքից, ով թագաւոր. նա արժանի չէ քո պա-
լատիդ»: Այլ է դա, այդ յանդուգնը, ազազակեց Ար-
տաշէս: «Այդ չար թշնամին է»:

Այժմ՝ յայտնվեցաւ, որ Եսթեր պատկանում էր այն
ազգին, որին Համան դատապարտեց ջնջել: Համան
կանգնած էր, սարսափած, Համարձակվելով բարձրա-
յնել աչքը ոչ թագաւորին և ոչ թագուհիի վերայ:
Արտաշէս զայրացած դուրս գնաց սարսեղ, Համան ըն-
կաւ Եսթերի ոտները, խնդրում էր, որ խնայէր իր կեան-
քը և վախից այնքան մոռացաւ թագուհիին պատշա-
ճաւոր պատիւը, որ մինչև Համարձակվեցաւ փաթաթ-
վել նորա ծնկներին: Այս բոպէին թագաւորը գար-
ձաւ պարտեզից, տեսնելով Համանին Եսթերի ծրնկնե-
րը բռնած, առաւել բարկացաւ: Թագաւորի տուած նը-
շանով կապեցին Համանի աչքերը, դատապարտեալ յան-
ցաւորի պէս և դուրս հանեցին Թագուհիի սենեակներից:
Արտաշէսի ծառաներից մէկը ասաց. «Համան իր բակում
կանգնել տուեց կախաղան յիսուն կանգուն բարձրու-
թեամբ այն Հրէային համար, որ փրկեց թագաւորի
կեանքը»: Քոզ նոյն կախաղանին վերայ կախեն իրեն
Համանին». ասաց թագաւորը:

Համան կախվեցաւ այն կախաղանի վերայ, որ պատ-
րաստել էր Մուրթքէոսի համար. իսկ Մուրթքէոս Ար-
տաշէսի պալատումն բռնեց Համանի տեղը: Թագաւորը
նրան կարգեց պահապան իր կնքի և յետ առաւ իր
ամարդի հրամանը, Հրէից ազգը ջնջելու մասին: Հրէա-
նեքը այս դիպուածին համար կարգեցին տուն, որ մինչև
այժմ էլ կատարում են ամէն տարի:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ԳԱՐՁԸ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՑ

ՏԱՃԱՐԻ ՆՈՐՈԳՈՒՄՆ

Աստուած դեռ շատ ժամանակ առաջ յայտնել էր
մարդարէնների բերանով իր ընտրեալ ազգին ոչ միայն
բարեկրնական գերութիւնը, այլ և նորա վերջնապու-
ժամանակն էլ: Հրէաները եօթանասուն տարի չարչար-
վեցան գերութեան մէջ:

Աւրոս, Պարսից թագաւորը, նուաճեց Բաբելոնի և
Ատրեստանի թագաւորութիւնները, ուր գերի էին իս-
րայէլացոց բոլոր ցեղերը: Խմանալով, որ Երբայեցոց
սուրբ զրբերում շատ ժամանակ առաջ արդէն իր ա-
նունն էլ յիշած է, և նշանակած է ինքը Հրէաների ա-
զախչ գերութիւնից, Երուսաղեմի և Աստուծոյ տաճա-
րի նորոզիչ լինելը, Կիւրոս, առաջին տարին իր թագա-
ւորութեան Բաբելոնի վերայ, հրամայեց հրատարակել
յետագայ հրամանը: «Այսպէս է ասում Կիւրոսը, Պար-
սից թագաւորը. «Սմենաբարձրեալ Աստուածը՝ երկնքի
և երկրի Տէրը, որ իմ ձեռս տուեց երկրիս ամէն թա-
գաւորութիւնները, հրամայեց ինձ իրեն տաճար կան-
գնել Երուսաղեմում: Այլ որ իմ հպատակներիցս պատ-
կանում է Իսրայէլացոց ազգին, թող երթայ Երու-
սաղեմ և կանգնէ Իսրայէլի Աստուծուն տաճար և Աստ-
ուած ինքը ուղեկից կ'լինի նրան»:

Ազգի առաջնորդները, քահանաները, ղևտացիները և
ժողովրդեան մեծ բազմութիւն հաւաքվեցան ճանապարհ
ընկնելու. ճանապարհ ընկնողների ղլխաւոր առաջ-

նորին էր Սուրբ Դավթի ցեղեց Զորաբարէլ: Բայց կամաւոր նուէրներից տաճարի շինութեան համար, նրանց առկին շատ արածաթև և ոսկի, նոյնպէս ամէն պիտոյք ճանապարհի համար: Կիրոս հրամայեց յետ տալ ամէն ոսկի և արծաթի սկիհները, որ Նաբուգոդոնոսոր առել էր Երուսաղէմի տաճարից: Այսպէս Հրէաները դարձան կրկին Խորայէլացւոց երկիր, առաջվան կրկնց հայրերի թողած բնակութիւնները և հավաքվեցան Երուսաղէմում: Սկսան տաճարը կանգնել. ամէնից առաջ շինեցին սեղան և զոհ բերին Աստուծոյ. Քահանաները փող էին անում և աղաղակում էին. «Գովեցէք Աստուծուն, Նա բարի է և Նորա ողորմութիւնը մշտնջենաւոր»: Բոլոր ազգը աղաղակում էր մի և նոյն ուրախութեան ձայները և զղջման արտասուքները խառնվում էին միասին:

Սամարիացի և մերձակայ քաղաքների բնակիչները, կռապաշտ ազգեր, որոնք բնակել էին արտոլիմ Խորայէլացիների տներում և ունէին մի քանի թերի հասկացողութիւն ճշմարիտ Աստուծոյ վերայ, լսելով Երուսաղէմի տաճարի նորոգվելը, եկան Խորայէլացւոց առաջնորդների մօտ և ասացին. «մենք էլ կամենում ենք օգնել ձեզ տաճարի շինութեան մէջ, որովհետև մենք պաշտում ենք ձեր Աստուծուն և Նրան զոհ ենք բերում»: Բայց նրանց պատասխանեցին. «մեզ պատահէ այլազգիների թողնել տաճար շինելու. մենք մէնակ կ'կանգնենք Աստուծոյ տունը»: Սամարացիք, զայրացած այսպիսի բացասացողութեան վերայ, ամէն կերպով աշխատում էին արգելք լինել տաճարի շինութեանը, բայց ամէնը 'ի

զուր եղաւ, տաճարը շինվեցաւ: Յետոյ Սամարացիք շինեցին կրկնց համար Սիւքեմի մօտ գարիզին լեռան վերայ տաճար, բայց Հրէաները քանդեցին այն: Այս պատճառով ծագեցաւ այս երկու ազգերի մէջ մշտնջենաւոր պատերազմ:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ԵՐՈՒՍՏՂԵՄԻ ՆՈՐՈԳՎԻԸ

Տաճարի շինութիւնից յետոյ էլ, Երուսաղէմ քաղաքը էր դեռ քարերի շէղջ: Պատերը քանդած էին, քաղաքի դռները այրած: Հրէաները (անուն հասարակ Խորայէլի ամէն ցեղերին համար) բնակում էին աղքատութեան մէջ և արհամարհած էին ամէն զբայի ազգերից:

Այս ժամանակներս Շօշ քաղաքում, Պարսից Արտաշէս երկայնաբազուկ թագաւորի զբանը, էր մի առաքինի Խորայէլացի, Նէեմի անունով: Սա էր թագաւորի տակաւապետը: Սորա բարեկամներից մէկը, Անանիա անունով, եկաւ Շօշ իր հայրենիքից, և Նէեմին տեսութիւն գնալով պատմեց նրան, որ թէև տաճարը կանգնած է, բայց Երուսաղէմ քաղաքը էլ զեռ ողբալի դրութեան մէջ է, նորա պատերը քանդած են, դռները այրած, մարդիկը անտուն, ժողովուրդը աղքատ, արհամարհած ամէն զբայիներից, Նէեմին չէր համարձակվում թագաւորին խնդրել, որ օգնութիւն տայ իր թշուառ եղբայրներին, այլ լաց էր լինում և աղօթքով դարձաւ զէպի Աստուած և Աստուած լսեց նորա աղօթքը:

Միանգամ ճաշի ժամանակ նա սովորութեամբ տա-
լիս էր բաժակը խմիչքով թաղաւորին, որ նայելով նո-
րա երեսին, հարցրեց. «Քեզ ի՞նչ է պատահել, Նէե-
մի, դու շատ տխուր ես»: Ա՛հ թաղաւոր, պատասխանեց
Նէեմին. «կարելի՞ է արդեօք, որ ես տխուր չլինեմ, երբ
քաղաքը, ուր իմ հայրերս, բնակուած էին, ամայացած
է, նորա պատերը քանդած են և նորա դռները մոխիր
զարձած»:—«Ինչ ես ուրեմն խնդրում դու ինձնից».
հարցրեց թաղաւորը: Նէեմին մտքումը ջերմեռանդու-
թեամբ աղօթք արաւ Աստուծոյ և պատասխանեց. «Թա-
ղաւոր, եթէ քո առջևդ դայ շնոհք, խրկիր ինձ Ե-
րուսաղէմ և հրաման տուր ինձ այն նորոգելու»:—Թա-
ղաւորը և նորա մօտ նստած թաղուհին հարցրեցին
երկուսն էլ. «երկա՞ր արդեօք կտեէ քո ճանապարհոր-
դութիւնդ: Ե՞րբ դու էլ յետ կ'դառնաս մեզ մօտ»:
Նէեմին նշանակեց իր բացակայութեան և դարձի ժա-
մանակ. «Թաղաւորը համաձայնեցաւ այս ժամադրեալ
ժամանակին, քաղցրութեամբ թողեց նրան և ճանա-
պարհորդութեան ժամանակ նրան պաշտպանելու հա-
մար, խրկեց նորա հետ մի գունդ ձիաւորներ էլ:

Երուսաղէմ հասնելից յետոյ, Նէեմին գննեց քա-
ղաքը և ամէն այնտեղ եղած շրէաներուն հաւաքելով,
սկսաւ շինել քաղաքը աշխատութեամբ: Նա աշխատում
էր ազգի հետ հաւասարապէս քաղաքի շինութեան և
աղքատներուն կերակրելու համար, ծախեց բոլոր իր
ստացուածքը և ամէնին վերայ նայում էր արթնու-
թեամբ: Սամարացոց առաջնորդները ծիծաղում էին
այս աշխատութեանց վերայ, բայց շրէաները նոցա ծաղրը

բանի տեղ չէին գնում և շարունակում էին անխոնջ
աշխատել: Շուտ պատերը բարձրացան մինչև կէսը, այն
ժամանակ դրացի ազգերը մօքերը դրին յանկարծ շրէ-
աների վերայ յարձակել և քանդել նոցա աշխատանք-
ները: Բայց մի քանի բարեպաշտ շրէաներ, որոնք բնա-
կում էին այս ազգերի մէջ, յայանեցին իրենց հայրե-
նակիցներին նոցա միաքր: շրէաները զինաւորվեցան և
շարունակում էին աշխատել զէնքը ձեռներին: Քշա-
միները այս իմանալով չհամարձակվեցան յարձակելու
նոցա վերայ. բայց իմանալով, որ Նէեմին է շրէից ազգի
հոգին, նոքա վճռեցին խորամանկութեամբ բերել նրան
իրենց մօտ և սպանել: Սամարացոց զինաւոր իշխանը
կանչեց նրան իր մօտ խորհուրդի համար, բայց Նէեմին
չզնայ և այսպէս ոչնչացան նոցա ամէն շար խորհուրդ-
ները: շրէաները յաջողութեամբ վերջացրին Երուսաղէմի
շինութիւնը և նորա պատերը, օրհնեցին նորոգած քա-
ղաքը սազմութեամբ, թմբուկի և փողի ձայնելով,
շնորհակալութեան աղօթքներով, զոհեր բերելով և
ուրախութեան աղաղակներ արձակելով:

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԵՂԻՍՉԱՐ

շրէաները մի քանի ժամանակ բնակում էին իրենց
երկրում հանգստութեամբ և երկրպագում էին Ճըւ-
մարիտ Աստուծոյ, բայց կամաց կամաց սկսան անցնել
Նորա պատուիրանքներից և բնկղմել մեղքերի և անօ-
րէնութիւնների մէջ: Աստուած էլ մասնեց նրանց թըւ-
նամիների ձեռքը: Ամէնից խստախրաը սոցանից, Ասորոց

Թագաւորը, Անտիոք (Եպիփան) էր: Նա առաւ Երուսաղէմ, յափշտակեց տաճարի սուրբ սկիհները և աստուածապաշտութեան համար հարկաւոր ուրիշ բաները, սպանում էր այր մարդոց, կանանց և երեխանց ծախում էր իբրև սորուկներու, ստիպում էր ազգին կրօքերին երկրպագութիւն տալ և ամէնքին հրամայում էր ուտել կռքերին զոհ բերած խոզի միսը—կերակուրը, որ Մովսէսի օրէնքով արգելված էր Հրէաներին ուտել:

Եղիազար, ուսեալ Հրէաներից մէկը, էր պատուելի ծերունի, սպիտակ մազերով և բարի դէմքով: Նրան բռնութեամբ ստիպում էին ուտել կռքին զոհած խոզի միսը. բայց նա չէր ընդունում և նախադասելի համարեց աւելի մեռնել փառքով, քան թէ վարել անկարգ կեանք: Եղիազարի փոքրոզի բարեկամներից ոմանք ասում էին նրան, «մենք կ'բերենք քեզ զոհած մտից, միայն զու ձեւացիր, իբրև թէ ուտում ես այն Թագաւորի կամքը կատարելու համար, զու կ'փրկես այսպէս քո կեանքը»: «Չէ», պատասխանեց Եղիազար, «ես չեմ ուզում այսպիսի դարձել կեղծաւորութեամբ զնել կեանքիս քանի մի օրերը, որ մնում են ինձ այս երկրումս. այդ անվայել է իմ ալիքներին: Այսպիսի երեսպաշտութիւնը կ'զայթակղէ մատաղ մարդոց, երբ նոքա կ'իմանան, որ իննսուն տարեկան Եղիազարը անցել է կռապաշաների կողմը, այդ կ'անպատուէ իմ ծերութիւնս: Եւ իսկ ինձ էլ ի՞նչ օգուտ դրանից: Եթէ ես աղատվեմ էլ մարդոց տանջանքից, Ամենարարձրեալն ձեռից չեմ կարող փախչել, թէ կենդանի լինեմ և թէ մեռած: Ես արիութեամբ կ'երթամ մահի դէմ, կ'վար-

զիմ, ինչպէս վայել է իմ ալիքներին և օրինակ կ'դառնամ երիտասարդներին, թէ ինչպէս պէտք է յօժարութեամբ և քաջութեամբ մեռնել Աստուծոյ սուրբ օրէնքի համար»:

Այս ասելով, արդար ծերունին քաջութեամբ դնաց տանջանքը ընդունելու: Նրան ճանապարհ գցողները դադարեցին նրան վերայ ցաւիլ, կարծելով, որ միայն հպարտութիւնը ստիպեց նրան այսպէս խօսիլ: Մինչև ի մահ չարչարեցին նրան: Իր հոգին աւանդելից առաջ Եղիազարը ասաց. «ամենազէտ Աստուծոյ յայտնի է, որ ես, ունենալով միջոց փրկութեան, տանում եմ մարմնովս չարաչար տանջանքների. բայց հոգւով ուրախանում եմ, որ այս ամէնը Նորա համար եմ քաշում»:

Այս նորա վերջին խօսքերն էին. նա վախճանեցաւ. Թողնելով մեզ օրինակ, թէ ինչպէս հաստատութեամբ պէտք է կատարենք մեր պարտաւորութիւնները, որ մեզ վերայ գնում է Հաւատը:

ԳԼՈՒԽ ԶԶ.

ԵՕԹՆ ԵՂԲԱՐԲ ԵՒ ՆՈՑԱ ՄԱՅՐԸ ԵՍՄՈՒՆԷ

Անտիոքոսի առջև տարան նմանապէս մի Շամունէ ասուն կնոջ, իր եօթն որջոց հետ միասին, որոնց հրամայեց ծեծել խարազանով և եղան ջլելով, որ կարողանայ ստիպել օրէնքով արգելած կերակուրը ուտելու:

Մեծ որդին ասաց. «ինչո՞ւ էք այդքան երկար մեզ հարցնում և յորդորում: Մենք կամենում ենք աւելի շուտով մեռնել, քան թէ անցնել օրէնքից, որ մեր հայ-

րերին տուած է»: Անտիոք զայրացաւ շատ, հրամայեց կտրել այս թշուառականի լեզուն, կաշին հանել, կտրել ոտները և ձեռքերը, յետոյ դեռ կենդանի դնել ջեռուցած տապակի վերայ ու խորովել: Մայրը և միւս եղբայրները, պէտք է, նայէին այս նահատակի տանջանայ վերայ. բայց նոքա, մինչև որ նրան տանջում էին, աշխատում էին մէկ մէկու քաջալերել և իրենք էլ պատրաստովում էին նոյնպէս չարաչար մահուան համար:

Յետոյ տարան տանջելու երկրորդ եղբօր: Կաշին հանելից յետ, հարցրին նրան. «համաձայնում է արդեօք խողի միս ուտել, աւելցնելով, որ եթէ չէ, էլի կ'տանջեն նրան».— «Արդէն շնչառութեան ժամանակ ասաց նա Անտիոքոսին. «գու խտտասիրա, դու խլում ես մեր ժամանակաւոր կեանքը, բայց երկնաւոր թագաւորը, յարութիւն կ'տայ մեզ յաւիտենական կեանքի համար»:

Երրորդը յօժարութեամբ դնաց տանջվելու, և երբ տանջողները հարցրին, արդեօք կ'ամենում է կատարել թագաւորի հրամանը, նա պատասխանեց. «Աստուծոյ ստացայ կեանքս: Նորա օրէնքը կատարելու համար զոհում եմ նրան և յոյս ունեմ, որ նրանից էլի կ'ստանամ նրան»: Նա այնպիսի քաջութեամբ համբերեց ամէն ասրտախիւն տանջանքներին և մահուան, որ զարմացրեց թագաւորին և սրան պատողներուն:

Չորրորդն տանջվեցաւ իր եղբայրների պէս, մահուան ընդհանում ասաց թագաւորին. «բա է մարդոց ձեռքով սպանվել. բայց յոյսով, որ Աստուած կ'տայ յարութիւն յաւիտենական կեանքի համար. իսկ դու այդ յոյսից զուրկ ես»:

Ինգերորդը, տանջանքի ժամանակ թագաւորին վերայ նայելով, ասաց. «այժմ կարող ես անել, ինչ որ ուզում ես, բայց դու էլ այնպիսի մարդ ես, որպիսի մենք ենք. մի կարծիր, որ Աստուած թողել է մեր ազգին: Սպասիր և կ'տեսնես, ինչպէս ամենակարող է Աստուած, երբ քեզ և քո զաւակներուն կ'մասնէ Նա տանջանայ»:

Ահցերորդը մեռնելիս ասաց թագաւորին. «մենք տանջվում ենք ոչ թէ այն պատճառով, որ դու ուզում ես, այլ որովհետեւ Աստուած կ'ամենում է մեզ պատժել մեր մեղքերի համար: Բայց չկարծես, որ դու կ'ազատվիս պատժից. Աստուած կ'հատուցանէ քեզ փոխարէնը, որ դու զենաւորվեցար նորա դէմ»:

Մնում էր եօթներորդ եղբայրը, ամէնից կրտսերը, դեռ երեխայական հասակում: Թագաւորը կանչեց նրան իր մօտ և քաղցրութեամբ յորդորում էր թողնել իր հայրերի օրէնքը, և երդումով խոստանում էր նրան ամէն կերպի բարերարութիւններ: Բայց երեխան մնաց անշարժելի: Թագաւորը հրամայեց կանչել մօրը և հրամայեց նրան իր որդուն յորդորել, որ կարողանայ դոնեա իր մի որդուն պահել կենդանի:

Մայրը, մօտենալով երեխային, ասաց. «սիրելի որդեակ, դու, որին ես զրկումս մտուցի, դու, որին ես մեծ աշխատութեամբ և կարիքով հասուցի մինչև այս օրս, խնդրում եմ քեզ, որդրմի՛ր ինձ. նայիր երկնքին, երկրիս, մարդկութեանս ազգին, և ամէն զեղեցիկ արարածների վերայ, այս ամէնը ամենագօր Աստուծոյ ստեղծածներն են, որին մենք երկրպագութիւն ենք տալիս: Մի ուրանա՛ր նրան, մի՛ վախենար ոչ տանջանքից և ոչ տան-

Չոզնելից, այլ մեռ իր իրբն արժանի եղբայր, որ ես կարողանում մի անդամ ձեզ ամէնուն սիրով հանդիպել»:

Մայրը հազիւ կարողացաւ վերջացնել իր խօսքերը, երեխան արդէն, դառնալով դէպի տանջողները, ասաց. «ինչո՞ւ էք սպառում դուք, միթէ՞ կարծում էք դուք, որ կուրանամ իմ հաւատա: Ես երբէք չեմ անցնիլ այն պատուիրանքներէց, որ Ատուած մեզ տուեց Մովսէս մարդարէի ձեռքով: Բայց դու, ո՞վ արքայ, որ այդքան չարիք հասուցիր մեր աղպին, չես ազատուիլ Ատուծոյ դատաստանից: Այժմ, կարճատե տանջանքից յետոյ, իմ եղբայրներս ստացան յախտեանական կեանք. իսկ քեզ Ատուած կ'պատժէ քո հպարտութեանդ, խառնարտութեանդ համար: Ես, իմ եղբայրների պէս, կ'ամենում եմ գնել իմ մարմինս էլ, հողիս էլ հայրինի օրինացս վերայ և խնդրում եմ Ատուծուն, որ Նա ողորմի իր ազգին: Իսկ դու, ամենասատիկ տանջանաց մէջ, վերջապէս կ'հաւատաս, որ Նա միայն է Ատուած ակեղերքի»:

Այս խօսքերը շատ զայբացրին Անտիոքոսին. նա մտանց այս դեռահաս նահատակին ամէնից շատ տանջանքների: Վերջապէս նահատակեցին նոցա արդար մօրը՝ Շամունէին էլ:

ԳԼՈՒԹ ԺԵ.

ՄԱՏԱԹԻ ԵՒ ՆՈՐԱ ՈՐԴԻՒԲԸ

Այս հայաճանաց ժամանակ, Մատաթի քահանան իր որդոց հետ հեռացաւ մի փոքրիկ քաղաք, որ Մովզիիմ էր կոչուում: Անտիոք խրկեց նորա մօտ աստիճանաւորներ, որոնց հրամայած էր ասել նրան. «դու

այս երկրում ամէնից երեւելի մարդն ես, դու ունես շատ որդիք և ազգականներ, որոնք քեզ պատվում են: Երուսաղէմ և բոլոր Հրէաստան հպատակեցան թագաւորին, հպատակիր նրան դու էլ, այն ժամանակ թագաւորը քեզ, քո որդոցդ և քո ազգականներուդ իր բարեկամաց թիւք կ'մնօցնէ և կ'տայ ձեզ պատիւներ և հարստութիւն»: Մատաթին համարձակ պատասխանեց Անտիոքոսի պատմագաւորներին, «եթէ Անտիոքոս տիրէր բոլոր ակեղերքին, և երկրիս ամէն ազգերին պապեր ուրանալ իրենց հաւատը, այն ժամանակն էլ ոչ ես, ոչ իմ որդիքս և ոչ իմ ազգականներս չէինք թողնել մեր հայրերիս օրէնքը և չէինք երկրպագութիւն տալ կոքերին»:

Յետոյ դուրս գալով քաղաքի հրապարակ, Մատաթին աղաղակեց բարձր ձայնով. «ով որ օրինաց վրէժը կ'ամենում է հանել և հաւատարիմ մնալ ուխտին, որ Ատուած դրել է մեր հայրերի հետ, նա թող զայ իմ ետեւից»: Նա և նորս որդիք թողնելով բոլոր իրենց բաւարարածքը գնացին լեռները: Շատ բարեպաշտ մարդիկ, որ հաւատարիմ մնացին Մովսէսի օրէնքին, հետեւեցին նրանց իրենց կանանց, երեխաների հետ և անասուններովը: Նոքա կենում էին անապատ լեռներում և կերակրուում էին արօտով և արմատներով: Խորցէլացիներից ամէնից քաջերը, որոնք պատրաստ էին թափել իրենց արիւնը հաւատի համար, ժողովեցան Մատաթիին մօտ, այսպէս հաւարժեցաւ զօրք, որ կարող էր ընդդէմ կենալ Անտիոքոսին:

Մատաթին էր սրբէն շատ ծեղ և զգում էր իր

մահուան ժամի մօտենալը: Նա կանչեց որդոց իր մահ-
 ճին մօտ և ասաց նրանց. «Այժմ իշխում է անօրէ-
 նութիւնը, եկել է թշուառութեան, աւերածութեանց
 և սաստիկ հալածանաց ժամանակը: Աւրեմն որդիք, զե-
 նաւորվեցէք Աստուծոյ անունով մեր հաւատի համար,
 մեր հայրերի հաւատի համար: Յիշեցէք ձեր հայրերի
 գործքերը. հեանեցէք նրանց և ժառանգեցէք նոցա
 փառքը: Աբրահամն էլ փորձեցաւ բայց մնաց հաւա-
 տարիմ Աստուծոյ և նորա հաւատը համարվեցաւ երևն
 արդարութիւն. Յովսէփ թշուառութեանց մէջ էլ հա-
 ստատ մնաց իր հաւատին, և Աստուած կարգեց նրան
 առաջին աշխան եգիպտոսումը: Յեսու Նաւեան կատա-
 րում էր Աստուծոյ պատուիրանները — և դառաւ Իս-
 րայէլացւոց ազգի առաջնորդ: Քաղէք վկայեց Ճշմարտու-
 թեան և մտաւ աւետեաց երկիր: Դաւիթ հեղ էր և
 ողորմած — և այսպէս ստացաւ թագաւորի զահր: Նղիան,
 նախանձայուզութեամբ Աստուծոյ համար, բարձրացաւ
 երկինք: Անանիան, Աղարիան և Միսայէլը մնացին հա-
 ւատարիմ Աստուծոյ, չնայելով թագաւորի սպառնա-
 վեքներին և մնացին ամնաս բոցի միջում: Դանիէլը բա-
 ընդաշտութիւնը պահեց նրան առիւծների կատաղու-
 թիւնից: Քննեցէք մեր ազգի բոլոր պատմութիւնը և
 ամէն տեղ կ'գտնէք, որ Աստուած պահպանում է չա-
 րից և թշուառութիւնից նրանց, ով որ Նորա վերայ
 գնում է իր յոյսը: Մի վախենաք չարագործների սպառ-
 նալիքներից, որովհետեւ անօրինաց իշխանութիւնը կար-
 ճատեւ է, այսօր յաղթող են հանդիսանում, և ե-
 գուց հող են դառնում, նոցա հետ միասին կորնչում

են նոցա ամէն խորհուրդներն էլ: Զօրացէք, հաստատ
 պահեցէք մեր հաւատը: Ձեր եղբայր Շմաւոնը իմաս-
 տուն և խորհրդական մարդ է. ընեցէք նորա խորհուրդ-
 ները, հպատակեցէք նրան, նա կ'լինի ձեզ հայր: Ձեր
 եղբայր՝ Յուդան, մականունով Մակաբէ, էր քաջ իր
 մանկութիւնից, ուստի և նա կ'առաջնորդէ ձեզ պա-
 տերազմում: Պաշտպանեցէք ձեր հաւատը, եղէք հա-
 մանայն միմեանց հետ, ընդդէմ կացէք նեղութեանց,
 որոնց մէջ գցում են ձեր հայրենակիցներուն, պահե-
 ցէք Մովսէսի օրինաց ամէն հրամանները»:

Այս ատելով Մատթիին օրհնեց իր որդոց և վախ-
 ճանեցաւ խաղաղութեամբ: Որդիք թաղեցին նրան, կա-
 տարեցին ամէն նորա հրամայածները և Իսրայէլացւոց
 բոլոր ազգը ողբաց նորա մահը:]

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ԱՆՏԻՈՒՑՈՍԻ ՄԱՀԸ

Անտիոքոս գնաց Պարսկաստան այն դիտաւորութեամբ
 որ տիրէ այս թագաւորութեան Պերսեպօլիս մայրաքաղա-
 քին և աւար առնէ նրան, իսկ Հրէաստանում թողեց
 իր երեւելի զօրախորհրդից մէկին: Բայց Պարսկաստանում
 Անտիոքոս ջարդվեցաւ և ստիպվեցաւ ամօթով յետ
 դառնալ: Նոյնպէս էլ Հրէաստանում, Յուդա Մակա-
 բէն շատ պատերազմերում ջարդեց նորա զօրքերուն:
 Յուդան առաւ Նրուսաղէմ, քանդեց կուռքերը, որ Անտիո-
 քոսի հրամանով դրել էին Ճշմարիտ Աստուծոյ տա-
 ճարում: Տաճարը մաքրվեցաւ և սրբվեցաւ:

Այս համբաւը շատ զայրացրեց Անտիոքոսին: Նա կա-

մենում էր թագոյնել իր ամօթալի փախուստը Պարսկաստանից և Հրէաներից հանել վրէժ ամէն փրկանների համար, որ ստացաւ այս անյաջող պատերազմում: Իր ձեռնարկութիւններն անյաջողութիւնը այնպէս շատ տրամեցին նրան, որ նա հիւանդացաւ և ստիպուեցան մանել անկողին: Երկարատե հիւանդութիւնը աւելի մեծացրեց նորա տրամութիւնը: Նա կանչեց իր մօտ իր բարեկամներուն և ասում էր նրանց. «քունս փախում է աչքերիցս, սրանից առաջ ինչպէս ուրախ էի ես և ամէնին սիրելի. իսկ այժմ նեղութիւնները ամէն կողմից հաւաքում են դիմիս, տխուր մտքերը ինձ չեն թողնում, թշուառութիւնները, որ ես հասցրի երուսաղէմին, աչքիս առջևն են միշտ. ես յափշտակեցի երուսաղէմի տաճարը և շատ անմեղ Հրէաների արիւն թափեցի: Նա խոստովանում եմ, որ իմ խառութիւնս է թշուառութեանս պատճառը: Ահա՛ մեռնում եմ ես տրամութիւնից և նեղութիւնից օտար երկրում»:

Նորա հիւանդութիւնը օրից օր սաստկանում էր. նա զգում էր սաստիկ ցաւ բոլոր մարմնում և զեռ կենդանի ուտում էին նրան որդերը, վէքքերի հօտը անտանելի էր և Մնտիոքոս, որ, զեռ փոքր ժամանակ առաջ իր հպարտութեամբ, իրեն Աստուծոյ հաւասար էր համարում, դառաւ որդերին կերակուր, և ամէնքը թողին նրան: Նա ինքը իրեն էլ անգամ ծանրութիւն էր: Վերջապէս Մնտիոք, զսպելով իր հպարտութիւնն, պէտք է, խոստովանէր իր ոչնչութիւնը: Նա աղօթք էր անում Աստծուն, զանագան ուխտեր էր դնում և խոստովանում էր ոչ միայն երուսաղէմի տաճարից յա-

փշտակածը յետ դարձնել, այլ և զարդարել այն նոր ընծաներով, ընդունել Հրէից հաւատը և տարածել այն բոլոր իրեն հպասակ երկրներում: Բայց ամէնը ՚ի զուր էր. Աստուած չընդունեց նորա ուխտը, որովհետև նա էլ նրան չընդունեց իր բոլոր կեանքում: Մնտիոքոս, որ շատ թշուառներու հեռացրեց իր տնից և հայրենիքից, բշեց նրան անապատներ և չարչարեց նրանց անդիթութեամբ, այս Մնտիոքը ստիպուեցաւ վերջացնել իր կեանքը օտար երկրում, անապատում, սարսափելի տանջանայ մէջ:

ԳԼՈՒԹ ԺԹ.

ՔԱՆԻ ՄԻ ԽՕՄԲ ՍԻՐԱՔԱՅ ՅԵՍՈՒ ՈՐԴԻՈՅ ՎԵՐԱՅ

Յուդայի թագաւորութեան վերջին ողբալի ժամանակները կենում էր մի արժանայիշատակ մարդ, Սիրաքայ որդի Յեսու անունով: Սա զրեց մի զիրք, որ անղաւորած է Աստուածաշնչի մէջ մակաղութեամբ, «զիրք իմաստութեան Յեսուայ, որդւոյ Սիրաքայ կամ միայն զիրք Սիրաքայ»: Այս զիրքը լեքն է զեղեցիկ կանոններով և մտքերով: Այս արժանայիշատակ մարդու կեանքի մանրամասն հանգամանքներից միայն այն յայտնի է, որ նա իր բոլոր կեանքը անցուցել է սուրբ զիրքը սովորելով:

ԳԼՈՒԹ ԺԺ.

ՓՐԿՉԻՆ ԱՎՆԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մակարէեանք յաջորդաբար կառայւորում էին մի քանի ժամանակ Հրէից թագաւորութիւնը. յետոյ Հր-

րէաները դառան Հռովմայ հարկատու և հպատակ շե-
րովդէսի (եղուձէացի), որ ջնջեց Մակաբեանց ցեղը:
Հռովմայեցիք, հզօր, պատերազմաւէր ազգ, որ նուաճեց
գրեթէ բոլոր այն ժամանակուան ծանօթ երկիրները,
նուաճեցին նմանապէս շրէաներուն էլ: Պաղէստինէն
բաժանած էր չորս մասն՝ շրէաստան, Սամարիա, Գալի-
լիա և Պերէա կամ երկիր յայնկոյս Յորդանանու: Հռով-
մայեցիք տիրում էին Պաղէստինէի այս ամէն մասերին
էլ, բայց թոյլ էին տալիս շերովդէսին շրէից թաղա-
ւոր անուանվել:

Այս թշուառ ժամանակներն էլ չէին յայտնվում
Խորայէլացւոց մէջ մարգարէներ: Նոքա չէին լուծ ոչ
մի մխիթարական խօսք. բայց զիտէին, որ մարգարէներէ
խօսքերի կատարման ժամանակը մօտենում է. որովհետեւ
իշխանութիւնը վերացել էր Յուդայի ցեղից. Խորայէ-
լացւոց ցեղերը տանջվում էին կռապաշտների ծառա-
յութան լծի տակ: Խորայէլացիները թշուառ էին. բայց
նոցա մէջն էր միայն ճշմարիտ աստուածգիտութիւնը.
Իսկ բոլոր երկիրս ընկղմած էր կռապաշտութեան խա-
ւարի մէջ: Միայն Խորայէլացիներին չէր հարկաւոր
փրկչի գալուստը, այլ ամէն մարդիկ զգում էին աշխար-
հիս փրկչի և լուսաւորչի կարօտութիւնը:

Մեր նախահայրերի մեղքի մէջ ընկնելից յետ, Աստ-
ուած ասաց օձին. «Կնոջ զաւակը կ'ջաղջախէ քո զը-
լուխը»: Այն օձը, որ խաբեց Նւային, հասարակ օձ չէր,
այլ սատանայ, այսինքն, չար ոգի, որ կամենում էր ծա-
ռայեցնել և ջնջել բոլոր մարդկութիւնը: Աստուած այն
ժամանակ արդէն խոստացաւ փրկել մարդոց սատանայի

իշխանութիւնից փրկչի ձեռքով, որ, պէտք է, ծնէր
անայր Կնոջից, այսինքն, Կոյսից:

Աստուած խոստացաւ Աբրահամին բազմացնել նորա
ցեղը ինչպէս երկնքի աստղերը և նորա զաւակներից
մէկի ձեռքով օրհնել երկրիս բոլոր ազգերուն:

Այս խոստումն աւելի բաց հաստատվեցաւ Յակովբ-
բին. նորա տասներկու որդիներից յայտնվեցաւ այն, որի
զաւակից, պէտք է, ծնէր Փրկիչը: Յակովբ մեռնելիս,
մարգարէական հոգւով լրված, իր մահուան րոպէին ա-
սաց. «Յուզա՛, քեզ կ'գովեն քո եղբայներդ, չի առնվել
Յուդայից զաւազանը և օրէնստու նորա զաւակից, մին-
չև կ'գայ Խաղաղարարը, ամէն ազգերի Յոյսը:

Աստուած կրկնեց իր խոստումն ամէն Խորայէլացւոց
առաջին Մովսէսի բերանով, որ իր մահից առաջ ա-
սաց ժողոված Խորայէլացիներին. «ձեր միջից, ձեր եղ-
բայների միջից, կ'կանգնեցնէ Աստուած մի ուրիշ ինձ
նման Մարգարէ, Նրան լսեցէք»:

Արքայ—Մարգարէն Դաւիթ, զիտէր Սուրբ Հոգւոց
ազգեցութեամբ, որ իր զաւակից կ'ծնի Խոստացեալը,
Յաւիտենական թաղաւորը, իր սուրբ ուրախութեան
մէջ նա անուանում էր Նրան Տէր, Մեսիայ, Արդի Աս-
տուծոյ:

Արքայպէս ամէն մարգարէներն էլ բաց գուշակում
էին այն Խոստացեալը, Դաւթի որդու Մեսիայի, Քրիստոսի,
(այսինքն օձեալի), այն Մարդոյ Արդու վերայ, որին Դա-
նիէլ մարգարէն տեսաւ ամպերի մէջ, այն փրկչին, այն
ազատչին՝ Աստուծոյ վերայ: Ժամանակը եկաւ, որքան որ
թանձրանում էր երկրիս վերայ խաւարը, այնչափ ա-

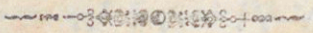
ւելի մտնում էր փրկութեան արշարջար:

Անստ շրէաները կարծում էին, որ խոստացեալը կը
գայ երկրային մեծութեամբ ծածկած, կքանդէ Հռով-
մայեցւոց իշխանութիւնը և փառքով կ'նստի իր հօր՝
Դաւթի աթոռը. բայց Աստուած իր խնամութեամբ
պղպէս չէր կարգել:

Եկաւ այս փրկիչը, բայց ոչ երկրային մեծութեան
փառքով: Նա յայտնեցաւ աշխարհիս վերայ հեղ և
խնարհ, սուրբ սիրով վառված մարդկութեան համար:
Այս հին կռակարանում խոստացեալ Մեսիան է մեր
Տէրը Յիսուս Քրիստոս:

Վ Ե Ր Ձ:

Հրատարակուելիս Ս. Վարդանէանց եւ ընկերակիւն:

թիվ 10.

« Ազգային գրադարան »

NL0109844

